

 DÜNYA UŞAQ ƏDƏBİYYATI

RUS UŞAQ ƏDƏBİYYATI

- *B. Jidkov*
- *V. Bianki*
- *S. Marşak*
- *K. Çukovski*
- *A. Barto*
- *S. Mixalkov*

449(2)
R 88

235592.

RUS UŞAQ ƏDƏBİYYATI

İkinci kitab

- B.Jidkov • V.Bianki • S.Marşak •
- K.Çukovski • A.Barto • S.Mixalkov •

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kutubxanası

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”
BAKİ-2005

Tərtib edənlər
və redaktorları:

Cəlil Nəğiye
Sənan Mustafayev

RUS UŞAQ ƏDƏBİYYATI

İkinci kitab

891.7'08 - dc 21

AZE

Rus uşaq ədəbiyyatı. İkinci kitab. Bakı, "Öndər nəşriyyat", 2005,
392 səh.

"Dünya uşaq ədəbiyyatından seçmələr" silsiləsindən təqdim olunan bu
kitaba rus ədəbiyyatı nümayəndələrindən B.S.Jidkovun, V.V.Biankinin,
S.Y.Marşakın, K.İ.Çukovskinin, A.L.Bartonun və S.V.Mixalkovun uşaqlar
üçün yazdıqları əsərlərdən nümunələr daxil edilmişdir.

ISBN 9952-416-56-2

© "ÖNDƏR NƏŞRİYYAT", 2005

*Boris Semyonovich
Jidkov*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

• MANQUSTA

CƏSURLUQ

Mən bu barədə çox düşünüb-daşınmış, çox götür-qoy etmişəm. Xüsusən də uşaqlıq çağlarımda. Cəsur olmaq yaxşı şeydir: hamı hörmətini saxlayır, bəziləri də səndən qorxur, çəkinir. Ən yaxşısı isə odur ki, ürəyində o murdar qorxu olmasın, ayaqların səni qaçmağa vadar etməsin. Yoxsa qıçların elə zəifləyib gücdən düşər ki, dizlərini əsmə tutar. Bundansa öz əlinlə qəbrini qazıb, dirigözlü torpağa girmək daha yaxşıdır. Məni qorxudan təhlükənin özü yox, həmin bu qorxu idi. Dünyada bütün alçaqlıqlar qorxunun ucbatından baş verir. Neçə-neçə dost, yoldaş, neçə-neçə dürlü-dürlü həqiqətlər qorxaqlığın qurbanı olub: “Cürətim çatmadı ki, deyəm!..”

Bilirdim ki, fransızca “lyaş” – həm “qorxaq”, həm də “alçaq” deməkdir. Düşünürdüm ki, doğrudan da belədir: qorxaqlıq alçaqlığa gətirib çıxarır.

O zaman hündürlükdən qorxurdum, bərk qorxurdum: altıncı mərtəbədə balkonun sürəhisi üstündə uzananda ətrafdakı boşluq məni vahimələndirirdi. Lənətə gəlmişin elə bil səsi də qulaqlarımda cingildəyirdi. Öz-özümə deyirdim: bu səs qulaqlarımı batırır.

Bir dəfə küçəylə gedərkən gördüm ki, taxtapuş ustası asma dayaq üzərində dayanıb günbəzi rəngləyir. Asma dayaq yerdən ən azı qırx metr hündürlükdə idi. Ustanın dayandığı balaca, ensiz taxta parçası uşaq yelləncəyinə oxşayırdı. Amma o, elə sərbəst dayanmışdı ki, elə bil düppədüz səkinin üstə durub rəng yaxır. Hələ bir papiros da eşib çəkdi. Ona elə həsəd apardım ki! Məni o hündürlüyə çıxartsaydılar... gənə kimi ipə yapışıb qalardım, ya da vahimədən birdəfəlik canımı qurtarmaq üçün özümü ordan atardım. Qorxu ən pis, ən dözülməz dərddir.

Həmin cəsur adamı gözdən buraxmadım, axşam onun dalınca düşdüm. O, birbaşa çay kənarına getdi. Çatan kimi soyunmağa başladı. Onun yanında dayanmışdım. Birdən bu cəsur adamın gözü qabağında kiçik körpünün axırına kimi qaçaraq təpəsi üstə

suya tullandım: buralar dərin olduğu üçün, çayın dibinə dəyib əzilməkdən qorxmurdum. Üzüb suyun üstünə çıxdım. Nə gör-səm yaxşıdır? Mənim taxtapuş ustam çayda çömbəltmə oturub, lap arvadlar kimi, su qurşağındandır, suyu ovucalayib şappıltı ilə üstünə çırpır. Ona dedim:

– Əmi can, bura gəl, su burda daha təmizdir.

Cavabında o:

– Buna bir bax! Deyəsən, yaman zirəksən. Muğayat ol, batarsan ha, – dedi.

– Burda su sənin boğazından olar.

– Yaxşı! Birdən olmadı? Çala-çuxur, ya da burulğana düş-düm, bəs onda? Məni tovlama, açıl başımdan!

– Asma dayaq üstündə dayananda necə, onda bəs qorxmurdun?!

– Buna vərdiş etmişəm, amma əvvəllər çox qorxurdum...

Özümü hündürlüyə alışdıracağıma qəti qərar verdim. Bilə-rəkdən mənə çox qorxulu görünən uca-uca yerlərə dırmaşmağa başladım.

“Qorxulu olan şey təkcə hündürlükdür məgər? – deyə öz-özümə düşünürdüm. – Məsəlçin deyək, yanğın zamanı odun-alovun içinə girmək, ya da vəhşi heyvanın üstünə atılmaq, quldura hücum etmək. Müharibədə düşmənlə süngü döyüşünə çıxmaq”.

Fikirləşirdim ki, şir də heç nədən qorxmur, çünki xüsusiyyəti belədir. Bu qorxmazlıq onun təbiətindədir. Bu ki lap əladır! Bir-də axı nə üçün qorxmalıdır – o ki, hamıdan güclüdür. Tarakanın üstünə elə mən də baltasız gedərəm. Sonra Bremin kitabını oxuyanda gördüm ki, o, yeyib doymuş şiri daşla qorxuzub: daşı atıb, şir də it kimi quyruğunu qısaraq qaçıb aradan çıxıb. Bəs on-da şirin qorxmazlığı, təbiəti necə oldu?

Sonra da çərkəzlər barədə düşünürdüm. Bax, deyirdim, bir çərkəz əlində xəncər, bir qoşunun üstünə gedər, heç nədən qor-xub çəkinməz. Yoldaşım isə:

– Sənin dediyin o çərkəz beşinci mərtəbədən tullanar? – soruşdu.

– Axmaqdır məgər tullansın?

– Bəs onda axmaqdır ki, bütöv bir polkun üstünə tək getsin?

Mən fikrə getdim. Doğrudan ha! Çərkəz əbəs yerə ölümə gedirsə, qorxmursa, ona demək lazımdır: tapançanı gicgahına söykəyib tətiyi çək. O da part, bir güllə! Və hər şey bitmiş olar-dı! Yer üzündə bir nəfər də çərkəz qalmazdı. Ölüm onlara çox ucuz görünseydi, birə kimi özlərini dağın başından uçuruma atardılar, ya da əllərinə tapança-filan keçən kimi vurub beyinlə-rini partladardılar. Aydın məsələdir. Ucuz ölüm onların nəyinə lazımdır axı?! Elə bilmə, yaralananda ya da xəstələndə, can-larının hayına elə qalırlar ki!.. Tez özlərini müalicə edirlər. Əbəs yerə heç vaxt özlərini ölümün ağzına atmazlar.

Bax, həmin bu “əbəs yerə” üçün böyük bir hadisənin şahidi oldum.

Məsələ belə olmuşdu: 1905-ci il idi. Yəhudi qırğını başlan-mışdı. Dələduzlar, “ordunun mühafizəsi” adı altında yəhudilərin başına istədikləri oyunu açır; təhqir edir, öldürürdülər. Təkcə yəhudiləri yox, girlərinə keçənləri də, işə qarışanları da. Sonra “Rus xalqının birliyi” yarandı... Bu “birlik” dövlətin özünün yaratdığı talançılar yığını idi, onlara döş nişanı, bir də ixtiyar ve-rilmişdir ki, çarın – vətənin adından camaat arasında qorxu, hə-yəcan yaratsınlar. Xeyli dələduz, alçaq bu “birliyə” soxulmuşdu. Balaca bir hadisə baş verən kimi, atlı kazaklardan ibarət yüz nəfərlik bölük əllərində tüfəng, qılinc və tatarı tökülüşüb onların köməyinə gəlirdilər.

Siz bəlkə də o vaxtkı hadisələr barədə oxumuşdunuz? Amma oxumaq ayrı, gözlə görmək ayrı. Axşam saat yeddidə küçəyə çıxırdın, bir də görürdün ki, iyirmi nəfər cavan oğlan, hamısının da əynində sarı köynək, küçənin ortası ilə sıra ilə gedirlər. Xoş-larına gəlməyəni saxlayır, ölüncə döyüb sonra da yollarına davam edirdilər. Bu da sənin üçün “Rus xalqının birliyi” drujinası.

Günlərin birində yoldaşım bizə gəldi, məni drujina ilə vuruşa çağırdı: gündüz günorta vaxtı – küçədə. Fikrimə ayrı heç nə gəl-mədi, bircə bunu düşündüm: görəsən qorxmaram ki? Və ona de-dim: “Oldu”...O mənə tapança verdi. O vaxtlar adamda tapança tapsaydılar, işi bitmişdi! Güllələməsələr də, mütləq katorqaya göndəridilər. Harada, nə vaxt görüşəcəyimizi qərarlaşdırıq.

“Lyovka da gələcək”. Lyovkanı tanıyırdım. Təəccübləndim: Lyovka yaman qorxaqdı, bunu hamı bilirdi. Onu Cuhud Lyovka çağırırdılar, arxın üstündəki taxtadan o tərəfə keçməyə ürək elə-mirdi. Döyüşçü! Axşamüstü saat beşdə hamımız drujinanın “fəa-liyyəyə” başladığı həmin yerə toplaşdıq. Yeddi nəfər idik. Küçə-nin uzununa – divar dibinə düzülüb gözləməyə başladıq. Budur onlar – sarıköynəklilər göründülər. Küçə o dəqiqə boşaldı: yəhu-dilər məhəlləsi idi axı. Drujina sıra ilə irəliləyirdi. Özümüzü qurudub, cıncırımızı belə çəkmədən evlərin divarına söykənilib durmuşduq. Onlar hələ ki bizi görmürdülər.

Ürəyim elə çırpınırdı ki, az qalırdı sinəmi yarib çıxsın. Görə-sən, indi nə olacaq?! Sonu necə qurtarsa da məsələnin üstü açı-lacaq və o zaman... Mütləq tapacaqlar. Küçələrdə atışma... hərbi məhkəmə. Dar ağacı.

Birdən drujinaçılardan biri yerdən daş götürüb pəncərəyə tolazladı. Taraq! Elə həmin anda başcımız atəş açdı. O demək idi ki: “atəşə başlayın!” Bizimkilər atmağa başladılar.

Yeddinci atəş mənimki idi. Amma fikirləşdim ki, hələ fürsət var, qaçıb canımızı qurtara bilərik, işin üstünü ört basdır etmək olar. Drujinaçıların içində çaxnaşma düşdü. Rəisləri nə isə qışqır-dı, hamı çömbəlib tapançadan atəş açmağa başladı. Birdən Lyov-ka küçənin ortasına qaçdı, ayaq üstə dübbədüz dayanaraq mau-zerdən dalbadal atəş açdı. Atır, sonra beş addım irəli cumub yenə də atırdı. O, güllə ata-ata drujinaçılara yaxınlaşırdı. Birdən bizimkilərin hamısı küçənin ortasına cumdular. Drujinaçılar sıç-rayıb durdular və qaça-qaça küçənin başına çatıb tini buruldular. Lyovka onların dalınca cumdu, başcımız özünü yetirib, onun çiyindən necə dartsa Lyovka özünü saxlaya bilməyib yerə yıxıldı. Drujinaçılar küçənin tinindən arabir atəş açırdılar. Beş dəqiqə keçmiş kazakların vzvodu hissə-hissə küçənin ortasıyla yaylın atəşi aç-aça atlarını səyirdirdilər. Lyovkanı tutub saxla-mışdılar ki, kazakların üstünə atılmasın. Mən isə qaçıb getmə-mək üçün ayaqlarımı zorla da olsa səkinin üstünə bərk-bərk basıb dayanmışdım. Sinəm elə bil qəfəs idi – barmaqlığı arasından bumbuz külək vıyıldıyıb keçirdi.

Biz atışa-atışa, sağ-salamat halda uzaqlaşdıq. Azmı, çoxmu – nə qədər atdığımı bilmirəm. Ordan birbaşa evimizə getmədim, izi itirib dolaşmaq salmaq istəyirdim. Lyovkanı isə küçədən güclə çəkib apardılar. O ağlayır, vuruşa atılmaq üçün dartınırdı.

Mən cəsurluğu sınaqdan keçirirdim, Lyovkanın isə bacısını alovun içində atmışdılar. O, vuruşa əbəs yerə atılmamışdı. Bacı-sının köməyə çağıran fəryadı həmişəlik qulaqlarında qalmışdı, xalqının naləsi susmaq bilmirdi. Bunlar idi onun ruhunu yerin-dən oynadan.

Bir yoldaşım vardı, sürücü işləyirdi. Gecə vaxtı iki nəfər ona yanaşır. Xəz tujurkasını və uzunboğaz çəkmələrin çıxarib ver-məli olur, şaxtalı havada lümlüt, ayaqyalın, dovşan kimi atıla-atıla evlərinə qaçır.

Onu səfərbərliyə aldılar. İki ay keçmişdi, eşitdim ki, moto-sikletlə qonşuluqdakı hissəyə məlumat aparırmış, motosikleti çox sürətlə sürürmüş. Məlumatı tezliklə çatdırma bilməsə, hissə mühasirəyə alınar, əlaqələri hər yandan kəsilə bilərdi. Məşədən çıxanda yolda onu gülləyə tuturlar. Güllələr qıçlarını dəlib keçir. O, surəti bir az da artırır. Güllə bu dəfə benzin bakını deşir. Gedə-gedə dəsmalını bakın deşiyinə tıxayıb, barmağı ilə tutur ki, benzin axıb getməsin, o biri əlilə motosikleti sürür. Aya-ğından axan qanı vecinə almayıb, benzin barədə düşünürdü: kaş, məlumatı tezliklə çatdırma biləydi!.. Asan işdir: dayanıb gözlə-yəsən, gəlib səni əsir alalar, yaralarını sarıyıb sonra da hospitala göndərələr. Bəli, bu dəfə onu cəsurluğa səsləyən əlbəttə ki, ürəyinin hökmü idi.

Ya da dostum kapitan Yeroxinin başına gələn əhvalatı götürək. İngiltərədən Arxangelskə aparmaq üçün ona kiçik çəl-ləklərə doldurulmuş bertole duzu vermişdilər. Körpüdə yük boşal-dılarda zərbədən gəminin anbarındakı duz öz-özünə alışıb-yanmağa başlayır. Bertole duzu oksigeni ayırır, əvvəla bu, yanğını bir az da gücləndirir, həm də partlayış əmələ gətirir. Onun part-layışı barıtdan bətdir. Partlasaydı paroxodun qırıqları qalacaqdı. Partlayanda qumbara kimi partlayır. Bir dəqiqə keçmiş anbardan çıxan alovun dilləri dor ağacından da yuxarı qalxır. Bütün

komanda sahilə qaçıb, bu üzən mərmidən can qurtarmaq istəyirdi. Birdən kapitanın səsi eşidildi: “Su ilə söndürün!” İndi elə bil kapitanın üzü oddan qırmızı, boyu alovdan uca görünürdü. Heç kim gəmini tərk etmədi. Maşın komandasının üzvlərindən bircəciyi də öz yerindən ayrılmadı, gəminin anbarına şlanqlarla su vurdular, adamlar var qüvvələrini işə salıb yorulmadan işlədilər. Sahil isə bomboş boşalmışdı: hamı bilirdi ki, gəmi partlasa, sahildekilərin də tikəsi ələ gəlməz. Anbara xeyli su vurdular. Yarım saatdan sonra yangınsöndürənlər dəstəsi gəlib çıxdı. Yeroxin onları yaxın qoymadı: toydan sonra nağara!

Belə çətin dəqiqələrdə o nəyə arxalanmışdı?

Axı, hər bir kapitan gəmini qəbul edərkən bilir ki, onun, şərəfi də, həyatı da bu gəminin adıyla bağlıdır. Məsələn: Boris İvanoviçin kapitan olduğu paroxodu görəndə deyirlər: bu gələn Boris İvanoviçdir. Bu, kapitanın beynində möhkəm həkk olunur və hər bir dənizçi gəmiyə qədəm basan kimi başa düşür ki: kapitan və gəmi – vahiddir. Demək, yanan paroxod deyildi – Yeroxinin özü idi. Onu qoçaqlığa sövq edən də həmin bu məsuliyyət hissi olmuşdu.

Onun haqqında deyirlər: “Yeroxin işini çox ehtiyatla tutan adamdır, az qala xəritəyə də inanmır. Suyu üfürə-üfürə içir, kişi lap qorxaqlıq eləyir”. Siz, belə sözləri deyənləri Yeroxinin yerinə kapitan qoyun: mənə belə gəlir ki, onlar da yangını qoyub qaçmaz, yanlış xəritələri gilləri ilə yoxlamazdılar.

Amma siz deyə bilərsiniz: “Çətin işdir. Döyüş – özü də dənizdə. Əgər küçədə olsaydı, bu başqa məsələ...” Bəli, küçə... Demək olar ki, hər küçədə belə bir “İvan” var. Bizim, dalanda da belə bir əntiqə oğlan yaşayırdı, yetənə yetir, yetməyəne daş atırdı. Heç kəslə hesablaşmırdı, hamıya xoruzlanırdı. Bəlkə düşünərsiniz ki, qoçaqdır da, ona görə belə edir, ayrı nə ola bilər? Xeyr, elə deyildi! Küçə onun həyatı idi. Balıq özünü suda necə hiss edərsə, o da küçədə özünü hiss edirdi. Mövqeyini möhkəmlətmək üçün yumuruğunu işə salır – hökmünü yeridirdi. Geri çəkilsəydi – işi bitərdi. Səhəri heç qapılarının ağzına da çıxıb bilməzdi. Onu öyrədib yoldan ötən yekəpər bir adamın üstünə sal-

maq istəsəydilər, boyun qaçıra bilməzdi. Yoxsa deyərdilər ki, “aha, gücü çatmadı, qaçıb siçan deşiyinə girdi”. Onda bu “qəhrəman İvan”ın mövqeyi bir tükəndən asılı olardı. Sataşmaq istədiyi adama uzaqdan baxıb qışqırdı:

– Hey, nə var, nə baxırsan?...

(O adam isə əslində heç bu tərəfə baxmırdı).

– Deyəsən, səni çoxdandır ki, əməlli-başlı əzişdirən olmayıb. Qulağının dibinə yağlı bir şapalaq dəyməyib. – Bunu deyib ayaqlarını ata-ata bu səkidən o biri səkiyə keçir. Hamı baxır gör-sün ki, bizim bu oğlan, onun başına nə oyun...

Yoldan ötənin isə nəyinə görə hər küçədə kiminləsə əlbə-yaxa olsun. Bizim oğlan isə qürrələnir. “Aha! Belə olar a! İndi bilərsən ki, adamı...”

Sonra nə oldu, nə olmadı, o daha uşaqlarla küçədə – qapı ağzında dayanmırdı, gəlib-gedənlərə sataşmırdı. Gündüzlər onu heç görmək olmurdu. Bir dəfə axşam çağı qapılarının yanından keçirdim, həyətdən səsinə eşitdim, o deyirdi:

– Sən saatda neçə oxu hədəfə vura bilərsən? Yoxlamamısan? Yoxla da. Bir tanışım var, qiyamət oğlandır, bilirsən, qardaş, saatda neçə ox vurur. O qədər oxu, mən üç saata da vurub qurtarabilmərəm.

Bir ay keçmişdi, bir gün küçəylə gedirdim, gördüm ki, həmin oğlan yoldaşlarının üstünə qışqırır:

– Nə edirsiniz? Bu nə hay-küydü salmışsınız? Nə yapışmışsınız yaxasından? Hamama gedir də!...

Əvvəllər qoltuğunda boğça küçə ilə gedən bir adam görsəydi, o dəqiqə üstünə cumub dalaşmağa başlayacaqdı və nəticədə həmin adamın əlindəki paltarlar palçıqın içinə töküləcəkdə.

O, “ivanlıqdan” çıxdı, həyatının axarı başqa səmtə yol aldı, indi o, şərəfini, qürurunu küçədə yox, zavodda sınayırdı. Küçədəkilərə öz “qəhrəmanlığını” nümayiş etdirmək üçün yekə kişinin üstünə atılmağa indi onun nə həvəsi vardı, nə hali.

Bir əhvalat da deyim: biri danışdı ki, qəbiristanlıqdan elə qorxurmuş ki, gündüz belə onun həndəvərindən dolanıb keçmir-

miş. Bir dəfə iş elə gətirir ki, yeddiyaşlı qız uşağını evlərinə ötürməli olur. Ən qısa yol qəbiristanlığın içindən keçirdi. Qız dedi:

– Əmi can, qəbiristanlığın içərisindən keçib getsək evimizə çox tez çatırıq. Amma hava qaralıb. Vay-vay!..

– Qorxursan məgər?

– Siz yanımdasınız – heç nədən qorxmuram!

Dostum o dəqiqə dönüb oldu bıqlı-saqqallı yekə bir kişi.

Əlini bir qəbrin üstündəki xaça vurub dedi:

– Nədən qorxursan, səfeh, bu ki adi taxtadır. Sənə nə edə bilər? Bu rəhmətliklər isə ölüdürlər. Sümükləri də çoxdan çürüyüb. Burada torpaqdan və xaçdan başqa ayrı heç zad yoxdur.

Qızcığaz oğlana sığınmışdı, o da qızın başını hey tumarlaya-tumarlaya qəbiristanlıqdan keçib getdilər.

Soruşursan bəs sonralar?.. Sonralar, yenə dostum qəbiristanlığı dolanıb keçirdi. Həmin anlarda isə oğlanı cəsarətləndirən qızcığazın ona olan inamı, etibarı olmuşdu.

ÇOVĞUN

İkimiz də yerdə oturmuşduq. Atam köhnə çəlləyi mıxlayıb düzəldir, mən də ona kömək edirdim. Birdən necə oldusa çəlləyin taxtaları dağıldı, atam əsəbiləşdi, mənə bərk danladı. Nə edə bilərəm, iki əlim var. Bu vaxt müəllimə Marya Petrovna bizə gəldi, istəyirdi ki, onu Ulyanovkaya aparaq, buradan o kəndə beş verst olar, yol hamar yoldur, lap güzgülü kimi.

Mən dönüb Marya Petrovnaya baxırdım, atam üstümə qışqırdı:

– Tut da! Ağzını nə açıb baxırsan!

Anam dedi:

– Öyləşin.

Marya Petrovna ciddi şəkildə soruşdu:

– Siz mənə birdəfəlik deyin: aparacaqsınız, ya yox?

Atam başını qaldırmadan:

– Bizdə elə bir adam yoxdur ki, sizi aparsın! – dedi və taxtaları əvvəlkindən də bərk lənətlədi.

Marya Petrovna dönüb bayıra çıxdı. Anam yaylığını başına atıb, onun dalınca yüyürdü.

Düşündüm ki, heç yaxşı olmadı. Bütün kənd bilir ki, bizim atımız var, təzəliklə bir cüt də madyan almışıq, şəhərə getmək üçün xizək də varımızdır.

Anam acıqlı qayıtdı, üzünü mənə tutdu:

– Bu dəqiqə get atları qoş! Mən atana kömək edəərəm, – mənə astaca itələyib çəlləyin üstündə oturdu.

– Gördüm ki, atam danışmır. Mən cəld durub gecə çəkmələrimi ayağıma keçirtdim. Bir göz qırpımında atları qoşdum. Tələsirdim, atam birdən fikrindən dönər, qoymaz, onda?..

Mən xizəyə təzə madyanları qoşmuşdum. Qozlaya yanakı, şəstlə oturdum, ayaqlarımın altına quru ot da tökmüşdüm, birbaşa məktəbin qabağına sürdüm.

Günəşli bir gün idi, qar par-par parıldayırdı, baxmaq olmurdu – adamın gözlərini qamaşırdırdı. Atlar yeridikcə sağ tərəfdəki atın boynundakı zınqırovlar cingildəyirdi.

Qamçı ilə qozlanın qabaq hissəsinə bir balaca vuran kimi götürüldülər, elə çapırdılar ki, sanki yelqanadlı idilər. Cavandırlar da, oğul istəyirəm onları saxlaya bilər. Bir göz qırpımında özümü müəllimənin pəncərəsi altına yetirdim, şüşəni döyüb qışqırdım:

– Marya Petrovna, minik hazırdır!..

Evdən çıxanda atamın əlcəklərini götürmüşdüm. İndi xizəyin yanında dayanıb əllərimi bir-birinə vururam. Əllərim kişi əlləri kimi elə iri görünür ki...

Marya Petrovna qapını açıb mənə evə çağırırdı, içəridən buğ çıxdı, elə bil Marya Petrovna buludun içindədir.

– Biz geyinənəcən, gəl bir az qızın!

– Eybi yoxdur, – deyirəm, – mən öyrəncəliyəm! – Fit çala-çala qoşqu qayışını düzəldirəm. Bəs necə? On beş yaşım var, bir azdan yekə kişi olacağam.

Budur onlar: Marya Petrovna və Mitka evdən çıxırlar. Müəllimə öz Mitkasını şala elə bürüyüb ki, heç gözləri də görünmür: başına iri papaq qoyub, əyninə geyindirdiyi kürk əl-ayağına doladır. Anası əlindən tutub dartır. Oğlan on üç yaşa girib. Yayda

Mitka ilə oynayanda dalaşdıq: yadımdadır ayağını əzmişdim. Anası onu bəbə kimi bürüdüyünə görə xəcalət çəkir. Əlcəklərini də, qalın papağını da dartıb çıxarmaq istəyir, mən isə onu cıratmaq üçün xizəyin içindəki quru otu aralayıb ayaqlarına yer düzəldir, qalın mahud paltonu qıçlarının üstünə örtürəm. Altdan-altdan ona baxıb dedim:

– Belə yaxşıdır, isti olar.

Atılıb qozlaya mindim, ayaqlarımı yanlara salladım. Sonra arxaya dönüb:

– Tərpənmək olar? – soruşdum və yola düşdük. Şaxta qarı elə dondurub ki, xizək mis səsi çıxarır.

Ulyanovka kəndinəcən beş verstlik yolu bir göz qırpımında qət etdik. Yol boyu Marya Petrovna hey deyirdi:

– Az danış, nə edirsən, soyuq dəyər, xəstələnersən!

Mən isə arabir atların üstünə qışqırırdım.

Onlar Ulyanovkada kənd müəlliməsinin evinə qonaq düşdülər, mən dayımgilə getdim.

Günəş hələ batmamışdı, dalımcə adam göndərdilər ki, yola düşürük.

Ulyanovka, demək olar ki, dayaz dərədə yerləşib, ətrafı isə başdan-başa çöllükdür; yüz verst yol gedirsən – elə düzəngah görürsən.

Dayım qapıdan bayıra boylanıb dedi:

– Ora bax, quzğunlar dərənin dibində gizləniblər. O qarasını görürsən, lap qarın içinə soxulub. Ayıq ol ha, çöldə çovğuna düşərsiz! İndi ki gedirsən, onda cəld tərpən, allaha təvəkkül.

– Yaxşı, – dedim, – beş verst nədir ki! Sağlqla qalın! – Papağımı çıxarıb yellədim. Mən atları qoşanacan, müəllimə Mitkanı geyindirib, bürüyənəcən, gördüm ki, hava bozardı. Təzəcə tərpənmişdik ki, dayımın kürkünü çiyninə atıb üzünü bəri gəldiyini gördüm. Dayım:

– Bəlkə getməyəsiz, – dedi, – gecəyə düşəcəksiz! Qalın, səhər gedərsiz.

Dayımın dediklərini müəllimə eşitməsin deyə mən ucadan: – Yaxşı, anama səndən salam yetirərəm, oldu! Çox sağ ol! – dedim.

Dayımdan tez aralanmaq üçün atları qamçıladım.

Yoxuşu çıxıb qurtardıq, indi də düzəngah başlanırdı. Külək əsir, qarı atların döşünə çırpırdı. Fikrimdən keçdi “Bəlkə qaydım?” Sonra da elə bil kimsə qulağıma pıçıldadı: “Kişi aparsaydı qorxmazdı, deyəcəklər ki, uşağın birinə qoşulub yola çıxdıq. Gecəni də kənddə qalmalı olduq. Cəmi-cümlətanı beş verstlik yoldur”. Atları qamçılایb şən bir səslə qışqırdım:

– Haydı, yatma, cəld tərpən!

Atların narın-narın ayaq tappılısını eşidirəm, demək yolla gedirlər. Amma yolu seçmək olmur, qar yolu-rizi örtüb. Külək qarı yerdən sovurub adamın üzünə çırpır. Göyün üzünü də yaman bulanıb. Atları qovmağa başladım, amma ürəyimdən qara qanlar axırdı: bir bədbəxtlik üz verməsə yaxşıdır!

Qalın şalla üz-gözünü bərk-bərk bürümüş Marya Petrovna birdən dedi:

– Kolya, bəlkə qayıdaq? Bir hadisə baş verər ha?!

– Yox a, – deyirəm, – nə hadisə, cəmişi beş verstlik yoldur. Heç narahat olmayın. – Sonra da onun dizlərinin üstünə saldıqı qalın mahud paltonun ora-burasını basdırıram.

Artıq Ulyanovkadan bir verst olar ki, uzaqlaşmışıq. Buralara köçüb gələnələr üçün yol üstündə təzəcə salınmış beş-altı evdən ibarət kiçik bir kənd gördük. Atları birbaşa ora sürdüm, özümü saxlaya bilmədim – qarşıma çıxan iri qar yığınının içinə girdim. Külək qarı gətirib bura qalamışdı, istədim yana burulam, artıq gec idi. Atları birdən döndərsəydim dişlə sına bilərdi. Başqa çarəm yox idi: atları birbaşa qarın içinə sürdüm. Xizəkdən sıçrayıb düşdüm, qurşağa kimi qarın içinə batdım. Atların üstünə qışqırdım ki, tez qar komasının içindən çıxsınlar. Onlar irəli cumur, sonra bir an dayanıb nəfəslərini dərir, təzədən irəli dartınırdılar. Atlar elə bil dərin çaya düşmüşdülər, çapalayırdılar, qar ətrafa səpələnirdi. Səsim it hürdü. Başına kasaveyka salmış bir qadın evdən çıxıb qapının ağzında dayandı, baxdı, baxdı, içəri girdi. Bir də başımı qaldıranda gördüm ki, bir neçə kəndli bizə tərəf gəlir. Yaman dilxor oldum – guya özüm bacara bilməzdim... Gücüm gəldikcə xizəkləri itələdim, atları qamçıladım, istəyirdim

ki, kişilər gəlib çatanacan atları yerindən dəbərdim. Amma onlar tərpnmək bilmirdilər. Kəndlilər gəlib çatdılar.

– Dayan, nə qovursan, səfeh, atları qoşqudan açmaq lazımdır.

Onların yanında balacaboy, zəif görkəmli bir qoca kəndli var idi. Atları qoşqudan açdılar. Müəlliməni də, Mitkanı da qucaqlarına alıb kənara qoydular. Kişilərin dördü köməkləşib, xizəyi qarın içindən çıxartdılar. İşə bax ha!..

Qoca dedi:

– Gecəni burda qalın, çöldə bərk çovğundur.

– Yox a, müəllimə özü bilər, qalır qalsın, amma mən yola düşməliyəm, burda ləngiyə bilmərəm! – deyib, atları qoşmağa başladım. Əllərim donmuşdu, qayıqlar buz bağlayıb taxtaya dönmüşdü. – Gedirəm, vəssalam!

Qoca təzədən dedi:

– Doğru sözündür, qulaq as, bala, gəl getmə. Yadında saxla ki, səni buraxmaq istəmirdim, bir hadisə baş versə mən günahkar deyiləm...

Mən qozlaya oturdum, cilovu əlimə alıb ucadan dedim:

– Hə, gedirsiniz?..

Marya Petrovna xizəyə oturdu. Bir qədər aralanmışdım ki, dönüb geri baxdım. Qoca yolun ortasında dayanmışdı, dalımca qışqırdı:

– Geri qayıt!.. Geri qayıt!..

Külək onun səsinə güclə çatdırdı. Atlar çox həvəssiz yeriirdilər. Vay, bəlkə qayıdım?!

– Yox, nə olar – olar. Getdik!

Atlara bir qamçı ilişdirdim, götürüldülər. Dönüb geri baxdım, nə evlər görünürdü, nə hasarlar – arxada hər şey ağappaq dumanla bürünmüşdü.

Ağına-bozuna baxmadan, atları dördnala çapırdım. Bir azdan hiss etdim ki, onlar ayaqlarını yerə yumşaq basırlar. Mənim də ayağım ağırlaşmışdı. Atları saxladım, qozlardan əyilib qamçının dəstəsini qara soxdum.

– Nədir? Nə olub? – Marya Petrovna təlaşla soruşdu. – Yolu azmışıq, nədir? Elə bundan qorxurdum!..

– Qorxmaq lazım deyil, yol budur ey... – qamçının dəstəsi isə yarıya kimi qarın içində idi. – Nə mürgü döyürsünüz, haydı irəli! – deyib, cilovları dartdım.

Atlar ehtiyatla, löhrəm bir yerilə yola düşdülər. Qar elə yağır, elə yağır ki... Külək də bir yandan. Elə bil çovğun kənddən aralanmağımızı gözləyirmiş. Külək qarı sovurur, sonra da üstümə çırpırdı. Göz açmaq mümkün deyildi. Çovğun bizi çölün düzündə yaxalamışdı. Yaman yerdə axşamladıq!

Canıma vicvicə düşdü. Ürəyimdə dedim: “Batdıq!” İndi gör çovğun başımıza nə oyun açacaq! Qalacağıq çölün düzündə – əlimiz heç yana çatmayacaq. İzimiz-tozumuz da tapılmayacaq. Çovğun getdikcə güclənir, külək yalquzaq kimi ulayırdı!

– Nə dedin? Hə? – Müəllim qışqırdı.

Ona cavab da vermədim, bir də axı nə deyim, məgər özü görmür ki, çovğun bizi aldadıb tora salıb?! Mən də lap axmaqlıq elədim – ağına-bozuna baxmadan atları birbaşa buraya sürdüm. Deyəsən, axırımız çatıb!

Yadıma həmin balacaboy, arıq qoca düşdü. Yolun ortasında durmuşdu. Az qalırdı külək onu yıxa, dalımızca baxıb qışqırırdı: “Geri dön!”

Birdən Mitka hönkürtü çalıb ağlamağa başladı. Ağlaya-ağlaya dedi:

– Geri qayıdaq, geri qayıdaq! Vay, istəmirəm! Lazım deyil! Geri qayıdaq! – Səs elə bil onunku deyildi, anasının bürüdüyü qalın şalların içində ilan kimi qıvrılırdı.

Marya Petrovna onu tutub saxlamağa çalışırdı, o isə dartınırdı, qəbiristanlıqda – ölü üstündə olduğu kimi şivən qoparırdı, gah özünü ora-bura çırpırdı, gah da papağını dartışdırırdı.

Anası ona:

– Mitya! Mitya! Doğrudan da bu nə iş idi başımıza gəldi, Mitya can! – Sonra da mənim üstümə qışqırdı: – Tez ol, döndər, döndər!

Əllərim əsə-əsə, cilovu dartdım. Külək üzümü qamçılıyırdı, qarı gözümə vururdu. Qəhər məni boğurdu, bir yandan da

Mityanın hönkürtüsü lap zəhləmi tökmüşdü. Görəsən, atların başını hansı tərəfə çevirim? Hər yan ağappaq qardır. Külək qarı fırlayır, fırlayır, gah ora-bura çırpır, gah da göyün üzünə milləyirdi.

Birdən müəllimə mənə tərəf əyildi, lap qulağımın dibində qışqırdı:

– Atların cilovunu burax, qoy özləri yolu tapsınlar, qoy özləri!..

Mən cilovu buraxdım. Atlar aram-aram getməyə başladılar.

Müəllimə isə ağlar səslə atları oxşayırdı:

– Əziz atlar! Sevimli atlar!.. Axı nəyə belə oldu? Aman allah!

Üzümü küləkdən gizlətmək üçün arxaya çevirdim, nə gör-səm yaxşıdır? Marya Petrovna ilə Mitka başdan-ayağa ağappaqdırlar, elə bil onları qardan düzəldiblər. Sonra özümə baxdım, mən də onlar kimi idim, buz heykələ oxşayırdım. Fikirləşdim ki, o qədər yağacaq, tamam altında qalacağım, sonra üçümüzü də qarın altından çıxaracaqlar; elə xizəyin içindəcə donmuş halda... Allah eləməsin mən sağ qalım. Deyəcəklər ki onları apardı, dondurub öldürdü. Həmin qoca yenə də gözlərimin önünə gəldi: “Mən səni çağırırdım, əgər bir hadisə baş versə günahkar deyiləm”. Daha bunun əhəmiyyəti yoxdur, onsuz da heç yana gedib çıxma bilməyəcəyik.

Birdən gördüm ki, xizəyimiz təkər izinə düşüb. Diqqətlə baxdım – bu ki bizim öz xizəyimizin izidir – altı dəmirli. Bildim ki, atlar dövrə vurub keçdikləri yolu bir də keçirlər. Axı yolu tanıyırdılar. Onları bir həftə əvvəl almışdıq. Atam bu madyanları qoşub bircə dəfə mərkəzə – kartof almağa getmişdi. Quru otdan bir çəngə qoparıb eşdim, xizəkdən düşüb otu ayağımla qarın içinə basdım və yenə də təkər izini tutub getdik. Yenə gəlib həmin yerə çıxdıq: budur mənim eşdiyim quru ot qarın içində görünür, külək onu qoparıb apara bilməyib. Demək biz eyni xətt boyu öz yerimizdə fırlanmışıq. Başa düşdüm ki, bu çovğunda yüz verstlik yol getsək də heç vaxt mənzilbaşına çata bilməyəcəyik. Elə bil qardan və bizim xizəkdən başqa heç nə yox idi bu dünyada.

– Hə, nə oldu?.. Nə oldu? – müəllimə təlaşla soruşdu.

– Elə dövrə vururlar, – dedim, – yolu tanımırırlar.

Marya Petrovna ağladı, özümə qəzəbim tutdu. Gör bir nə etdim! Onların qatili oldum! Məhv olacaqlar! İstəyirdim xizəkdən düşüb qaçım, qaçım, batım qarın içində donub ölüm, cəhənnəmə ki!

Birdən Marya Petrovna dedi:

– Eybi yoxdur, burda birtəhər gecələyərək. Üçümüz bir yerdə... Əgər bir şey olarsa...

O elə sakit danışdı ki, onun bu halı mənə də təsir etdi, atları saxladım. Yerə düşdüm.

– Marya Petrovna, siz Mitka ilə xizəyin içində rahatlanın, mən üstünüzü yaxşı-yaxşı örtüm. Düz sözumdür, – deyib başladım quru otu xizəyin içinə yaymağa. Ürəklənmişdim, elə bil bu heç mən deyildim, yaman əlli-ayaqlı tərpenirdim. Müəllimə sözümə əməl etdi, Mitkanı da qoltuğa çəkdi, bir-birinə bərk-bərk qısılaraq büzüşüb oturdular. Mən onların ayaqlarını quru otla örttdüm. Hər tərəfdən üstlərini qalın palto ilə yaxşı-yaxşı basdırdım. Bir neçə an keçmiş üst-başları yenə ağappaq oldu. Amma bilirdim ki, xizəyin içində yerləri istidir. Elə bil onlar mənim uşaqlarımdı, mən də onların atası.

Külək birbaş qulağıma vururdu, papağımı yana əydim, birdən yadıma düşdü ki, biz yol üstdəki həmin evlərdən aralanıb gedəndə külək mənim sol qulağıma vururdu: elə bil yatmışdım ayıldım. Əgər gəldiyim yolla geri qayıtsam, onda külək sağ qulağıma vuracaq. Beləliklə geriye qayıdacağım. Axı biz cəməsi bir verst aralanmış olardıq. Elə həmin hasarlı beş-altı ev də elə buralarda olmalı idi.

Qozladan düşdüm, atların yanınca gedirdim, indi külək sağ qulağıma vururdu. Marya Petrovnanın səsini eşitdim, o, qışqıra-qışqıra nə isə deyirdi, amma sözlərini ayırd edə bilmirdim, elə bil səsi bir verstlik yoldan gəlirdi. Ona yanaşdım

– Nə istəyirdiniz? – dedim, – Üstünüzdəki paltonu götürüm?

– Xizəkdən aralanma, Kolya can, əzizim. Xizəkdən aralanma, sonra sən də xizəyə oturub qızınarsan. Atları tez-tez hayla ki, səsini eşidim.

Ürəyimdə dedim: “Bəd deyil, mənim “balalarım” sağ-salamatdırlar”.

Atlar dayanıb durdular: qarınlara kimi qarın içinə batmışdılar. Özüm qabağa keçdim.

Gözümü xizəkdən ayırmırdım, qorxurdum ki, onları itirəm. Atlar başlarını qaldırıb yanpörtü, özü də diqqətlə mənə baxırdılar. Qar getdikcə çoxalırdı, yavaşca küləyin səmtinə döndüm. Öz-özümə deyirəm: “Yəqin bu qar komasıdır, onu dolanıb keçən kimi yenidən həmin hasarlı evlər görünəcəkdir”. Qozlaya oturub sürərəm. Deyəsən, həmin evləri axtarıb tapa bilməyəcəyəm. Bəlkə sola dönüb arxası küləyə getsəm Yemelyanovkaya çataram. Ora yeddi verstlik yoldur. Budur, indi arxası küləyə gedirəm, görürəm ki, qar azalır; demək biz dikdirə qalxmışıq, külək qarı sovurduğu üçün burda qar azdır.

Mən atların cilovunu buraxmadan bir qədər irəli gedir, yolu yoxlayır, sonra atların yanına qayıdıb, onları irəli aparırdım. Xizəyi gözdən itirməmək üçün tez-tez dönüb arxaya baxırdım. Atın yanınca gedəndə, onun isti nəfəsini üzümdə hiss edirdim, at tövşüyürdü.

Daha küləyin səmtinə getmək olmur – irəlidə küləyin ağzına alıb gətirdiyi qar yığınları görünür. Özümü qar topasına vururam. Sınəmə kimi qarın içindəyəm. Bilirəm ki, yolumuz dikdirdən keçib gedir, bir qədər sonra yarğan olmalıdır, yarğanı keçsək, artıq Yemelyanovka kəndidir. At başını çiyinə qoyub, götürmək istəmir, elə beləcə də gedirik. Ürəyimdə deyirəm: “İndicə Yemelyanovkaya çatacağıq” – öz-özümü aldadıb yalandan qamçı ilə Yemelyanovkanı göstərirəm – bəlkə doğru ola...

Atın yanınca gedirəm, birdən mənə elə gəldi ki, yüz ildir yol gedirik, amma harada olduğumuzu heç özümüz də bilmirik. Yemelyanovkadan əsər-ələmət də yoxdur. Allah bilir haralarda azıb qalmışıq. Marya Petrovna xizəkdən boylanıb məni səslədi:

– Hardasan, Kolya? Kolya can? Səsin niyə gəlmir? Bir hay versənə! İndi də sən gəl bir az qızın, mən atların yanınca gedim.

Arxaya çevrilib qışqırıram:

– Nə dediniz? Əyləşin, lazım deyil, mən özüm... O, əlində tutduğu yapıncını mənə uzatdı:

– Nikolay, al bunu geyin!

O, məni “Nikolay” deyər çağırdı, amma bu mənə heç də qərībā görünmədi. Yapıncı Mityanındı. Birdən ürəyimə gəldi ki: “Deyəsən, heç Yemelyanovkaya da çatmayacağıq axı! Sizi də bədbəxt elədim!”

Yapıncını götürmək istəmirdim, qoy birinci elə mən donum. Mən donum, onları isə sağ-salamat tapsınlar.

Müəllimə yenə qışqırdı:

– Al deyirəm sənə, yoxsa ataram qarın içinə!

Deyəsən, doğrudan da atacaqdı...

Yapıncını alıb büründüm. Donmağa başlayanda qaytaracağam. Yemelyanovkaya tərəf dönməyi qərara aldım. Bir sinayım görüm. İndi kənd bir qədər arxada olmalıdır. Özümü qara vur-dum. Bərk üşüməyə başladım, bütün bədənim titrədi, sonra da elə bil parça-parça bölündü, əl-ayağım keyidi, tərpedə bilmədim, fikirləşdim ki, şaxta adamı belə dondurub öldürür. Kimin ağlına gələrdi ki, axırım belə olacaqmış – itib-batacaqmışam! Ölüm gör necə asandır! Asan olsa da amma geriye yol yoxdur. İndi də o biri atın yanınca gedirəm, xizəkdən gözümü çəkmirəm, atlar isə mənə baxırlar. Deyəsən, burda qar nisbətən azdır axı? Ayağımla yoxlayaram, ayağım çuxura düşdü, çıxara bilmədim, getdi, getdi və birdən özüm də qaranlığa yuvarlandım! Nə isə bərk bir şeyin üstündə özümü güclə qurudub dayandım. Uzaqdan – yuxarıdan qulağıma bir səs gəlir – güclə eşidirəm, deyəsən, bu, çovğunun səsidir, götürüb başına aləmi! Elə bil qaranlıq qəbir-dəyəm! Əlimlə yoxlayıram – dar bir yerdəyəm, ətrafımdakı kələ-kötür daşlardan başa düşürəm ki, quyuya yumbalanmışam. Biz tərəfin adamları ehsan üçün çöldə quyu qazırlar, bu quyular boru kimi nazik olur; ətrafını da daşla hörürlər ki, uçmasın.

Soyuqdan dişim dişimə dəyir. Anladım ki, artıq hər şey bitmişdir. Qoy mən burda donub qalım, qoy üstümü qar örtün!.. Ağlayıb-ağlayıb donub öləcəyəm. Onlar isə bəlkə birtəhər səhərə çıxdılar. Büzüşüb oturmuşam, nə qədər beləcə oturmağımı

bilmirəm, ancaq hiss etdim ki, məni şaxta daha kəsmir. Deyəsən, quyuda canım qızmışdı axı. Birdən elə bil yatmışdım, ayıldım! Onları gözümün qabağına gətirdim: görəsən, indi nə edirlər? Görəsən, Mitka, Marya Petrovna, atlar, xizək, qar altında qalmayıblar ki?! Necə olsa çıxmalıyam... Çıxmalıyam burdan! Və daşlardan yapışib yuxarı dırmaşmağa başladım. Son qüvvəmi toplayıb, güc-bəla ilə quyudan çıxdım və qarın üstə sərildim.

Külək canavar kimi ulayır, göydən qar töküdü. Sıçrayıb durdum, xizək yoxdu! Bir qədər o yan-bu yana qaçdım, ətrafa göz gəzdirdim – yoxdu ki yoxdu! Onları itirmişdim, hər şey məhv olmuşdu; tək qalmışdım. Qar üzümə çırpırdı, çovğun daha da azğınlaşmışdı, iki addımlıqdan heç nə seçmək olmurdu. Gücüm gəldikcə bağırmağa başladım, dizə qədər qarın içindəyəm, ara vermədən bağırıram:

– Hey! Ho! Ehey! – nə qədər gücüm var çağıracağam, sonra da qarın içinə uzanacağam, qoy o qədər yağsın ki, batım qalım altında – ölüm!

Səsimi kəsən kimi yanımdaca bir səs eşitdim:

– Nikolay! Hardasan!

Məni əsmə tutdu: qulağıma səs gəlir, nədir?! Əvvəlkindən daha bərk qışqırdım:

– Ho... ho... ho-oo!

Birdən gördüm ki, xizək də, atlar da yaxındadır, elə bil onları qardan yapıb düzəldiblər. Marya Petrovna da başdan-ayağa ağappaqdır, külək paltosunun əteklərini yellədir. Elə bil birdən-birə ayıldım.

– Xizəyə oturun, gedirik! – dedim.

– Heç yana getmə, – Marya Petrovna qışqırdı. – Lazım deyil! Gir otur xizəyin içində, birtəhər keçinərik.

Görürəm ki, müəllimə küləyin qabağında güclə dayanıb. Mən:

– Oturun xizəyə, gedirik. Bilirəm, kənd bu yaxınlıqdadır! – dedim.

O, yerindən tərpənmədi.

– Oturun, – deyirəm, – Mitka da qızınar. Hərəkətdə olsam mən də üşümərəm.

Müəlliməni xizəyə sarı itələdim. Gedib xizəyə mindi. Yola düşdük. Və mənə belə gəlirdi ki, doğrudan da bax indicə bir kəndə çatacağıq. Qar örtüyünün arxasından gözümə ağappaq, uca, zəng qüllələri görünür, hətta kilsənin özünü də görürəm elə bil. Zəng səslərini də eşidirəm. Birdən gördüm ki, uzaqdan bir adam gedir, yapıncısının ucları da yellənir. Qışqırmağa başladım:

– Əmi can! Əmi can! Heyyyy, əmi can!..

Marya Petrovna xizəkdən boylandı.

– Əmi can! – Atları saxlayıb qozlardan yerə hoppandım və kişiye tərəf yüyürdüm.

Bu, ikicə addımlıqda olan dirək idi – mərz dirəyi. Lap yaxında olsa da mənə uzaqda görünmüşdü. Geri qayıtmadım, atları yanıma çağırdım, sözbəxan itlər kimi yanıma gəldilər.

Burada – dirəyin yanındaca dayanmışdım. Və mənə elə gəlirdi ki, artıq mənzilbaşına çatmışam. Nəfəsimi dərmək üçün ata söykəndim. Gördüm ki, bədəni tir-tir əsir, ona yazığım gəldi, yəqin acdırlar. Xizəyin içindəki otdan bir çəngə götürüb ovcumda atların ağzına yaxınlaşdırdım. Başlarını irəli uzatdılar, cavan madyanın ayaqlarının əsdiyini gördüm: bərk yorulub, ayağını qabağa uzadıb tir-tir titrəyirdi. Otu atların ağzına dürtürəm. Qalan otu isə ətəyimə yığıb bərk-bərk tutdum ki, külək aparmasın. Atlar taqətdən düşsə işimiz bitər. Onları tumarlaya-tumarlaya yedirdim. Dayımın verdiyi iki dənə kömbəni də çıxardım, şaxta çörekləri daş kimi bərkətməmişdi. Kömbəni əlimdə tutub dayanmışdım, atlar da dişləyib yeyirdilər.

Bir qədər keçdi, gördüm ki, xizək az qalıb qarın içində itsin. Atların cilovundan yapışan kimi ikisi də birlikdə hərəkətə gəldi: onlar gedir, mən də dişlədən tutub ortada gedirəm. Üçümüz də aramla gedirik. Onları qovmuram – qoy, bacardıqları kimi də getsinlər, təki dayanıb durmasınlar. Gedirik – üçümüz də birlikdə, heç bir şey barədə düşünmürəm, amma bilirəm ki, üçlükdə gedirik: mən, bir də atlar; tövşümələrini eşidirəm, Dönüb xizəyə tərəf baxmağa, nə də bir söz soruşmağa belə cəsarət etmirəm. Birdən qarşımda bir divar gördüm, az qalmışdı dişləni divara vurum.

Üçümüz də birdən dayandıq...
Təəccübdən donub qalmışdım. Bəlkə məni qara basırdı?!
Qamçının dəstəsini divara batırdım, – bu ki hasardır!
Sonra da ayağımla vurdum – hasardır, özü də taxtadan!
Sevincdən ürəyim atlandı.
Xizəkdekilərə qışqırdım:
– Marya Petrovna! Gəlib çatdıq!
– Haraya ?!
Mitka xizəkdən yerə yumbalandı, çaşıb qalmışdı, anasının dalınca qarın içində iməkliyə-iməkliyə bağırırdı:
– Hara gəlmişik? Bura haradır?..
– Allah bilir, gəlib çatmışıq, vəssalam!

YELKƏN-QAYA

I

Külək dənizdən əsdi, ağır, qara buludlar şəhərin də, limanın da üzərinə çökdü. Bütün pəncərələr çırpılıb örtüldü, qapılar kip bağlandı, çılpaq ağaclar arxalarını küləyə çevirdilər, yağış tökdü, nə tökdü. Sanki göydən yağış əvəzinə kim isə daş yağdırırdı. Özü də elə qəzəblə, elə sərrast atırdı ki, gah adamın üz-gözünü, gah da boynunun ardını şappıldadırdı. Hamı qaçaraq özlərini evlərinə təpdilər, gizləndilər. İşıqları yandırdılar, uşaqlar çarpayılarına dırmaşıb pıçiltı ilə danışdılar.

Yunan Xristo isə qaçıb gedə bilməzdi. O, limanda kisələrin keşiyini çəkirdi. Külək kisələrin üstünə örtülmüş brezentı cırıb şappalayır, ağzına alıb aparırdı. Xristo da qaçıb döngədə zorla brezentı qamarlayanda, külək onu da gicəlləndirir, çaşdırır, qaldırıb küçənin ortasına çırpırdı. Qara it brezentə hürür, özünü orabura çırpır, Xristonun şalvarını dartışdırırdı.

Külək yaman şiddətlənmişdi.

Xristo güclü adam idi, o, iri-iri daşları diyirləyib gətirir və brezentin kənarlarına salırdı. Hirsindən ağlamamaq üçün brezentdən yapışib söyüş söyürdü.

Reyddə dayanmış iri, yelkənli bir gəmi belə havaya dözə bilmədi: Lövbərini çıxartdı, yaylıq boyda kiçicik yelkənini qaldırıb limana girdi.

Xristo qaçıb özünü küncə təpdi, it də onun paltosunun altına soxuldu.

Dalğalar limanın kənarlarına çırpılır, damcılanır, fəvvarə kimi yuxarı – dor ağacından da hündürə sıçrayırdı.

Külək buludları qovub gətirmiş, zülmət çökmüş və hər şeyə hakim kəsilmişdi.

II

Xristo açıq havada oturub brezentə keşik çəkir, düşünürdü: indi dənizdə heç kəs yoxdur, gəmilər limana giriblər, adamlarsa damlarının altına. Dənizdə yalnız bircə gəmi yelkənlərini salmayıb: o da daş gəmi Yelkən-Qayadır. Bu daş gəmi haqqında çox sözlər uydurub danışdılar. Türklər bir şey quraşdırır, yunanlar isə başqa bir şey. Guya gəmi bədxah bir işdən ötrü gedirmiş, sahilə çatanda birdən daşa dönür. Necə vardı eləcə; içindəki bütün adamları və yelkənləri ilə birlikdə.

Doğrudan da elədir: gündüz, gün işığında uzaqdan baxanda “yelkənləri” işıldayır. Sanki gəmi azca yana əyilərək dalğaların qoynunda üzür, ətrafı köpüklənir. Amma yaxına gələndə görürsən ki, bu, gəmi deyil, qayadır, dənizdən baş qaldırır.

Türklər isə deyirlər ki, bu çoxdan olmuş əhvalatdır – gəmi daşa dönüb; su onun daş yelkənlərini yeyib, iplərini korlayıb.

Adamlar nələr uydurmurlar! Danışirlar ki: tatar qəbiristanlığında neçə-neçə xəzinə basdırılıb, bir balaca qazsan – dərya qızıl taparsan. Adamlar yalan danışirlar. Qızıl tapan da heç deyər?.. Elə bu Yelkən-Qaya haqqında dedikləri də yalandır. Adi qayalardır-dənizin içindən dimdik çıxıblar, dalğalar onlara dəyib köpüklənir.

Amma dənizdə ondan yarım verst uzaqlaşandan sonra dönüb geriye baxsan, görəcəksən ki, bu daş gəmi bütün yelkənlərini açmış, azca yana əyilib, arxanca üzür, ətrafı isə ağappaq köpükdür.

Xristo düşündürdü: daş gəmi indi dənizdə tək-tənha qalıb. Pa-yız dənizinin qapqara dalğaları ona hücum edir, sonra da çilik-çilik olub tökülür. İt isə Xristonun ayaqlarına dolaşır, gah özünün islanmış tüklərini, gah da sahibinin şalvarını yalayır.

Bəndin axırında – limanın girəcəyində qoyulmuş mayak göz vurmada qırmızı ulduz kimi yanırdı. Xristo güc-bəla ilə çubu-ğunu alışdırırdı. Yarım qutu kibrit çöpü korlandı. Mayak isə fırtınalı havada göz vurmada yanırdı. Onsuz da dənizdə heç kim yox idi. Axı kimə yol göstərməli idi? Dənizdə yalnız bir gəmi vardı...

III

Mayak birdən söndü, sonra yandı... yenə söndü... Təzədən göz vurmada yandı. Demək onun qabağından gəmi keçirdi, yelkənləri mayakın qabağını tutmuşdu Xristo ayağa qalxdı, tufana baxmayaraq gözlərini dənizə zillədi.

Necə olub ki, limanda daldalanmış yelkənli gəmi yelkənlərini açıb dənizə çıxmışdır? Yox, deyəsən o gəmi yerindədir. Odur ey, limanın küncündə ağarır. Hər yan qatı zülmət idi. Elə bu vaxt Xristo yelkənləri buludlara dəyən, korpusu hündür ev boyda gəmini bir anlığa lap aydın görə bildi. Gəmi asta-asta limana girirdi. Hava tufanlı olduğundan aram-aram gəlirdi – bütün yelkənlərini açmışdı.

Gəmi limanın yarısını tutmuşdu, işıqlarını söndürmüş, qaya kimi bomboz idi. Səssiz, ağır-ağır, azca yana əyilmiş halda üzüb gəlirdi. Yelkənlərini salmadan limanın ortasında dayandı. Xristo nəfəs çəkmədən, gözlərini geniş açıb baxırdı.

Yelkən-Qaya! Daş gəmi limana gəlmişdi!

Ah, heyf ki, heç kəs görmür – hamı evə girib qapı-pəncərələrini bağlayıb. Limanda tək-cə Xristodur. Limana Yelkən-Qaya gəlib. Sabah hava işıqlananda hamı görəcək. Yelkən-Qaya dənizdə qala bilmədi!

Daş gəmidən suya qayıq saldılar. Hə, elədir ki, var, qayıqdır. Odur, suda üzür. Elə bil gəminin bir parçasıdır – qopub gəlir. Özü də asta-asta gəlir. Şıdırgı yağış yağsa da qayığı görmək olur. Xristo brezentin altında gizləndi.

“Mən yoxam, – Xristo düşündü. – Özüm də elə biləcəyəm ki, yoxam”.

İti də brezentin altında gizlətdi. “Gəmidəkilər qədim türklərdir, kim bilir, necə adamlardır?” Xristo brezentin altından baxdı. Qayıq isə birbaşa Xristoya tərəf gəlirdi. Budur, körpünün altına çatdı, avarlar taqqıldadı, adamlar körpüyə çıxmağa başladılar. Bunlar başlarında daş çalmaları olan qədim daş türklərdir.

Tələsmədən körpüyə çıxdılar. Qırx nəfər idilər. Türklər sahile gəldilər. Xristo türkcə bilirdi, qulaq verdi ki, görsün nə danışır-lar, amma külək qoymurdu, bir şey anlaya bilmədi. İt brezentin altından mırıldadı, Xristo itin başını dizləri arasında möhkəm-möhkəm sıxdı. Türklər daş kimi ağır ayaqlarını körpünün daş döşəməsinə taqqıldada-taqqıldada keçib getdilər. Hamısı bomboz idi, lap Yelkən-Qaya kimi.

Onlar birbaşa şəhərə getdilər. Hamıdan qabaqdakı hündür-boylu türkün belində enli kəməər vardı, kəmərin altından tapan-çaların əyri dəstələri görünürdü, elə bil bunlar tapança yox, daş cəftələr idi. Türklər Xristonun yanından gəlib keçdilər – asta-asta, ağır-ağır. Daş qıçları hələ ki qatlanırdı, külək saçlarını tər-pədə bilmirdi, başlarını aşağı salıb yerə baxa-baxa gedirdilər, hərdən bir-birlərinə dəyəndə daş səsi çıxarırdılar.

“Görəsən türklər hara getdilər?” Xristo onların küçəyə gurultu salan addım səslərini eşitdi. “Evlərin qapılarını sındırıb, içəri girəcəklər. Adamlar qorxudan daşa dönəcəklər. Türklər bir gecədə bütün yunanları və rusları qıracaqlar. Qaçıb hamıya xə-bər vermək, kilsə zənglərini çalmaq lazımdır!”

Xristo yerindən durmaq istədi, yadına düşdü ki, türklərin barkası sahilə dayanıb. Dənizə baxdı – Yelkən-Qayanın daş yelkənləri göyün yarısını örtmüşdü. Heç kim bunu görmürdü. Qırmızı mayak göz vurmada yanırdı. Adamlar bərk yuxuya get-mişdilər, yağışın, küləyin səsini eşitmirdilər.

“Mən yoxam, mən dünyada yoxam. – Xristo düşündü. – Mən heç bir şey görməmişəm”. O, gözlərini bərk-bərk yumdu, lakin dalğaların gurultusu içində daş qayığın ağır-ağır körpüyə dəyib taqqıldadığını aydınca eşidirdi.

Xristo itə qısıldı – hər halda tək deyildi, o da canlıdır, bədəni istidir. Birdən yadına düşdü ki, arvadı Fira şəhərdə qalıb. Türklər gəlib...

– Yunan buna dözə bilməz! – O, ucadan dedi və kisələrin arası ilə iməkləməyə başladı, sahildən, qayıqdan uzaqlaşmağa tələsirdi.

Xristo brezentin altından çıxdı, – yağış daha da şiddətlənmişdi. İt quyruğunu qısıb Xristoya baxırdı, elə bil soruşmaq istəyirdi: “Hara gedirik?”

Yunan öz-özünə dedi:

“Bəlkə mənə qara basır?”

Dönüb baxdı, qorxudan donub qaldı: daş yelkənlər lap yüksəklərə qalxmışdı. Yelkən-Qaya şəhərə bir az da yaxınlaşmışdı.

IV

Xristo qaçmağa üz qoydu, heç nəyə baxmırdı, relslərin, çəpərlərin, alçaq divarların üstündən tullana-tullana qaçırdı. Yağış – buz kimi soyuq qamçıya dönüb başına, kürəyinə, qıçlarına çırpılırdı. Külək onu qabağına qatıb qovurdu. Xristo qaçırdı, hər yan zülmət içində idi. Meydanın o başına kimi qaçıb dayandı. Daş adamlar küçənin ortası ilə addımlayırdılar. Xristo divara qısıldı. Qədim türklər, hər cərgədə üç nəfər olmaqla, on üç sıra onun yanından gəlib keçdi, irəlində hündürboylu türk gedirdi. Qaz fənəri yanıb söndü, Xristo onun birqollu olduğunu gördü. O biri qolunu qoltuğunda aparırdı. Kəsik qollu əlində xəncər tutmuşdu. Türkün qoltuğuna vurub apardığı qol daşdan deyildi – ətdən idi, xəncər par-par parıldayırdı.

Xristo türklərin dalınca düşüb getdi; amma bir qədər aralı gəldirdi, nəfəsini içinə çəkmişdi. İstəyirdi ki, qapıları döyüb adamları yuxudan oyatsın, amma qorxurdu. Qorxurdu ki, türklər dönüb geri baxarlar. Onlar şəhərdən keçib geniş yola çıxdılar. Budur, tatar qəbiristanlığını keçdilər: çöldə dövrə vurub dayandılar. Daş məşəlləri yandırdılar; məşəl tutqunlaşdı, eləcə də donub qaldı.

On iki nəfər türk ortaya çıxdı və əyri qılıncları ilə torpağı qazmağa başladı. Böyük bir çala – girdə qəbir qazdılar. Həmin hündürboylu türk qəbirə düşdü, əlində xəncər tutduğu canlı qolunu çalanın dibinə qoydu. Hamı uğuldadı – dua oxuyurdular. Sanki dağ uçuqunu idi; daşlar üzünə yağdı diyirləndikcə, gurultu qoparırdı.

Birdən it uladı. Xristo cəld ətəyini onun üstə saldı. Türklər heç nə eşitmədilər, çünki oxuyurdular. Oxuyub qurtarandan sonra kəmərlərini açdılar və çalaya qızıl tökülməyə başladı, elə bil qırx bulaqdan çalaya qızıl axıb töküldü. Çalanın dolmağına az qalmış qızıl qurtardı. Türklər qızılın üstünə torpaq töküb ağır ayaqları ilə tapdaladılar.

Yenə də üç-üç sıraya düzülüb getdilər. Xristo buranı yaxşı – yaxşı yadında saxlayıb, onların dalınca düşdü. Qaranlıq olmasına baxmayaraq, Xristo, şəhərin üzərində – xeyli hündürdə bomboz yelkənlərin asta-asta süzüb getdiyini gördü. O, türklərin arxasınca qaçır və düşünürdü: “Türklər gedəndən sonra qızıllar mənimkidir. Məndən başqa heç kəs görməyib. Belə havada kimdir burunu bayıra çıxaran? Bircə bunlar tez çıxıb gedəydilər!”

Birdən düşündü: “Bəlkə bu adamlardan biri qalıb-qızıla keşik çəkəcək? Yox, mən türklərdən qabaq körpüyə qaçacağam, onlar qayığa minəndə hamısını bir-bir sayacağam. Gələndə qırx idilər, qırxı da çıxıb getsə, pullar mənimdir”.

Xristo döngələrarası dolama yollarla qaçmağa başladı və az sonra artıq körpüdə idi. Kisələrin yanına çatıb, brezentin altına girdi. Yağış kəsmişdi. Külək isə daha da güclənmiş, dənizin ağzından qapdığı damcıları hirsə sahilə çırpırdı.

Xristo bütün diqqətini toplayıb qulaq kəsildi: türklər axışb gəlirdilər. Budur, artıq körpünün üstündədirlər. Dayandılar. Bir-birinin dalınca qayığa mindilər. Xristo küləkdən yaşaran gözlərini qırpmadan sayırdı:

– Bir, iki, üç, dörd...

Düz otuz doqquz nəfər türk qayığa mindi. Biri – həmin hündürboylu körpüdə dayanmışdı. O, üzünü şəhərə tutub qədim, gəliz türk dilində dedi:

– Əlvida, şəhər, biz günahlarımızı dəfn elədik, bir dindarin dibindən vurduğu qolumu da məğlubedilməz xəncərimlə birlikdə dəfn elədim.

Bu sözləri deyib şəhərə baş əydi, çalması az qaldı yerə dəysin, sonra da gedib qayığa mindi. Xristo rahat nəfəs aldı. Qayıq üzüb gəmiyə yanaşdı və elə bil gəminin içinə girdi.

Yelkən-Qaya yelkənlərini nəhəng qanadlar kimi şəhərin üstündə çırpdı, üzünü dənizə döndərdi və daş gəmi limandan aralandı, açıq dənizə çıxdı, boz rəngli yelkənləri qaranlıqda əriyib görünməz oldu.

V

Xristo brezentin altından çıxıb yorğun gözlərini ovuşdurdu. “Hə, bu nə hoqqadır, – deyə yunan fikirləşdi, – görəsən bütün bunlar həqiqətdirmi? Birdən diksindi: daşların bir-birinə deyib danışdıqlarını eşitdi. Ax, zəhrimara qalasan, bu ki küləkdir, brezent-i şappıldadır, brezent də yelləndikcə kənarlarına yığdığım daşları tərpedir. Yuxu məni aparıb, bütün bunları da yuxuda görmüşəm. Yelkən-Qaya limana girməyib, qədim türklər də şəhərdə gəzməyiblər”.

İt isə Xristonun qarşısında oturub düz onun gözlərinin içinə baxırdı. Tükləri islanmışdı, soyuqdan tir-tir əsirdi.

Xristo dəqiq bilmirdi ki, şəhərin kənarındakı tatar qəbiristanlığına gedib, yoxsa gecədən xeyli keçmiş onu yuxu aparıb və bütün bunları da yuxuda görüb.

İt bilər. Bəs necə soruşsun?

– File, File, – Xristo iti çağırırdı, – biz hara getmişdik?

İt zingildəyib üzünü Xristonun əlinə sürtməyə başladı. Xristo dənizə baxdı – liman bomboş idi. Mayak öz qırmızı işığını saçırdı, ağ yelkənli gəmi də limanın o başında sakitcə durmuşdu.

Külək zəifləyirdi. Bir azdan tamam kəsdi. Ay buludların dalından göründü – elə bil tülə bürünmüşdü. Ulduzlar göyə səpələndilər. Tufan keçib getmiş, külək yatmış, gipgirdə, parlaq ay süd işığını aləmə saçırdı.

– Boş-boş şeylərdir bunlar, – Xristo kisələrin yanından o tərəfə getdi.

Sakitlik idi. Ayağını daşa döydü. “Şəhər müdir deyəcək: Xristo yaxşı adamdır, Xristo kisələri qoruyub, hamı qaçıb getdi, afərin Xristo – indi get dincəl”.

VI

Günəş təzəcə boylanırdı ki, Xristo evə yollandı, iti File də onun dalına düşdü. Ayağını kandan içəri qoymuşdu ki, arvadı vaysındı:

– Hara getmişdin, üst – başın tamam palçıqdır? Elə bil ayaqlarından tutub palçığın içinə sürüyüblər səni!

Xristo paltarına baxdı, bilmədi arvadına nə cavab versin.

– Yelkən-Qaya, – deyib öz-özünə pıçıldadı, gözləri bərələ qalmışdı.

Arvadı isə dil boğaza qoymadan deyiniirdi:

– Çəkmələrini çıxart! Sən çobansan, yoxsa qarovulçu? Bir bax sir-sifətin də tamam palçığa bulaşib.

Zindan kimi ağır pal-paltarlarını soyunana kimi Xristo bir şey uydura bildi:

– Xoxollar taxıl gətirmişdilər, arabanın təkərləri yarıyacan palçığın içində idi. Üst-başım təkərlərə sürtünüb...

Arvad başını yelləyib çayniki manqalın üstünə qoydu. Xristo itə baxdı, itin də küncdən ona əyri-əyri baxdığını gördü. Öz-özünə dedi: “Yaxşı ki, it danışa bilmir. Yoxsa arvad qızıldan xəbər tutardı, qorxudan bircəciyini də götürməyə qoymazdı. Özü də qonşu arvadların hamısına danışardı. Hətta bütün şəhər bundan xəbər tutardı. Sonra da müdiriyyət, başçılar gəlib bütün xəzinəni yığışdırıb kontora daşıyardılar, Xristo isə gic vəziyyətdə qalardı”.

Yunan deyilən kəs də heç belə iş tutar? Yunan sərxoş olanda da ağlını heç vaxt itirmir.

– Yıxıl yat, – deyib, arvad həyəətə getdi – Xristonun paltarlarını təmizləməyə.

Xristo yerinə uzandı, amma bir anlığa da olsa gözlərini yummadı. Bütün fikri qızılların, bir də daş gəmi Yelkən-Qaya ətrafında dolanırdı: "Heç kim heç nə bilmirdi, heç nə görməmişdi. Bəlkə bütün bunlar heç olmamışdı?" O, dönüb itə baxdı, it də qara gözlərini Xristoya zillədi.

– Bütün bunları ancaq ikimiz bilirik. – Xristo əlini döşünə vurdu.

Günortaüstü Xristo şəhərə çıxdı. Günəş elə hərarətli idi ki, elə bil heç payız deyildi, bahar gəlmişdi. Adamlar şən-şən küçələrdə gəzib-dolaşır, qəhvəxanalarda qab-qacağı cingildədirdilər. Yunanlar masa arxasında oturub kart oynayır, qəhvə içir, mübahisə edirdilər. Xristo qəhvəxanaya girdi. İstəyirdi ki, adamların söhbətlərinə qulaq assın. Düşündü ki, əgər onlar bir şey görmüşlərsə mütləq danışarlar. Görüm nə deyirlər.

Adamlar danışdı ki, külək bu gecə çox xatəlar törədib: iri dəyirmanı yerə sərrib, balıqçıların torlarını cırıb dağıdıb, kiçik kilsənin damını qoparıb yerə atıb – sonra da başlarını təəssüflə törətdilər. Gəmi haqqında isə bir kəlmə də danışmadılar.

Xristo üç fincan qəhvə içdi, ta axşama kimi burda oturdu. İşıqları yandırmağa başladılar; birdən kimsə arxadan – Yelkən-Qaya!

Xristo geri çevrildi, masa arxasında iki dənizçi oturmuşdu, biri o birisinə deyirdi:

– Gəmiyənin gedirdim, birdən mənə belə gəldi ki, yolu azmışam, axı sahilə yaxın üzürdüm.

Yelkən-Qaya burada olmalı idi. Bir az da üzüb getdim, Yelkən-Qaya yox idi ki, yox idi. Gəlib limana çatdım. Görünür tufan daş gəmini yırıb.

– Eh, burax bu nağılı, – bunu o birisi dedi, – Neçə illərdir ki, daş gəmi dənizdədir, ola bilməz ki, bir gecədə yoxa çıxsın. Ya yatıb yuxuya qalmısan, ya da sərxoş olmusan. Yelkən-Qaya öz daş yelkənləri ilə üzüb getmədi ki!..

– İnanmırsansa get bizim dənizçilərdən soruş. Onlardan da heç birisi daş gəmini dənizdə görməyiblər. Get bax, əgər onu tapsan dəyişərik, əvəzinə sənə öz gəmini verərəm.

Bunu deyib ayağa durdular və qəhvəxanadan çıxdılar.

– Hə, – Xristo öz-özünə düşündü, – deməli düz imiş. Gecəyə kimi gözləyib, qəbiristanlığın dalındakı həmin çölə gedəcəyəm!"

VII

Xristo evə gəldi, itini səsləyib körpüyə – kisələrin keşiyini çəkməyə getdi.

Sakit bir gecə idi, bir azdan ay doğdu. Ayın ziyası dənizin üzündən zərli bir cıgır saldı, bənddə qoyulmuş mayak bir damcı qan kimi qızarırdı.

Xristo küçələrdən əl-ayağın çəkilməsini, adamların yuxuya getməsini gözləyirdi. Ay qəlbiləndi. Şəhər tam sakitdi – yuxuya getmişdi, təkcə körpünün altına dəyən dalğaların şappıltısı bu sakitliyi azca pozurdu. Xristo köhnə çuqundan düzəldilmiş ocaq qəfəsini əlilə axtarıb tapdı. Qoltuğuna vurub, itini astadan fitlə səslədi.

Küçələri süd rənginə boyanmış şəhər yuxudadır. Xristo kölgələrdə gizlənə-gizlənə xəfə yerlərdən keçib, geniş yola çıxdı.

Bu da tatar qəbiristanlığı. Tatar qəbirlərinin üstündə daş sütunlar ucalırdı, bu sütunların yuxarısı çalma kimi yonulmuşdu. Daş çalmalar ay işığında par-par parıldayırdı.

Xristo daş çalmalara qorxa-qorxa baxıb, iti yanına çağırırdı, belini tumarladı.

Budur, bu da həmin yer!

Xristo ətrafa göz gəzdirdi, cəld ocaq qəfəsini torpağa soxdu. Bir, iki!.. Torpağı parça-parça götürüb yana atırdı.

Xristo bərk tələsirdi, istəyirdi görsün ki, doğrudan da burda qızıl tapacaq ya yox? Bəlkə bütün bunlar xəyalına gəlmişdi. Elə sürətlə qazırırdı ki, əlləri görünmürdü. Yeyin-yeyin işlədiyinə baxmayaraq, qəbiristanlıqdakı daş çalmaların xofu canından çıxmırdı.

Xristo bir qarış qazmışdı. Qızıl yox idi. Astadan dedi:

– Eh, yalan imiş, deyəsən, doğrudan da gözümə görünübmüş! – Amma yenə də işinə davam elədi – inadla qazırırdı.

Birdən ocaq qəfəsi nəyəsə dəyib cingildədi və ay işığında qızıl parıldadı. Xristonu bir anda tər basdı. Ocaq qəfəsini kənara

atdı, qızılı torpaqdan qapıb götürdü, ovcunda sıxdı. Dönüb qəbistanlığa baxdı.

Çəpərin o üzündəki daş çalmalar sükut içində idi, ayın ziyası altında işıldaırdılar. Birdən xışıltı eşitdi, ona elə gəldi ki, orda nə isə tərpəndi!

– File, File! – Xristo astadan iti çağırırdı, – özgə adam... özgə adam!

İt qulaqlarını şəkələdi, tullanmağa hazır vəziyyət aldı, astadan mırıldadı.

– Yox, sakitlikdir... heç kəs yoxdur, – Xristo pıçıldadı.

O, əlini çalaya uzatdı, qızilları ovucalayıb cibinə tökdü. Çalanı torpaqla doldurdu, ayağı ilə tapdalayıb düzəltdi və qaçıb getdi.

VIII

Oğru kimi, xəlvəti limana gəlib kisələrin dalına girdi, cibindən bir dənə qızıl çıxarıb baxdı. Bu qədim müsəlman pulu idi. Amma elə təmiz, elə parlaq idi ki, sanki dünən kəsilmişdi. Ay işığında bərq vururdu. Doyunca baxıb cibinə soxdu.

Cibi elə ağırlaşmışdı ki... Pulların cingiltisi, cibdə yırğalanması onların qızıldan olduğuna dələlat edirdi. Xristo dözmədi, təzədən bir dənəsini çıxartdı: baxdı, ağır – yüngüllüyünü bilmək üçün sanballadı. Sonra da öpüb cibinə qoydu. Səhərə kimi on iki dəfə çıxarıb baxdı; istəyirdi ki, bunların qızıl olduğuna bir daha inanıb sevsin.

Hava təzəcə açılırdı ki, evə getdi. Cingiltisi eşidilməsin deyə əllərini ciblərinə soxub qızilları bərk-bərk tutmuşdu. Adamlar qızılın səsinə eşitsəydilər: “Xristo bu qədər pulu haradan tapıb?! – deyəcəkdilər.

“Evə çatan kimi, – öz-özünə dedi, – onlar üçün bir yaxşı yer tapıb gizlədərəm”.

Məgər yunan bilmir ki, necə etmək lazımdır?!

Xristo arvadına dedi:

– Fıra, bərk xəstələnmişəm, heç təqətim qalmayıb, qarnıma sancı dolub, ürəyim də bulanır. Arvadı işığı yandırdı.

– Xristo, sənə nə olub? Gör necə pörtmüşən! Nə verim sənə?

– Duzlu xiyar gətir, bəlkə ürəyimi basdı...

Arvad anbara qaçıb, iki dənə duzlu xiyar gətirdi. Xristo xiyarları alıb tulladı.

– Mənə yaxşı xiyar gətirməyə heyfin gəlir?! Bunlar xiyardan çox bataqlıq qurbağasına oxşayır.

Fıra üç dəfə anbara qaçıb gəldi, Xristo isə hər dəfə daha da bərk əsəbiləşir, söyürdü. Arvad ağlayıb açarları yerə atdı:

– Get özün seç, lap ağılını çaşdırmısan. Deyəsən, xəstəlik başına vurub.

Xristo açarları götürüb getdi. O, bilə-bilə açarları cingildətdi ki, cibindəki qızilların səsinə arvadı eşitməsin.

Anbara endi, küncdə çala qazdı, qızilları oraya qoyub torpaqladı. Üstünə də xeyli kartof tökdü. Özündə bir dənə qızıl pul saxladı.

IX

Arvadı bazara gedən kimi, Xristo da qapını bağlayıb şəhər kənarında yaşayan qoca yəhudinin yanına qaçdı.

Yəhudinin evi lap axırıncı idi. Deyəsən, bu qoca qədimdən qalmışdı: saçları qar kimi ağappaqdı.

Xristo qaranlıq otağa girdi: otağın bir dənə kiçik pəncərəsi vardı, onu da gişlə tutmuşdular.

Yəhudi qızarmış gözləri ilə Xristoya baxdı. Xristoya elə gəlirdi ki, bu qoca yəhudi hər şeyi bilir – xəzinədən də, Yelkən-Qayadan da xəbərdardır. Ürəyində dedi: “Bu yəhudini boğmaq lazımdır”.

Qoca oturmuşdu, qupquru barmaqları ilə masanı döyəcələyirdi. Gözlərini tez-tez qırpa-qırpa Xristoya baxırdı.

Xristo bir dəqiqəyə kimi kandarda dayandı, dinib-danışmadı, lap inək kimi fısıldaırdı, axır ki, dilləndi:

– Günortan xeyir!

Məgər yunan bilmir ki, işi necə sahmanlamaq olar?

Qoca dedi:

– Salaməleyküm, – barmaqlarını ariq qarnının altında çarpazladı.

Xristo türk qızılını göstərib:

– Budur, – dedi, – əmim mənə Türkiyədən inanılmış bir adamla pul göndərib. Qədim puldur.

Yəhudi pəncərəyə yanaşdı kişini kənara çəkdi, diqqətlə pulu nəzərdən keçirtirdi, sonra da pəncərənin taxtasına vurdu.

– Qədim puldur, bərk puldur. – Sonra da dişlərinin arasına qoyub sıxdı: – Daş kimidir, – dedi.

Xristonun ürəyi şiddətlə döyündü. Qoca kişi çəkib pəncərəni örtüdü.

– İstəyirsən iyirmi manat verim?

Yəhudi iyirmi dənə gümüş manatlıq sayıb masanın üstünə tökdü. Xristo pulları yaylığa büküb bağladı, cibinə qoyub evdən çıxdı, qapını örtməyi də unutdu.

Xristo evə arvadından tez qayıtdı. Beli daşa sürtüb itilədi, lap ülgüc kimi elədi. Kisəyə büküb artırmanın altında gizlətdi.

Gecə beli götürdü, Fileni səsəyib limana getdi.

Gecə sakit, hava təmiz idi. Xristo nə qədər çalışdı ki səsiz yerisin, yenə də uzunboğaz çəkmələri daşlara dəyib taqqıldayırdı. O, çəkmələrini çıxartdı, ayaqyalın xırda addımlarla bumbuz yolla yeriməyə başladı.

İt oturub qarovul çəkir, Xristo isə qazırdı.

Bel nəyə isə dəyib xışıldadı, Xristo boylanıb ətrafa baxdı: “Bəlkə gələn var!” Ətrafda heç kim yox idi. Budur, xəzinənin üstü açıldı: xəzinə ay işığında qızıl nohur kimi bərq vurur, Xristonun gözlərini qamaşıdırırdı. – “Bir az da, bir az da eninə qazmaq lazımdır!” – düşündü. O, daha nə yola, nə qəbiristanlığa tərəf baxmırdı. Beli var gücü ilə yerə vurur, torpağı qulaylayıb kənara atırdı. – “Kaş çala bir az genişlənəydi – qızıl çox olaydı!”

Budur, çala elə bil gipgirdə göldür – ayın ziyası altında qızıl elə bil cilvələnir, ləpələnirdi. Xristo ləzzətlə baxıb! dedi: – Bu göl mənimdir, mənimdir! Əllərini qızılın içinə saldı; ona elə gəlirdi ki, qızıl su kimi, dəniz kimi dalğalandı, ışıldadı. O, bir az da əyildi, qollarını dirsəyə kimi qızılın içinə soxdu. Qızıl gölü necə

dərindir! Qızıl-qızıl damcıları cingilti ilə axıb tökülür! Yunan Xristo qızıl gölünə baş vurmaq istədi, istədi ki, qızılın içində batıb qalsın. Qızılları ovuclayıb başına tökür, üz-gözünə sürtür, qollarını qızılların içinə soxurdu. Sonra da nəfəsini içəri çəkdi, qızıla yapışdı bir neçə an hərəkətsiz uzandı. Birdən ona elə gəlirdi ki, altda nə isə tərpendi və aşağıda gizləndə qalan qızıl pullar xırçıldadı. Xristonun yadına əldə xəncər tutmuş kəsik qol düşdü. Hövlnak halda sıçrayıb durdu və çaladan kənara atıldı. İt də qorxub böyrü üstə düşdü, sonra qalxıb əsə-əsə sahibinə baxdı. Xristo qırx-əlli addım qaçandan sonra dönüb geri boylanırdı; qara dəyirmi sahilli qızıl gölü hərəkətsiz idi – tərpenmirdi, mehribanlıqla, şəfqətlə Xristonun üzünə gülümsünürdü.

On dörd gecəlik ay yuxarıdan elə sakit-sakit baxırdı ki... Amma Xristoya elə gəlirdi ki, ay nə ona, nə də çalaya baxmır, kənara baxır.

– Yox, – dedi Xristo – boş şeydir. Orda heç nə tərpenməyib, mənə belə görünüb. – İtini çağırırdı.

Qayıdıb, qızıl çalasının kənarında çömbəldi, barmağını qızıla vura-vura itə dedi:

– File, File, orda yad adam var! Orda yad adam var!

İt ehtiyatla qızıl gölünün kənarına gəlirdi, başını uzadıb qızılları iylədi və birdən qapqara tüklərini pırpızlandırırdı, gözünü göldən ayırmadan hirsle mırıldadı.

Xristo dedi:

– Hə, File, keşikdə dur.

Xristo, qızıl pulları kisəyə doldurmağa başladı, sonra da çaladakı qızılların üstünə torpaq tökdü.

Bəs necə! Yunan qızılı yoldan ötənlər üçün saxlamayacaqdı ki!

Xristo yüz addım aralanmışdı, dönüb geriye baxdı. Qaşlarını çatdı. “Görəsən, qızıl torpağın altında salamat qalarmı” – düşündü. Ona elə gəlirdi ki, qızılın üstündəki torpaq bir balaca tərpendi. Yanında dayanmış it dişlərini qıcırırdı mırıldadı.

“Yox-a, boş şeydir! Odur, ayın qabağından bulud keçir. Elə bil ay yuxuludur-buludların üstündə yellənir. Onunçün də yerdə hər yan tutqunlaşır və elə bil tərpenir”.

Xristonun kefi duruldu, tüpürdü, iti fışqırıqladı, ağır kisəni dalına atıb getdi.

– Nə olub axı? – ucadan dedi. – Mən ki sənə toxunmuram, yat qal özünçün də. Sənin nə işinə! Xəncərini əlində saxla, vəssalam!

Xristo evə çatcaq, zirzəmiyə enib, qızılı kartofun altında – küncdə basdırdı. Bəs bütün xəzinəni evinə necə daşımaq barədə düşünməyə başladı. Əgər belə daşısa, adamlar xəbər tuta bilərlər: onda vay Xristonun halına! hər şey məhv olar. Hamı deyər: Xristo sarsaqdır, heç bolqar da belə etməzdi.

Hə! Məgər yunanın başı işləmir? Məgər o, bir şey uydura bilməz? Yunan bilmir ki, necə etmək lazımdır?!

X

Nahar zamanı Xristo evdə idi. Fira onun üçün badımcən gətirdi. Xristo dedi:

– Bu nədir, elə badımcən, badımcən! Dünən badımcən yedik də. Elə hər gün badımcən yeməyəcəyik ki... Get, yarım litr çaxır al gətir. Xoşbəxtlik üz verib bizə. Hamısını sənə danışacağam.

O, masanın üstünə bir manat atdı.

– Nə dedin, nə dedin? – Fira sevinclə qışqırdı. – Danış, əzizim, danış! Gözümün işığı, danış! Xristo ucadan:

– Əvvəlcə çaxırı gətir! – dedi.

O, bir stəkan çaxır içdi. Fira kətilin üstə – onunla üzbəüz oturmuşdu.

Söhbətə başlamasını gözləyirdi. Gözlərini Xristonun gözlərinə dikmişdi, dizlərini ovuşdururdu.

– Onu deyəcəkdim ki, – Xristo boş stəkanı masanın üstünə qoydu, – əmim Trapezunddan mənə pul göndərib.

– Ah, Xristo, özümüze bir pilətə alarıq! – Fira kətili, ərinə tərəf çəkdi. – Bəsdir, bu manqal lap zəhləmi töküb.

– Pilətə, pilətə! Söz danışdın. Pilətə boş şeydir. Mən at alacağam, bir də uzunsallı araba. Çəllək qoyub, camaata su daşıyaacağam. Özü də yaxşı su. Dağdan axan təmiz su.

Firanın gözlərində yaş gilələndi. Yunan qadını elə bil cavanlaşdı.

– Bəlkə balıq alveri ilə məşğul olaq? Bu daha yaxşıdır. Xristo əlini yellədi:

– Söz danışdın da. Balığı oruculuqda yeyirlər, suyu isə hər gün içirlər.

Xristo qaraçıdan bir yabı aldı, çarxların üstündə bir çəllək də düzəltdi. Çəlləyin yanından iki vedrə, bir dənə də parç asdı. Hər şey hazır olandan sonra arvadına dedi:

– Evdən gecə çıxacağam, səhər açılanda su ilə şəhərdə olacağam. Hələ heç kəs manqala od salmamış, Xristo artıq küçələrə su satacaq: su... təmiz su!

Arvadı dedi:

– Sən mənim bacarıqlı Xristomsan. – Bəs necə, məgər yunan bilmir ki, suyu necə daşıyarlər!

Xristo atla dağa qalxıb, çəlləyi yarıya kimi bulaq suyu ilə doldurur, geri qayıdanda isə xəzinənin yanında dayanır, qızılları yığıb suyun içinə tökürdü.

Xristo demək olar ki, bütün qızılları beləcə daşıyıb gətirdi. Bir dəfə də getsəydi xəzinə tamam boşalacaqdı.

XI

Xristo çəlləyi şəhərə aparırdı, təkərlər bir taraq-turuq salmışdı ki, gəl görəsən. Vedrələr danqıldayı, parç çəlləyin böyrünə dəyərək atdınıb-düşür. Xristo da əlindəki taxtanı vedrələrə vururdu. Bütün bu səslər, çəlləkdəki qızılların cingiltisini batırırdı. Qoşqu qayıışı cırıldadığı üçün Xristo yolda dayanıb qayıyla əlləşməli oldu. Onunçün də bir qədər gecikmişdi. Gün xeyli qalxmış, adamlar artıq bazardan qayıdırdılar, o isə şəhərə indi girirdi. Narın yağış səpələdi. Şəhər boz dumana büründü. Küçələr rütubətli otlaqlar kimi cansıxıcı oldu. Adamlar qalın geyinmiş, xəstə kimi çiyinlərini qısıb yoldan ötür keçirdilər. Təkcə Xristo şən-şən bağırırdı, səsi küçəni başına götürmüşdü:

– Su, təmiz su! Büllur su! Kim istəyir?

Qaraçı qaval çaldığı kimi o da qışqıra-qışqıra vedrəni döyəcəliyirdi.

Ürəyində dedi: “Bir də dağa gedib gəlsəm, qızılların hamısı mənindir” – və daha da bərkdən bağırmağa başladı:

– Ay camaat, qurtarır–a, qurtarır! Gəlin–a, su qurtarır!

Birdən həmin qoca yəhudinin səki ilə üzü bəri gəldiyini gördü. Toxunma şərf ilə boyun–boğazını möhkəm–möhkəm sarımışdı, heç qulaqları da görünmürdü, təkcə ağappaq saqqalı süpürgə kimi yaxasından çıxmışdı. Yəhudi Xristoya diqqətlə baxdı, sonra tələsmədən yaxına gəldi.

– Hə, deyərsən, yaxşı sudur, ver içək.

Xristo ürəyində dedi: “Bu hansı cəhənnəmdən gəldi – atı saxladı. Yabı ağır–ağır nəfəs alırdı, nəfəs aldıqca da böyürləri o qədər şişirdi ki, az qalırdı dişləyə dəysin.

Xristo:

– Suyu nəyə töküm sənin üçün? – soruşdu.

– Tök bura! – yəhudi ovcunu irəli uzatdı. Gözlərini Xristoya zillədi.

Yunan bir istədi ki, yəhudini itələsin, amma ətrafdakıların onlara təəccüblə baxdıqlarını görüb fikrindən əl çəkdi. Qocanın, payız yağışının altında küçənin ortasında dayanıb çəlləkdən su içmək istəməsi ətrafdakıları təəccübləndirmişdi.

Xristo tıxacı çıxartdı – şəffaf, dumdur su küçənin ortası ilə axdı. Yəhudi ovcunu doldurub qurtum–qurtum içməyə başladı.

– Çox sağ ol, – dedi, – yaxşı sudur, – dodağını marçılatdı: – Qızıl sudur! – Yenə də Xristoya baxdı.

Xristo yabıya neçə çəkdisə – qamçının dəstəsi sındı, hirsle dedi:

– Bu kaftarı öldürmək də azdır. Başını gürzə başı kimi özə–sən görək!

XII

Xristo atı sürüb evə gəldi və axşama kimi artırmada dayanıb içi qızıllı çəlləyin keşiyini çəkdi. Amma qoca yəhudi heç yadından çıxmırdı. “Beləsinə vurub öldürsən, savaba çatarsan. Bu hay–hayı gedib, vay–vayı qalmış qoca günün günortaçağı qapı–pəncərəni basdırır, zülmət otaqda oturub ilan–qurbağa həflərlə

yazılmış qalın–qalın kitablar oxuyur. Görəsən, bu kitablarda cızma–qaraynan nə yazılıb? Adamlar danışrlar ki, orda hər şey barədə yazılıb. Lənətə gəlmişlərin bilmədikləri şey yoxdur!”

XIII

Xristo dilxorluqdan iki stəkan Krım çaxırı içdi və gecə düşən kimi yabısını enli yola çıxarib birbaş tatar qəbiristanlığına sürdü.

Ay nazılmışdı, hər yan qaranlıq idi. Palçıq, arabanın çarxlarına yapışqan kimi yapışırdı. Çər dəymiş yabı dağı zorla qalxırdı.

– Ax, yaramaz! İblis! Məlun!

Xristo çəpərdən yoğun bir çubuq çəkib çıxartdı. Tikanlar əllərini daladı, buna məhəl qoymayıb, atı çubuqla döyməyə başladı.

– Məni evəcən apar, sonra gəbər!

Çatırdağ yolunu kəssə də, yunan öz məqsədinə nail olacaq.

Hər yan qaranlıq idi – göz gözü görmürdü. Xristo həmin yeri güclə tapa bildi. Qazmağa başladı, torpağı hara gəldi atırdı.

– Nə olur olsun, istəyimə çatmalıyam. Qoy çala bomboş qalsın. Qoy axmaqlar başlarını sındırsınlar ki, bu çala nəyə görə qazılıb, – deyə öz–özünə pıçıldadı.

Ülgüc kimi itilənmiş bel torpağa elə işləyirdi ki.

Xristo, yaş, palçılıq qızılı bellə götürüb çəlləyə atırdı, qızılı yığıb qurtardı. Qaranlıqda gözləri görmür, torpağı qarasına bellə eşləyirdi: budur, həmin qol, bu da xəncər.

Xristo dedi:

– Aa–a, nə uzatmısan xəncərini mənə sarı?!. Elə bilirsən ki, yunan, türk xəncərindən qorxacaq?!

O, çalaya tullandı, dizlərini qolun üstünə basıb, əlin barmaqlarını aralamaq istədi.

– Lənətə gəlmiş türk əli gör xəncərdən necə möhkəm yapışıb! Barmağındakı üzük də əlimi dalayır. – Xristo cansız barmaqları elə zərblə yumruqladı ki, əllərinin ağrısından dodağını dişlədi.

İt də onun yanında vurnuxur, bərkdən hürürdü. Artıq Xristo heç nədən ehtiyat etmirdi. Belə götürüb bu lənətə gəlmiş barmaqları var gücü ilə çapmağa başladı. Kələmi təknədə necə

doğrayırlarsa, Xristo da qolu eləcə xırda-xırda doğradı, sonra da xıncım-xıncım elədi. Xəncəri qapıb götürdü. Dəstəyini torpağa sürüb toqqasına keçirtti. Sonra da çalaya tüpürdü, ayağı ilə oraya torpaq atıb yola düzəldi.

– Mənimki gətirdi! – deyə Xristo sevinə-sevinə təpəni aşdı. Tatar qəbiristanlığının yanından keçəndə-qaranlıqda daş çalmaları seçə bildi. Qışqırdı:

– Ay sizi, daş kəllələr! – qamçının dəstəsini əli çatan başdaşılara çırpı-çırpı yoluna davam etdi. Kefi durulmuşdu. Arabaya oturdu, yabıya bir qamçı ilişdirdi, yabı götürüldü və sürətlə dağdan enməyə başladı. Çəlləkdəki qızıllar elə cingildəyirdi ki, sanki qəhqəhə çəkib gülürdülər.

– Belə ha! Yunan türkün əlindən qızılı tutub ala bilməz?! Budur, onların qanlı xəncərini də, yunan öz toqqasına keçirdib.

Xristo qızılı zirzəmidə gizlədəndən sonra kefi kök halda ya tağına uzanıb gözlərini yumdu.

Səhəri, arvadı ona xəbər verdi ki, yabı ölüb.

Xristo:

– Tfu! – dedi. – Onun yolu onsuz da oraya idi. Başını kəs, əti-ni tatarlara sat.

XIV

Sahildə, sıldırım qayanın altında bir daxma vardı. Köhnə usta Mustafa Əli oğlu İzmirdən burada yaşayırdı. Evin qabağında enli, türk felyuqası görünürdü. Felyuqanın gili kötöklərin üstündə idi, özü isə ətrafındakı payalara söykənmişdi. Mustafa evin qabağında dayanmış, payız günəşinin parlaq şüalarından gözlərini qıyıb felyuqaya baxırdı. Felyuqanın böyrüdeşilmişdi, palıd ağacından qayırılmış qabırğaları görünürdü. Gəmi böyrünü daşlara vurub dağıtmışdı. İndi isə səbirlə gözləyirdi. Mustafa iti iskenə ilə qopuq-qopuq olmuş taxtaları kəsib atırdı.

“Balıq dənizdə gözləmir. Çərşənbə gününə kimi uşaqlar gəmini təmir edib suya salmalıdırlar” – deyə Mustafa fikirləşdi.

O tələsirdi, tərləmişdi, yonqarlar saqqalında ilişib qalmış, qırmızı fəsi boynunun ardına sürüşmüşdü.

Birdən gəminin dalından quyuğunu oynada-oynada qapqara bir it çıxdı, itin dalınca da yoğunbıqlı yunan Xristo. Onun kefi kök idi, elə hey gülür, ağappaq dişləri görünürdü. Əlindəki çubuğu gəmiyə vurub:

– Xoş gördük, ay Mustafa İzmirdən! – dedi. – Bu köhnə – kürüş nəyinə gərəkdir? Pinəçisən məgər, yüz ildir ki, yamaq vurursan! – Xristo çubuğu zədəli felyuqanın qarnına soxdu.

Mustafa fəsini düzəldib, gələn adama qolunun altından baxdı.

– Salam, yaxşı adam, xoş gördük. Niyə qışqırırsan, ay gözəl insan?

Xristo bir yerdə qərar tuta bilmir, yonqarların üstündə gəzişir, onları tapdalayıb xışıldadırdı. Sonra ucadan dedi:

– Sən yaxşı usta, iş istəyir? Mən sənə iş verrəm.

Mustafa:

– Gedək evə, – deyib qapıya sarı addımladı.

– Mənimçün təzə bir felyuqa qayır, çəllək kimi möhkəm, qoz kimi bərk olsun. Elə düzəlt ki, yanlarında bir dənə də dəlmə-deşiyi olmasın. Dalğaların üstündə ördək kimi atılıb-düşsün.

Mustafa divar tərəfdə – yerdə oturmuşdu. Xristoya baxırdı, Xristo da onun qabağında çömbələrək qışqıra-qışqıra deyirdi:

– Ona iri yelkənlər qoyarıq, qoy felyuqa qanad açıb ucsun! Üç yüz pudluq yükə davam gətirə bilsin. Qabırğaları da, sukəsəni də palıd ağacından olmalıdır!

Usta soruşdu:

– Bu gəmi ilə nə edəcəksən?

– Kerçdən balıq daşıyacağam – xəmsə balığı, siyənək balığı. Hər dəfə də üç yüz pud.

– Ağıllı işdir, – qoca dedi.

Xristo:

– Taxta-şalban üçün sənə üç yüz verirəm, – deyib ayağa qalxdı.

Qoca türk xeyli gözünü döşəmədən çəkmədi. Sonra cavan oğlan kimi sıçrayıb durdu.

– Gedək, – dedi, – sənə taxtaları göstərim. Taxta deyil – dəmirdir, dəmir. – Xristonun pencəyinin qolundan yapışdı.

Xristo əlini Mustafanın əlinə vurub şappıldatdı və ustaya yüz manat verdi.

– Yaxşı, bir neçə işçi tutaram və tezliklə sənə bir felyuqa düzəldərik. İşimin səliqəsi hamıya bəllidir.

Və Mustafa İzmirdən Xristo üçün bir felyuqa qayırdı.

Bu felyuqa deyildi, elə bil kaman idi; boynu yuxarıya uzanmış qəşəng bir kaman, simlərini çəksəydin – oxuyacaqdı.

XV

Xristo körpüdə arvadı Fira ilə vidalaşırdı:

– Daha bəsdir, indiyə kimi suyu mən daşıyırdım, indi də qoy su məni gəzdirsin. Kerçə gedirəm, balıq dalınca. Tez qayıtmaya-cağam, gözləmə.

Xristo yelkəni qaldırdı, sahildən azca aralanmışdı ki Filos gəmiyə tullandı.

Xristo dedi:

– Tfu, vaxtından qabaq geri dönmək yaxşı əlamət deyil. – İti düşürməkcün gəmini geri qaytarmadı.

Fira xeyli vaxt körpüdə dayanıb gəminin dalınca baxdı: təp-təzə yelkənlər günəşin şüaları altında bərq vururdu. Felyuqa açıq dənizə çıxmışdı. Gömgöy suların qoynunda yelkənlər par-par parıldayırdı.

– Elə bil, çəmənləkdə açmış çiçəkdir, – Fira köksünü ötürüb evə sarı yollandı.

Xristo axşama kimi sahil boyu üzdü. Artıq iki ağaclıq yol getmişdi. O, daş gəminin olduğu yeri gözlərilə axtardı, Yelkən-Qaya orda yox idi. Onun yerində kiçik ləpələr qırçınlanırdı. Xristo suya baxdı, baxdı, yox, suyun altında da daş yelkənlər görünmürdü.

“Yelkən-Qaya yoxa çıxıb, türklərlə birlikdə itib. Xəncərləri isə burdadır-toqqamın altında”. Xristo əlini böyrünə şappıldatdı: təzə qına qoyulmuş gümüş naxışlı xəncər cingildədi. “Daha qorxum yoxdur”. – O, gəmini döndərüb dənizin dərinliklərinə üzdü.

Bəs necə, məgər yunan bilmir ki, gəmini hansı tərəfə yönəltmək olar?

Sahildən yaxşı külək əsir, yelkənlərini tamam açmış felyuqa ilan kimi dalğadan-dalğaya şütüyürdü.

Su gəminin dal tərəfində şırıltı salmışdı. Xristo göyörtədə dayanmışdı. Papağını qulağının üstə çəkib, ayağını göyörtəyə taqqıldada-taqqıldada dedi:

– Ah! Könlüm hara istəsə ora da gedərəm. İstəsəm Trapezunda, istəsəm İneboliyə. Gədim, apar məni!

Filos isə dor ağacının altında qıvrılıb yatmışdı, sahibi hər dəfə ayağını göyörtəyə döyəcəyəndə başını qaldırıb baxırdı.

XVI

Üçüncü gün sahil göründü. Xristo sahilə tərəf üzüməyə başladı. Şəhərin ağappaq evlərinin hamısı elə bil qırmızı sahilə səpələnmişdi. Şiş uclu minarələr yerə sancılmış nizələrə oxşayırdı. Evlərin arasından görünən türk məscidləri kömbələri xatırladırdı. Limandakı gəmilərin dor ağacları, elə bil bir-birinə dolaşmış hörümçək toru idi. Xristo öz felyuqasını oraya yönəltdi. Yunan düz Trapezunda gəlib çıxmışdı.

Yox a, heç ola bilər ki, yunan dənizdə karıxıb qalsın?

– Sən bir felyuqaya bax! – Limandakılar heyətlə söyləndilər, – ilandır elə bil, yelkənləri də buludlara oxşayır.

Adamlar körpüyə yığışdılar. Xristo kanat atdı, on nəfər kanatı tutmaq üçün əlini uzatdı. Tezliklə hamı bildi ki, o biri sahildən yunan gəlib, bir özüdür, bir də qapqara iti.

Xristo şəhərə çıxdı: adamlar yeyin-yeyin o tərəf-bu tərəfə gedir, vurnuxur, ayaq döyürdülər: elə bil bütün günü şəhərdə yanğın vardı.

Yunanlar səslili-küylü xalqdır.

Kölgəliklərdə oturanlar isə yalnız türklər idi: kimi qəlyanını tüstülədir, kimi də çubuq konfeti sora-sora bəxtinin açılmasını gözləyirdi.

Xristo, camaatın arasından birtəhər keçib özünü bazara saldı. Butaları zərlə işlənmiş naxışlı örpəklərdən almaq üçün xeyli

sövdələşdi. O qədər çənə döydü ki, səsi də batdı. Bir yığın mal aldı, bazarlığını dörd çəlləyə basa-basa doldurub ağzını bağladı, diyirlədə-diyirlədə felyuqaya apardı. Ürəyində dedi:

“Aparıram bunları, inandığım adamlar gizlicə satarlar mənim üçün”.

Səhəri gözləməyə hövsələsi çatmadı, gecə ikən yola düşdü evə tələsirdi. Beşinci gecə xəlvəti sahilə yan aldı. Hava sakitdi, dənizin rəngi qaralmışdı. Amma uzaqlardan – o biri sahilədən gələn yorğun dalğalar bu qapqara dənizi cana gətirir və elə bil dəniz nəfəs alırdı.

Xristo astadan beş dəfə fit çaldı və az keçmiş balaca bir qayıq üzüb gəldi. Qayıqda, rəngləri qapqara yunanlar oturmuşdular, elə qara idilər ki, qaranlıq gecədən seçilmirdilər. Xristo çəlləkləri onlara tərəf diyirlətdi, yunanlar da onun felyuqasını yarısı-nacan gümüş kimi işıldayan xəmsə balığı ilə doldurdular.

Xristo onlara dedi:

– Hə, quldurlar, sabaha pulları hazırlayın.

– Ağa, istəyirsən lap bu gecə, – yunanlar pıçıldı ilə cavab verdilər, – sənə malın əsl maldır.

– Xəncərim isə ondan da yaxşıdır, – Xristo türk xəncərini çıxarıb göstərdi. Xəncər qaranlıqda par-par parıldadı, suyun üzərində gümüşü bir parıltı ilan kimi qıvrılıb açıldı. Xristo az qala onu əlindən salacaqdı.

Yunanlar dedilər:

– Pulları elə indicə götür. – Və başladılar toqqalarını açmağa.

“Mən müqəddəs iş tuturam! – Xristo fikirləşdi. – Heç kəsdən qorxum yoxdur, heç kəsdən qorxum yoxdur. O, qırmızı mayaka tərəf üzdü.

XVII

Fira felyuqada oturub xəmsə balığı satırdı. Axmaq qadın!

Xristo ona:

– Çox baha satma, – dedi. – Özünü əngələ salma, sarsaq!

Sahildən ürək oxşayan bir külək əsirdi, sonra get-gedə sakitləşdi.

Yunan deyilən kəs də arvad hoqqasına dözər?

Xristo ürəyində dedi:

“Özümü bir də, bir də o tərəflərə atacağam. Bütün Trapezundu, bütün Türkiyəni daşıyıb gətirəcəyəm evə. Bütün məscidlərin xalılarını yığışdırıb gətirəcəyəm; evimi pulla dolduracağam, hər şey alacağam. Krımı başdan-başa – Balaklava və Sevastopolla birgə əlimə keçirəcəyəm. Hamısı mənim olacaq!”

– Tez elə, ay arvad, yerdə qalan balıqları ver havayı getsin!

Birdən Xristo gördü ki, həmin ağsaqqal yəhudi də körpünün üstündədir. Qoca şeytan, yekəpər bir xoxolun qulağına nəsə pıçıldayır və sümüyü çıxmış barmaqlarının arasında ona nə isə göstərir. Xristoya elə gəldi ki, yəhudi gözlərini qıyıb balığa, onun felyuqasına tərs-tərs baxır.

“Bunun əlindən yaşamaq mümkün olmayacaq! – Xristo düşündü. – Qoca şeytan yolumun üstünü kəsib!”

Məgər yunan bilmir ki, necə hay-küy qaldırmaq olar?

– Nə dedin? – Xristo bağırırdı. – Nə danışırısan orda? Yəhudi ona tərəf baxmadı. Xoxolun qulağına nə isə pıçıldadı.

– Nə istəyirsən, ay xəbis? İmanın itin olsun! – Xristo körpü ilə sahili birləşdirən enli taxtanın üstü ilə gəlməyə başladı. “İndi bu qoca şeytani suya basacağam, – düşündü. – Kimdir məni ondan ötrü cəzalandıran? Onsuz da hay-hayı gedib, vay-vayı qalib. Külək əssə yıxılar”.

Xristo yəhudiyə yaxınlaşdı, qoca isə əlindəki üzüyü xoxola göstərirdi – üzüyün qan rəngli qırmızı qaşı alışıb yanırdı.

Xristo yəhudiyə təpindi:

– Nə edirsən? – Və dərhal türk üzüyünü tanıdı. Yəhudi geri çəkildi, həslədi, astadan dedi:

– Bu adam üzük satır...

Xristo onu itələdi; qoca qov kimi yüngül idi. Arxası üstə yerə yığıldı, üzük isə sıçrayıb dənizə düşdü. Adamlar tez gəlib qocanı yerdən qaldırdılar.

– Nə olub, ağlın çasıb, nədir?! – deyər Xristonun üstünə qışqırdılar. Xristo zorla da olsa adamların arasından keçib, özünü felyuqasına çatdırmağa tələsirdi.

“Nə üçün qəbir qazıb qolu basdırmadın? Onu elə-belə qoyub getdin?! Cansız əlin barmağında bu üzük necə də parıldayırdı!”

– Ax, lənətə gəlmiş millət! İüdanın törəmələri. – Xristo burunun altında söydü.

– Elədir, – yanındakı adam dedi, – o, südə nəzər salsa, çürüyər.

Xristo hirsələnib balıqları dənizə tökdü, qışqırdı:

– Fira, çıx get evə! Burda sənnik iş yoxdur? Yubanma, tez elə!

O, Firanın kürəyindən itələdi. Filos zingildədi, Xristo iti də təpikləməyə başladı. Gəmini körpüyə bağlayan kanatı da kəsdi, lövbərin ipini də, felyuqa baş alıb dərinliklərə üzdü.

Xristo dənizdə tək idi, iti də götürməmişdi. Düşünürdü: “Görəsən qoca üzüyü dənizə nə üçün tulladı? Üzüyü ordan kim çıxaracaq? Eh! Dəniz tamam quruyandan sonra daş türklər gəlib öz üzüklerini götürərlər!”

Nə xəncər, nə də üzük bir iş görə bilmədi – işi görən Xristodur, bir də bel. Mənim gördüyüm iş müqəddəsdir!..

Xristo, on iki çəlləyi örpəklə, xalı ilə basa-basa doldurdu. Bir çəllək də qızılgül yağı aldı. “Yağı baş kilsəyə verərəm, dönüb ollam pak, müqəddəs adam” – deyə öz-özünə düşündü.

Üçüncü gecəydi yol gəlirdi. Səma elə yaxın görünürdü ki, elə bil əlini uzatsaydı – dəyəcəkdi. Külək tamam yatmış, yelkənlər büzüşüb sallanmışdı. Dörd tərəf dəniz idi, Xristo da dənizin ortasında tək-tənha. Budur, şərq tərəfdən dalğalar axısb gəlməyə başladı. Görünür, oralarda bərk küləklər əsirdi. Qapqara, nəhəng dalğalar şappıltı ilə bir-birinə dəyirdi. Yunana elə gəldi ki, dalğalar onun felyuqasını axtarır: onlar gəmiyə yaxınlaşır, kor kimi hər tərəfini yoxlayır, nəyi isə tapmaq ümidilə onun ətrafını dolanır, sonra da irəli cumurdular.

Xristo əlləri sükanda büzüşüb oturmuşdu. Felyuqa büzüşüb sallanmış yelkənləri ilə üzüb gedə bilmir, dənizin ortasında boş-boşuna yırğalanırdı.

Xristo ətrafa göz gəzdirdi – bir gəmi görünmürdü, ancaq şərq tərəf qaralmışdı. Külək əsirdi – levant küləyi. Külək yelkənlərə doldu, felyuqa sürətlə üzməyə başladı. Elə bil qorxmışdu. Dal-

ğalar köpüklənir – ağappaq dişlərini qıcırdadır, özlərini felyuqaya çırpır, yelkənləri qopartmağa can atırdılar.

“Tapdı məni, tapdı! – Xristo ürəyində dedi. – Felyuqa, buna davam gətirməlisən!”

Hələ yolun yarısını gəlmişdi.

Qaranlıq çökdü, birdən levant tərəfindən şiddətli külək əsməyə başladı. Xristo oturub sükandan bərk-bərk tutmuşdu, felyuqanı dalğaların ağzından qopartmağa çalışmırdı: “üz felyuqa, sürətlə üz! Kaş sabah səhər öz sahillərimizə çataydım”.

Külək gəminin iplərində vıyıldayırdı. Qara dalğa Xristonun başı üzərinə qalxır, bir qədər qalır, sonra ağ-ağ dişlərə parçalanıb şappıltı ilə göyertəyə tökülürdü. Xristonun üst-başı tamam islanmışdı, yerindən tərpənmirdi. Gözü dalğada qalmışdı. Birdən vıyılıntın, uğultunun içindən dəhşətli bir gurultu eşitdi: gurultu levant tərəfindən gəlirdi. Elə bil göy qopub, ətəklərini dənizin üzərilə sürüyürdü.

Yunan çevrilib papağının günlüyü altından gizlicə baxdı, ona elə gəldi ki, yandan, levant tərəfdən bir bulud başı üzərinə şığıyır. Gözlərini buluddan çəkə bilmədi. Sükandan yapışmışdı, bilmirdi ki, gəmini hansı tərəfə döndərsin. Bomboş bulud yaxınlaşmışdı. Bu ki yelkənlərdir! Yelkənlər?! Xristo qorxudan donub qaldı. O, yelkənləri tanımışdı.

– Yelkən-Qaya!

Yelkən-Qaya daş yelkənlərini açıb gəlirdi. Dor ağacları çox hündürə-qapqara göyün üzünə dirənmişdi. Gəmi, dənizi ikiyə bölür-ağappaq köpükləndirirdi.

Felyuqa dalğaların arasında çırpınır, atılıb-düşürdü. Yelkən-Qaya göyün yarısını tutmuşdu, birbaşa Xristonun üstünə gəlirdi.

Xristo çığıra bilmirdi, ancaq pıçıltı ilə deyirdi:

– Aman! Aman!

Daş gəmi, felyuqanın üstündən keçib getdi, fırtınaya qarışaraq ənginliklərdə əriyib yox oldu.

SUDA BATAN OĞLAN

Bir oğlan balıq tutmağa getmişdi. Onun səkkiz yaşı vardı. O, suyun içindəki tirləri gördü və elə güman elədi ki, bu saldır. Çünki tirlər bir-birinin yanında çox sıx düzülmüşdü.

Oğlan düşündü: “Salın üstündə əyləşsəm, tilovu uzağa ata bilərəm!”

Poçtalyon yaxından keçirdi, gördü ki, oğlan suya girir. O, tirlərin üstündə ikicə addım atmışdı ki, onlar bir-birindən aralandı. Oğlan dayana bilməyib tirlərin arasına, suya yığıldı. Tirlər isə yenidən bir-birinə yaxınlaşdı və oğlanın üstü örtüldü.

Bunu görən poçtalyon çantasından yapışıb var gücü ilə sahile sarı qaçmağa başladı.

O, qaça-qaça gözünü oğlanın batdığı yerdən çəkmirdi ki, yeri itirməsin.

Mən poçtalyonun başılovlu qaçdığını gördüm və indicə bir oğlanın suya tərəf getdiyi yadıma düşdü. Baxıb gördüm ki, indi o yoxdur.

Mən dərhal poçtalyonun qaçdığı tərəfə yüyürməyə başladım.

Poçtalyon suyun lap qırağında dayanıb, barmağı ilə bir yeri göstərirdi.

O, gözünü tirlərdən çəkmədən ancaq bunu dedi:

– O burdadır!

Mən poçtalyonun əlindən yapışdım, tirin üstündə əlimi onun göstərdiyi yerə saldım. Elə həmin o yerdə, kiçik barmaqlar mənim əlimdən yapışmağa başladı. Oğlan baş vurub suyun içindən çıxma bilmirdi. Onun başı taqıltı ilə tirə dəyirdi və əli ilə bir yerdən tutmağa çalışırdı. Mən onun əlindən yapışıb, poçtalyona çıxırdım:

– Çək!

Biz uşağı çəkib sudan çıxartdıq. Onun qarnı, demək olar ki, su ilə dolmuşdu. Onu başıaşağı tutduq, çalxaladıq, sonra qollarını tərpətdik; özünə gəldi. Özünə gələn kimi də hönkürüb ağlamağa başladı.

Poçtalyon tilovu yerdən qaldırıb dedi.

– Ala, bu da sənin tilovun. Nə ağlayırsan? Artıq sahilədən. Bir günəşə bax!

O isə:

– Hə, bəs mənim papağım hanı? – deyə dilləndi.

Poçtalyon əllərini yelləyib dedi:

– Daha nə üçün ağlayırsan? Onsuz da islanmışam. Elə papağımı tapmasan da anan səni görüb sevinəcək, yüyür evinizə!

Oğlan isə dayanmışdı, getmirdi.

Poçtalyon dilləndi:

– Yaxşı da, daha keçib, papağını da axtar tap görək. Mən isə getməliyəm.

Mən, oğlanın əlindən tilovu aldım, suya atıb axtarmağa başladım. Birdən tilova nə isə ilişdi. Mən tilovu çəkib çıxartdım. Tilova yapışan çarıq idi.

Mən tilovu yenə suya salıb xeyli axtardım. Axırda tilova yapışmış nə isə əski parçasına oxşar bir şey çıxartdım. Oğlan o saat tanıdı ki, bu onun papağıdır. Biz onu möhkəm sıxdıq. Oğlan gülüb dedi:

– Eybi yoxdur, başımda quruyar!

MƏN ADAMCIĞAZLARI NECƏ TUTURDUM

Balaca olanda məni nənəmin yanında qalmağa göndərmişdilər. Nənəmin evində masanın üstündə bir rəf vardı. Rəfdə bir paroxod qoyulmuşdu. Beləsinə mən heç vaxt görməmişdim. O, lap əsl paroxoda oxşayırdı, ancaq balaca idi. Onun üstünə qara rəngli iki qurşaq çəkilmiş sarı bacası vardı. İkicə dənə də dor ağacı vardı. Dor ağaclarından paroxodun kənarına kəndir nərdi-vanlar uzanırdı. Paroxodun dal tərəfində lap evə oxşar bir budka qoyulmuşdu. Budka par-par parıldayırdı, pəncərələri və qapısı da vardı. Paroxodun dal tərəfinin ucunda mis sükan çarxı görünürdü. Sükan isə aşağıda, paroxodun dal tərəfinin altında idi. Sükanın qabağındakı vint misdən qayrılmış qızılgül kimi parıl-

dayırdı. Paroxodun burnunda iki lövbər vardı. Ah, elə qəşəng idilər! Kaş bu lövbərlərdən biri mənim olaydı!

Mən o saat nənəmdən xahiş etdim ki, paroxodu versin oynadım. Nə istəsəydim, nənəm onu mənə verərdi. Ancaq indi birdən-birə qaşqabağını töküüb dedi:

– Bax, daha bunu istəmə. Onu oynatmaq olmaz, hətta heç əlini də toxundurma! Heç vaxt! Bu mənə əziz yadigardır.

Mən gördüm ki, ağlasam da paroxodu nənəmdən ala bilməyəcəyəm.

Paroxod isə rəfdə, üzünə lak çəkilməmiş altlıq üstündə qürurla dayanmışdı. Mən gözümlə ondan çəkə bilmirdim.

Nənəm isə deyirdi:

– Söz ver ki, əlini ona vurmayacaqsan. Eh, yaxşısı budur ki, götürüb gizlədim.

Nənəm bunu deyib rəfə tərəf getdi.

Mən az qaldı ki, ağlayım və gücüm gəldikcə bərkədən:

– Nənəcan, söz verirəm, dəymərəm! – deyə qışqırdım və nənəmin tumanının balağından yapışdım.

Nənəm paroxodu gizlətmədi.

Mən gözümlə çəkmədən elə hey paroxoda baxırdım. Onu yaxşı görmək üçün stulun üstünə çıxırdım. Get-gedə mənə elə gəlirdi ki, o əsl paroxoddur. Budkanın qapısı mütləq açılacaqdır. Yəqin ki, içində adamcıqazlar olur. Onların boyu balaca, elə paroxod hündürlükdədir. Elə çıxır ki, onlar kibrit çöpündən bir balaca kiçik olmalıdırlar. Mən dayanıb gözləyirdim, bəlkə onlardan biri pəncərədən baxdı. Yəqin ki, baxırlar. Evdə heç kəs olmayanda bayıra, paroxodun göyörtəsinə çıxırlar. Dor ağacına, əlbəttə, kəndir nərdivanla dırmaşırlar.

Balaca bir səs-küy düşdüümü, o saat siçan kimi göyörtəyə soxulur və aşağı enib gizlənilir. Evdə tək olanda budkaya mən çox baxdım. Oradan heç kəs baxmırdı. Mən qapının dalında gizlənib deşikdən baxdım. Onlar isə bic adamcıqazlar, bilirlər ki, mən baxıram. Aha, tapmışam! Onlar gecələr işləyirlər, heç kəs onları qorxuda bilməsin. Yaman bədirlər!

Mən çayı tez-tez içməyə başladım. Sonra yatmaq istədiyimi bildirdim.

Nənəm dedi:

– Bu nədir? Səni həmişə güclə itələyib çarpayuya salmaq olmur, indi bu tezlikdə yatmaq istəyirsən?!

Yerimizə girəndə nənəm işığı söndürdü. Paroxod da görünmədi. Mən yerimdə bilə-bilə o tərəf-bu tərəfə çevrilirdim ki, çarpayı cırılsın.

Nənəm soruşdu:

– Nə qurdalanırsan?

– Mən qaranlıqda qorxuram, yata bilmirəm. Evimizdə həmişə gecə lampası yanır.

Mən yalan deyirdim. Evimizdə gecələr heç işıq yandırılmazdı.

Nənəm deyindi, ancaq buna baxmayaraq yerindən qalxdı; xeyli qurdalandıqdan sonra gecə lampasını yandırdı. Lampa çox zəif yanırdı. Ancaq paroxodun rəfdə parıldadığını görmək olurdu.

Mən yorğanı başıma çəkdim, yorğandan özümə ev düzəltdim və balaca bir deşik qoydum. Tərpənmədən bu deşikdən baxmağa başladım. O qədər baxdım ki, axırda paroxoddakıları lap aydın seçə bildim. Mən ora çox baxdım. Otaqda səs-səmir yox idi. Ancaq saatın tiqqiltısı eşidilirdi. Birdən nə isə yavaşca xışıldadı. Mən ora diqqətlə baxmağa başladım – bu xışiltı paroxoddan gəlirdi. Budur, elə bil qapı aralandı. Nəfəsim qaralırdı. Mən azca qabağa əyildim. Lənətə gəlmiş çarpayım cırıldadı. Mən adamcıqazı ürkütdüm!

İndi daha oturub gözləməyin mənası yoxdu; odur ki, yatdım. Mən dərdimdən yatdım.

O biri gün belə bir şey fikirləşdim. Adamcıqazlar yəqin ki, bir şey yeyirlər. Əgər onlara bütöv bir konfet versən, bu böyük bir yük olacaq. Nəbatdan bir balaca parça kəsib paroxoda, budkanın yanına qoymaq lazımdır. Lap qapının qabağına. Ancaq elə olsun ki, onların qapısından keçməsin. Onlar gecə qapılarını açıb deşikdən baxırlar. Ay can! Əcəb konfetdir! Bu bir parça nəbat onlar üçün bütöv bir yeşik kimidir. O saat sıçrayıb çıxırlar bayıra, tez nəbatı götürüb sürüyə-sürüyə öz evlərinə aparırlar. Onlar

nabatı dartıb qapıdan keçirmək istəyəcəklər, ancaq o keçməyəcəklər! Tez qaçıb balta götürəcəklər. Baltaları bapbalacadır, lap əldə qayrılana oxşayır. Bu balta ilə nabatı parçalamağa başlayacaqlar: tak-tak! tak-tak! Sonra nabatı tez itələyib qapıdan içəri keçirəcəklər. Onlar bicedirlər. Hər şeyi cəld ələ keçirmək istəyirlər ki, tutulmasınlar. Bax, onların başı nabata qarışar, onda, mənim çarpayım cırıldadı, cırıldamadı fərqi yoxdur, qaça bilməyəcəklər; çünki nabat ilişib qapıda qalacaq: nə o tərəfə keçəcək, nə də bu tərəfə. Qoy qaçsınlar, onsuz da nabatı necə sürüyüb apardıqları görünəcəkdir. Bəlkə də, onlardan biri qorxusundan baltasını əlindən yerə saldı. Əyilib götürməyə vaxt hanı! Mən də paroxodun göyərtəsindən bapbalaca, ülgüc kimi iti bir balta taparam.

Odur ki, nənəmdən gizlin istədiyim qədər nabadan kəsib götürdüm. Gözlədim, nənəmin başı mətbəxdə qarışıq olanda, bir-iki, tez masanın üstünə çıxıb nabatı paroxoda, lap qapının ağzında qoydum. Nabat ilə qapının arası, onların addımı ilə, yarım addım olardı. Masanın üstündən düşdüm, paltarımın qolu ilə masanın üstünü sildim ki, ayaqlarımın yeri bilinməsin. Nənəm heç bir şey başa düşmədi.

Gündüzlər paroxoda gizlindən baxırdım. Nənəm məni gəzməyə apardı. Qorxurdum ki, mən evdə olmayanda adamcıqazlar çıxıb nabatı içəri apararlar, mən də onları tuta bilmərəm. Yolda mənə soyuq olduğunu bəhanə edərək yalandan ağlayıb nənəmi tənqə gətirdim, evə tez qayıtdıq. Gələn kimi tez paroxoda tərəf qaçdım: nabat necə vardı, eləcə də yerində qalırdı. Hə də! Onlar axmaq deyildilər ki, gündüz çıxıb belə iş görsünlər!

Gecə, nənəm yatandan sonra yorğanın altından onları güdməyə başladım. Bu dəfə gecə lampası lap yaxşı yanırdı, nabat da buz parçası günəş altında parıldadığı kimi par-par parıldayırdı. Mən gözümü çəkmədən parıldayan nabata baxdım, axırda tərslikdən məni yuxu tutdu, yatdım. Adamcıqazlar məndən biçmişlər. Səhər mən hamıdan tez yuxudan oyanıb əynimdə təkə köynək paroxodun yanına qaçdım, nabat yox idi. Sonra masanın üstünə qalxıb baxdım – əlbəttə, baltanı da görmədim. Həm də, baltanı niyə atıb gedə idilər? Heç bir maneçilik olmadan aram

aram işləmiş, hətta nabatın ovuntusun da qoyub getməmişlər, hamısını yığışdırıb aparmışlar.

Bu dəfə nabatın əvəzinə ora çörək qoydum. Mən, hətta gecə nə isə bir hənirti də eşitdim. Zəhrimara qalmış lampa güclə yanırdı, mən heç bir şey seçə bilmədim. Ancaq səhər orada çörək yox idi. Balaca bir tikəsi qalmışdı. Əlbəttə, aydındır ki, çörəkdən çox da xoşları gəlmir, konfet deyil ki, konfetin ovuntusu belə onlar üçün şirindir.

Mən belə qərara gəldim ki, paroxodun içində bu başdan o başa qədər hər iki tərəfdə skamyalar qoyulmuşdur. Adamcıqazlar da gündüzləri orada yanaşı oturaraq öz işləri haqqında bir-birləri ilə pıçıldaşırlar. Gecə isə hamı yatandan sonra işə başlayırlar.

Mən həmişə adamcıqazlar haqqında düşünürdüm. Mən bir kiçik parça əski götürüb balaca xalça əvəzinə onların qapısının qabağına salmaq istədim. Əskini mürəkkəblə islatmaq lazımdır. Onlar işin nə yerdə olduğunu o saat başa düşməyəcəklər, mürəkkəbli əskinin üstündən keçib gedəcəklər. Ayaqlarını mürəkkəbə batırırdıqlarından paroxodun içini də tamam bulayacaqlar, ayaqlarının izi qalacaqdır. Mən də bu izlərə baxıb heç olmasa, onların ayaqlarının nə boyda olduğunu görəəm. Bəlkə bəziləri səs salmamaq üçün ayaqyalın gəzəcəklər. Yox əşi, onlar yaman bicedirlər və mənim bu kələklərimə ancaq güləcəklər.

Mən daha dözə bilmədim.

Belə qərara gəldim ki, nə olursa – olsun gərək paroxodu götürüb baxım və adamcıqazları tapıb tutum. Heç olmasa bircəciyini tutaram. Elə etmək lazımdır ki, evdə tək qalım. Nənəm hara qonaq getsəydi məni də özü ilə aparardı. Tez-tez hansı bir qarınınsa yanına gedirdik. Orada da ki, əlini heç nəyə vurma, dinc otur. Ancaq pişiyi tumarlamaq olardı. Nənəm də günün yarısını qarılarla pıçıldaşmaqla keçirir.

Budur, görürəm ki, nənəm hazırlaşır: o, qarılar üçün qutuya peçenye yığırdı orada çay içməyə. Mən anbara qaçıb toxunma təkbarmaq əlcəyimi tapıb alımı və yanaqlarımı, bir sözlə üzümün hər tərəfini bərk-bərk silməyə başladım. Sonra gəlib yavaşca çarpayuya uzandım.

Birdən, nənəm məni axtarmağa başladı:
 – Borya, Boryuşka, hardasan?
 Mən danışmıram, gözlərimi də yummuşam. Nənəm yanıma gəlib soruşdu:
 – Nə üçün uzanmısan?
 – Başım ağrıyır. Əlini alnıma qoydu.
 – Bir gözümün içinə düz bax, görüm! Evdən bayıra çıxma. Qayıdan baş aptekdən moruq alaram. Tez gələcəyəm. Çox oturma-yacağam. Sən də paltarını soyun, gir yerinə, uzan, çox danışma.
 Özü də mənə kömək eləməyə başladı: yerimi salıb məni yorğana bürüyə-bürüyə deyirdi:
 “Mən indicə qayıdıram, birnəfəsə gəlirəm”.
 Nənəm qapını qıfıllayıb getdi. Mən beş dəqiqə gözlədim: birdən qayıtdı? Bəlkə yadından bir şey çıxıb evdə qalıb?
 Sonra mən tez yataqdan yerə atıldım. Eləcə, köynəkcək masanın üstünə çıxıb paroxodu rəfdən götürdüm. O saat başa düşdüm ki, paroxod demirdəndir, lap doğrucu paroxodlar kimidir. Mən onu qulağıma tutub qulaq asmağa başladım: adamcıgazlar tərpenmirlər ki? Lakin onlar, əlbəttə ki susmuşdular, başa düşmüşdülər ki, onların paroxodunu götürmüşəm. Aha, orada skamyaya üstündə oturub siçan kimi səslərini çıxarmırlar. Mən masadan düşüb paroxodu silkələməyə başladım. Onlar silkələndiklərindən skamyada otura bilməyib yırıqlarlar, mən də onların deyinməklərini eşidərəm. Lakin paroxodun içindən səs – səmir gəlmirdi.
 Mən başa düşdüm; onlar skamyanın üstündə ayaqlarını altlarına yığıb oturmuş və var güclərilə skamyanın oturacağından yapışmışlar. Elə bil ki, yapışqanlanıblar.
 Aha! Bir dayanın. Mən göyörtəni qurdalayıb qaldıraram. Hamınızı yaxalayaram. Bufetdən çörək bıçağını götürdüm. Ancaq bir gözüm də elə hey paroxoddan idi ki, adamcıgazlar çıxıb qaçmasınlar. Mən göyörtəni qurdalamağa başladım. Uf, nə möhkəm qayrılıb!
 Nəhayət, bıçağı azca içəri sala bildim. Lakin dor ağacları da göyörtə ilə birlikdə qalxırdı. Dor ağaclarından paroxodun yanlarına gedən kəndir nərdivanlar dor ağaclarını qalxmağa qoymur-

du, onları kəsmək lazım idi, yoxsa başqa yolu yox idi. Mən bir anlığa dayandım. Cəmi birçə an. Lakin o dəqiqə bu nərdivanları tez-tez doğrayıb tökməyə başladım. Onları küt bıçaqla kəsirdim. Hazırdır, nərdivanların hamısı asıla qalmış, dor ağacları sərbəstdir. Paroxodun göyörtəsini bıçaqla qaldırmağa başladım. Mən birdən böyük deşik açmağa qorxurdum. Adamcıgazlar o saat atılıb qaçarlar. Bir nəfərin çıxması üçün balaca deşik açdım. Adamcıgaz oradan çıxar, mən də o dəqiqə böcəyi tutduğum kimi əlimi uzadıb onu – hop-hop! – tutaram.

Mən dayanıb gözlədim və əlimi də hazır saxlamışdım ki, onu tutam.

Heç bircəyi də çıxmır! Onda mən qət etdim ki, göyörtəni tamam qaldırım, əlimi içəri salıb onları tutum. Heç olmasa birini ki, tutaram. Ancaq o saat tutmaq lazımdır. Yoxsa onlar yəqin ki hazırlaşiblar, açan kimi hərəsi bir tərəfə qaçışacaqlar.

Mən, cəld paroxodun göyörtəsini qaldırıb əlimi içəri soxdum. Heç nə yox idi. Heç nə, hətta skamyalar da yoxdur. Paroxodun kənarları qazanın içi kimi bomboşdu. Mən əlimi qaldırdım, əlbəttə, əlimin altında da heç nə yoxdu.

Paroxodun göyörtəsini öz yerinə qoyanda əllərim əsirdi, hər şey əyilmişdi. Nərdivanları da heç cür düzəltmək olmurdu. Hərəsi bir tərəfdə asıla qalmışdı.

Mən güc-bəla ilə göyörtəni yerinə salıb paroxodu rəfə qoydum. İndi hər şey bitdi!

Mən tez yerimə girib yorğanı başıma çəkdim, Qarıya açar salındığımı eşitdim.

– Nənə can! – deyə mən yorğanın altından pıçıldayırdım.
 – Nənə can, əziz nənəm, gör bir nələr elədim!

Nənəm isə yanımda dayanıb başımı tumarlaya-tumarlaya deyiniirdi:

– Axı, niyə ağlayırsan, nə olub? Mənim əziz, mehriban Boryuşkam! Görürsən ki, nə tez gəldim?

O, hələ paroxodu görməmişdi.

MEYMUN HAQQINDA

Mənim on iki yaşım vardı. Məktəbdə oxuyurdum. Bir dəfə tənəffüs vaxtı yoldaşım Yuximenko mənə yaxınlaşıb dedi:

– İstəyirsən sənə bir meymun verim? Mən inanmadım – düşündüm ki, yaqın mənə elə bir kələk gələcək ki, adım da yadımdan çıxacaq. Sonra da deyəcəkdir: “Bax, al, bu da sənə meymun”. Yox, mən sən deyənlərdən deyiləm.

– Yaxşı, yaxşı mənə kələk gəlmə, – deyə cavab verdim.

– Yox, – dedi – düz sözümdür. Diri meymun. O qəşəngdir, adı da Yaşkadır. Atamın isə acığı tutur.

– Kimə?

– Bizə, mənimlə Yaşkaya. Deyir, kimə istəyirsən ver, rədd elə. Mən fikirləşdim ki, hamıdan yaxşısı budur ki, sənə verim.

Dərsdən sonra onlara getdik. Mən hələ də ona inanmırdım. Doğrudanmı mənim diri, doğruçu meymunum olacaqdır? Elə hey soruşurdum ki, meymun necədir, nə təhərdir! Yuximenko deyirdi:

– İndi görərsən. Qorxma, o balacadır.

Doğrudan da gedib gördük ki, meymun bapbalacadır. Əgər ayaq üstə dayansa yarım arşından böyük olmaz. Sir-sifəti qoca üzü kimi qırıq-qırıqdır, gözləri isə oynaqdır. Par-par parıldayır. Bədəninin tükü sarıdır, pəncələri isə qarıdır. Elə bil ki, qara əlcək geymiş insan əlidir. Əyninə də göy jilet geydirmişdilər.

Yuximenko qışqırdı:

– Yaşka, Yaşka, gəl gör sənə nə verirəm!

Bunu deyib əlini cibinə saldı. Meymun qışqırdı. “Ay, ay!” – və iki sıçrayışla Yuximenkonun əlinin üstünə çıxdı. Yuximenko o saat onu şinelinin altına, qoltuğuna soxdu.

– Gedək, – dedi.

Mən gözlərimə inanmırdım. Biz küçə ilə gedirdik, özümüzə belə qərribə bir şey aparırdıq, heç kəs də bilmir ki, qoltuğumuzda nə vardır.

Yuximenko yolda məni başa salırdı ki, meymuna yeməyə nə vermək lazımdır.

– Hər şey yeyir, hər şey verə bilərsən. Şirin şey, ən çox konfeti xoşlayır. Çaydan xoşu gəlir. Ancaq çay gərək tünd olmasın, şirin olsun. Bir stəkan çaya iki parça qənd salarsan. Dişləmə vermə, onda qəndi yavan yeyib, çayı içməz.

Mən deyilənlərin hamısına qulaq asır və düşünürdüm: mən ona iki parça qənd əvəzinə üç parça da verərəm, heylsilənmərəm. Nə qəşəngdir? Elə bil ki, oyuncaq adamdır. Birdən yadıma düşdü ki, onun quyruğu yoxdur.

– Sən, – deyirəm, – onun quyruğunu lap dibindən kəsmisən?

Yuximenko dedi:

– O makakadır, onların quyruğu olmur. Gəlib evimizə çatdıq. Anam, qızlar xərək yeyirdilər. Yuximenko ilə mən elə şində birbaşa içəri girdik. Mən dedim:

– Bir görün nə gətirmişik?

Hamı dönüb baxdı. Yuximenko şinelini açdı. Hələ heç kəs bir şey başa düşməmişdi ki, Yaşka, Yuximenkonun qoltuğundan sıçrayıb birbaşa anamın başına tullandı, oradan da bufetin üstünə hoppandı. Anamın saçını tamam qarışdırdı.

Hamı yerindən qalxdı, qışqırıdılar:

– Vay, bu nədir, bu nədir?

Yaşka bufetin üstündə oturub ağız-burnunu əyir, dodaqlarını şappıldadır, dişlərini ağardır.

Yuximenko qorxdı ki, indicə ona acıqlanarlar. Odur ki, tez özünü qapıya yetirdi. Heç ona fikir verən yox idi – hamı meymuna baxırdı. Birdən qızlar hamısı bir səslə dedilər:

– Nə qəşəngdir!

Anam isə hələ də saçını darayıb düzəldirdi.

– Bunu hardan tapmısən?

Dönüb baxdım. Yuximenko artıq yox idi. Demək onun yiyəsi indi mənəm. Lovğalanmaq istədim ki, meymunla rəftar etməyi öyrənmişəm. Əlimi cibimə salıb bayaq Yuximenko qışqırdığı kimi çağırdım:

– Yaşka, Yaşka! Gəl gör sənə nə verirəm!

Hamı gözləyirdi. Yaşka isə heç üzünü mənə tərəf çevirmədi və qara pəncəsilə yavaşca tez-tez qaşınmağa başladı.

Lap axşama qədər Yaşka aşağı düşmədi; yuxarıdaca atılıb düşürdü. Bufetdən qapıya, qapıdan şkafa, oradan sobanın üstə atılırdı.

Axşam atam dedi:

– Gecə onu belə başlı-başına buraxmaq olmaz. Evi alt-üst edər.

Yaşkanı tutmağa başladım. Mən bufetə yaxınlaşanda o, sobanın üstə atılırdı. Şotkanı götürüb onu sobanın üstündən qovdum, o atılıb saatin üstünə çıxdı. Saat yerindən oynayıb dayandı. Yaşka isə bu vaxt pərdələrdən asılıb yellənirdi. Oradan şəklin üstünə atıldı, şəkil əyildi; qorxdum ki Yaşka asma lampanın üstünə atılar. Bu vaxt evdəkilərin hamısı yığışb, Yaşkanın dalınca qaçmağa başladılar. Ona rezin top, çarx, kibrit atdılar, nəhayət, onu birtəhər qovub küncə saldılar.

Yaşka divara sıxılmışdı, dişlərini qıcırdir, damağını şaqqıldadırdı – qorxutmağa başlamışdı. Lakin onun üstünə yun şal salıb, bələyib sarıdılar. Yaşka çapalayb çırpındı, qışqırdı, lakin çox keçmədi ki, onu elə sarıyıb-sarmaladılar ki, təkcə başı bayırda qaldı. O, başını hərleyir, gözələrini döyür və elə bil ki, indicə acığından ağlayacaqdı.

Hər axşam meymunu bələyib, sarımalı deyildik ki! Atam dedi:

– Bağlamaq lazımdır. Onu jiletindən masanın ayağına sarıyın.

Mən ip gətirdim, Yaşkanın jiletindəki düyməni (düymə kürəyindəydi) tapdım, ipə ilgək vurub düyünlədim və bunu düyməyə keçirib bərk sarıdım. Yaşkanın əynindəki jiletin üç düyməsi vardı. Sonra mən, Yaşkanı eləcə sarınmış halda masanın yanına gətirib ipi masanın ayağına bağladım, ancaq bundan sonra yaylığı açdım.

Uf, o necə də atılıb-düşməyə başladı! Ancaq nə eləsin ki, ip qırılsın! O qışqırdı, hirsələndi və məyus halda döşəmənin üstündə oturdu.

Mən bufetdən bir parça qənd çıxarıb Yaşkaya verdim. O qara pəncəsilə qənd parçasını qapıb tez ağzına atdı və ovurdunda gizlətdi. Bundan meymunun bütün sir-sifəti əyildi. Mən Yaşkanın əl verməyini istədim. O öz əlini mənə uzatdı.

Mən bu vaxt onun əlinə diqqətlə baxıb gördüm ki, çox qəşəng qara dırnaqları vardır. Əlləri oyuncaq ələ oxşar canlı əldir. Mən onun əlini tumarlamağa başladım, öz-özümə düşünürdüm: elə bil lap uşaqdır. Sonra əlini qıdıqladım. Uşaqcığaz da əlini dartıb – şarp-sifətimə bir sillə çəkdi. Mən gözümü yumub-açmağa macal tapmamış o özünü masanın altına soxdu. Orada oturub dişlərini qıcırırdı. Bu da uşaqcığaz!

Bu vaxt məni yatmağa göndərdilər.

Mən Yaşkanı çarpayımaya bağlamaq istədim, ancaq mənə icazə vermədilər. Yaşkanın bütün hərəkətlərinə baxırdım və öz-özümə düşünürdüm ki, Yaşka üçün də mütləq çarpayı düzəltmək lazımdır: o da insanlar kimi yatsın və üstünə yorğan örtsün. Başını da yastığa qoyar. Bütün bunları fikirləşə-fikirləşə məni yuxu apardı.

Səhər yerimdən duran kimi geyinməmiş, birbaş Yaşkanın yanına cumdum. Yaşkanı yerində görmədim. İp yerindədir, jilet ipə bağlanmışdır, ancaq meymun yoxdur. Jiletə baxıb gördüm ki, daldakı üç düymə üçü də açıqdır. Bunu meymun özü açıb, jileti ipdə qoyub qaçıbdır. Mən otağın hər tərəfini gəzməyə başladım. Yalın ayaqlarımı döşəmənin üstündə şappıldada-şappıldada gəzirəm. Heç yerdə yoxdur. Mən qorxdum. Birdən qaçıb gedər ha! Heç bir gün də qalmadı ki! Mən şkafa, sobaya baxdım – heç yerdə yoxdur. Demək küçəyə qaçıb. Bayırda şaxtadır – yazıq donacaq! Özümə də soyuq olmağa başladı. Qaçdım geyinəm.

Birdən gördüm ki, mənim çarpayımada nə isə qurdalanır. Yorğan tərpənir. Mən hətta səksəndim. Bir gör hardadır! Ona döşəmənin üstündə soyuq olub, o da çarpayıya, mənim yanıma qaçıb gəlmiş və yorğanın altına girib gizlənmişdir, mən də yatmışam və heç bir şeydən xəbərim olmayıbdır. Yaşka yuxulu olduğundan məndən çəkinmir, əlimin altından qaçmırdı. Mən də göy jiletini təzədən ona geyindirirdim.

Çay içməyə oturanda Yaşka atılıb masanın üstünə çıxdı, o yan-bu yana baxdı, qənddanı tapıb əlini içinə saldı və o saat qapıya tərəf tullandı. O elə yüngül tullanırdı ki, elə bil uçurdu.

Meymunun ayaqlarında da əllərində olduğu kimi barmaqları vardır. Yaşka ayaqları ilə də istədiyi şeyi götürə bilirdi. O, belə də eləyirdi. Uşaq kimi evdəkilərdən birinin qolunun üstündə oturur, əllərini bir-birinin üstünə qoyur, ancaq ayaqları ilə mäsadan bir şey dartıb götürürdü.

Bir də görürsən bıçağı götürüb atılıb-düşür. Bunu ona görə ki, bıçağı əlindən almaq istəsinlər, o isə aldadıb qaçsın. Yaşkaya çayı stəkanda verirdilər. O, stəkanı vedrə kimi qucaqlayıb içir və ağzını marçıldadırdı. Mən də qəndə qənaət etmirdim.

Mən məktəbə gedəndə Yaşkanı qapının dəstəyinə bağladım. Bu dəfə mən onun belini iplə bağladım ki, qırıb qaçmasın. Məktəbdən qayıdıb gələndə dəhlizdən gördüm ki, Yaşka nə ilə isə məşğuldur. O, qapının dəstəyindən sallanaraq yelləncəkdə olduğu kimi özü üçün yellənirdi. Ayağını qapının taxtasına vurub yellənərək divara qədər gedir, divara çatan kimi təzədən ayağını divara vurub geri qayıdırdı.

Mən dərslərimi hazırlamağa oturanda Yaşkanı götürüb masanın üstünə qoydum. Lampanın yanında qızınmaqdan Yaşkanın xoşu gəlirdi. O, qoca kişi kimi günün altında mürğüləyir, yırğalanır, gözlərini qıyaraq qələmi mürəkkəbə batırmağına baxırdı. Müəllimimiz tələbkar idi, odur ki, mən də səhifəni tərtəmiz yazmışdım. Yazımın mürəkkəbini basma ilə qurutmaq istəmədim ki, yayılar. Dəftəri eləcə açıq qoyub getdim ki, mən gələncən özü quruyar. Gəlib gördüm ki, Yaşka çıxıb oturub dəftərin üstündə, barmağını mürəkkəbə batırıb mənim yazımın üstündən gəzdirərək ləkə salır. Ay səni!.. Mən acığımdan az qalmışdım ki, ağlayım. Özümü Yaşkanın üstünə atdım ki, onu tutam. Ancaq çata bilmədim! O özünü pəncərə pərdəsinin üstünə atdı – bütün pərdələri mürəkkəblə ləkələdi. Bax Yuximenkonun atası Yaşkaya buna görə hirsələnmiş...

Ancaq bir dəfə mənim atam da Yaşkaya bərk hirsələndi. Bizim pəncərədə qoyulan gülləri Yaşka dərirədi. Gülün yarpağını yolur və bizə açıq verirdi. Atam onu tutub döydü. Sonra tənbeh

olmaq üçün onu çardağa gedən pilləkənə sarıdı. Bu pilləkənlər çox dar idi. Otağımızdan aşağı enən pilləkən isə enli idi.

Atam səhər işə gedirdi. Üst-başını təmizləmiş, papağını başına qoyub pilləkənlə aşağı enirdi. Tarap! Evin malası tökülür. Atam dayandı, papağını başından götürüb çırpdı. Yuxarı baxdı – heç kəs yoxdur. Elə bircə addım atmışdı ki, tarap, yenə də bir parça əhəng başına töküldü. Bu nədir?

Mən isə yan tərəfdən göürdüm ki, Yaşka nə oyun çıxarır. O, divardan bir parça əhəng qoparıb pillələrin ucunda qoymuşdu, özü isə pilləkənin üstündə, lap atamın başı üstündə gizlənmişdi; elə atam addım atdığını göürdü, o saat Yaşka yavaşcadan malanı ayağı ilə pilləkəndən yerə atırdı, elə də yaxşı nişan almışdı ki, əhəng parçaları birbaşa düz atamın papağı üstünə düşürdü. Yaşka, dünən ona cəza verdiyi üçün atamdan intiqam alırdı.

Ancaq bərk soyuqlar başlayandan sonra külək bacalarda vıyıldayanda, pəncərələri qar örtən vaxtda Yaşka qüssələndi. Mən onu hey isidir, qucağıma alırdım. Yaşkanın sir-sifəti tutuldu, qaşqabağı sallandı. O zingildəyir və mənə sıxılırdı. Mən onu pəncəyimin içinə, qoltuğumun altına almaq istədim. Yaşka o saat orada yaxşıca yerləşdi. O, dörd pəncəsinin dördü ilə də köynəyimdən yapışdı və elə beləcə də asılıb qaldı, sanki onu bura yapışdırmışdılar. O, beləcə də pəncələrini açmadan orada yatdı. Pəncəyimin altında diri bir heyvan olduğunu yaddan çıxarıb masaya söykənən kimi Yaşka o saat pəncəsilə böyrümü qaşıyırdı: məni xəbərdar edirdi ki, ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Bir dəfə bazar günü qızlar bizə qonaq gəldi. Süfrəyə əyləşmişdik. Yaşka qoltuğumda sakitcə oturmuşdu və onu heç görəndə yox idi. Süfrə yığışana yaxın bizə konfet verdilər. Mən konfetin elə birincisini götürüb kağızını açardım ki, birdən, qoltuğumun altından, lap qarnımdan qıllı bir əl uzandı, konfeti qamarlayıb geri çəkildi. Qızlar qorxdular, Yaşka kağız xışiltısını eşidib başa düşmüşdü ki, konfet yeyirlər. Mən isə qızlara dedim: “Bu mənim üçüncü əlimdir; mən bu əlimlə konfeti elə birbaşa qarnıma ötürürəm. Ancaq hamı başa düşmüşdü ki, bu meymundur, pen-

cəyin altından xırıltı səsi eşidildi. Bu Yaşka idi: konfeti dişləyib dodaqlarını marçıladır, elə bil ki, mən qarnımla çeynəyirəm.

Uzun müddət Yaşkanın atamdan acığı gəldi. Yaşka konfete görə atamla barışdı. Atam elə bu vaxtlarda papiros çəkməyi tərgitməmişdi və portsiqarında papiros əvəzinə xırda konfetlər gəzdirməyə başlamışdı. Hər dəfə xörəyin üstündə portsiqarın çətin açılan qapağını baş barmağıyla, dırnağı ilə açaraq konfet götürüb ağzına aparardı. Yaşka da ki, onun yanını kəsdirib oturmuşdu: diz üstə oturub qurdalanır, boynunu uzadaraq konfet gözləyirdi. Bir dəfə atam portsiqarını Yaşkaya verdi. Yaşka onu əlinə aldı, o biri əli ilə lap atam kimi, baş barmağı ilə portsiqarın qapağını basmağa başladı. Onun barmaqları balacaydı, porqsiqarın qapağı isə çox kip bağlanmışdı. Yaşka qapağı açma bilmirdi. O hirsindən zingildədi. Konfetlər isə portsiqarın içində atılıb-düşürdü. Onda, Yaşka atamın baş barmağından və dırnaqlarından yapışib iskenə ilə açmış kimi qapağı açmağa başladı. Bu hərəkət atamı güldürdü; o, qapağı açıb portsiqarı Yaşkaya uzatdı. Yaşka o saat pəncəsini ora saldı, çəngələyib bir ovuc götürdü, dərhal ağzına soxdu və qaçıb getdi. Hər gün belə xoşbəxtlik üz verməyəcək ki!

Bizim bir tanış həkimimiz vardı. Uzun danışandı, xüsusən süfrə başında çox danışardı. Hamı yeyib qurtarar, onun nimçəsindəki xörək isə soyuyub bumbuz olardı – bu vaxt yadına düşərdi ki, yemək lazımdır: – xörəyi qurdalayar, tələsik bir-iki parça götürüb ağzına qoyar və:

– Çox sağ olun, mən toxam, – deyərdi.

Bir dəfə də o, bizdə nahar edirdi, çəngəli kartofa batır, danışa-danışa çəngəli əlində hərləyirdi. Başı söhbətə qızıxdı, onu sakit eləmək olmurdu, Yaşka isə stulun dalına dırmaşdı, yavaş-yavaş çıxıb həkimin çiyni bərabərində oturdu. Həkim:

– Başa düşürsünüz ki, elə bu vaxt... – bunu deyə-deyə kartofa batırılmış çəngəli qulağının yanında saxladı, – lap bircə anlığa.

Yaşka pəncəsilə lap yavaşca, oğrular kimi kartofu tutub çəngəldən çıxartdı.

Həkim isə söhbətinə davam edərək:

– Təsəvvür edin ki... – deyə boş çəngəli ağzına apardı. Pərt oldu, elə bildi ki, əlini yelləyəndə kartofu yerə salmışdır, ona görə yerə boylandı. Yaşka isə artıq yaxında deyildi – küncdə oturmuşdu, kartofu çeynəyə bilmirdi, boğazında qalmışdı.

Həkimin özünü də gülmək tutdu, ancaq yenə də Yaşkaya acıqlandı.

Yaşka üçün zənbilin içində yer saldılar: döşəkağısı da, yorğanı da, balışı da vardı. Ancaq Yaşka insanlar kimi yatmaq istəmirdi: hamısını götürüb yumaq kimi özünə sarıyır və elə bu cür müqəvva kimi səhərə qədər oturub qalırdı. Onun üçün yaşıl parçadan çiyni örtüklü paltar tikmişdilər.

Bir dəfə qonşu otaqdan, cingiltili səs eşitdim. Görəsən nədir? Yavaş-yavaş gedib görürəm ki, Yaşka yaşıl paltarı da əynində pəncərədə oturub lampa şüşəsi silən şotkayla var gücüylə şüşəni sürtür. Elə qızıxmışdı ki, mənim içəri girdiyimi belə eşitmədi. O, şüşə silinəndə görmüşdü, odur ki, indi də özü silmək fikrinə düşmüşdü.

Ya da gecə onu lampa ilə bir otaqda qoyanda yanan neft lampasının piltəsini o qədər yuxarı qaldırırdı ki, lampa his eləyir, duda otaqda uçur, o isə oturub lampaya baxaraq mırıldanırdı.

Yaşka od-alova dönmüşdü – ona nə eləyirsən elə, istəyirsən lap qəfəsə sal, vecinə deyildi. Mən onun üstünə qışqırırdım, döyürdüm, ancaq acığım tez soyuyurdu. Yaşka özünü bəyəndirmək istəyəndə, çox mehriban olur, adamın çiyninə çıxıb başına baxmağa başlayırdı. Bununla sizi çox istədiyini demək istəyirdi.

Bir adamdan bir şey almaq istəsə – konfet, ya da alma – o saat həmin adamın çiyninə çıxıb söylə saçını aralamağa başlayacaq: həm başına baxacaq, həm də dırnaq çalacaqdır. Heç bir şey tapmır, ancaq özünü elə göstərir ki, guya bitdən-zaddan tapıb barmaqlarıyla ağzına nə isə aparır.

Bir dəfə bizə bir xanım qonaq gəldi. O özünü dünya gözəli sayırdı. Geyinib-kecinmişdi. Başdan-ayağa ipək içindəydi, yeridikcə paltarları xışıldayırdı. Saçını burdurub təpəsinə elə yığmışdı ki, elə bil köşkdü. Boynunda isə uzun zəncirdə gümüşə tutulmuş güzgü asılmışdı.

Yaşka yavaşca döşəməylə onun yanına sıçradı.

Xanım:

– A, nə qəşəng meymundur! – dedi və boynundakı güzgünü Yaşkaya göstərərək onunla oynamağa başladı.

Yaşka güzgünü tutub əlində fırladı – sonra atılıb xanımın dizinin üstünə sıçradı və güzgünü dişinə salıb yoxlamağa başladı.

Xanım güzgünü ondan alıb ovcunda gizlədi. Yaşka isə güzgünü ondan almaq istəyirdi. Xanım əlcəyi ilə Yaşkanı könülsüz-könülsüz tumarladı və yavaşca onu dizinin üstündən itələdi, Yaşka isə özünü xanıma istətmək üçün yaltaqlanmağa başladı. Hoppanıb onun çiyninə çıxdı. Dal ayaqları ilə xanımın paltarının krüjevasından bərk-bərk yapışdı və onun saçına əl atdı. Saçının bütün buruqlarını açdı və başına baxmağa başladı. Xanım qıpqırmızı qizarıb dedi:

– Rədd ol, rədd ol!

Kimə deyirsən! Yaşka daha da artıq səy göstərməyə başladı: – dırnaqlarını şıqqıldadır, dişini taqqıldadırdı.

Bu xanım, öz gözəlliyindən həzz almaq üçün həmişə güzgünün qabağında oturardı. İndi də güzgüyə baxıb gördü ki, Yaşka onun saçlarını qarışdırıb bir hala salıb ki! Xanım az qaldı ki, ağlasın. Mən onun dadına çatmaq üçün irəli yeridim. Xeyr a! Yaşka dırnaqlarını var gücüylə xanımın saçlarına möhkəm ilişdirmiş və qudurğançasına mənə baxırdı. Xanım onu boynundan dartdı. Yaşka da onun saçını tamam açıb dağıtdı. Xanım güzgüdə özünə baxdı, dəhşət, gör nəyə oxşayır! Mən Yaşkaya qulaylanıb çəkdim, onu qorxutdum, qonaq isə əllərilə başından yapışıb özünü qapıya atdı.

– Biabırçılıqdır, – dedi, – böyük biabırçılıq! – Heç kəslə də salamatlaşmadan çıxıb getdi.

“Yaxşı, – deyə öz-özümə düşündüm – bahara qədər birtəhər saxlaram, sonra əgər Yuximenko istəməsə bir başqasına verərəm. Bu meymunun üstündə daha başım nələr çəkmədi”.

Bahar da gəlib çatdı. Havalər istiləşdi. Yaşka dirçəldi və başımıza daha çox oyun açdı. O çox istəyirdi ki, bir həyəətə çıxsın, başlı-başına qalsın. Həyətimiz çox böyük idi. Həyətin ortasında

hökumət kömürü dağ kimi qalanmışdı, dövrəsində içi mal ilə dolu anbarlar vardı. Oğru gəlməsin deyə həyətdə bir sürü it saxlanırdı. İtlər iri və sərt idi. İtlərin hamısının başçısı isə kürən köpək Kaştandı. Kaştan kimə mırıldansaydı, itlərin hamısı da onun üstünə atırdı. Kaştan kimə dəyməsəydi, itlərin də onunla işi olmazdı. Yad iti isə Kaştan qaça-qaça sinəsilə vurardı. Döyüb hal-dan salar və üstünə çıxıb mırıldanar, it tərپənməyə belə qorxardı.

Mən pəncərədən baxdım – itlər həyətdə deyildi. Öz-özümü-zə dedim ki, qoy Yaşkanı birinci dəfə çıxarıb həyətdə gəzdirim. Mən Yaşkaya yaşıl paltarını geyindirdim ki, soyuq dəyməsin, sonra Yaşkanı götürüb çiynimə qoydum və həyəətə çıxdım. Elə qapını açdığımı gördüm. Yaşka o saat atılıb yerə düşdü və həyəətə qaçdı. Birdən, haradansa it sürüsünün hamısı və Kaştan da başda olmaqla çıxıb düz Yaşkanın üstünə yüyürməyə başladılar. Yaşka isə əynində yaşıl paltar, kukla kimi bapbalaca, yerində dayanıb durmuşdu. Mən öz-özümə yəqin etdim ki, Yaşkanın daha işi bitdi – itlər onu indicə parçalayacaq.

Kaştan Yaşkanın yanına atıldı. Yaşka üzünü ona tərəf çevirib yerdə əyləşdi, Kaştanın üstünə atılmağa hazırlaşdı. Kaştan ondan bir addım aralı dayandı, dişlərini qıcaır və mırıldanırdı, ancaq belə qərribə şeyin üstünə atılmağa cəsarət etmirdi. İtlər hamısı tüklerini qabartmış və Kaştanın nə edəcəyini gözləyirdilər.

Mən kömək etmək istədim. Ancaq Yaşka birdən atılıb bir anda Kaştanın boynuna mindi. Kaştanın tükünü ovuc-ovuc yolub tökməyə başladı. Yaşka, itin üzünə, gözüne elə sürətlə vururdu ki, heç əllərini görmək olmurdu. Kaştan elə dəhşətli səslə zingildəməyə başladı ki, itlər pərən-pərən düşdü. Kaştan özünü itirib qaçmağa üz qoydu. Yaşka isə köpəyin boynuna minib ayaqlarını onun tükünə bərk-bərk ilişdirmişdi, əllərilə Kaştanın qulağını dartır, çəngə ilə tükünü didirdi. Kaştan lap dəli olmuşdu: vəhşi səslə ulaya-ulaya kömür qalağının ətrafında hər-lənirdi. Yaşka köpəyin boynunda həyəti azı bir üç dəfə dolandı və özünü Kaştan qaça-qaça kömürün üstünə tulladı. Sonra da tələsmədən kömür qalağının lap təpəsinə dırmaşdı. Orada taxta bir budka

vardı; Yaşka budkaya girib əyləşdi və yanını qaşımağa başladı, elə bil ki, heç bir şeydən xəbəri yox idi, yəni ki, bax, – heç bir şey mənim vecimə deyil.

Kaştan isə bu qorxulu heyvandan uzaqlaşmaq üçün özünü darvazaya atdı.

Bu gündən sonra mən cəsərlə Yaşkanı həyətdə buraxmağa başladım: Yaşka artırmada görünən kimi itlərin hamısı özlərini darvazaya tərəf atıb bayıra qaçırdılar. Yaşka heç kəsdən qorxmurdu.

Həyətdə arabalar gələndə həyətin hər tərəfini tutardı, keçməyə yer qalmazdı. Yaşka isə bir arabadan o birisinə atılardı, hoppanıb atın belinə minər – at ayaqlarını yerə döyər, yalını silkələyər, fınxırdı. Yaşkanın isə heç vecinə gəlməzdi, tələsmədən o biri atın üstünə atılardı. Arabaçıları da gülmək tutar və təəccüb edərdilər.

– Bir bax, gör necə tullanır! Ay səni! U-ux!

Yaşka da torbaların üstünə çıxıb yırtıq yer axtarar ki, əlini salıb yoxlasın, görsün torbadakı nədir. Torbaları əlləyərək günəbaxan tumunu axtarıb tapar və elə buradaca yükün üstünə çırtlayıb tökərdi. Bir də görərdin ki, Yaşka qoz torbasını tapdı. Ovurdlarını doldurub və qozu dörd əlinin dördünə də yığmağa cəhd edərdi.

Ancaq budur, Yaşkanın da qənimi tapıldı. Özü də necə qənim! Həyətdə yiyəsiz bir pişik vardı. O, kontorda qalardı, hamı xörəyinin artığını ona verərdi. O, kökəlib, yekəlmişdi, lap it boyda olmuşdu. O, acıqlıydı, həm də cırmaqlayırdı.

Bir dəfə axşamüstü Yaşka həyətdə gəzirdi. Mən onu çağırıb heç cür evə sala bilmədim. Gördüm ki, pişik həyətdə çıxdı – atılıb ağacın altındakı skamyanın üstünə çıxdı. Yaşka pişiyi görən kimi birbaşa onun üstünə yollandı. O, çömbəltmə oturub dörd pəncəsi üstə skamyaya tərəf aram-aram gedirdi. Gözünü də pişikdən çəkmirdi. Pişik ayaqlarının birini götürüb, o birini qoyurdu. Belini əyib hazırlaşmışdı. Yaşka isə sürünə-sürünə gəlib lap yaxınlaşmışdı. Pişik qorxusundan gözlərini bəzəlməmiş, dal-dalı çəkilirdi. Yaşka atılıb skamyanın üstünə çıxdı. Pişik dayanmadan hey dal-dalı skamyanın o biri başına – ağaca yaxınlaşırdı. Ürə-

yim düşdü. Yaşka isə pişiyin dalınca skamyanın üstü ilə sürünürdü. Pişik özünü yığışdırdı, hazırlaşdı birdən atıldı. Ancaq Yaşkanın üstünə yox, ağaca. Ağacın gövdəsindən yapışdıb yuxarıdan meymuna baxdı. Yaşka da pişik kimi atlanıb ağacdən yapışdı. Pişik yuxarı dırmaşdı: o, həmişə ağaca çıxmaqla canını düşməndən qurtarardı. Yaşka da tələsmədən ağaca dırmaşırdı və qara gözlərini pişikdən çəkmirdi. Pişik dırmaşa-dırmaşa ağacın ən uca budağına çıxıb lap ucunda əyləşdi. Oradan tamaşa edirdi ki, görsün Yaşka nə edəcək. Yaşka da o çıxan budağa elə arxayın-arxayın dırmaşırdı ki, sanki iş-gücü elə pişik tutmaqdır. Pişik budağın lap ucundadır, nazik budağın üstündə güclə dayanmışdır, ləngər vururdu. Yaşka isə dörd əliylə budaqdan bərk-bərk yapışaraq, üzüyuxarı çıxmaqda idi. Birdən pişik özünü lap yuxarıdan daş döşənmiş yola atdı, yerə düşüb silkindi və dördəyək, dala da baxmadan qaçıb getdi. Yaşka isə ağacdən onun dalınca dəhşətlə, vəhşi bir səslə: “Yau, yau!” – deyər qışqırdı. Mən indiye qədər onun bu cür səslə qışqırdığını eşitməmişdim.

İndi Yaşka daha həyətdə tam ağaydı. O, evdə heç bir şey etməmək istəmirdi, ancaq qəndlə çay içirdi. Bir dəfə həyətdə o qədər mövüc yemişdi ki, lap güclə nəfəs alırdı. Yaşka zariyır, gözlərindən yaş axır, hamıya da tərs-tərs baxırdı. Əvvəlcə hamının Yaşkaya yazığı gəldi, ancaq elə ki gördü onun nazıyla oynayırılar əzilib-büzülməyə, əl-ayaq atmağa və müxtəlif səslər çıxarmağa başladı. Yaşkanı sarıyıb gənəgərçək yağı içirtmək qərarına gəldilər. Qoy həddini bilsin! Gənəgərçək yağı onun çox xoşuna gəldi. Çığır-bağır salıb yenə də gənəgərçək yağı istədi. Onu bələdilər və üç gün həyətdə buraxmadılar.

Cox keçmədən Yaşka sağaldı və həyətdə çıxmağa can atdı. Mən onun üçün qorxmurdum, bayırda heç kəs onu tuta bilməzdi. Yaşka da bütün günü həyətdə atılıb-düşürdü. Evdə özünü sakit aparmağa başlamışdı, mən də Yaşkaya görə az danlanırdım. Payız düşən kimi evdəkilər hamısı bir səslə dedi ki:

– Öz meymununu hara istəyirsən apar, ya da ki, qəfəsə sal! Yoxsa, otaqları alt-üst eləyir.

Əvvəllər deyirdilər ki, Yaşka nə yaxşıdır, indi isə – deyə öz-özümə düşünürdüm, – xarab olub. Dərslər başlanan kimi Yaşkanı başımdan eləmək üçün sinifdə adam axtarmağa başladım.

Axırda yoldaşlarımdan birini tapıb bir tərəfə çağırdım və dedim: – İstəyirsən, sənə meymun bağışlayım? Özü də dirisini.

Bilmirəm bu yoldaşım da Yaşkanı sonra kimə verdi.

Ancaq Yaşka bizdən gedəndən sonra birinci günlər evdəkilər boyunlarına almasalar da gördüm ki, onun üçün darıxırlar.

FİL HAQQINDA

Biz paroxodla gəlib Hindistana yaxınlaşırdıq, şəhər ora çatmalı idik. Mən növbəni dəyişdim, yorulmuşdum və heç cür yuxulaya bilmirdim; hey öz-özümə düşünürdüm ki, görəsən ora necə yerdir. Elə bil ki, balaca uşağam; mənə bir yeşik oyuncaq gətiriblər, bunu da ancaq sabah açə bilərəm. İndiki vəziyyətim lap ona oxşayırdı. Fasiləsiz olaraq elə hey ancaq birçə şey fikirləşirdim: bax, şəhər gözlərimi açan kimi qara hindlilərin ətrafda hərəndiklərini: nə isə anlaşılmaz bir dildə danışdığını görürəm. Daha bu, şəkillərdə göründüyü kimi deyildir. Banan eləcə lap kollarda asılı qalmışdır. Şəhər təzədir – orada hər şey qaynaşır və günəş işığında bərq vurur. Fillər də var! Mən də ki hər şeydən çox filə tamaşa etmək istəyirdim. Heç cür inana bilmirdim ki, orada fillər zooloji parkdakı kimi deyillər, sərbəstcə gəzirilər, yük daşıyırlar: bir də görürsən ki, küçəylə belə bir nəhəng gəlir, qərībədir!

Gözümə yuxu getmirdi, elə bil yerimə qor dolmuşdu. Bilirsiniz, axı, qorxu ilə yol gedəndə vəziyyət başqadır: ətrafın yavaş-yavaş şəklini dəyişdiyini görürsən. Burada isə düz iki həftədir ki, okeandayıq. Göz işlətdikcə hər tərəf ancaq sudur ki su. İndi budur, birdən görmədiyimiz bir ölkəyə gəlib çatdıq. Elə bil ki, teatrdakı pərdə açıldı.

Şəhər göyörtədə ayaq tappıltısı, fit səsi eşidildi. Mən durub özümü illüminatora – pəncərəyə yetirdim: sahildə ağappaq bina-

ları olan şəhər görünür. Liman, gəmilər, yanlarında da qayıqlar; qayıqlarda başı ağ çalmalı qara adamların dişləri ağarır, nə isə qışqırırlar. Günəş də adamı elə yandırır ki, heç nəfəs almaq olmur. Mən bunları görüb elə bil dəli oldum, həyəcədən lap boğulurdum: özüm özümü tanımırdım, gördüklərimin də hamısı elə bil həqiqət deyil, yuxudur. Şəhərdən heç bir şey yemək istəmirdim. Əziz yoldaşlar, mən sizin əvəzinizə dənizdə iki növbə duraram – təki sahilə tez buraxın gedək!

İki yoldaş tez sahilə atıldıq. Limanda – şəhərdə bir qaynaşma, bir səs-küy vardı ki, qulaq tutulurdu. Camaat itələşir, biz isə elə bil ki, azmışdıq, bilmirdik ki, hara baxsaq, nəyə baxsaq, yerimirdik də elə bil ki, bizi nə isə götürüb gedirdi (axı, dənizdən sonra sahilə gəzmək adama həmişə qərībə görünür). Gördük ki, tramvay gəldi. Tramvaya əyləşdik, ancaq heç özümüz də bilmirdik ki, hara gedirik, nə üçün gedirik, təki dənizdən uzaqlaşsaq. Tramvay bizi sürətlə götürüb gedir, biz də ətrafa baxırıq və heç bilmədik ki, şəhərin kənarına nə vaxt gəlib çıxmışdıq. Tramvay daha buradan o yana getmir. Düşdük. Burdan bir yol gedirdi. Biz də bu yolla getdik. Gedib axırı ki, bir yerə çıxırıq da!

Burada biz bir azca sakitləşdik, gördük ki, bərk istidir. Günəş düz başımızın üstündədir; kölgən yerə düşmür, ayaqlarının altındadır, gedə-gedə öz kölgəni tapdalayırsan.

Xeyli yol getmişdik, daha adamlara rast gəlmədik, bir də gördük ki, qabağımıza bir fil çıxdı. Filin yanında dörd uşaq vardı; onlar filin yanınca yüyürdülər. Mən təəccübdən gördüyümü inanmırdım; şəhərdə filin bircəciyini də görmədik, burada isə o, sadəcə olaraq yolla gedir. Mənə elə gəldi ki, bu fil zooloji parkdan çıxıb, qaçıb. Fil bizi görüb dayandı. Qorxudan ürəyimiz yerindən oynadı: yanında böyük adam da yoxdur, təkcə uşaqlardır. Kim bilir ki, onun ürəyindən nə keçir, xortumunu birçə dəfə ilişdirsə bəsimizdir.

Fil isə yəqin ki, bizim haqqımızda belə düşünür: görəsən, bu gələnlər kimdir, nəçidirlər – onları kim tanıyır? Fil dayandı. Dərhal xortumunu qarmaq kimi əydi, böyük oğlan, diz üstə qalxırmış

kimi, əlilə xortumdan yapışaraq bu qarmağın üstünə çıxdı, fil onu yavaşca qaldırıb boynuna mindirdi. Oğlan da orada – filin qulaqları arasında masada oturmuş kimi əyləşdi. Sonra fil, həmin bu qayda ilə uşaqların ikisini də birdən qaldırıb dalına mindirdi, dördüncü uşaq isə lap balaca idi, üç yaşı olardı – onun əynində döşlüyə oxşar gödək köynək vardı. Fil xortumunu onun üçün də uzatdı, yəni ki, gəl otur. O isə cürbəcür oyun çıxarır, güllür, qaçıb gedirdi. Böyük oğlan yuxarıdan ona qışqırır, o isə atılıb-düşür, ağız-burnunu əyirdi – yəni ki, tuta bilməzsən. Fil dayanıb onu gözləmədi, xortumunu sallayıb yola düşdü, özünü elə tutdu ki, onun çıxardığı oyunlara heç baxmaq belə istəmir. Fil xortumunu müntəzəm olaraq yellədə-yellədə gedirdi, oğlan isə onun ayaqları yanında atılıb-düşür, əzilib-büzülürdü. Birdən onun heç də gözləmədiyi vaxtda, fil xortumunu uzadıb onu qaldırdı: özü də elə cəld, məharətlə qaldırdı ki! Onun köynəyinin dal tərəfindən yapışib yavaş-yavaş yuxarı qaldırırdı. Uşaq isə böcək kimi əl-ayaq atırdı. Yox, olmadı! Ona fikir verən kimdir? Fil onu qaldırıb yavaşca boynuna mindirdi, o biri uşaqlar da balacanı öz yanlarında oturdular. O, hələ orada da, filin dalında da tabe olmaq istəmirdi.

Biz gəlib filə çatdıq: biz küçənin bir tərəfi ilə, fil də o biri tərəfilə gedir və diqqətlə, həm də ehtiyatla bizə baxırdı. Uşaqlar da bizə tamaşa edir və öz aralarında pıçıladaşırdılar. Elə bil ki, dam üstündə oturublar.

“Əcəb şeydir! – deyə öz-özümə düşünürəm. – Onlar orada nədən qorxacaqlar ki?! Əgər qabaqlarına pələng çıxsə belə, fil onu tutar, xortumuyla sıxar, onu ağacdən da yuxarı tullayar, əgər dişinə keçirə bilməsə, fərqi yoxdur, ayaqları ilə o qədər tapdalayacaq ki, axırda xurd-xəşil edəcək”.

Oğlanı isə keçə balası kimi iki barmağıyla: yavaşca və ehtiyatla götürdü.

Fil yanımızdan ötüb keçdi; gördük ki, fil yolu burulub birbaşa kolların içilə getməyə başladı. Kollar qalın və tikanlıydı, lap divar kimi hündür idi. Fil isə kolların arasından elə keçib gedir, elə bil ki, qanqalların arasıyla yeriyir – ancaq budaqlar şaqqıldayırdı. Fil

kolları keçib meşəyə tərəf getdi. Bir ağacın yanında dayandı, xortumu ilə budağı tutub uşaqlara tərəf əydi. Uşaqlar o saat ayağa qalxıb budaqdan yapışdılar və nə isə dərməyə başladılar. Balaca uşaq da atlanır, o da budaqdan yapışmaq istəyir. Elə atılıb-düşür ki, sanki fil üstündə deyil, yerdədir. Fil bu budağı buraxıb o birisini əydi. Uşaqlar yenə də budaqdan yapışib nə isə dərməyə başladılar. Balaca uşaq bu dəfə tez işə girişdi: lap budağın üstünə çıxdı ki, əli çatsın və nə isə dərsin. Hamı dərib qurtardı. Fil budağı buraxdı, gördük ki, balaca uşaq budağın üstündən sanki uçdu. Hə, fikirləşdik ki, daha uşağın işi bitdi, güllə kimi gedib meşəyə düşdü. Biz özümüzü ora atdıq. Eh, ora keçmək olur! Kolları yarıb keçmək olmur: tikanlıdır, həm qalındır, həm də bir-birinə dolaşmışdır. Gördük ki, fil xortumunu qaldırıb, yarpaqların arasında gəzdirir, balacanı xortumu ilə axtarıb tapdı – görünür ki, o, budaqdan meymun kimi bərk-bərk yapışmışdı – uşağı götürüb öz yerinə qoydu. Sonra fil bizdən qabaq yola çıxıb geri qayıtdı. Biz də onun dalınca getdik. Fil yolla gedir və tez-tez o yan-bu yana boylanır və tərs-tərs bizə baxırdı. Yəni ki, nə dalımızca düşüb gəlinirsiniz?

Biz filin dalınca gedə-gedə gəlib bir evə çatdıq. Evin hər tərəfinə çəpər çəkilmişdi. Fil xortumu ilə qapını açdı və ehtiyatla həyətdə girdi; uşaqları yerə qoydu. Həyətdə hindli qadın filin üstünə nə isə qışqırmağa başladı. Əvvəlcə qadın bizi görmədi. Biz isə çəpərdən boylanıb baxırıdık.

Qadın filin üstünə çığırdı, fil istər-istəməz dönüb quyuya tərəf getdi. Quyunun yanında yerə iki dirək basdırılmış, arasında da çarxa qoyulmuşdu; çarxa ip sarınmışdı, yandan da dəstəyi vardı. Gördük ki, fil xortumu ilə dəstəkdən yapışib fırlatmağa başladı; dəstəyi elə fırladırdı ki, sanki ipin ucunda heç bir şey yoxdur. Fırladıb çıxartdı: ipin ucunda azı bir on vedrə su tutan yekə bir badya vardı. Fil xortumunun dibi ilə dəstəyi bərk saxlayırdı ki, hər lənməsin, xortumunu əyib su ilə dolu parçadan yapışmış kimi badyadan yapışdı və quyunun qırağına qoydu. Qadın suyu badyadan qablara boşaltdı, özü də, uşaqlar da daşıdılar: o, paltar yuyurdu. Fil

yenə də badyanı quyuya salıb dolu çıxartdı. Qadın təzədən onun üstünə qışqırmağa başladı. Fil badyanı quyuya salladı, qulaqlarını tərpəlib kənara çəkildi – daha su çəkmədi, talvarın altına getdi. Talvar, həyətin bir küncündə davamsız dayaqlar üzərində qurulmuşdu; fil güclə onun altına keçə bildi. Talvarın üstü qamışlarla və nə isə adını bilmədiyimiz uzun yarpaqlarla örtülmüşdü.

– Elə bu arada ev yiyəsi – hindli bizi gördü. Biz dedik ki, filə tamaşa etməyə gəlmişik. Kişi ingiliscə bir azca bilirdi. Soruşdu ki, biz kimik; elə hey mənim papağımı göstərirdi. Mən dedim ki, rusuq.

– İngilis deyilsiniz?

– Xeyr, – deyirəm, – ingilis deyilik.

O sevinib güldü, o saat dəyişdi; bizi öz yanına çağırırdı hindlilərin ingilislərdən zəhləsi gedir; ingilislər onların ölkəsini çoxdan əllərindən alıblar, orada özləri ağılıq edir, hindliləri isə əsərət altında saxlayırlar. Mən soruşdum:

– Fil nə üçün talvarın altından çıxmır?

– O, acıq eləyib, – dedi – özü də nahaq yerə eləməyib. Acığı soyumasa heç cür durub işləməyəcək.

Fil yerindən qalxdı, gedib qapını açdı və həyətdən çıxdı.

Fikrimizə gəldi ki, indi tamamilə çıxıb gedər. Hindli isə gülürdü. Fil ağacın yanına getdi, böyrünü ağaca söykəyib qaşınmağa başladı! Yekə bir ağacdı – fil özünü ona sürtdükcə elə silklənirdi ki! Donuz özünü çəpərə sürüb qaşındığı kimi, fil də özünü belə qaşıyırdı.

Qaşınıb qurtardı, xortumuna toz–torpaq yığıb sürtündüyü yerə üfurməyə başladı! Bir, bir də, bir də... O, bununla özünü təmizləyirdi ki, qırıqlarda toz–torpaq yığışb qalması: bədəninin dərisi gön kimi bərkdir, qırıqlarda isə dərisi nazıqləşir; cənub ölkələrindəki hər cür çoxlu həşərat həmin bu yerləri dişləyir.

Bir görün nə ağıllıdır: anbarın dirəklərinə sürtünmür ki, uçar, ora həтта ehtiyatla girir. Qaşınmaq üçün ağacın yanına gedir. Mən hindliyə deyirəm:

– Sənin bu filin nə ağıllıdır! O isə qəhqəhə çəkib gülür:

– Hə, – deyir, – əgər mən də yüz əlli il yaşasaydım, ondan da çox şey bilərdim. O isə, – deyər fili göstərir, – hələ babamla da uşaqlığında çox oynayıbdır.

Mən filə baxdım – mənə elə gəldi ki, ev yiyəsi hindli deyil, fildir; burada əsas başçı odur.

Mən deyirəm:

– Sənin filin qocadır?

– Yox, – deyir, – onun cəmisi yüz əlli yaşı vardır, – onun lap yaxşı vaxtıdır! Mənim hələ bir bala filim də vardır, bunun balası, iyirmi yaşı vardır, lap körpədir... Qırx yaşında ətə-cana gələr. Dayanın, filin dişisi gəlsin, balası da onun yanındadır, görün nə balacadır.

Dişi fil, yanında da dişsiz balası (at boyda olardı) gəldi; o, dayca kimi anasının dalınca düşmüşdü.

Hindlinin uşaqları əllərindəki işləri o saat yarımçıq buraxıb atılıb–düşməyə, haraya isə getməyə hazırlaşdılar. Fil getdi; dişi fil ilə balası da onun yanındaydı. Hindli bizi başa saldı ki, onlar çaya çimməyə gedirlər. Biz də uşaqlara qoşulub getdik.

Onlar bizdən qorxub çəkinmirdilər, hamı bir-biriylə birtəhər söhbət eləməyə çalışırdı: onlar hindcə, biz də rusca danışırıq. Bütün yol uzunluğunu qəhqəhə çəkib gülürdük. Hamıdan balaca uşaq yaxamızdan əl çəkmirdi; elə hey mənim papağımı götürüb öz başına qoyur və çıxıraraq, nə isə gülməli sözlər deyirdi – bəlkə də bizim barəmizdə.

Meşənin havası ətirli və tünd qoxulu idi.

Meşənin içi ilə gedirdik. Gəlib çaya çatdıq.

Bu çay deyil, sel idi – elə iti axırdı ki, sahili yuyub aparmışdı. Bir arşın uzunluqda yağın suyun içinə uzanırdı. Fillər balanı da götürüb suyun içinə girdi. Balanı, dayaz yerdə – su sinəsindən olan yerdə qoyub, iki yandan onu çimzirməyə başladılar. Xortumlarına suyun dibindən torpaq qarışıq su götürüb bağırsaqlardan tökürlərmiş kimi onu balanın üstünə boşaldırdılar. Suyu elə də yaxşı boşaldırdı ki, ətrafa ancaq su damcıları sıçrayırdı.

Uşaqlar suya girməyə qorxurdular, çay çox iti axdığından adamı götürüb aparardı. Sahildə atılıb–düşür və filə daş atırdılar.

Filin heç vecinə də deyildi, uşaqlara hətta fikir belə vermirdi – elə hey öz balasını yuyundururdu. Sonra gördüm ki, xortumuna su alıb birdən uşaqlara tərəf döndü və uşaqlardan birinin lap sifətinə suyu şırnaqla elə üfürdü ki! Uşaq o saat yerə əyləşdi. Gülməkdən uğunurdu.

Fil yenə də öz balasını yuyundurmağa başladı. Uşaqlar isə ona daha tez-tez daş atmağa başladılar. Fil ancaq qulaqlarını tərpədir: yəni ki, zəhləmi tökməyin, görürsünüz ki, oynamağa vaxtım yoxdur! Uşaqlar heç gözləməirdilər – elə bilirdilər ki, suyu balasının üstünə tökəcək, o birdən xortumunu uşaqlara tərəf döndərüb suyu onların üstünə tökdü. Onlar da elə belə bir şey istəyirdilər, sevinib mayallaq aşırıdılar.

Fil sudan qırağa çıxdı; balası əlini uzadırmış kimi xortumunu ona uzatdı. Fil də öz xortumunu onun xortumuna keçirib, yarığandan sahilə çıxmasına kömək elədi.

Hamı – üç fil və dörd uşaq evə qayıtdı.

O biri gün mən soruşub öyrəndim ki, fillərin işləmələrinə harada baxmaq olar.

Meşənin kənarında, çayın qırağında yonulmuş tirlərdən elə bil bir şəhər salınmışdı: hər biri bir daxma hündürlüyündə olan tir qalaqları görünürdü. Elə buradaca bir fil dayanmışdı. Bu filə baxan kimi dərhal bilinirdi ki, o lap qocadır: dərisi torba kimi sallanıb və codlaşıb, xortumu da əsgə kimi yellənir. Qulaqları elə bil gəmirilmişdi. Gördüm ki, meşədən bir başqa fil gəlir, xortumunda da tir yellənir – dörd tərəfi yonulmuş yekə bir tir. Azı bir yüz pud ağırlığında olardı. Yükdaşıyan ağır-ağır, yırğalana-yırğalana gəlib qoca filə yaxınlaşdı. Qoca fil tirin bir başından yapışdı, yükdaşıyan fil isə tiri aşağı salıb xortumu ilə ondan tutatuta o biri başından yapışdı. Mən baxırdım ki, görüm onlar nə edəcəklər? Fillər birlikdə komanda ilə olduğu kimi tiri xortumlarında qaldırıb səliqə ilə qalağın üstünə qoydular. Elə də düz və səliqəylə yerinə qoyurdular ki, elə bil tikintidə dülgər işləyirdi.

Onların yanında birçə nəfər də olsun adam yox idi.

Mən sonra öyrəndim ki, bu qoca fil, özü elə burada işləyən fillərin başçısıdır: o bu işdə qarıyıb-qocalıbdır.

Yükdaşıyan fil tələsmədən meşəyə qayıtdı, qoca fil isə xortumunu aşağı salladı, dalını cərgəyə çevirib çaya baxmağa başladı, elə bil demək istəyirdi ki: “Bu iş mənim lap zəhləmi töküüb, heç üzümü çevirib baxmaq da istəməzdim”.

Tir daşıyan üçüncü fil isə meşədən çıxıb gəldi.

Biz fillərin çıxıb gəldiyi yerə getdik.

Burada gördüklərimizi danışmağa adam lap utanır. Fillər meşədə doğranmış tirləri çaya daşıyırdılar. Yolun bir yerində yan tərəflərdə iki ağac vardı, belə ki, fil tir ilə bu ağacların arasından keçə bilmirdi. Fil bu yerə gəlib çatanda tiri yerə qoyub onu yolun uzununa döndərir, sağ dizi üstə yerə oturur, xortumunu altından salıb burnu ilə – xortumun dibi ilə tiri qabağa itələyir. Daş, torpaq tökülür; tir yeri sürtüb şumlayır, fil isə sürünür və tiri dürtmələyir. Diz üstə sürünməyin onun üçün necə çətin olduğu görünür. Sonra ayağa qalxıb nəfəsini dərir və o saat tiri qaldırmır. O tiri yenə də yolun eninə döndərir, yenə də dizi üstə çökür. Xortumunu yerə uzadıb dizləriylə tiri xortumunun üstünə diyirlədir. Necə edir ki, xortumu əzilmir! Bax, fil təzədən ayağa qalxıb tiri aparır. O, ağır saat kəfgiri kimi ləngər vurur, tir də xortumundadır.

Onlar səkkiz fil idi, – yükdaşıyan fillərin hamısı tiri burnuyla belə dürtmələyirdi: adamlar yoldakı bu iki ağacı mişarlayıb kəsmək istəmirdilər.

Tir qalaqlarının yanında əlləşib hıqqanan qoca filə baxanda ürəyimiz ağrıyır və diz üstə sürünən fillərə də yazığımız gəlirdi. Burada çox dayanmadıq, çıxıb getdik.

MANQUSTA

Mən çox istəyirdim ki, mənim özümün də doğruçu və diri bir manqustam olsun. Odur ki, bir qərara gəldim: paroxodumuz Seylon adasına çatan kimi hər neçəyə satsalar da, özümə bir manqust alım. Budur, bizim paroxod Seylon adasına yaxınlaşır. Mən tez sahilə qaçıb bu vəhşi heyvanların harada satıldığını öyrənmək istəyirəm. Birdən paroxoda, bizim yanımıza qara bir

adam gəldi (oradakı adamların hamısı qaradır). Yoldaşların hamısı onu dövrəyə aldılar, onlar gülüşür və səs-küy edirdilər. Birdən, kimsə qışqırdı: “Manqusta!” Mən özümü adamların arasına soxdum. Hamını itələyib qabağa keçdim və gördüm ki, qara adamın əlində bir qəfəs, qəfəsin içində də boz rəngli heyvanlar var. Mən elə qorxurdum ki, məndən qabaq alan olar, ona görə tez bu adamın üstünə qışqırdım: – Neçəyədir?

Mən elə bərk qışqırdım ki, qara adam həтта əvvəlcə qorxdı. Sonra nə dediyimi başa düşüb üç barmağını göstərdi və qəfəsi tezəcə mənə verdi. Demək, cəmişi üç manata, qəfəslə birlikdə, özü də bircə dənə deyil, iki manqusta! Mən o saat pulunu verib dərindən nəfəs aldım: sevincimdən lap boğulurdum. Mən o qədər sevinirdim ki, həтта qara adamdan manqustanın nə yediyini, əl manqustası və ya vəhşi olduğunu da soruşmağı unutdum. Bəlkə onlar dişləyirlər? Özümə gəlib o adamın dalınca qaçdım, onun isə bu vaxt heç izi-tozu da qalmamışdı. Mən qət etdim ki, özüm öyrənib görüm ki, manqusta dişləyir, ya yox. Mən barmağımı qəfəsin çubuqları arasından içəri saldım. Barmağımı qəfəsin içinə salar-salmaz o saat barmaqlarımdan iti caynaqlı balaca pəncələr yapışdı. Manqusta barmağımı tez-tez dişləyirdi. Ancaq qətiyyəən ağrıtmırdı, o, barmağımla oynayırdı. O biri manqusta isə qəfəsin küncünə sıxılmışdı, oradan altdan-altdan qara parlaq gözlərilə tamaşa edirdi.

Mən, zarafatla barmağımı dişləyən bu manqustanı tez əlimə alıb tumarlamaq istədim. Elə qəfəsin ağzını balaca araladığımı gördüm, manqusta özünü guppultu ilə yerə atıb kayutada qaçışmağa başladı. O, vurnuxur, döşəmənin üstüylə qaçır, hər tərəfi iyləyir və qarıldayır: qarr! qarr! – elə bil ki, qarğadır. Mən onu tutmaq istədim, əyilib əlimi uzatdım, bir anda manqusta əlimin yanından ötüb keçdi, qolumun içinə girdi. Mən qolumu qaldırdım: manqusta qoltuğumun altındadır. O, qoltuğumun altından başını çıxartdı, sevinclə qarıldadı və yenə də gizləndi. Onun qoltuğumun altından, o biri qolumun içinə keçdiyini hiss etdim, oradan da özünü yerə atdı. Mən onu tumarlamaq istədim, elə əlimi yaxına gətirdiyimi gördüm, manqusta birdən dördəyaqlı

yuxarı atıldı, elə bil ki, hər ayağının altında yay vardı. Mən gül-lədən qorunan kimi tez əlimi çəkdim. Manqusta isə aşağıdan mənə şən-şən baxırdı və yenidən qarıldadı. Bir də gördüm ki, o özü dizim üstə çıxdı və oyunbazlığa başladı: ya əl-ayağını qısaraq yığışır, ya bir anda ayağa qalxıb düzəlir, ya quyruğunu boru, şək-lində qaldırır, ya da başını birdən dal ayaqları arasına soxurdu. O, mənimlə mehriban-mehriban və həvəslə oynayırdı, bu vaxt kayu-tanın qapısını döyüb məni işləməyə çağırıdılar. Paroxodun göyər-təsinə on beş dənə yekə hind ağacı yükləmək lazımdı. Bu ağaclar kələ-kötür, sınıq budaqlı, oyuq-oyuq, enli gövdəli, qabıqları üstündə, bir sözlə, meşədə olduğu kimiydi. Ancaq mişarlanmış başından görünürdü ki, ağac çox qəşəngdir – çəhrayı, qırmızı, qapqara zolaqları var. Biz göyərtədə onları bir-birinin üstünə qalaq-qalaq yığır və dənizə tökülməmək üçün zəncirlə bərk-bərk bağlayırıq. Mən işləyirdim, ancaq yarı canım man-qustaların yanında idi: “Görəsən manqustalarım neyləyir? Axı, mən onlara yeməyə bir şey vermədim!” Mən, qara dərilili yükçü-lərdən, sahildən gəlmiş yerli adamlardan soruşdum ki, onlar bil-mirlər ki, manqustaya nə yedirtmək lazımdır, onlar isə heç nə başa düşmür ancaq gülümsünürdülər. Bizimkilər isə deyirdilər:

– Əlinə nə düşsə tök qabağına, özü istədiyini seçib yeyər.

Mən, aşpazımızdan bir parça ət aldım, pul verib banan aldır-dım, çörək, bir nəlbəki süd gətirdim. Bütün bunları kayutamin ortasına qoyub qəfəsin ağzını açdım. Özüm gedib çarpayımaya uzandım və oradan baxmağa başladım. Vəhşi manqusta qəfəs-dən tez sıçrayıb çıxdı, əl manqustası ilə birlikdə-birbaşə ətənin üstünə atıldılar. Onlar ətəni dişləri ilə parçalayır, qarıl-daşır və südü içirdilər. Sonra əl manqustası bananı götürüb sürüyə-sürüyə küncə apardı. Vəhşi manqusta da atılıb birbaş onun yanına düşdü. Mən baxmaq istəyirdim ki, görüm nə edəcəklər, çarpayıda atıldım ancaq gecikmişdim: manqustalar artıq oradan geri qaçırdılar. Onlar ağız-burunlarını yalayır, bananın isə yerdə ancaq əsgə parçaları kimi qabıqları qalmışdı.

Səhəri artıq biz dənizdə idik. Mən kayutamin hər tərəfindən topa-topa banan asmışdım. Bananlar tavandan iplə asılıb yellə-

nirdi. Bunları manqustalar üçün almışdım. Mən onlara az-az verərəm: uzun müddətə çatar. Əl manqustasını buraxdım, o indi mənim üstümə çıxıb yüyürür, mən uzanmışam və gözlərimi azca yumub tərpənmirəm.

Gördüm ki, manqusta özünü kitab olan rəfə tulladı. Oradan girdə paroxod pəncərəsinin çərçivəsinə keçdi. Pəncərənin çərçivəsi azca yerindən oynayırdı – paroxodu yırğalayır. Manqusta orada möhkəmcə yerləşib aşağıya, mənə baxırdı. Mən gizlənmışdim. Manqusta pəncəsiylə divara vurdu, çərçivə yana əyildi. Çərçivə bananın qarşısına çatanda manqusta dartınıb asıldı və iki pəncəsilə banandan yapışdı. O bir anlığa tavandan asılıb havada qaldı. Banan tavandan qopdu, manqusta da şappıltı ilə döşəmənin üstünə düşdü. Yox! Şappıltı ilə yerə düşən banan idi. Manqusta hoppanıb, dörd ayağı üstə yerə düşmüşdü. Mən yerimdən sıçradım ki, görüm manqusta nə eləyir. Lakin manqusta artıq çarpayının altında əlləşirdi. Bir dəqiqədən sonra ağız-burnu bulaşq oradan çıxdı. Yediyi şey ona ləzzət verdiyindən qarılıdırdı.

Ehe! Bananı kayutanın lap ortasından asmalı oldum: manqusta dəsmalın üstüylə yuxarı dırmaşmağı da təcrübədən keçirmişdi. O, meymun kimi dırmaşırdı, onun pəncələri əl kimi idi; caynaqlı, cəld, çevik və bərk-bərk yapışandı. O, məndən heç qorxmurdu. Mən onu göyertəyə buraxdım ki, günün altında bir az gəzsin. O, çəkinmədən hər şeyi iyləyib göyertədə qaçışmağa başladı, elə bil ki, gözünü açandan həmişə burada olmuşdur, bura onun evidir.

Ancaq bizim paroxodun göyertəsində çoxdan ağılıq edən biri vardı. Bu kapitan deyildi. Yekə, kök, boynu mis xaltalı bir pişik idi. Yağış yağmayanda o, göyertədə təşəxxüslə gəzərdi. Bu gün də hava yaxşıydı. Günəş lap yüksəkdə, dor ağacının üstündəydi. Pişik mətbəxdən çıxıb o yan-bu yana baxdı ki, görsün nə var, nə yox. O, manqustanı görüb tez ona tərəf gəldi, sonra yavaş-yavaş, gizlincə pəncələri üstündə ona yaxınlaşmağa başladı. O, dəmir borunun üstü ilə gəlirdi. Bu dəmir boru göyertə boyu uzanıb gedirdi. İşin tərsliyindən manqusta da elə bu borunun yaxınlığında vurnuxurdu. O, deyəsən pişiyi görmə-

mişdi. Pişik isə artıq lap onun başının üstündə idi. O, pəncəsini uzatsaydı, dirnaqlarını manqustanın belinə keçirə bilərdi. O daha, əlverişli bir fürsət gözləyirdi. Mən o saat başa düşdüm ki, indi nə həngamə olacaq. Manqusta pişiyi görmür, dalı onadır, o heç bir şey olmayıbmiş kimi göyertəni iyləyir. Mən tez onlara tərəf yüyürdüm. Ancaq çata bilmədim. Pişik pəncəsini uzatdı, elə həmin anda manqusta başını dal ayaqları arasına soxdu, ağzını açıb bərkdən qarılıdı, uzun, yumşaq tüklü quyruğunu isə şalban kimi dik qaldırdı. Quyruğu şüşəsilən lampa şotkasına oxşadı. Bir anda o, nə isə təəccüblü, indiyəcən görünməmiş qərribə bir şeyə çevrildi. Pişik o saat geri dönüb quyruğunu da qısdı, dala baxmadan əkildi. Manqusta isə heç bir şey olmayıbmiş kimi yenə də vurnuxmağa və göyertədə ora-buranı iyləməyə başladı. O vaxtdan bəri qəşəng pişiyi çox az-az görmək olurdu. Manqusta göyertədə olanda pişiyin heç izini-tozunu da tapmaq olmurdu. Pişiyi “kis-kis” ya da “Vasenska!” deyər çağırırdılar. Aşpaz ona ət göstərər yanına çağırırdı, indi isə pişiyi tapmaq olmurdu, istəyirsən paroxodun hər tərəfini axtar, yenə də tapılmırdı. Amma indi pişiyin əvəzinə manqustalar mətbəxin yaxınlığında vurnuxurdu; onlar qarılıdır, aşpazdan ət istəyirdilər. Yazıq Vaska ancaq gecələr aşpazın yanına, kayutaya girirdi, aşpaz da ona ət yedirirdi. Gecə, manqustalar qəfəsdə olanda Vaskanın kefiydi.

Bir dəfə də gecə göyertədəki səs-küyə yuxudan oyandım. Adamlar, həyəcanla, vahimə ilə qışqırırdılar. Mən tez geyinib bayıra qaçdım. Ocaqçı Fyodor çıxıra-çıxıra deyirdi ki, indicə o növbədən dəyişilib gələndə, göyertəyə yığılmış hind ağaclarının altından, qalaqdan bir ilan çıxdı, sonra da tez, o saat qayıdıb gizləndi. Özü də nə ilan! Eni qol yoğunluqda, uzunluğu az qala iki sajen olardı. Hətta onun üstünə atılmağa hazırlaşmış. Heç kəs Fyodora inanmırdı ancaq yenə də hind ağaclarına çəkinə-çəkinə baxırdılar. Birdən doğrudan da ilan olar ha? Hə, yoğunluğu qol yoğunluqda olmasa da, zəhərli ola bilər ki? İndi gecələr buradan keç görüm də! Kim isə dedi: “Onlar istilik sevirler, gecələr adamların yanına, – çarpayılara sürünüb çıxırlar” hamı susmuşdu. Birdən mənə tərəf dönüb dedilər:

– Heyvanları, manqustalarınızı bir buraya gətirin, görək! Qoy onlar!..

Mən qorxurdum ki, gecə vəhşi manqusta qaçar. Lakin fikirləşməyə vaxt yox idi. Artıq kim isə mənim kayutama yüyürüb getmiş və qəfəsi götürüb buraya gətirirdi. Mən qəfəsi lap ağac qalağının yaxınlığında, ağacların qurtaracağında, gövdələrin arasında görünən qaranlıq boşluğun qabağında açdım. Kim isə elektrik çilçırağını yandırdı. Mən gördüm ki, ağacların arasındakı qaranlıq boşluğa əl manqustası birinci olaraq soxuldu, onun dalınca da vəhşi manqusta ora girdi. Mən qorxurdum ki, ağır tirlər manqustaların ayaqlarını, ya da quyruğunu basıb əzər. Ancaq artıq gec idi. Manqustaların ikisi də ora girmişdi.

Kim isə qışqırdı:

– Lingi gətirin!

Fyodor əlində balta artıq burada hazır dayanmışdı. Sonra hamı susub qulaq asmağa başladı. Lakin heç bir şey eşidilmirdi. Birdən kim isə qışqırdı:

– Bax, bir bax! Quyruq!

Fyodor baltasını qaldırdı ki, vursun, o biri adamlar dala çəkildilər. Mən Fyodorun əlindən yapışdım. O, qorxusundan az qala balta ilə quyruğu üzəcəkdi, – quyruq ilan deyil, manqustanıkiydi. O quyruğunu gah uzadır, gah da yığirdi. Sonra onun dal ayaqları göründü. Pəncələrilə ağacdən bərk-bərk yapışmışdı: görünür ki, manqustanı nə isə dala çəkirdi.

– Biriniz kömək eləyin! Görürsünüz ki, manqustanın gücü çatmır, – deyə Fyodor qışqırdı.

Heç kəs kömək eləməirdi, hamı çəkilib dalda durmuşdu. Hətta Fyodor da əlində balta ola-ola geri çəkilməmişdi. Birdən manqusta fürsət tapdı – dırnaqlarını kötüklərə ilişdirərək özünü ora-bura çırpdığına görmək olurdu. O, dartınıb çıxdı və özü ilə ilanın quyruğunu da sürüyüb çıxartdı. Quyruq yuxarı qalxıb ona sarındı və manqustanı da qaldırıb tappilti ilə göyertəyə çırpdı.

– Öldürdü, öldürdü! – deyə hər tərəfdən qışqırdılar.

Lakin mənim manqustam – bu vəhşisi idi – bir göz qırpımında ayağa qalxdı. O, iti dişlərini ilanın quyruğuna möhkəm keçirib

saxlamışdı. İlan yığılırdı, manqustanı yenə də qaranlıq boşluğa tərəf dartırdı. Lakin vəhşi manqusta ayaqlarını yerə möhkəmcə dayamışdı və ilanı yavaş-yavaş çəkib çıxarırdı. İlan iki barmaq yoğunluğunda olardı. Quyruğunu qamçı kimi göyertəyə çırpırdı; manqusta isə onun quyruğunun ucundan yapışmışdı. İlan quyruq qarışıq onu da götürüb bir tərəfdən o biri tərəfə çırpırdı. Mən ilanın quyruğunu kəsmək istədim, ancaq Fyodor baltasını da götürüb harada isə gizlənmişdi. Onu çağırırdılar, o heç cavab da vermirdi. Hamı dəhşətlə, qorxu içərisində dayanıb ilanın başının çıxmasını gözləyirdi. İndi daha quyruğu qurtarır, ilan bütünlüklə ortaya çıxır. Bu nədir? Bu ilanın başı deyil, manqustanın başıdır! Budur, əl manqustası da atılıb göyertəyə çıxdı: o, yandan ilanın boynundan yapışmışdı. İlan burulub çırpınırdı, dartınırdı, o, manqustaları göyertəyə çırpırdı, manqustalar isə zəli kimi ondan möhkəm yapışmışdılar. Birdən kim isə:

– Vur! – deyə qışqırdı və ling ilə ilanı vurdu. Hamı yaxına gəldi və əllərinə nə düşdüsə götürüb ilanı vurmağa başladılar. Mən qorxurdum ki, bu qarışıqlıqda manqustaları vurub öldürərlər. Mən, vəhşi manqustanı ilanın quyruğundan dartıb ayırdım. O elə hirsələnmişdi ki, əlimi dişlədi: dartınır və məni cırmaqalayır. Mən papağımı başımdan çıxarıb onun başına basdım. Əl manqustasını yoldaşım ilanın üstündən dartıb ayırdı. Biz manqustaları qəfəsə saldıq. Onlar çıxırır, dartınır və qəfəsin barmaqlığından yapışırdılar. Mən onlara bir parça ət tulladım, ancaq onlar ətə heç baxmadılar.

Mən kayutada işığı söndürüb getdim ki, əlimin dişlənən yerlərinə yod sürtüm, orada, göyertədə isə hələ də ilanı vurub əzirdilər. Sonra onu götürüb dənizə tulladılar.

Bu əhvalatdan sonra hamı mənim manqustalarımı çox istəməyə başladı və əllərinə düşəni onlar üçün gətirirdilər. Əl manqustası hamıya öyrəşmişdi, onu axşam çətin tapıb yerinə salmaq olurdu: daima onun-bunun yanında qalırdı.

O, gəmidəki iplərə cəld dırmaşırdı. Bir dəfə də axşama yaxın işıqlar yanandan sonra manqusta paroxodun yanlarından gedən kanatın üstü ilə dor ağacına dırmaşmağa başladı. Hamı başını

qaldırıb onun cəldliyinə, məharətinə tamaşa edirdi. Budur, kanat dor ağacına çatıb qurtardı, bundan o yana çılpaq sürüşkən ağacdı. Lakin manqusta bütün bədənini irəli uzadıb mis borulardan yapışdı. Bunlar dor ağacı boyu keçib yuxarıdan fənərə gedən elektrik xətləri idi.

Manqusta cəld daha da yuxarı dırmaşdı. Aşağıda hamı əl çalırdı. Elektrotexnik qışqırdı:

– Orada məftil çılpaqdır! – yüyürüb getdi ki, işığı söndürsün.

Lakin manqusta artıq pəncəsi ilə çılpaq məftildən yapışmışdı. Elektrik cərəyanı onu vurdu və o yuxarıdan aşağı yığıldı. Manqustanı göydə tutdular, lakin o hərəkətsiz idi.

Onun bədənini hələ isti idi. Mən onu tez həkimin kayutasına apardım. Lakin kayuta bağlıydı. Mən öz kayutama gəlib manqustanı yavaşca balışın üstünə qoydum və həkimi axtarmağa yüyürdüm. “Bəlkə o, heyvanımı xilas etdi?” deyə düşünürdüm. Mən paroxodun hər tərəfini axtardım, lakin kim isə həkimə demişdi, o yeyin addımlarla mənə tərəf gəlirdi. Mən tələsirdim ki, tez gedək, həkimin əlindən tutub dartırdım. Gəlib kayutama çatdıq.

– Hə, bəs hanı? – deyə həkim dilləndi.

Doğrudan da, bəs o hanı? Balışın üstündə yox idi. Mən çarpayının altına baxdım. Əlimi uzadıb oranı axtarmağa başladım. Birdən: qar-qarr! – edə-edə manqusta heç bir şey olmayıbmiş kimi sapsağlam çarpayının altından çıxdı.

Həkim dedi ki, elektrik cərəyanı onu yəqin ki, müvəqqəti olaraq keyləşdiribmiş, odur ki mən həkimi axtarıb tapınca o özünə gəlmişdi. Çox sevinirdim! Mən onu götürüb hey sifətimə sıxır və tumarlayırdım. Bu zaman hamı mənim yanıma gəldi, onlar da sevinir və manqustanı tumarlayırdılar – onlar manqustanı çox istəyirdilər.

Vəhşi manqusta isə sonralar lap öyrəşmişdi, əhliləşmişdi. Mən manqustaları öz evimə gətirib çıxartdım.

SAZƏNDƏ

Ayı ovlamaqda məşhur olan qoca ovçu təpəcik üzərində oturub kamanını dinqıldadırdı. O, musiqini çox sevirdi, istəyirdi ki, çalmaq öyrənsin. Qoca ovçu yaxşı çala bilmirdi, ancaq çaldığı özünə çox xoş gəlirdi.

Qocanın qarşısından keçən tanış kolxozçu ona dedi:

– Ay kişi, bu kamanı tulla getsin, tufəngini götür, sənin əlində tufəng daha yaxşı səslənir. Bu saat meşədə bir ayı gördüm.

Qoca kamanı bir tərəfə qoydu. Kolxozçudan ayını harada gördüyünü soruşdu.

Tufəngini götürüb meşəyə getdi.

Qoca meşədə ayını uzun müddət axtardı. Ancaq onun izinə belə rast gəlmədi.

Nəhayət, yoruldu. Dincəlmək üçün bir kötüyün üstündə oturdu.

Meşədə dərin bir sükut vardı. Burada nə budaqlar tərpənir, nə də quşlar oxuyurdu.

Birdən qoca kaman simlərindən qopan səsə oxşar bir səs eşitdi: “Dinq!..”

Bir qədər keçəndən sonra həmən səs yenə təkrar olundu: “Dinq!”

Qocanı heyrət aldı:

“Meşədə kaman çalan kim ola bilərdi?”

Xoş “Dinq!” səsi yenə aydın eşidildi.

Qoca kötüyün üstündən qalxıb, ehmallica səs gələn tərəfə getdi.

Səs meşənin kənarından gəlirdi.

Qoca küknar ağacının arxasında gizləndi. Meşənin kənarında tufandan sınımış böyük bir ağac vardı, kötüyün sınımış yerində uzun tilişkələr görünürdü. Ağacın altında isə bir ayı oturmuşdu. Ayı pəncəsi ilə tilişkəni tutub özünə tərəf çəkir, sonra da buraxırdı. Tilişkə düzələrkən titrəyir və havada sim səsi kimi “Dinq!..” eləyirdi.

Ayı başını əyərək bu səsi diqqətlə dinləyirdi.

Qoca ovçu da dinləyirdi: ağac tilişkəsi yaxşı səslənirdi.

Səs kəsilən kimi ayı yenidən işini davam etdirir, tilişkəni özünə tərəf dartır, sonra da buraxırdı.

Axşamüstü həmin kolxozçu yenə qoca ayı ovçusunun koması qarşısından keçirdi.

Qoca yenə əlində kaman təcik üstündə oturmuşdu. O, barmağı ilə kamanın bir simini dartır, sim isə yavaşcadan "Dinq!" eləyirdi.

Kolxozçu qocadan soruşdu:

– Hə, nə oldu? Ayını öldürdünmü?

Qoca:

– Yox, – deyə cavab verdi:

– Bəs nə üçün?

– Mən ona necə güllə ata bilərəm ki, o da mənim kimi sazən-dədir, – deyib qoca ovçu ayının tufandan yıxılmış ağacın tilişkə-sində necə çaldığını kolxozçuya nağıl etdi.

QIRMIZI TƏPƏ

Cik cavan, qırmızıbaş bir sərçə idi. Bir yaşı tamam olanda o, Ciriqlə evləndi və ev-eşik sahibi olmaq istədi.

Cirik sərçə dilində dedi:

– Cik, ay Cik! Biz harada yuva quracağıq? Bağımızda ağac koğuşları tamam tutulub.

– Demək belə, – deyə Cik, əlbəttə, sərçə dilində cavab verdi.

– Çarə nədir, qonşulardan birin qovub onların koğuşunu tutarıq.

Cik yaman dalaşqandı, buna görə də öz şücaətini Ciriyə gös-tərmək üçün əlinə belə fürsət düşdüyünə sevindi. Qorxaq Cirik ərini bu işdən çəkəndirməyə macal tapmamış Cik budaqdan uçub birbaş iri üvəz koğuşuna sarı getdi. Burada onların qonşusu – Cik kimi cavan bir sərçə yaşayırdı.

Ev sahibi görünmürdü.

Cik fikirləşdi: "Koğuşa girib oturaram, elə ki, ev sahibi gəldi, çıxıram ki, mənim evimi əlimdən almaq istəyir.

Qoca sərçələr uçub gələr, qonşunun aşının suyunu verərik".

O tamam yaddan çıxartmışdı ki, qonşusu evlidir. Arvadı da beş gündür koğuşda oturub yuva tikir.

Cik başını elə dəlikdən içəri saldığını gördü. – Tap, – kimsə onun burnuna bir dimdik vurdu. Cik çıxırıb yuvadan kənara sıç-radı. Elə bu vaxt arxadan qonşu özünü yetirdi, çığır-çığır ha-vada toqquşdular, ikisi də yerə düşdü, biri-birini didə-didə yu-malanıb arxın içinə yıxıldılar.

Cik qərribə vuruşurdu. Qonşusunun kələyi kəsilmişdi.

Səs-küyə bağın qoca sərçələri uçub gəldilər.

Onlar bir anda kimin haqlı, kimin müqəssir olduğunu təyin etdilər və Cika elə qulaqburması verdilər ki, özü də bilmədi on-ların cəngindən necə qurtardı.

Cik ömründə görmədiyi bir kolun yanında özünə gəldi. Bü-tün sür-sümüyü sancırdı.

Qorxudan özünü itirmiş Cirik onun yanında oturmuşdu.

– Cik, – Bu sözü elə qüssə ilə dedi ki, sərçələr ağlaya bilsəy-dilər, Cik hönkür-hönkür ağlardı. – Cik, biz daha heç vaxt öz doğ-ma bağımıza qayıda bilmərik. Bəs biz harda bala çıxardacağıq?

Cik özü də bilirdi ki, daha qoca sərçələrin gözüne görünə bilməz. Onu döyüb öldürərlər. Bununla belə qorxduğunu Ciriyə bildirmək istəmədi. Pırpızlaşmış tüklərinə dimdiyi ilə sığal ve-rib, bir azca nəfəsini dərdi və laqeyd-laqeyd dedi:

– Çox böyük işmiş! Özümüzə oradan da yaxşı yer taparıq.

Onlar yaşamaq üçün təzə yer axtarmaq məqsədilə baş gö-türüb getdilər.

Elə kolluqdan təzəcə çıxmışdılar ki, şırıltı ilə axan gömgöy bir çayın kənarına gəlib yetdilər. Çayın o tərəfindən qırmızı gil və qumdan yüksək bir dağ ucalırdı. Uçurumun zirvəsində çoxlu dəliklər və yuvalar görünürdü. İri dəliklərin yanında cüt-cüt do-laşalar və qızartdaq leylər oturmuşdu, xırda dəliklərdən elə hey sahil qaranquşları uçuşurdular, ağ qaranquş qatarı yüngül bulud kimi uçurumun üstünü almışdı.

Cirik dedi:

– Gör bir necə şəndirlər, gəl biz də özümüze Qırmızı təpədə yuva tikək.

Cik ehtiyatla leylərə və dolaşalara baxdı. “Sahil quşlarına nə var ki, onlar qumu qazıb özlərinə yuva qura bilirlər. Mən isə öz-gə yuvasını tutmalıyam? – deyə düşündü. O saat sür-sümüyü yenedən sancdı, dedi:

– Yox, bura xoşuma gəlmir. Səs-küydən qulaq batır.

Onlar yenə uçdular.

Buradan o tərəfə meşəlik başlayırdı. Meşənin qurtaracağına böyrü taxta anbarlı bir daxma vardı.

Cik ilə Cirik anbarın damına qondu. Cik o saat gördü ki, burada nə sərcə, nə də qaranquş var.

O, sevinərək Cirikə dedi:

– Belə yerdə yaşayasan! Bax, gör həyətdə nə qədər buğda, qırıntı var. Biz burada tək olarıq, heç kimi də yaxına buraxmırıq.

Cirik pıçıldadı:

– Sus, bir gör orada, artırmada nə heybətli heyvan oturub. Doğrudan da, artırmada kök, kürən Pişik yatmışdı.

Cik cəsarətlə dedi:

– O nədir ki! Bizə nə edə bilər? Gör indi mən onun başına nə oyun açacağam!..

O, damdan uçub Pişiyə sarı elə getdi ki, Cirik qorxudan çığırdı.

Cik isə Pişiyin lap yanından çörək qırıntısını cəld qapıb təzədən damın üstünə qondu.

Pişik heç qımıldanmadı da, yalnız bir gözünü açıb dəcələ diqqətlə baxdı.

– Gördün? – deyə Cik lovğalandı. – Sənsə qorxursan!

Cirik onunla mübahisə etmək istəmədi, hər ikisi yuva üçün münasib bir yer axtarmağa başladı.

Anbarın damının altında iri bir yarıq seçdilər. Əvvəlcə bura saman, sonra at qılı, tük və lələk daşıdılar.

Heç bir həftə keçmədi ki, Cirik yuvaya ilk yumurtanı – üzərində çəhrayı-qırmızı çillər olan xırdaca yumurtasını qoydu. Cik elə sevindi ki, bu münasibətlə hətta arvadına və özünə bir nəğmə düzüb qoşdu:

Cirik, cik-cik,
Cirik, cik, cik.
Cirik, cik, cik, cik.
Cik, cirik, cirik!

Özlüyündə nəğmənin bir mənası yox idi, ancaq hasarın üstündə hoppana-hoppana oxumaq ona ləzzət verirdi.

Elə ki, yuvada yumurtaların sayı altıya çatdı, Cirik qırt düşdü.

Cik Cirik üçün soxulcan, milçək gətirməyə uçdu. Axı, indi ona zərif yeməklər lazımdı. Cik bir qədər ləngidi, ona görə də Cirik istədi görsün ki, Cik harda qalır.

Elə dimdiyini yarıqdan çıxardığını gördü. Damdan bir caynaqlı pəncə ona sarı uzandı. Cirik geri sıçradı, bir çəngə lələyi Pişiyin caynaqlarına ilişib qaldı. Bir balaca ləngisəydi, işi bitmişdi.

Pişik nəzərlərilə onu süzdü. Pəncəsini yarığa salıb yuvadan – bir çəngə saman, lələk, tük çıxartdı. Nahaq yerə Cirik çığır-bağır saldı, vaxtında özünü yetirmiş Cik cürətlə Pişiyə hücum etdi. Kimsə onların köməyinə gəlmədi. Kürən quldur sərcələrin göz-lərinin ağı-qarası olan altı yumurtanı asudəliklə yedi. Boş qalmış yüngül yuvanı külək vurub damdan yerə saldı.

Həmin gün sərcələr anbarı tərk edib kürən Pişikdən uzaq olmaq üçün meşəyə köçdülər.

Meşədə bəxtləri gətirdi, tezliklə boş bir koğuş tapdılar. Təzədən saman daşımağa başladılar, bütün həftəni zəhmət çəkib yuva tikdilər.

Qonşuluqda qalındimdik Alacəhrə, alabəzək Milçəkqapan, şux Payızbülbulü, – hər kəs öz rəfiqəsi ilə yaşayırdı. Hər cütün öz ev-eşiyi vardı, yem hamıya çatırdı, bununla belə Cik artıq öz qonşuları ilə savaşımağa macal tapmışdı. Heç bir səbəb olmadan savaşımış, özünün qoçaq və güclü olduğunu göstərmək istəmişdi.

Ancaq Alacəhrə ondan güclü çıxmışdı, dəcəlin yaxşıca aşının suyunu vermişdi. Bundan sonra Cik ehtiyatla dolanırdı. O, daha savaşırmırdı. Qonşulardan biri yanından ötəndə ancaq lələklərini pırpızlayır və çığırıb öcəşirdi. Bu hərəkətinə görə qonşularının ona acığı tutmurdu. Çünki başqasının yanında öz gücü və qoçaqlığı ilə öyünməyi özləri də xoşlayırdılar.

Təhlükə barədə ilk həyəcanı Alacəhrə qaldırdı. O, sərçələrə hamıdan uzaq olurdu. Ancaq Cik onun həyəcanla hündürdən: – bıt-bılıt, bıt-bılıt çığırtısını eşitdi.

– Tez, tez ol, – deyə Cik Cirikə çığırdı. – Alacəhrənin sədəsını eşidirsən, təhlükə var!

Elə doğrudan da dəhşətli bir hənirti yaxınlaşmaqda idi. Alacəhrədən sona Payızbülbulü, onun ardınca alabəzək Milçəkqapan çığırdı, Milçəkqapan sərçələrdən cəmisi dörd ağac aralı olurdu. Əgər o, düşməni görürdüsə, demək düşməni lap yaxında idi.

Cirik koğuşdan uçub Cikin böyründə, budanın üstünə qondu. Qonşular təhlükə olduğunu xəbər vermişdilər. Sərçələr də onunla üz-üzə gəlməyə hazırlaşdılar.

Kolların arasında kürən, pırpız tük göründü, onların qəddar düşməni Pişik talaya çıxdı. Pişik gördü ki, ətrafdakı quşlar onun gəldiyini sərçələrə xəbər vermişlər, daha Ciriki yuvada ələ keçirə bilməyəcək. O qəzəblənmişdi.

Birdən otların arasında onun quyruğunun ucu tərpendi. Gözləri qıyıldı – Pişik koğuşu görmüşdü. Səhər yeməyinə yarım düjün sərçə yumurtası heç də pis deyildi. Ağzının suyu axdı. O, ağaca dırmaşdı, pəncəsini koğuşa saldı.

Cik ilə Cirikin çığırtısı meşəni götürdü. Burada da kimsə onların imdadına çatmadı. Qonşuların hərəsi öz yerində oturub qorxudan çığırdı. Hər kəs öz evi üçün qorxurdu.

Pişik caynaqları ilə yuvanı koğuşun içərisindən çəkib çıxartdı.

Ancaq bu dəfə o çox tez gəlmişdi, nə qədər axtardısı yuvada yumurta tapmadı.

Yuvanı tullayıb özü də yerə endi. Sərçələr onu çığıra-çığıra yola saldılar.

Kollara çatanda Pişik dayandı, üzünü sərçələrə tutdu, sanki demək istəyirdi: “Mənim əzizlərim, hələ bir dayanın, əlimdən qurtara bilməyəcəksiniz! Özünü təzə yuva tikin, harada istəyirsiniz bala çıxarın, onsuz da gəlib onları aşıracağam, sizi də üstəlik.” O elə fınxırırdı ki, Cirik qorxusundan diksindi.

Pişik getdi, Cik ilə Cirik isə dağılmış yuvanın yanında qəməyasa batdı.

Nəhayət, Cirik dedi:

– Cik, axı bir neçə gündən sonra mən yenidən yumurtlayacağam. Tez uçaq, çayın o tərəfində özümüzə bir yer tapaq. Orada daha Pişiyin bizə əli çatmaz.

Cirik bilmirdi ki, çayın üstündə körpü var. Pişik də tez-tez bu körpüdə gəzişir. Cik də bunu bilmirdi.

– Uçaq, – deyə o razılaşdı.

Onlar uçub getdilər.

Çox keçmədi ki, Qırmızı təpənin yanına yetdilər.

– Bura, yanımıza uçun! – deyə sahil qaranquşları öz qaranquş dillərində çağırırdılar. – Burada, Qırmızı təpədə biz çox mehriban, şən yaşayırıq.

Cik çığırdı:

– Çağırmağına çağırırsınız, sonra da döyüşəcəksiniz!

– Niyə döyüşürük? – deyə sahil qaranquşları cavab verdilər.

– Bizim çayın dövrəsində o qədər mığmığa var ki, hamıya yetir. Bizdə, Qırmızı təpədə boş yuva çoxdur. Hansını istəyirsiniz, seçin.

– Bəs leylər? Dolaşalar? – deyə Cik dil boğaza qoymurdu.

– Leylər çöldə çeyirtkə və siçan tutur. Bizdə işləri yoxdur. Biz hamımız dostuq.

Cirik dedi: .

– Cik, səninlə çox yeri gəzmişik. Bu yerdən yaxşısını görməmişik. Gəl burada yaşayaq.

– Nə deyirəm ki, – Cik razılaşdı. – İndi ki, boş yuvaları var, heç kəs də bizimlə savaşmayacaq, burda qala bilirik.

Sərçələr çaya sarı uçdular. Doğrudan da, nə leylər, nə də dolaşalar, onlara toxunmadılar.

Könüllərinə yatan yuva axtarmağa başladılar. Yuva görə çox dərin olmasın, girəcəyi də geniş olsun. Biri-birinin böyründə iki belə yuva tapdılar.

Yuvalardan birində Cirik yumurtlamağa oturdu; o birində isə Cik gecələdi.

Qaranquşlar, dolaşa və leylər çoxdan bala çıxarmışdılar. Təkcə Cirik təmkinlə öz qaranlıq yuvasında oturmuşdu. Cik səhərdən axşama kimi ona yem daşıyırdı.

İki həftə keçdi. Kürən Pişik görünmürdü. Sərçələr onu artıq yaddan çıxarmışdılar.

Cik səbirsizliklə bala gözləyirdi. Hər dəfə Cirikə soxulcan və ya milçək gətirəndə soruşurdu:

– Hə, tiqqıldatmırlar ki?

– Yox, hələ tiqqıldatmırlar.

– Hələ çox qalıb?

– Yox, az qalıb, lap az, – deyə Cirik təmkinlə cavab verirdi.

Bir səhər ertə Cirik Ciki yuvadan səslədi:

– Tez bura gəl. Birisi tiqqıldatdı!

Cik özünü yuvaya saldı. Qulaq asıb gördü ki, balanın biri yumurta qabığını öz zəif dimdiyi ilə yavaşca tiqqıldadır.

Cirik üsulluca ona kömək etdi; yumurtanı bir neçə yerdən sındırdı.

Bir neçə dəqiqə keçdi və yumurtadan körpəcə, lümək, korus bir bala çıxdı.

Nazikcə boynunun üzərində iri, tüksüz baş titrəyirdi.

– Nə gülməlidir? – Cik təəccübləndi.

Cirik incidi:

– Gülməli zad deyil! Çox qəşəng baladır. Sənin də burada işin yoxdur, odur yumurta qırıqlarını götür, yuvadan uzağa at.

Cik qabıqları yığıb atana kimi, ikinci bala da çıxdı, üçüncüsünün tiqqıltısı eşidildi.

Elə bu vaxt Qırmızı təcədə həyəcan başladı.

Birdən sərçələr öz yuvalarında qaranquşların həyəcanlı cırırtısını eşitdilər.

Cik eşiyə çıxdı və o saat da xəbər gətirdi ki, kürən Pişik uçu- rumu üzüyuxarı dırmaşır.

– O məni gördü! – deyə Cik çıxırdı. – Bu saat özünü yetirə- cək, bizi balalarımızla birlikdə yuvada tutacaq. Tez, uçaq bura- dan!

– Yox! – deyə Cirik qüssə ilə cavab verdi. – Mən öz balala- rımdan ayrılıb heç yerə uçmaram. Qoy nə olur-olsun.

Cik nə qədər çıxırdısa Cirik yerindən tərpənmədi.

Onda Cik yuvadan uçub dəli kimi Pişiyə hücum etməyə baş- ladı. Pişik isə uçu- rumla hey dırmaşırdı. Qaranquşlar bulud kimi Pişiyin başının üstünü aldılar, dolaşalar və leylər çıxırışa-çıxırışa köməyə gəldilər.

Pişik cəld Yuxarı dırmaşdı pəncəsi ilə yuvanın kənarından yapışdı.

İndi bircə o biri pəncəsini içəri salıb yuvanı Ciriklə, bala sər- çələr və yumurtalarla birlikdə çəkib çıxarmaq qalırdı.

Bu anda leylərdən biri onun quyruğunu dimdiklədi, o birisi də başından bir dimdik çaldı, iki dolaşa isə kürəyindən vurdu.

Pişik ağrıdan çıxırdı, çönüb qabaq pəncələri ilə quşları tut- maq istədi. Ancaq quşlar uçdular. Pişik isə aşağı yumalandı. Elə bir şey yoxdu ki, yapışsın. Torpaq onunla birlikdə aşağı tökülür- dü. Sürüşə-sürüşə daha tez yırılırdı.

Quşlar artıq Pişiyi seçmirdilər. Uçu- rum boyu qırmızı toz qal- xırdı. Şappıltı eşidildi. Toz buludu suyun üstünü aldı. Toz seyrə- ləndən sonra quşlar çayın ortasında islanmış bir Pişik başı gör- dülər. Cik arxadan ona yetib elə hey peysərini dimdikləyirdi.

Pişik çayı üzüb sahilə çıxdı. Cik burda da ondan əl çəkmədi. Pişiyin qorxudan Ciki tutmağa cəsarəti çatmadı. İslanmış quy- ruğunu qaldırıb evə qaçdı.

O vaxtdan kürən Pişiyi Qırmızı təcədə görənlər olmadı.

QUDURMUŞ DƏLƏ

Biz oğlumla meşəyə göbələk yığmağa gedirdik. Elə kənda- rası yoldan cığıra döndüyümüzü gördük, Kleoparda adlı köpək düz qabağımıza çıxdı. Yaman bəd itdi. Canavardı ki, durmuşdu.

Oğlum məndən qabaqda gedirdi. O, geriye, yanıma qaçmaq istəyəndə mən o saat çıxırdım:

– Qaçmayasan! Necə gedirdinse eləcə də yoluna davam et. Addımlarımı yeyinlədib oğluma yetdim və onun əlindən yapışdım.

Yanımızda nə tüfəng, nə də ağac vardı, adicə səbət götür- müşdük. Özümüzü müdafiə etmək üçün heç nəyimiz yoxdu.

Kleoparda isə bir neçə addımlıqda idi. Ya gərək biz ona yol verəydik, ya da o bizə. Cığır dardı, hər iki tərəf isə palçıqdı.

– Çəkinmədən, tərəddüd etmədən birbaşa irəli! – deyə özümü bacardıqca şən göstərməyə çalışdım və oğlumun əlini möhkəmcə sıxdım.

Kleoparda durdu, dişlərini qıcadı. Bu həlledici andı.

Mən addımı daha möhkəm atdım: – Bir-iki üç...

Qızmış heyvan birdən o tərəfə atıldı, dərin palçığa bata-bata yanımdan ötüb keçdi. Mən oğlumun əlini buraxdım.

– Gördün? Sən isə qaçmaq istəyirdin.

– Yaman qorxdum!

– Qaçmaq daha qorxulu idi.

Bu vaxt biz meşəyə çatdıq və tezliklə həmin əhvalatı unutduq.

Dünən bütün günü yağış yağmışdı. Göbələk çoxdu. Əvvəlcə biz qarşımıza çıxan hər cür göbələyi yığdıq – qırmızı göbələk, qara göbələk, xırda göbələk... Ancaq meşənin içərilərinə doğru təpələrdə, küknar və şam ağaclarının altında ağ göbələklər göründü. Onda biz başqa göbələklərə heç baxmaq istəmədik.

Günəş təzəcə qalxdığından dünənki yağış qurutmağa macal tapmamışdı. Meşə başdan-başa bərq vurur, rəngarəng şəh damcıları ulduzcuqlar kimi göz qamaşıdırırdı. Hər bir yarpaq, hər ot və hər mamır parlayır, üzərindəki muncuq gözlər gülümseyirdi. Bütün kolların və küknar pöhrələrinin üstünü hörümçək toru basmışdı, hər hörümçək telinə sudan incilər düzülmüşdü. Biz, əlbəttə, o saat köynəyimizi və şalvarımızı islatdıq, buna baxmayaraq yenə dizi üstə düşüb əllərimizlə yaş mamırları eşəleyir, onun arasından şişman gövdəsi üzərində duran tünd papaqcıqlı körpə, ağ göbələkləri tapıb dəridik.

Sonra təzə göbələk yerləri axtarmağa tələsdik.

Başımız elə qarışdı ki, heç bilmədik meşənin dərinliklərində kiçik bir talanın kənarına nə vaxt gəlib çıxmışıq.

Oğlum birdən əlimdən yapışb pıçıltı ilə dedi:

– Dayan! Dələni görürsən?

Elədir ki var, talanın o tərəfində quyruğu hələ nazik olan cavan bir dələ şam budaqları üstündə atılıb-düşürdü.

Dələ budaqdan-budağa enirdi. Birdən gözdən itdi. Bir də gördük ki, yerlə atıla-atıla qayınağacına sarı gəlir. Talanın kənarında durduğumuz yerdə bir kol vardı. Tənha dayanmış qayınağacı isə bizə ondan da yaxın idi. Qayınağacının böyründə uzun, ağ sapları üzərində kiçik papaqcıqlı bir göbələk – qara göbələk bitmişdi.

Mən pıçıltı ilə:

– Hə, – dedim və dələni ürkütməmək üçün oğlumu küknar ağacının arxasına çəkdim. – Bilirsən, görünür dələciyəzin xətrinə göbələk düşüb, yerə enmək isə onun üçün çox təhlükəlidir: birdən biri gördü və basmarladı?!

– Elədir, – deyə oğlum razılaşdı. – Görünür çox acdır.

Dələ artıq qara göbələyə yaxınlaşırdı, o yerlə gedərkən arxasını gülünc bir şəkildə atırdı.

Talının kənarı ilə qayınağacının arası yəqin ki, on beş addım olardı. Mənim addımımla on beş, dələnin yerdəki xırda tullanırları ilə isə əlli addımdan az olmazdı.

Dələ qayınağacına yanaşb göbələyi dişləməyə macal tapmamış, haradansa böyürdən, otun içərisindən bir tülkü çıxdı və dələnin üstünə atıldı.

Ürəyimiz düşdü.

Amma dələ təhlükəni vaxtında duydu, dönüb iki hoppanışa qayınağacına çıxdı.

O bir anın içərisində ağacın gövdəsinə dırmaşb lap kəllədə gizləndi. Qorxusundan büzüşüb yumağa döndü.

Tülkü pərt oldu.

Oğlum istədi əl çalsın, ancaq mən qoymadım, pıçıldadım:

– Gözlə, bu hələ harasıdır. Görürəm ki, tülkü qoca, təcrübəli şeydir. O, işi belə qoymaz.

Mən ona görə belə düşündüm ki, dələ sıçrayıb ağaca çıxan kimi tülkü o dəqiqə şöngüdü, durdu və sonra etinasızcasına qayınağacından üz döndərib talanın kənarına tərəf getdi. Hətta yuxarı, ağaca belə baxmadı. Özünü elə göstərdi ki, guya dələ onu heç vaxt maraqlandırmayıbmış. Elə sadəcə sıçrayıbmiş, heç onun ardınca atılmayıbmış.

Amma özünün gözləri ışıldayır, ağzının suyu axırdı. Elə, bu yerdə duydum ki, o nə isə hiylə qurmaq istəyir.

Elədir ki, var! Tülkü talanın kənarına çatmamış, birdən kolun arxasına keçdi – bu, talanın kənarı ilə qayınağacı arasında olan həmin kol idi. Orada gizləndi.

– Gör necə bəcdir! – deyə oğlum pıçıldadı – Pusquda durub, indi dələciyə öz evinə, meşəyə necə getsin? O, axı kolun yanından keçməlidir.

Mən pıçıltı ilə dedim:

– Mətləb də elə buradadır. O, tülkünün dışından qurtara bilməyəcək... amma... sss... bax, o nə isə bir kələk qurur.

Qayınağacının ağ budağı üzərində yarpaqların arasından; güclə seçilən kürən yumaq tərpəndi, qalxdı və yenə dələ oldu. O, boynunu uzadıb başını o tərəf-bu tərəfə hərələyə-hərələyə, uzun müddət ətrafı nəzərdən keçirdi. Ancaq görünür, ağacın kəlləsindən tülkü gözünə dəymədi. O, üsulluca, yavaş-yavaş budaqdan-budağa enməyə başladı.

Hoppanır, durur, ətrafı nəzərdən keçirirdi. Yenə hoppanır, durur, ətrafı nəzərdən keçirirdi. Yenə atılır, boynunu uzadıb aşağı baxırdı.

– Ay axmaq, axmaq, – deyə oğlum pıçıldadı. – Bu saat yerə, atılacaq, tez gedək, tülkünə qovaq.

– Gözlə, gözlə! – deyə pıçıldadım. – Görək axırı, necə olacaq. Tülkünün dələni pusduğunu birinci dəfə idi ki, görürdüm.

Dələ yavaş-yavaş düşürdü, ağacın yarısında idi, – Birdən budağın üstündə donub qaldı. Ayaqlarının üstə qalxıb elə, əsdi, elə çığırdı ki...

Oğlum pıçıldadı:

– Gördü, gördü.

Şübhə yoxdu: tülkünün kürən şələ quyruğunun ağ ucu kolun arxasından çıxmış və dələ onu görmüşdü!

“Eh, tülkü! deyə ürəyimdə düşündüm. Çox tez öyündün! Elə bildin ki, dələ daha sənindir. Quyruğunu buladın və özünü ələ verdin”.

Tülkü quyruğunun ucu kolun dalında təzədən gözəndən itdi.

Amma dələ sakit ola bilmirdi. O, hiyləgər tülkünün özünün dələ dilində ucadan söyür və qəzəbindən bütün bədəni əsirdi.

Ancaq tülkünün quyruğu görünməz olandan sonra dələ susdu.

Birdən, nədənsə, çox bərk qorxdı. Ox kimi yuxarı qalxdı. Ağacın xilasedici kəlləsinə çıxdı. Bəlkə də ona elə gəldi ki, tülkü bu saat kolun arxasından sıçrayıb onun ardınca ağaca atılacaq.

– İş uzanır, – deyə oğluma pıçıldadım. – Amma səbr elə, görünür, tülkü axşama kimi pusquda durmaq qərarına gəlib. Dələciyə isə acdır. Qayınağacında uzun müddət otura bilməyəcək, orada nə qoza, nə də qoz var. Axır ki, düşməlidir.

Bir neçə dəqiqə keçdi. Nə tülkü, nə də dələdən əsər-əlamət yoxdu. Oğlum artıq qolumu dartıb deyirdi:

– Gəl tülkünə qovaq, göbələyimizi yıғаq. Elə bu vaxt dələ yenidən daldalandığı yerdən çıxıb, qayınağacının kəlləsindəki nazik budaqlardan birinə atıldı.

Bu ağacın ən uzun budaqlarından biri idi, düz meşənin kənarına – bayaq, yarım saat əvvəl dələnin yerə sıçradığı son şam ağacına doğru əl kimi uzanmışdı.

Dələ bu budağın üstü ilə qaçdı, budağın ucunu bərk yelləyib aşağı atıldı.

– O, qudurub nədir? – deyə oğlum pıçıldadı. – O...

Oğlum, əlbəttə, demək istədi ki, dələ birbaşa tülkünün caynağına keçəcək.

Ancaq sözünü bitirməyə macal tapmadı. Əhvalat çox tez bitdi.

Dələ, görünür, hesabda yanlışmışdı. Qayınağacından talanın kənarına atıla bilməzdi.

Ən cəld dələ belə bu məsafəni atıla bilməzdi.

Quş deyil ki, uçsun! Görünür, dələciyə ümidini itirdiyindən, fikirləşmişdi ki, nə olursa olsun! Əlbəttə, şam ağacına kimi olan yolu yarı etməmiş yumalanıb yerə düşdü.

Onun əl-ayağını açaraq, sısqı quyruğunu şəkəyib tülkünün oturduğu kola, düz tülkünün üstünə necə gəldiyini görmək çox maraqlı idi.

Lakin o kola çatmamış tülkü...

Elə bilirsiniz ki, atılıb onu havada dişinə çəkdi?

Yox, o var gücü ilə koldan kənara sıçradı, kötöklərin və kol-
ların üzərindən atılaraq, başını götürüb qaçdı.

Oğlum elə bərkdən güldü ki, az qala qulağım tutulacaqdı.

Dələciyəz kolun üstə düşüb əzilmədi, onun yüngül bədənini
budaqlar yay kimi astaca atıb-tutdular, üsulluca yerə qoydular.

Dələciyəz hoppana-hoppana atılıb şam ağacına çıxdı. Şam
ağacından ağcaqovağa, ağcaqovaqdan da başqa bir ağaca atılıb
meşədə gözdən itdi.

Oğlum gözləri yaşarana kimi güldü.

Adama elə gəlirdi ki, onunla birlikdə bütün meşə yarpaqları-
nın, otların, kolların üzərində parıldayan şəh damcıları – hər şey,
hər şey gülmür.

– Dəlidir, lap qudurub... – gülməkdən gözləri yaşarmış oğ-
lum qəhqəhə çəkib deyirdi. Tülkünün üstünə gör necə atıldı!
Tülkü də necə qaçdı!.. Quyuğunu da qısmışdı! Dələciyəz lap
dəli olmuşdu!

Doyunca güləndən sonra mən ondan soruşdum:

– Hə, indi başa düşürsən ki, mən niyə səni Kleopardanın qa-
bağından qaçmağa qoymadım?

– Bilirəm, bilirəm.

Aydındır ki, döyüşdə

Çox vaxt qorxmaz, cəsurlar

Qalib gələr üçünə...

Bu şəri hardan götürüb əzbərlədiyini bilmədim. O, yaman
şeybazdır, gözləmədiyin halda bir sözünə şeyrlə cavab verir. O
günü biz meşədən çox şən qayıtdıq.

ÜZƏRÇƏ

Bizim qərribə bir quşumuz da var. Ona üzərçə deyirlər.

Siz yayda harada yaşayırsınızsa yaşayın – istəyir Volqada,
Qafqazda, isti Qazaxıstan çöllərində, Leninqrad və Moskva al-
tında, Kamçatkada, fərqi yoxdur, hər yerdə bu quşlara rast gələ
bilərsiniz. Həmişə də gözləmədən. Ertəsi gün həmin yerə qayıt-
sanız, görəcəksiniz ki, yoxdurlar.

Onları dənizdə, göldə, çayda, nohurda axtarın. Əgər evinizin
böyründə böyük bir gölməçə varsa, orada da üzərçələr görünə
bilər. Təki gölməçədə su olsun.

Bu quşlar cüllüt cinsindəndirlər. Cüllüt qəşəng quşdur, ayaq-
ları çox uzun olur. Dimdiyi də uzundur. Çox vaxt bataqlıqlarda,
çay kənarlarında, göllərdə yaşayır. Ancaq cüllüt nə üzür, nə də
suya baş vurur, yalnız suyun kənarı ilə qaçaraq, elə hey dimdiyi
ilə yerə səcdə edir. Girdabın, lilin içərisindən, daşların altından,
otların arasından dimdiyi ilə özünə yem tapır.

Üzərçələr də cüllütdür, ancaq onların hər şeyi, oğlum demiş-
kən, baş-ayaqdır. Dimdikləri çox da uzun deyil, ayaqları da qısa-
dır. Nadir hallarda onları sahilə görərsən, onlar elə hey üzürlər.

Soruşacaqsınız ki, üzərçələr hansı quşa oxşayır. Onlara rast
düşəndə necə tanıyasan?

Onları tanımaq çox asandır. Boyda təxminən sığırçın kimi-
dirlər. Özləri də cavan balıqçıların mağazadan aldıkları rənga-
rəng üzgəclərə oxşayırlar. Xüsusən suda oturanda lap üzgəc ki-
mi vurnuxurlar. Özləri də ki, başdan-ayağa rəngbərəngdirlər
– ağ, boz, qırmızımtraq...

Həmişə də qatarla gəzirilər. Çox səmimi yaşayırlar. Nadir
hallarda tənha üzərçəyə rast gələrsən. Dəstə ilə gəzirilər.

Oğlum keçən il onları ilk dəfə görəndə çox təəccübləndi.
Evə gəlib dedi:

– Qərribə quşlar görmüşəm, heç başa düşə bilmirəm, bütün
quşlar adam görən kimi qaçırılar, uçuşurlar. Bunlar isə yerlərindən
tərpənmirlər. Lap sahilə üzürlər. Mən yaxın gəldim. Onlar nəin-

ki uçub getmədilər, hətta uzaqlaşmaq belə istəmədilər. Körpə ördəklər kimi suya baş vururlar. Bircə dəqiqə də olsa rahat oturmurlar, böcəklər kimi suda hərlənirlər. Bəzən də hoppanqac oynayırlar – bir-birinin üstündən atılıb qanad çalır, suya otururlar.

Keçən il biz Uralda bir kənddə olurduq. Evimiz Kama çayının lap sahilində idi. Bütün yayı üzərçələr qatarı gözümüzün qabağında üzürdü. Düz pəncərəmizdən görünürdülər. Bu gün dəstə ilə üzür, ertəsi gün yox olurdular. İki-üç gün keçir, başqa bir dəstə görünürdü. Bütün yayı beləcə oldu.

Oğlum dedi:

– Nə fərsizdirlər, başqa quşlar yuvada oturub bala çıxarırlar. Bunlar isə heç bir şey etmirlər. Yay uzunluğunu elə suda hoppanqac oynayırlar. Necə də qəşəng, ala-bəzəkçilər; yəqin ki, bunlar xoruzdurlar. Bütün quşların erkəyi dişisindən gözəl olur. Biri bizim xoruzumuz, gör necə ala-bəzəkçidir, toyuqlar isə bombozdurlar.

Mən onu başa saldım ki, səhv edir. Üzərçələrdə bu tamam əksinə olur. Onların erkəyi boz, toyuqları isə şux rəngli, qəşəng olur. Uzaq Şimalda, Tundrada bahar çağı ala-bəzəkçilər toyuqlar yuvada yumurtlayır və uçub gedirlər. Xoruzlar isə yuvada təkə oturub bala çıxarır, sonra da onlara yaşamağın təhərini öyrədirlər. Al-əlvən toyuqlar bütün yayı ölkəmizi dolaşır, bir yerdən başqa yerə uçurlar.

Oğlum deyir:

– Bunlar sadəcə olaraq yaman baş-ayaq quşlardır. Ancaq bununla belə, onlar çox xoşuma gəlir. Ona görə ki, məndən qorxmurlar. Elə bil başa düşürlər ki, mən onlara toxunmaram. Bir pislik etmərəm. Yaxşı quşlardır.

Mən onunla razılaşıram:

– Çox yaxşı quşlardır.

Bir dəfə oğlum səhər ertə Kama çayının kənarından qaçıb evə gəldi. O, çaya balıq tutmağa getmişdi. Qaçıb dedi:

– Bir baxın, görün nə tutmuşam.

Əlini qoltuğuna atıb oradan diri bir üzərçə çıxartdı və yerə buraxdı.

Mən, – dedi, – əlimdə tilov sahilində oturmuşdum. Birdən iki qarğa uçub gəldi. Onlar qar-qar edib qarılıdılar. Baxdım ki, qabaqlarınca balaca bir quş qaçır. Qarğalar onu qovurdular. Tutmaq istəyirdilər. O isə o tərəf-bu tərəfə atılaraq çıxırdı. Məni gören kimi düz üstümə gəldi. Qaçıb ayaqlarımın arasına girdi, oturdu. “Hut!” elədi. O saat başa düşdüm ki, “məni qoru” – deyə yalvarır. Qarğaların üstünə tilovla qolaylandım, çıxırdım. Onlar hirsəndilər, gördülər ki, mənimlə bacara bilməyəcəklər, uçub getdilər. Əyilib üzərçəni əlimə götürdüm. Onun uçmaq fikri yox idi. Mən tilovu götürüb evə qayıtdım. Budur, görürsünüz necədir?

Üzərçə özü üçün otaqda gəzişir, bizdən bir tikə də qorxmurdu.

Fikirləşdik, çox fikirləşdik ki, nə edək? Əlbəttə, belə gözəl quşu bəsləmək xoşbəxtlikdi. Ancaq ona nə yedizdirək? Bir də o üzümli idi. Evdə saxlamaq çətindi.

Qərara aldım ki, buraxaq getsin.

Əlbəttə, kəndə buraxa bilməzdik: burada pişik, it vardı, hələ o iki qarğa kimiləri demirik. Üzərçəni uzağa aparmağı qərara aldım.

Oğlum əyilib quşu əlinə götürdü.

Quşcuğaz dinmədi. – Götürürsən götür də! Elə bil ömrü boyu adamlarla daxmada yaşamışdı.

Biz oğlumla kənddən çıxdıq, çöllə meşəyə getdik. Bilirdim ki, meşədə ağacları doğranmış talada, içərisi su ilə dolu, iri bir nohur var. Suyu lillidir, quş üçün hər cür yem tapılar. Gündüzlər ora qarınlarını doyurmaqdan ötrü müxtəlif cüllütlər, gecələr isə ördəklər uçub gəlirdilər. Oğlum üzərçəni həmin bu nohura buraxdı.

Üzərçə suya girdi, iki dəfə cıkkıldadı – hut, hut elədi, elə bil bizə “sağ ol”, “salamat qal” – dedi, sonra da heç bir şey olmayıb-mış kimi suda böcək tək hərlənməyə, yeyib-icməyə başladı.

Oğlumla uzun müddət dayanıb ona tamaşa etdik. Nəhayət, dedim:

– Di yaxşı gedək. Yəqin ki, anan bizi çoxdan nahara gözləyir. Üzərçə isə bizi unudub buradan öz üzərçə dostlarının yanına – Kamaya uçacaq. Quşunku azadlıqdır. Azadlığı sevir.

Biz getdik. Ancaq mən yanılmışdım. Üzərçə nə uçub getdi, nə də bizi unuddu.

İki gün sonra oğlumla həmin nohurun qırağına gəldim: ördək vurmaq istəyirdim. Sahildə küknar kollarının arasında pusquda durduq. Günəş artıq meşənin arxasında gizlənmişdi. Bu vaxt birdən başımızın üzərindən nə isə ötdü. Baxıb gördük ki, bizim üzərçəmiz suya oturur.

Küknar kollarının arasından çıxıb ona əl etdim.

– Kiş, kiş, tez buradan uç!

O isə mənə baxıb “hut” – deyə çığırdı. Yəqin ki, “salam” – dedı və bizə tərəf üzdü. Üzüb gəldi, lap qabağımızda suya baş vurur, dimdiyi ilə nohurun dibindən yem çıxarıb yeyirdi.

Oğlum dedi:

– Ata, yaxşısı budur gedək evə, qorxuram ki, qaranlıq düşəndə ördək əvəzinə mənim üzərçəmi vurasan.

Biz eləcə evə qayıtdıq, bir dəfə də olsa güllə atmadıq.

Bundan sonra bir də həmin nohura ova gedə bilmədim; bizim üzərçə hər axşam bura uçub gəlməyi adət etmişdi. Ördəklərin arasında üzür, suda hərlənirdi. Daha necə vurasan: təsadüfən qırma gedib ona dəyə bilərdi.

Vaxt yetişdi. Şimaldan, Tundradan boz üzərçələr qatarı – xoruzlar öz cavan yetirmələri ilə birlikdə uçub gəldilər.

Onlar bir müddət Kamada qəşəng diş üzərçələrlə birlikdə üzdülər və sonra uçub getdilər.

Beləliklə, onlar qışı keçirmək üçün payız səyahətinə çıxdılar. Qışı isə uzaq isti ölkələrdə – Hindistanda, Hind-Çində və daha uzaqlarda keçirirlər.

Bizim üzərçəmiz də onlara qoşulub uçdu.

Baharda isə o yenə qayıdacaqdır.

Uşaqlar, çox xahiş edirəm, əgər bizim üzərçəyə və ya başqa üzərçələrə təsadüf etsəniz, onlara toxunmayın, bu quşları qorxutmayın! Onlar axı çox yazıq quşlardır, həm də onlar insana çox inanırlar.

Adam biləndə ki, sənə möhkəm inanırlar, səndən yalnız xeyir gözləyirlər, ürəyin açıdır. Bu çox gözəl hissidir.

Xüsusi də aciz, kiçik bir varlıq sənə inananda...

Qoy bu lap körpə quş olsun.

MİLÇƏK AYINI ÖLÜMDƏN NECƏ XİLAS ETDİ

Ayı vələmirə dadanmışdı. Hər gecə gəlib o qədər yemirdi ki, nə qədər əzir, tapdalayırdı. Kolxoza yaman zərər vururdu.

Kolxozçular ovçunun yanına gedib əhvalatı danışdılar və xahiş etdilər:

– Sısoy Sısoiç, gərək kömək edəsən. Sısoy Sısoiç köhnə, əsl ovçudur. O, işə girişdi. Vələmiri meşədə əkməmişdilər. Sısoy Sısoiç meşənin kənarında özünə yer seçib talvar düzəltdi. Bir neçə uzun payanı budaqların üzərinə düzdü, oturmaq üçün yer qayırdı. Gündüz tufəngi təmizlədi, lüləsini yağladı ki, ay işığında parılasın, gülləni atanda yaxşı görünsün. Hələ axşamdan talvarın üstündə pusquda oturdu.

Lap əla! Talvarda oturub gözləyirdi.

Budur, hava qaraldı, meşəni xışiltı, hənirtı, tiqqıltı götürdü. Adama elə gəlirdi ki, ayı gəlir, bax budaq saqqıldadı, vələmirin içində nə isə xışıldadı. Hava elə qaranlıqdı ki, göz-gözü görmürdü.

Nəhayət, ay çıxdı. Vələmir zəmisini gümüşü göl kimi parıladı. Sısoy Sısoiç gördü ki, ayı buradadır! Lap onun yanında uzanıb, sünbülləri pəncələyib ağzına soxur. Şirin vələmir südünü sorub ləzzətlə ağzını marçıldadır, – necə dadlıdır.

Daha bəsdir.

Sısoy Sısoiç tufəngi üsulluca qaldırıb heyvana tuşladı. Nişan aldığı yerdə birdən bir yekə, qara şey Sısoy Sısoiçin düz gözünün qabağına uçdu.

Gəlib tufəngə qondu.

Bu yerdə Sısoy Sısoiç, başa düşdü ki, bu milçəkmiş.

Milçək balaca olmağına balacadır, amma elə ki, gəlib burnunun ucuna qonur elə bilirsən fil boydadır. Milçək Sısoy Sısoiçin qabağını kəsdi. Ayı görünməz oldu. Gətirməyəndə gətirmir də. Sısoy Sısoiç piçıldadı:

– Kiş!

Milçək oturmuşdu.

– Hüf! – üflədi.

Milçək yerindən tərpənmədi.

– Hüf! – O bir az da bərkdən üflədi.

Milçəyi yel apardı. Sısoy Sısoiç nişan almağa başlayanda milçək yenə qondu.

Bu lap ağ oldu!

Sısoy Sısoiç bir az bərkdən üfürdü:

– Hüf!

Milçək uçdu, ancaq yenə lülənin üstünə qondu. Elə inaddı ki, qovlamaqla getmirdi. Sısoy Sısoiç elə qəzəbləndi, elə qəzəbləndi ki!

Buna daha dözmək olmazdı.

Sısoy Sısoiç talvarın üstündə nə qədər mümkündü irəli çəkildi. Düz milçəyin üzərində yumruğunu düynələdi... Tüfəngin lüləsini elə çəkdi ki!..

Tak, tarak! Çatıltı, gurultu! Tüfəng açıldı. Sısoy Sısoiçin oturduğu payalar sındı. Sısoy Sısoiç də talvardan duz ayının üstə yıxıldı.

Dadlı vələmir südünü sakitcə soran yazıq heyvan belə bir qəfil hücumu heç gözləmədi.

O çox qorxdı, yerindən sıçradı, heç baxmadı ki, göydən üstünə uçan nədir. Baş götürüb meşənin içərisinə cumdu.

Sısoy Sısoiç o qədər də bərk əzilmədi, tezliklə sağaldı. Ayı daha vələmir dalınca gəlmədi. Ayını ölümdən xilas edən milçək isə məlum deyil ki, necə oldu.

LƏLƏK

Bir rəssam öz yoldaşları ilə meşəyə ova getdi. O, yaxşı tüfəng atırdı. Ancaq bu vaxta kimi nə ovda olmuş, nə də meşə cüllütünün sarı, qırmızı lələyinin ağacların yaşıl yarpaqları arasında necə bərq vurduğunu görmüşdü.

Meşə cüllütü pırıltı ilə onun ayağının altından uçdu. Rəssam güllə atdı, quş yerə düşdü.

Rəssam meşə cüllütünü əlinə götürdü və onun gözəl lələklərinə tamaşa etməyə başladı. O, gözünü çəkə bilmirdi. Cüllütün hər lələyi onu valeh edirdi.

Rəssam boyalı bir tablo çəkmək həvəsinə düşdü, tabloda o bir cüllütün meşə ilə uçmasını göstərəcəkdə...

O elə həvəsləndi ki, yoldaşlarını atıb tez evə yollandı. Rəssam evdə o saat tablonu çəkməyə başladı. Meşəni çox asanlıqla, yaxşı yaratdı. Meşə cüllütünü isə çəkə bilmirdi. Rəssam boyalarla meşə cüllütünün lələkləri üzərindəki bütün incə cizgiləri vermək istəyirdi. Ancaq bütün fırçalar həddən artıq qalındı, incəlikləri vermək olmurdu. O hətta hirsindən yaxşı fırçalardan bir neçəsini sındıraraq atdı.

Sonra özünü sakitləşdirmək üçün meşə cüllütünü yenidən diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı.

Elə bu vaxt gördü ki, quşun qanadının büküldüyü yerdə çox möhkəm və əzik bir lələk var. Rəssam bu lələyi qırıb qələmin ucuna keçirdi.

Nazik, elastiki bir fırça düzəldi. Rəssama da elə beləsi lazımdı. O, fırçanı götürüb öz tablosunda meşə cüllütünün lələklərini elə incə işlədi ki, sonra hamını heyretə saldı. Baxanlar deyirdilər: “O bunu necə işləyib?”

BÖYRÜ ƏZİK

Elə bilirsiniz ki, bütün dovşanlar eyni cür olur, hamısı qorxaqdır? Yox, dovşanlar da cürbəcür olurlar. Mənim oğlumdan soruşun, görün biz bir dəfə necə davakar bir dovşan tutmuşduq. Biz meşəyə ova getmişdik. Üçümüz idik: oğlum, mən və Cim. Cim bizim itimizdir. Ayaqları gödək, qulaqları palaz, quyuğu lümək. Qoca da olsa, əntiqə ov itidir, hansı quşu desən axtarır tapır, qanadlarından tutub qaldırır, güllə dəymişi isə üsulluca, bir lələyini belə əzmədən düz gətirib əlinə verir. Bizim Cim çox ağıllı və xeyirxahdır. Başqa itlərlə heç savaşmaz, kimsəni qap-

maz, tanıdığı adamlara rast düşəndə quyuğunu tez-tez bulayar, özü də bilirsiniz, dişlərini qıçıb gülümsünür.

Biz ova payızın yağmursuz vaxtı çıxmışdıq. Ağacların yarpağı tökülürdü. Ancaq yağışlar hələ başlamamışdı. Bu vaxt meşədə ova çıxmaq çox çətindir: quru yarpaqlar ayağının altında xışıldayır, quş səsinə hələ uzaqdan eşidir və seyrəlmiş kolların arasından səni görür. Yaxına buraxmır, uçub gedir.

Birdən eşitdim: Cim hürdü, özü də kola hürdü. Sonra qəfildən səsi kəsildi. Fikirləşdim ki, "Görəsən kimə hürür?" Nişan aldım.

Lakin kolun içərisindən heç nə uçmadı. Oğlum isə özünü kola yetirib çıxırdı:

– Ata, ay ata, tez gəl. Cim nəyi isə əsir alıb. Mən onlara yaxınlaşdım, gördüm ki, Cim yerə sərələnib, qabaq ayaqları ilə dovşanı tutub kola dirəyib. Dovşan ümitsizcəsinə vurnuxur, Cim quyuğunu tez-tez bulayır, oğlum isə başlarının üstünü kəsdirib dayanıb. Bilmir ki, nə etsin.

Mən yaxınlaşıb dovşanı Cimin əlindən aldım. İki barmağımla boynunun ardından yapışdım, o əvvəlkindən də çox vurnuxur, ayaqlarını tərپədərək əlimdən qaçmaq istəyirdi.

Oğlum dedi:

– Onun sənə acığı tutur. Çığırır ki: "Sən nəkarəsən mənim kimi körpəcə balanı incidəsən!"

Doğrudan, elə deyəsən dovşan nə isə çığırır.

Cim dal ayaqları üstə qalxmışdı. Qabaq ayaqları ilə dizlərimə dirənib dovşanı yalayır, heyvanı sakit edirdi. Sanki bununla demək istəyirdi, qorxma, biz elələrimdən deyilik, sənə pisliyimiz keçməz.

Bu vaxt birdən oğlum dedi:

– Ata, bir bax, onun sol böyrü əzilib.

Görürəm ki, dovşancığazın sol böyründə daz var. Bir şahılıq boyda yerin tükü tökülüb, çılpaq dəri görünür.

– Paho! – dedim, – mənə bu dovşan tanış gəlir. O, Seryoja dayı gildən qıçıb. Dostum, gəl gir cibimə.

Onun qarnının altından üsulluca yapışib öz ovçu gödəkcəmin arxasındakı cibə saldım. Gödəkcəmin arxa hissəsində mənim

kürəyim boyu bir cibim var, cibin böyürlərinə düymə qoyulub. Vurulmuş quşu, ovda rast gəldiyim, görüb-götürdüyüm şeyləri bu cibə rahatca yığiram.

Cibin içərisi isti və qaranlıq olduğundan dovşan sakitləşdi.

Biz də o saat evə yollandıq.

Yolda bu dovşanı hardan tapdığımı və onun böyrünün nə üçün əzik olduğunu bütün təfəsilatı ilə oğluma danışmalı oldum.

Seryoja dayı mənim dostumdur, o da ovçudur. Kəndin kənarında, lap meşənin yaxınlığında yaşayır, üç həftə bundan əvvəl dovşanı lap körpə ikən öz bağından, qarağat kolunun dibindən tutmuşdu. Bu dovşan yarpaqlar tökülən vaxt doğulanlardandı. Dovşanların ilk balaları baharda qar xarlanan vaxtı doğulurlar. Buna görə də onlara bahar balaları deyirlər. Axırncı bala isə payızda xəzəl töküləndə doğulur. Onları ovçular elə beləcə də adlandırırırlar. Xəzan balaları.

Seryoja dayı bala dovşanı tutduğuna çox sevinmişdi. Ona görə ki, Seryoja dayının bu yaxınlarda Kleoparda adlı həyat iti balamışdı. Küçüklərin hamısını o hələ qabaqcadan tanışlarına boyun olmuşdu. Ancaq onları anadan necə ayırasan? Onsuz da Kleoparda yaman qılıqsızdır, balalarını versəm, lap aqlını itirəcək, hamını qapacaq. Seryoja dayı bala dovşanı küçüklərin əvəzinə qoymaq istəyirdi ki, köpək xiffət çəkməsin, qəzəblənməsin.

Belə də etdi.

Küçüklər yeşiyin içərisində otururdular. Ana olmayanda o, küçükləri götürüb əvəzinə bala dovşanı qoydu.

Kleoparda gəldi, gördü ki, küçüklər yoxdur, yeşikdə isə kiçik bir heyvan oturub, lap onun öz qoxusunu verir: axı yeşikdə nə vardisa hamısı onun iyini götürmüşdü.

O, bala dovşanı özününkü bilib toxunmadı. Onunla təsəlli tapdı. Balasına sümük, ət, yaxşı tikələrini daşıyıb gətirməyə başladı. Dovşan belə yeməklərdən o saat ölərdi. Ancaq Seryoja dayı ona süd və kələm yedizdirirdi. Axır ki, Kleoparda övladlığa gətürdüyü balanı it yeməyinə – sümük gəmirməyə və ət yeməyə alışdıra bilmədi. Ancaq it kimi qoçaq olmağı öyrətdi.

Kleoparda çox əla keşikçi idi. Sahibinin evinə heç kəsi buraxmazdı, yad adamı, nə də bir iti. O, elə qeyzlə gələnin qabağına cumardı ki, az it tapılandı bu boz, qəddar köpəyin, qorxusundan quyruğunu qısıb qaçmasın. Kleoparda qamətdə canavar boyda olardı.

Bala dovşan çox tez böyüdü. Dovşanlar öz körpələrini heç iki həftə bəsləmirilər. Buna görə də iki həftəlik bala artıq “yekə” dovşan sayılır. O, gərək cürbəcür dadlı otları özü axtarıb tapsın və itdən qaçıb gizlənə bilsin.

Bu dovşan körpə də olsa, yeşikdən cəld sıçrayır, analığının arxasınca bütün həyəti dolaşırdı. Anası nə edirdisə balası da, meymun kimi onu təqlid edirdi. Kleoparda yerindən qalxırdı, dovşan da o saat durub onun arxasına düşürdü. O bir itə təpinirdi, dovşan da irəli cumurdu. İti qapırdı, dovşan da iti dişləməyə çalışırdı. Yəqin ki, dovşan görmüsünüz, onun qabaq dişləri çox uzun və iti olur. Bu dişlərlə dovşanlar ağac budaqlarını gəmirirlər. Dovşan iti elə dişləyirdi ki, itin tükləri çəngə-çəngə çıxırdı. Kleopardadan canını qurtarmağa çalışan it isə ona heç fikir vermirdi. Beləliklə balaca dovşan itlərdən qorxmaq duyğusunu tamamilə yadırgadı. Harada it görürdüsə, onu dişləmək üçün üstünə cumurdu. Qurd balasından qoçaq idi. Qonşuluqdakı bütün itlər ondan qorxurdular.

Bir dəfə Seryoja dayının həyətinə uzaq yerdən bir kiçik gəlib çıxmışdı. O, nə Kleopardanı, nə də onun cəsür balasını tanıyırdı.

Kleoparda bu arada görünmürdü, dovşan isə süd içib dəhlizdə yeşiyin altında yatmışdı.

Küçük yeşiyə sarı gəldi. Dovşanı görüb onun üstünə atıldı.

İt dovşan kimi olmur. Əgər iki həftəlik dovşan artıq “yekə” dovşan hesab olunursa, üç həftəlik itin gözləri təzəcə açılır. Üç aylığında belə o, hələ kiçik sayılır.

Bu kiçüyün isə doğulduğu gündən dörd ay ötmüşdü. Ağlı hələ bir şey kəsmirdi. O, dovşanı yaman tutmaq istədi. Ancaq bilmirdi ki, işə necə girişsin. Heç ovda olmamışdı.

Dovşanın üstünə atıldı və dişləri ilə böyründən yapışmışdı. Gərək boynunun ardından və başqa bir yerindən tutaydı, o isə böyründən yapışmışdı.

Əlbəttə, bir parça tükü qoparıb böyrünü daz etdi, ancaq dovşanı tutub saxlaya bilmədi. Dovşan elə sıçradı, diksinib yerindən elə atıldı ki, kiçik onun izini-tozunu da görmədi. Bu vaxt Kleoparda gəlib çıxdı. Kiçüyün sağ-salamatkən həyətdən baş götürüb qaçmaqdan başqa çarəsi qalmadı.

Kleoparda bu dovşancığazının yarasını yaladı. Məlumdur ki, itin dili ən yaxşı məlhəmdir, yaranı çox tez sağaldır, amma bu əhvalatdan sonra dovşancığaz daha Seryoja dayının həyətinə qalmaq istəmədi. Gecə çəpərin arasından keçib meşəyə qaçdı.

Bu hadisədən heç üç gün keçməmiş bizim Cim onu meşədə yaxaladı...

Oğlum nağılı dinlədi, dodaqlarını büzdü, az qalırdı ki, ağlasın, dedi:

– Demək sən onu Seryoja dayı ilə aparırsan. Mən elə bilirəm ki, bizdə qalacaq.

– Nə olar, – dedim. – Bu günlük, əlbəttə, evimizdə gecələr, səhər Seryoja dayı ilə gedib soruşarıq. Əgər gərəyi olmasa, bəlkə elə bizə verdi.

Evə gəldik, mən dovşanı yerə qoydum.

Dovşan o dəqiqə küncdə, taxtın altında gizləndi.

Oğlum onun üçün nəlbəkiyə süd tökdü, çağırırdı:

– Böyrü Əzik, ay Böyrü Əzik, gəl süd iç. Süd şirindir.

Dovşan çıxmadı.

Oğlum taxtın altına girdi, dovşanın boynunun ardından yapışb çıxartdı. Dovşan vurnuxur, dal ayaqları hey tərpənirdi.

– Ay axmaq, biz insanıq. Səni incitmərik, – deyərək oğlum onu başa salırdı. Dovşan isə girəvəyə salıb, onun barmağını dişlədi. Elə dişlədi ki, həтта qanatdı.

Oğlum çıxırdı, dovşanı əlindən buraxdı.

Dovşan təzədən taxtın altına girdi.

Bu vaxt pişiyimizin balası nəlbəkiyə tərəf qaçdı və südü içməyə başladı. O vaxt pişiyimizin balası boyca dovşancığazdan kiçikdi.

Bunu gören Böyrü Əzik yerindən sıçradı, pişiyin üstünə atıldı, onu elə bərk dişlədi ki!

Pişik balası quş kimi sobanın üstə atıldı.

Gülməkdən gözü yaşarmış oğlum dedi:

– Belə də dovşan olar!

Biz şam yeməyimizi yedik. Cim hamıdan əvvəl öz yerinə uzandı. Onun küncdə döşəkcəsi vardı. Cim yorulmuşdu. Axı, qoca, bütün günü meşəni dolaşmış, ov axtarmışdı.

Baxıb gördük ki, Böyrü Əzik ona sarı gəlir. Dal ayaqları üstündə oturub qabaq ayaqları ilə birdən Cimin böyrünü döyəclədi.

Cim yerindən sıçradı, mırıldandı, dönüb taxtın altına girdi. – Körpə bala ilə dalaşa bilməzdi ki! Ancaq hər halda öz yatağını beləsinə verəndə üreyin sıxılır.

Böyrü Əzik isə rahatca onun döşəkcəsinin üstündə uzandı.

Gecəni yatdıq. Səhər durduq. Cim yenə taxtın altında quru döşəmənin üstündə yatmışdı. Pişik balası isə sobanın üstündə oturmuşdu, düşməyə qorxurdu.

Mən oğlumdan soruşdum:

– Hə, nə deyirsən? Dovşanı almaq üçün Seryoja dayının yanına gedəkmi?

Oğlum pişiyə, Cimə, bir də öz sariqlı barmağına baxıb dedi:

– Bilirsən nə var, yaxşısı budur dovşanı Seryoja dayıya aparıb verək.

Biz elə də etdik. Axı belə davakar dovşanı evdə necə saxlamaq olar, hamı ilə savaşırsın. Gör necədir ki, Cim kimi həlim itlə yola getmədi.

Biz dovşanı Seryoja dayıya apardıq. O isə dedi:

Beləsi mənə də lazım deyil. Haradan gətirmisinizsə oraya da aparın.

Onu meşəyə aparmalı olduq. Oradaca buraxdıq. Dovşan hoppanıb kolların arasına girdi, heç bir “sağ ol” da demədi.

Bax belə dovşanlar da var.

Həyətdə toyuqları izləməkdən Küçüyün zəhləsi getdi. Fikir-ləşdi ki, gedim vəhşi heyvanları və quşları ovlayım.

Darvazanın altından keçdi, çəmənlüyə qaçdı. Vəhşi heyvanlar, quşlar, həşəratlar onu görüb hər kəs özlüyündə nə isə fikirləşdi.

Danquşu dedi: “Mən onu aldadaram”.

Şanapipik fikirləşdi: “Mən onu təəccübləndirərəm”.

Burutboğaz fikirləşdi: “Mən onu qorxudaram”.

Kərtənkələ fikirləşdi: “Mən onun əlindən qaçaram”.

Tırtıllar, kəpəneklər, çəyirtkələr fikirləşdi ki: “Biz ondan gizlənərik”.

Qaraböcək də fikirləşdi ki: “Mən isə onu qovaram”.

“Biz hamımız, kim necə bacarırsa, eləcə özünü müdafiə edə bilər”, – deyərək hər kəs özlüyündə fikirləşdi.

Küçük isə gölə sarı qaçıb getdi və gördü ki, qamışlığın yanında Danquşu suyun içərisində bir ayağı üstündə durub.

“Mən onu bu saat tutacağam”, – deyərək Küçük fikirləşdi və arxadan Danquşunun üstünə atılmağa hazırlaşdı.

Danquşu ona baxdı. Qamışlığa girdi.

Külək gölün üstü ilə çapır, qamış ləngər vurur, qamış yırğalanırdı:

O tərəf, bu tərəfə.

O tərəf, bu tərəfə.

Küçüyün gözləri qarşısında sarı, qəhvəyi zolaqlar yırğalanırdı:

O tərəf, bu tərəfə.

O tərəf, bu tərəfə.

Danquşu qamışın içərisində dimdik dayanmışdı, elə incə, elə incə idi ki, özü də başdan-ayağa sarı-qəhvəyi zolaqlara boyanmışdı.

Durub qamışla birlikdə:

O tərəf, bu tərəfə.

O tərəf, bu tərəfə

yırğalanırdı.

Küçüyün gözləri kəlləsinə çıxmışdı, baxır, baxırdı, Danquşunu qamışın içərisində görmürdü.

O fikirləşdi:

“Eh, Danquşu məni aldatdı. Boş qamışın içərisinə atılası deyiləm ki! Gedim başqa bir quş tutum”.

Qaçıb bir təpəciyin üstünə çıxdı. Gördü ki, Şanapipik yerdə oturub, pipiyi ilə əylənir. – Gah onu açır, gah da bükür.

“Bu saat, elə bu təpədən birbaşa onun üstünə tullanacağam”, deyə Küçük fikirləşdi.

Şanapipik yerə yatdı, qanadlarını açdı, quyruğunu gərdi, dimdiyini isə yuxarı qaldırdı.

Küçük baxdı; quşu görmədi, yerə isə bir parça rəngarəng cında düşmüşdü. Cıdanın bir böyrünə əyri bir iynə sancılmışdı.

Küçük təəccüb elədi: “Görən Şanapipik necə oldu? Yoxsa mən bu rəngarəng cıdanı Şanapipik bilmişəm. Gedim tez bir körpəcə quş tutum”.

Bir ağaca sarı qaçdı, gördü ki, budağın üstündə kiçik bir quş – Buruqboğaz oturub.

Küçük özünü onun üstünə atdı, Buruqboğaz cəld koğuşa girdi.

“Hə, yaman əlimə keçdin”, – deyə Küçük düşündü. Dal ayaqları üstə qalxıb koğuşun içərisinə baxdı. Koğuşun qaranlıq dəliyində qara bir ilan qıvrılır və dəhşətlə fişıldayırdı.

Küçük kənara çəkildi. Qılları biz-biz oldu. Tez qaçıb aradan çıxdı.

Buruqboğaz isə bir xeyli vaxt koğuşun içərisində fişıldadı, başını yırğalayır, kürəyindəki qara lələklər ilan kimi qıvrılırdı.

“Ay aman, necə qorxdum! Güclə canımı qurtardım. Daha mən quş ovuna çıxmaram. Yaxşısı budur, gedim bir Körtənkələ tutum”.

Körtənkələ daşın üstündə oturmuşdu. Gözlərini yumub günün altında qızınırdı.

Küçük yavaşca, oğrun-oğrun ona tərəf getdi – Hop! – Atılıb quyruğundan yapışdı.

Ancaq Körtənkələ cırıpındı, quyruğu küçüyün dişində qaldı, özü isə daşın altına girdi. Quyruq Küçüyün dişlərində çapaladı.

Küçük fınxırdı, quyruğu atdı, körtənkələnin ardınca cumdu. Eh, iş işdən keçmişdi! Körtənkələ çoxdan daşın altında oturmuşdu, təzədən quyruğun çıxmasını gözləyirdi. Küçük fikirləşdi: “Gör nə günə qalmışam ki, körtənkələ də tuta bilmirəm, heç olmazsa gedim qurd-quş tutum”.

Ətrafına göz gəzdirdi. Torpağın üstündə böcəklər qaçır, otların üzərində çəyirtkələr hoppanır, budaqlarda tırtıllar sürünür, havada kəpənəklər uçuşurdu. Küçük tullandı, onları tutmaq istədi, birdən lap tapmacalı şəkillərdə olduğu kimi hər şey görünməz oldu. – Hamı ada idi, heç kəs də gözə görünmürdü. Hamı gizlənmişdi.

Yaşıl çəyirtkələr yaşıl otların arasına girdilər. Tırtıllar budaqlara yatdılar, donub qaldılar, onları budaqdan seçmək olmurdu.

Kəpənəklər qanadlarını qısıb ağaclara qondular; qabığı yarpaqdan, yarpağı kəpənəkdən ayırmaq olmurdu. Təkcə bir kiçik Qaraböcək yerdə gedirdi, o, heç gizlənmədi də.

Küçük ona yetişdi, tutmaq istəyəndə Qaraböcək durdu. Küçüyün üstünə üfunətli bir fəvvarə vurdu. Düz burnuna dəydi. Küçük zingildədi, quyruğunu qısdı, dönüb qaçdı, çəmənə keçdi, darvazanın altından içəri soxuldu. Öz it damına girdi, burnunu çölə çıxarmağa qorxurdu. Heyvanlar, quşlar, həşəratlar isə hərə öz işində idi.

ƏLVAN GECƏ

Biz maşında ovdan qayıdırdıq.

Yolumuz yerə yıxılmış teleqraf dirəyi kimi düz və hamar olan düzənlikdən keçirdi.

Hava tez qaraldı. Biz artıq əlli kilometrə qədər yol getmişdik. Şəhərə lap az, cəmisi yarım saatlıq yol qalırdı. Şoferimiz Dikburun Petya maşının sürətini getdikcə artırırırdı.

Viktor Stepanoviç oturduğu yerdə qurdalanaraq sayı-hesabı bilinməyən ciblərində nə isə axtarırdı. Sonra yerindən sürüşərək vurduğumuz ovu – qənimətlərimizi bir-bir yoxlamağa başladı.

– Nəyi axtırırsınız?

– Papirosqabımı görməmisiniz ki?

– Dincimizi alanda sizin papiros götürdüyünüzü gördüm. Maşınına minməmişdən qabaq xəndəyin dalında əyləşib papiros çəkdiyiniz yadınızdadır?

– Hə-hə-hə!.. Düz deyirsən. Deməli, elə orada da qoymuşam qalıb. Görək geri qayıdaq.

– Bəsdir. Məndə papiros var, evə çatana qədər bəsimizdir. Papirosqabınız orada qalanda nə olar; onsuz da ucuzundan idi..

– Yox, yox, mütləq qayıtmalıyıq. O mənə çox lazımdır.

Bunu deyəndə professorun üzündən, onun özünü bərk itirdiyini görmək olardı. Başındakı tükklər bir-birinə qarışmışdı. Hətta həmişə səliqəli olan keçi saqqalı da nədənsə gülünc şəkildə aralanmışdı. O, əllərini böyürlərinə, qıçlarına, sinəsinə, bütün cib olan yerlərinə vurub ciblərini dönə-dönə yoxlayırdı. Özünün boz çilli papağını azı beş dəfə bir tərəfdən götürüb o biri tərəfə qoyurdu ki, görsün papirosqabı onun altındadır, ya yox?

– Sizə dedim ki, məndə papiros var, bizə çatar. Alın çəkin! Viktor Stepanoviç papirosu alıb çəkdi, ancaq qətiyyətlə dedi:

– Petya, əzizim, gəl maşını geri döndər, döndər geri!

– Vay səni! Sizin bu qədər xəsis olduğunuzu heç ağılıma gətirməzdim: dəyərsiz taxta parçasından ötrü bu qədər heyfşilənirsiniz.

– Axı buraxılış vərəqəsi qutudadır.

– Nə?

– Mən buraxılış vərəqəmi papiros qutusunun içinə qoymuşam. Sabah zavoda, laboratoriyaya getməliyəm, buraxılış vərəqəm olmasa məni zavoda buraxmazlar.

Mən qəhqəhə çəkib güldüm.

– Bilirsiniz nə var, – dedim, – mən qatarla gedərkən çox gənc və əsəbi bir adamla qonşu idim. Siz eynilə onun kimisiniz. Mənim yerim aşağıda idi, onun yeri isə yuxarıda. Gecənin bir vaxtı

qışqırıq və inilti səsinə yuxudan ayılıram. Görürəm ki, qonşum ayaq üstədir, paltosu da yerdə, ağlayır.

– Sizə nə olub? – deyərək qonşumdan soruşuram. O isə ağlaya-ağlaya deyir:

– Paltom yerə düşüb.

– Gör ha, nə böyük iş olub – düşüb, düşüb də. Götürüb təmizləyərsən, çırparsan, qurtarar gedər.

– Hə... axı palto mənim üstümdə idi.

Mənim söylədiyim məzəli hadisə Viktor Stepanoviçi heç güldürmədi: professor həddən artıq fikirli idi.

Dikburun Petya bir söz demədən maşını geri döndərdi, sürəti artırdı və işıqları yandırdı.

O saat hər yerə qaranlıq çökdü. Avtomobilin sellüloiddən olan yan pəncərələrini gecə qaranlığı bürüməyə başladı. Qarşımızda, maşının parlaq işığı düşən yerdə sehrli bir mənzərə açılırdı. Oranın gecəsi əlvan idi.

Həyatımda birinci dəfə idi ki, Uralın insan ayağı dəyməmiş səhrası ilə gecə vaxtı yol gedirdim. Zənnimcə mənə çox tanış olan bu aləm qarşımda tamamilə yenidən açılırdı.

Geniş yol ardı-arası kəsilməyən kino lenti kimi fırlanaraq ayağımız altından qaçıb gedirdi. Yol ağ, boz, qonur və sarı rəngə çalırdı.

Yol kənarındakı yovşanlar adama meşə kimi görünürdü, kol-lar isə ağac kimi nəzərə çarpırdı. Balaca meşə sanki haradansa uzaqlardan qaçaraq bizim qarşımıza çıxır, birdən də görünməz olurdu. Beləliklə də bizə gəlib çata bilmirdi.

Ağaclar çox nəhəng, zorba görünürdü. Budaqları qaranlıq göyə qədər gedib çatırdı. Ağacların parlaq sarımtıl-yaşıl yarpaqları şüşə kimi şəfəq saçırdı.

Viktor Stepanoviç hələ də ciblərini axtarır, narahat halda burnunun altında öz-özünə nə isə deyiniirdi.

– Bir baxın, görün qarşımızdakı yol nə qəşəngdir. Siz Allah, papiros qutusunu yadınızdan çıxarın, unudun getsin. Onu mütləq tapacağıq, arxayın olun!

– Ay tapdıq ha...

Elə bu anda, qabaqda təkərlərin altında iri, ağ kəkliklər yelpik kimi qanadlarını açaraq ətrafa qaçıb sağda və solda yox oldu.

Qaranlıqdan ağ kəkliklərin kəskin qaqqıltısı eşidildi.

Bu an hətta Viktor Stepanoviç də özünü saxlaya bilmədi.

– Bir baxın, söyürlər. Eşidirsinizmi, çığırsırlar: “Lənətə gələsən, lənətə gələsən, lənətə gələsən: qorxutdun, qorxutdun, qorxutdun”. Bu sənə aiddir, Petya!

Petya professorun sözünə güldü. Tələsik deyilən bu lənət həqiqətən hürküdülmüş kəkliyin səsinə çox oxşayırdı.

– Dikburun, sürəti artır! – Viktor Stepanoviç ondan xahiş etdi.

– Ora baxın! – deyə birdən Petya çığırdı.

Qabaqda, yolun tən ortasında yekəqulaq bir dovşan balası görünürdü. Qəflətən parıldayan işıqdan gözləri qamaşan heyvan məzəli və yöndəmsiz bir şəkildə dayandığı yerdəcə atılıb düşürdü. Elə bil ki, tumanı düşürdü və onun qaçmasına mane olurdu.

Dikburun Petya maşını düz dovşanın üstünə sürdü.

Dovşan qorxaraq tez sol tərəfə sıçradı, o dəqiqə də dönərək geriye qaçdı.

Xəndəyin yanına kimi qaçıb dayandı, sonra yenə nədənsə hürkərək geniş yolun tən ortasına atıldı.

Petya, maşının girdə sükanını məharətlə oynadaraq dovşanı yolun gah sağ, gah da sol tərəfinə qovurdu.

“Vjj!” – Maşının çarxları az qala heyvana toxunmuşdu.

Bu vaxt dovşan qoçaqlıq göstərdi. Yöndəmsiz bir sıçrayışla yolun kənarına atıldı və o saat da qaranlıqda gözdən itdi:

Dikburun Petya uğunub özündən getdi.

Viktor Stepanoviç burnunun altında öz-özünə deyindi:

– ...Bu da yəqin ki, gecələr avaralananlardır! Görəsən gecə vaxtı yolda niyə gəzinirlər?

Otuz kilometr yolu biz çox tez keçib getdik. İki kəndi sürətlə ötüb keçdik.

Kənddə hamı çoxdan şirin yuxuda idi. Hətta itlər də hürüşüb bizi salamlamadılar.

Bizim dincəldiyimiz yerə lap az qalırdı.

Birdən gördüm ki, qarşımızdakı yola açıq yaşıl işıq düşdü, işıq çox ensiz idi, sonra gözdən itdi və bir azdan yenə də yandı.

Fosfor kimi parıldayan bu işıqda nə isə məşum bir şey vardı. Bu işıq birdən iki dairəciyə – dikilmiş iki fənərə – gözə çevrildikdə daha da dəhşətli oldu.

Mən çığırdım:

– Yırtıcı heyvan!

Onu artıq Petya ilə Viktor Stepanoviç də görmüşdülər. Petya bir anda maşının sürətini artırdı. Viktor Stepanoviç tez tufəngi torbadan çıxarıb sinəsinə sıxdı.

Bəli, bu doğrudan da, yırtıcı heyvan idi, özü də lap dəhşətli. Axırncı dəfə yaşıl gözlərini parıldadaraq bizə tərəf dönəndə biz onu başdan-ayağacan gördük. Onun cəld hərəkəti nəticəsində iki parıldayan alov bir nöqtədə birləşirdi. Bu qoca canavar idi. Yovşanlığa düşən bu parlaq işıqda o əsl əjdaha kimi görünürdü.

Tünd qonur tükləri küreyində və döşündə qabarıb dikəldi. Sifətində ağaran dişləri parıldayırdı. Ağır enli quyruğunu kürəyinə qaldırmışdı və quyruğu elə bil ki, özündən iki dəfə iri idi.

Bütün bunlar cəmi bir an çəkdi: canavar cəld geri dönərək, düz yolla qaçıb bizdən uzaqlaşdı.

Biz Viktor Stepanoviçlə baxışaraq, sözsüz bir-birimizi başa düşdük: maşının bağlı olan qapısını açıb onu vurmaq mümkün deyildi. Bütün ümidimizi yalnız Petyaya bağlamışdıq. Petyanın özü də bunu başa düşmüşdü. O, bizə tərəf dönərək kəsik-kəsik təkcə bunu dedi:

– Yerinizdə möhkəm durun!

Biz maşının sürətini lap artırdıq.

Bu, yırtıcı heyvanın canlı əzələsi ilə insan texnikasının gücü arasında gedən yarış idi.

Hər iki tərəfin vəziyyəti, demək olar ki, bərabər idi: canavar həyatına risk edirdi. Bizim də həyatımız təhlükə altında idi: yolda olan hər hansı bir çala-çuxura yuvarlansaydıq, ya bir daş parçası təsadüfən maşının təkərinin altına düşsəydi, biz maşınla birlikdə aşaraq parça-parça olacaqdıq.

Yol tamamilə düz olsaydı, biz maşının sürətini istədiyimiz qədər artırma bilərdik. Bundan əlavə, bizim bir üstünlüyümüz də var idi: biz heç yorulmayacaqdıq. Yanacağımız kifayət qədər vardı.

Lakin canavarın da şansı vardı.

Yol bir o qədər də düz, hamar deyildi. Tez-tez çınqıllığa, çala-çuxura, bəzən də daşlıqlara rast gəlirdik. Yolun bu cür olması canavarın qaçmasına mane olmurdu, maşının getməsinə isə əngəl törədirdi.

Biz Viktor Stepanoviçlə birlikdə maşının qabaq oturacağının söykənəcəyindən möhkəm yapışmışdıq. Gözlərimiz tez-tez canavarın quyruğunda maşının gediş sürətini göstərən ağ spidometr dairəsi üzərindəki hərəkət edən qara əqrəbə keçirdi. Biz də yalnız tamaşaçı olmağımıza baxmayaraq şoferlə birlikdə həyatımızı təhlükə altında qoyaraq qaçırdıq.

Hər şey şoferdən – Dikburun Petyanın məharətindən asılı idi.

Canavar yorta-yorta qaçırdı və bizə elə görünürdü ki, yavaş qaçır. Ancaq bizə belə gəlirdi: spidometrin əqrəbi iyirmi rəqəmindən qırx rəqəminin üzərinə adladı və onun qarşısında dayandı.

Deməli, biz artıq saatda qırx kilometr sürətlə, ən yaxşı cıdır atının sürəti ilə gedirdik.

Canavar yorta-yorta qaçmaqda davam edirdi. Bununla belə aramızda olan məsafə azalmağa bilmirdi.

Viktor Stepanoviç dişlərini bir-birinə möhkəm sıxaraq qorxunc səslə xırıldadı:

– Qov! Bərk qov!

Onun rəngi tamam qəhvəşdi. Petya sürəti bir az da artırdı. Canavar yenə də eyni sürətlə qaçırdı.

Canavar bir dəfə də olsun geriye dönmədi. Geriyə dönə də bilməzdi: onun boynu, bel sütunu belə qurulmuşdu. Ancaq, görünür, bizim harada olduğumuzu yaxşı bilirdi: sürətini bir qədər artıraraq maşından bayaqkı məsafədə aralı qaçırdı.

Maşın gurultu salaraq atılıb-düşürdü. Qızdırmalı adamlar kimi maşın bizi silkələyirdi.

– İ-eh! – Viktor Stepanoviç səsləndi.

Petya maşının sürətini azaltdı. Çala-çuxur yol başladı. Heç bir dəqiqə keçməmiş yenə də düz yola çıxdıq. Biz yenə maşını əvvəlki sürətlə qovmağa başladıq. Canavar artıq bizdən uzaqlaşmışdı.

– Tez ol, tez ol, tez ol! – deyər qızdırması çox olan adam kimi Viktor Stepanoviç təkrar edirdi.

Canavarın quyruğu ilə bizim aramızdakı məsafə nəzərə çarpacaq dərəcədə azalmışdı.

Maşın xoşagəlməyən bir səslə xırıldayırdı. Bununla belə Petya sürəti azaltmırdı.

İndi artıq canavarın qalın quyruğunun pırtılaşmış tükünü aydın seçmək olurdu.

Birdən Viktor Stepanoviç dala söykənərək tamamilə yad bir səslə dedi:

– Dikburun, boşla getsin! Aydın məsələdir ki, canlı heç vaxt maşınla ayaqlaşma bilməz.

Elə bil ki, professorun yarışa olan bütün marağı söndü, hətta danışığından heyvana yazığı gəldiyi də hiss olunurdu.

Mən onu başa düşürdüm. Mənim də heyvana yazığım gəlirdi. Petya isə heç bir söz demirdi. O, maşını daha da bərk sürürdü.

Biz Viktor Stepanoviçlə yerimizə mıxlanaraq ayaqlarımızı yerə dirəmişdik: bax, indicə maşın atlanacaq, canavarı basacağıq, canavarın sümükləri maşının çarxları altında qalıb xırçım-xırçım olacaq...

Canavarla bizim aramızdakı məsafə vur-tut iyirmi addım olardı.

Birdən Petya sükanın çarxını döndərdi: yol sərt dönüşlə yana burulurdu. Bir anlığa işıq zolağı səhranı işıqlandırdı. Canavar işıq zolağı ilə qaçaraq gedirdi. Biz düz yola çıxdıq. Işıq yenə yol boyunca uzanırdı. Canavar isə artıq yolda görünmürdü.

Petya təəssüflə səsləndi:

– Qaçdı!

Gözlənilmədən yarış heç-heçə qurtardı, qızgın mübahisə həmişəlik kəsildi.

Petya sürəti azaltmışdı və qolu ilə alnındakı təri sildi.

Heç kim dinmirdi.

Biz ətrafa göz gəzdirərək maşını tez saxladıq: bizə lazım olan yerə gəlib çatmışdıq.

Biz maşından düşəndən sonra Petya maşını elə istiqamətdə saxladı ki, faraların işığı düz biz ovdan sonra istirahət etdiyimiz yerə düşdü.

Hər üçümüz diqqətlə otların arasını, xəndəyi gəzdik. Lakin papiros qutusunu tapa bilmədik.

Viktor Stepanoviç qanıqara halda maşına əyləşdi. Biz yola düşdük.

– Heç cür başa düşə bilmirəm, – deyə professor bildirdi. – Niyə əvvəlcə ağına gəlmədi?

– Kimin? Mənim?

– Nə sənin ey? Canavarın! Axı o bir azca yoldan kənara çıxsaydı, həmin dəqiqə də bizdən qaçıb gizlənə bilərdi: Deməli, onun qaçaacağı istiqaməti müəyyən edən yolun xətti deyildir. O, həmişə düz xətlə, tamamilə düz yolla qaçır.

– Viktor Stepanoviç! – deyə Dikburun Petya birdən professorun sözünü yarımçıq kəsdi. – Bəs siz papirosu hardan götürdünüz?

– Nəyi? Hansı papirosu? Bunu? Hə, papağımın içindən. Papağım yerə düşdü və içindən papiroslar töküldü.

– Yaxşı baxın! – Yəqin ki, papiros qutusu da oradadır. Viktor Stepanoviç cəld papağı götürdü.

– Tamamilə düz deyirsən: buradadır... deməli, mən onu papağımın içinə qoymuşam... Buraxılış vərəqəm də buradadır. İşə bax ha! Nə üçün vaxtımızı və benzini boş yerə sərf etdik, hə?

Mən cavabında dedim:

– Viktor Stepanoviç, siz canavarsınız. Professor mənim bu sözümə yerindən dik atıldı.

– Mən... Canavar niyə oluram?

– Ona görə ki, əlinizi uzatsaydınız, buraxılış vərəqənizi götürərdiniz. Ondan ötrü bütün gecəni boş yerə düzənlisi gəzdiniz. Canavar da sizin kimi. Buraxılış vərəqəsi onun cibində idi. Ona yalnız yoldan bir azca kənara çıxmaq lazım idi ki, xilas olsun.

Biz maşınla xəndəyin üstündən atlanıb onun dalınca qaça bilməzdik ki?

Heyvan isə əksinə, yolun tən ortası ilə, faraların işıqlandırdığı istiqamətlə qaçırdı.

Dar dəhlizlə gedən kimi, işığın izi ilə qaçırdı.

Gecənin sərt qaranlığı ona başdan-başa əlçatmaz, göyə qədər uzanan qalın divar kimi görünürdü.

Onun heç ağına da gəlmirdi ki, bu maneə əslə olmayan, xəyali maneədir. Yalnız yoldan kənara çıxmaq lazım idi... vəssalam.

Viktor Stepanoviç dedi:

– Başa düşürəm! Siz tamamilə haqlısınız. Mən canavaram.

MƏN DOVŞANIN QUYRUĞUNA DUZ SƏPMƏK İSTƏYİRDİM

GƏMİ MEXANİKİNİN HEKAYƏSİ

Mən balaca olanda fikirləşirdim ki, elə bir ölkəyə gedib çıxaydım ki, orada nə quşlar, nə də vəhşi heyvanlar məndən hürküb qaçmayaydı. Məsələn, dovşan qaçır. Mən – “dovşan, dovşan”, – çağıranda o tez dayanaydı. Mən onu tumarlayıb deyəydim – hə, indi qaç.

Əgər canavar olsaydı... Onda mən ona qışqırdırdım: “Get, get, burdan!” O isə tez qaçıb gedəydi. Nə olaydı quşlara da bu cür yanaşıb tamaşa edə biləydim.

Yoxsa yalançı bülbülə belə iyirmi addımlıqdan, budaqların arasından tamaşa edə bilmirsən. Yalançı bülbül bir yana dursun, heç nərdivanın üstündə oturan özgənin pişiyini də tumarlaya bilmirsən: pişik o saat belini qabardır, quyruğunu əyir – hop-hop tez çardağa qaçır... Meşənin içi ilə gedirsən, elə bil ki, orada heç bir vəhşi heyvan yoxdur, – hamısı səndən gizlənir və səslərini belə çıxarmır. Bir dəfə mişovul gördüm – özü də ki, yalnız quyruğunu. Bəlkə də heç mişovulunki deyilmiş.

Mən yaşlı adamlardan soruşdum ki, – elə bir yer var ki, orada heyvanlar adamları özlərinə yaxın buraxsınlar? Böyüklər mənim

bu sualıma yalnız gülürdülər və belə bir səfeh söz deyirdilər: “Bax, bir az duz götür, dovşanın quyruğuna səp, o vaxt dovşan səni özünə yaxın buraxar”.

Bu mənə bərk toxundu! Mən böyüdüm, amma bu incikliyi heç cür unuda bilmədim, lakin dovşanı tovlaya biləcəyimə, əlbəttə, artıq inanırdım. Mən artıq dənizçi idim, gəmi mexaniki. Nə isə gəlib balina ovlayan gəmiyə düşmüşdüm.

Balinalar, əlbəttə, bizdən sürətlə qaçırdılar. Qaçmaqlarının da səbəbi vardı: biz onları topla vururduq. Top gülləsi ilə. Güllənin ucuna isə nizə bənd edilmişdi: bu qarmaq adlanır. Nizədən isə paroxoda ip uzanırdı.

Lakin mən bunlara tamaşa etməyi sevirdim. Heç tamaşa edilməli bir şey də yox idi: başımızın üstü göy, aşağı su, suyun üstü isə buz bağlamışdı. Biz həmişə soyuq ölkələrdə üzürdük.

Bir dəfə dənizdə tufan qopdu. Gəmi bizi harasa aparırdı. Mən gəminin maşın hissəsində oturmuşdum və heç soruşmurdum ki, biz belə hara üzürük.

Birdən nə isə səs eşitdim – yuxarıda hamı qışqırırdı:

– Yer görünür! Otlar, yaşıl otlar.

Mən inanmadım, tez özümü göyertəyə atdım. Doğrudan da, sahil, yaşıl otlar, dağlar, göydə günəş görünürdü. Hamı sevinirdi, hətta oxuyurdular da.

Kapitan paroxodu saxladı, hamı sahilə otun üstündə gəzmək üçün kapitandan icazə istədi.

Biz qayıq ilə üzüb sahilə getdik və otun üzəri ilə qaçışmağa başladıq. Mən lap uzağa, təpənin dalına qaçıb getdim, yorulduğum üçün çəmənləkdə uzandım.

Birdən gözümün qabağında nə isə ağ bir şey gördüm – bu nədir? Mən azacıq qalxdım. Gördüm ki, dovşandır. Tamam ağ, əsl dovşan.

Fikirləşdim: “Gülməlidir. Ot yaşıldır, dovşan isə ağ. Bizdə dovşanlar yazda boz olur”.

Mən dovşanları hürkütməmək üçün tərpməyə qorxurdum.

Gördüm ki, bir başqası da çıxdı. Budur, onlar indi üç dənə idi. Tfu səni! İndi də on oldular.

Mən hərəkətsiz oturmaqdan yoruldum və yerimdə qurcalandım. Dovşanlar mənə baxdılar və qaçmağa başladılar, məndən yox, mənə tərəf qaçdılar.

Bu nə möcüzədir: yüzə qədər dovşan ətrafımda dövrə vurub mənə baxırdı. Yoxsa mən əcaib vəhşi heyvanam, nədir?

Mən istədiyim kimi hərəkət edirdim. Hətta papiros da çəkdim. Dovşanlar məni daha yaxşı görmək üçün dal pəncələri üstünə qalxdılar.

Bu mənə elə gülünc göründü ki, dovşanlarla danışmağa başladım:

– Ay kələkbazlar! Bu doğrudanmı belədir? Doğrudanmı elə ola bilər ki, dovşanlar adamdan qorxmasın? İndi baxın, mən sizi qorxudaram.

Dovşanlar qulaqlarını tərpedərək baxırdılar.

– Bu saat mən sizi tüfənglə vuraram.

Yalan deyirdim, yanımda tüfəng-zad yox idi.

Mən əllərimi bir-birinə vuraraq ucadan qışqırdım: “part”, “part!”.

Dovşanlar yerlərindən dik atıldılar. Yəqin təəccübləndilər. “Gör nə səfehdir”. Lakin heç biri qaçmadı, sadəcə olaraq, yanımdaca durub otları didişdirirdilər.

Bax, indi əgər duz olsaydı, hərəsinin quyruğuna bir az duz səpərdim.

Bu vaxt anladım ki, paroxoda qayıtmaq vaxtıdır.

– Hə, salamat qalın, qoçaq dovşanlar! – dedim. Özüm də qaбаға yeridim.

Ancaq baxırdım ki, dovşanlar ayağımın altında qalmasın.

Hara gedim? Paroxod hardadır? Hansı tərəfdədir? Tamam unutmuşdum.

Qabaqda dağlar ucalırdı. Fikirləşdim ki, gəlsənə elə dağın başına çıxım, hündürdən dənizin hansı tərəfdə olduğunu görəəm. Oradan düz dənizə tərəf gedərəm. Dənizdən də paroxoda.

Başladım dağa dırmaşmağa. Birdən, bu nədir belə, deyəsən inək ayağının izlərinə oxşayır?

Lap çox idi. Buradan bir sürü inək keçmişdi.

Fikirləşdim: “Gülməlidir. – İndi ki, buradan sürü keçib, – deməli, çobanı da var. Demək, burada adamlar yaşayır. İndi mən çobanlardan soruşaram görüm nə üçün onların ölkəsindəki dovşanlar bu cür qoçaqdır”.

İneklərin keçdiyi yol isə getdikcə daralırdı. Budur, artıq izlər bir-birinin dalınca düzülür və cıgır tapdalanmışdır, cıgır düz gedib sıldırım dərəyə çıxırdı. Elə dik idi ki, başladım iməkləyə-iməkləyə dırmaşmağa, özüm isə fikirləşirdim ki, mən buranı belə çətinliklə dırmaşıram, görəsən inəklər bura necə çıxıb? Qəribə inəklərdir. Bura tək-cə keçilər dırmaşa bilər.

Mən lap yuxarı çıxdım: aşağıya baxmağa qorxurdum. Budur, qarşımda yekə bir daş vardır. Heç bilmirdim ki, ora necə çıxım.

Mən əllərimlə ondan yapışdım, ayaqlarımla itələyərək cəld daşın üstünə sıçradım.

Bircə nəfəsimi dərəydim.

Heç nəfəs dərmək vaxtıdır? Mənim on addımlığımda iribuynuzlu bir vəhşi heyvan durmuşdu, tamam tüklü idi, tükləri elə uzun idi ki, yerə dəyirdi, ayaqlarında iti dırnağı vardı. Düz mənə baxırdı.

Bir qədər baxdıqdan sonra üstümə gəldi.

Fikirləşdim: “Geri çəkilmək lazımdır”.

Geriye hara gedim? Əgər bu daşın üstündən dərəyə tullansam, bir daş parçası kimi aşağı yumalanıb parça-parça olaram. Dərəyə baxanda adamın başı hərlənir.

Qabaqda isə bu buynuzlu heyvan. İndi mənə elə buynuzlar ki...

Ürəyimə qorxu düşdü. Dəhşətdən gözlərimi yumdum, qoy nə olur-olsun.

Budur, gözlərim yumulu halda eşidirdim: vəhşi heyvan mənə yaxınlaşırdı. Lap yaxınlaşırdı.

Hənirini duyurdum.

Özümü saxlaya bilmədim, bir gözümü azacıq araladım, biz onunla üz-üzə durmuşduq.

O, havanı burun deşiklərindən içəri çəkdi və yana finxırdı, Döndü və... yavaş-yavaş geri çəkildi.

Mən özümə gəldim, demək, mənə buynuzlamaq istəmir. Fikrindən döndü.

Ayağa qalxdım. Bu vaxt gör nə gördüm: bu heyvanlardan bir sürüsü iyirmiyə qədəri, burda, dağda otlayırdı. Əgər istəsəydilər, onlardan hər biri mənə buynuzu ilə vurub ayağının altında tapdalayardı. Lakin, aydın idi ki, onlardan heç biri üstümə atılmağa hazırlaşmırdı.

Mən birdən xatırladım ki, belələrini şəkillərdə görmüşəm, hətta adlarını da yadıma saldım. Bu yırtıcılar dağ kəli adlanır.

Ətrafa nəzər saldım – orada, kəllərin arxasında dənizi gördüm.

Fikirləşdim ki, ziyan yoxdur, nə qədər ki, onlar mənə toxunmur, mən, bəlkə bir eniş tapdım və dağı dövrələmə düşdüm.

Dağdan enmək üçün bir yer tapmadım, bu vaxt bizim paroxodun fitini eşitdim. Bu o demək idi ki: mənim gəlib çıxmadığımı görüb səsləyirlər. Tapa bilmirlər və heç kim bilmir ki, mən bu dağın başındayam. Burada adam yaşamır. Tələf olub gedəcəyəm.

Bircə əlacım var idi ki, düz qabağa, kəllərin üstünə yeriyim. Eh, nə olur-olsun, hürküdüb qaçırdaram.

Amma özüm yaman qorxurdum.

Mən dəhşətli bir səslə bağırırdım... Dəyirmanın qanadları kimi əllərimi yelləderək ayaqlarımı yerə vururdum.

Kəllərin hamısı mənə baxırdı, bala və camışlarını aralığa alıb özləri, isə buynuzlarını qabağa verərək, dövrələmə durmuşdular.

Mən o saat sakitləşdim və hətta yerə oturdum. Kəllər isə durdular, durdular – mənim onlara toxunmadığımı gördükdə, yenidən otlamağa başladılar.

Paroxod isə ara vermədən fit çalırdı.

Mən az qala ağlayacaqdım. Papağımı başımdan götürdüm və kəllərlə danışmağa başladım – heç kim yox idi, ona görə də utanmırdım.

Mən dedim:

– Bilirsiniz, vicdanım haqqı, mən hökmən paroxoda getməliyəm! Mən heç kimə heç nə etmərəm. Ancaq, xahiş edirəm, xahiş edirəm, mənə buynuzunuzla vurmağın, mənə dişləməyini! Mən ancaq çıxıb getmək istəyirəm, vicdanım haqqı.

Kəllər mənim necə danışmağıma tamaşa edirdilər, vəssalam.
Mən qabağa yeridim. Düz kəllərin üstünə. Yeridikcə əvvəlcə dediklərimi təkrar edirdim:

– Əzizlərim, mən, vicdanım haqqı, yalnız elə... Mən paroxo-da getməliyəm.

Hətta kəllərdən birini əlimlə yavaşca sığalladım da.

Sonra onların arasından keçib getmək üçün bəzilərini itələməli oldum. Bunu cəsarətlə edirdim.

– Bir yol verin görək də! Yoxsa elə durmusunuz ki, keçib getmək mümkün olmur.

Gördüm onlardan biri qabaqda, lap yolumun ağzında uzanıbdır. Mən bu dəfə qışqırdım:

– Ey, ayağa dur!

Lənətə gəlmiş heç tərpənmədi də, heç vecinə deyildi.

– Ey, sənnənəm, dur ayağa!

Mən kəlin lap yaxınına getdim və ayağımla qarnına vurdum.

Onların tükü o qədər çox idi ki, çəkməm samanlığa girmiş kimi tükərin içində batdı.

Kəl isə bundan qəzəblənmədi: yalnız böyüdü, tələsmədən dizi üstə qalxdı, ev inəkləri kimi ayağa durub könülsüz kənara çəkildi. Mən onu üstəlik ovcumla da itələdim.

Mən sürünün arasından keçib getdim. Dağdan aşıb dərə boyu üz qoydum qaçmağa – tez dənizə tərəf. Paroxod artıq həyəcanla fit verirdi.

Mən var gücüm ilə qaçırdım. Fikirləşirdim ki, bunlar ilk baxışda çox dəhşətli və tüklü kəllərdir. Əgər bunları da qoyun kimi qırxsalar, adicə keçi kimi görünər. Onların bu dərəyə necə dırmaşdığını başa düşdüm: axı onların dırnaqları çox itidir.

Birdən qabaqda iki it gördüm. Bu nədir?

Yox əşi, it nə gəzir – canavardır. Əsl qütb canavarları.

Bunlara mən yaxşı bələddim. Paroxoddan belələrini dəfələrlə görmüşdüm.

Düz mənim üstümə qaçırdılar. Məni görmürdülər. Torpağı iyləyirdilər.

Külək onlar tərəfdən əsdiyi üçün mənim iyim onlara gedib çatmırdı. Onlar mənim iyimi almırdılar, yerə baxa-baxa qaçırdılar.

Mən yerimdəcə quruyub qalmışdım. Bəlkə görmədilər, ya nımdan qaçıb getdilər.

Canavarlar isə getdikcə yaxınlaşırdı.

Bilirsinizmi bu vaxt nə oldu, milçək, yaramaz balaca bir milçək burnumun üstünə qondu. Mən əlimi tərpətməyə qorxurdum. Milçək də gözümə görünürdü, indicə canavar məni parçalayıb yeyəcəkdi. O isə, yaramaz, burnumun üstündə sərbəstcə gəzişərək, burnumun içinə girdi.

Bax gör bu vaxt nə oldu.

Milçək burnumun içini qıdıqladı, qıdıqladı, mən var gücüm ilə bərkdən asqırdım – həbçi!

Canavarlar dayandı. Bir an mənə baxdılar... Sonra götürüldülər. Onları ancaq bir an görə bildim.

Mən irəli atılaraq, tez dənizə tərəf qaçdım. Qayıqda gözləyirdilər. Paroxod da üst-üstdən fit verib məni danlayırdı.

Paroxoddan kapitandan soruşdum:

– Bu hansı yerdir?

– Qrenlandiyanın şərq sahili, – kapitan cavab verdi.

– Bunun bir əhəmiyyəti yoxdur, – dedim. – Belə də ölkə olar? Burada hər şey tərsinədir, baş-ayaqdır: dovşanlar özləri az qala adamın qoltuğunun altına soxulur, dağ kəllərini istəyirsən lap kösövlə qov, qaçmırlar, canavarlar isə adamın asqırmasından top gülləsindən qorxan kimi qaçırlar.

Mən fikirləşdim ki, hər şey eyni ilə mən balaca olanda dovşanın quyruğuna duz səpmək istədiyim kimidir.

Kapitan gülümsündü. O dedi:

– Bu, ona görə belədir ki, buralarda insan yaşamır. Heç əvvəllərdə də yaşamayıb. Dovşanlar və dağ kəlləri adam görməyiblər, ona görə də adamdan qaçmırlar.

Mən:

– Bəs canavarlar nə üçün qorxdular? – soruşdum.

– Canavarlar isə bura təzə gəlib. Amerikadan buzun üstündə gəlib bura çıxıblar. Onlar insanın nə demək olduğunu çox yaxşı

yadda saxlayıblar və onun əlindəki tufəngin də nəyə qabil olduğunu bilirlər. Onların insanlara baş qoşmağa həvəsləri yoxdur.

Bax, kapitan mənə belə dedi. Mən də fikirləşdim ki, bu, doğrudan da elədir.

BİLİCİ DOVŞAN

Qonşu kolxozdan iki nəfər ovçu yanıma gəldi. Papiroslarını eşib, o yandan–bu yandan söhbət etdilər. Sonra qoca dedi:

– Biz sənin yanına bir iş üçün gəlmişik. Sən təcrübəli adamsan, hər bir heyvana yaxşı bələdsən, yaqın ki, bizə də kömək edə bilərsən.

Mən soruşdum:

– Nə olub ki?

Cavan gülümsünərək dedi:

– Deməyə utanırıq. Bir dovşan bizi lap tənə gətiribdir. Hər gün kolxoz dirriyində nə qədər kələmi tələf edir. İri boz bir dovşan.

– Güllə ilə vurun, qurtarsın getsin.

– Elə iş də ondadır ki, onu heç cür ələ keçirmək olmur. Biz onun dalınca it də salmışıq, qundaqlı ox–yay da düzəlmişik – amma öldürə bilməmişik. Görməyinə görürük, amma tutmağa gəldikdə tuta bilmirik, elə bil yoxa çıxır. Hətta qızlar belə bizə gülürlər, biabırçılıqdır, biabırçılıq.

Qoca öz–özünə deyindi:

– Yoldan çıxardır!..

İş ona qalıb ki, əlində buxurdan olan keşişin özünü çağırmaq. Bu günlərdə biz çöllə gedirdik, o isə lap ayağımızın altından sıçrayıb çıxdı. Mən baltanı ona atdım. Özüm isə sürüşüb çalaya düşdüm – gup! Tamam palçığa bulaşmış halda oradan çıxdım, uşaqlar dişlərini ağardılar. O isə gözdən itib getdi, elə bil ki, heç yox imiş.

Mən dedim:

– Boş şeydir! Dovşan elə dovşandır da. Ona balta tolaqlamaqdansa tufənglə vursaydınız, daha yaxşı olardı, onda qaçıb qurtara bilməzdi.

Cavan oğlan dedi:

– Tufənglə də təcrübədən keçirmişik. Axı biz ovçular, az dovşan vurmamışıq. Siz necə fikirləşirsiniz–fikirləşin, bu adi dovşanlardan deyil. Tələyə düşmür, güllə dəymir, iti də öz ləpərindən azdırır. Düzünü desək – bu bilici dovşandır. Əgər inanmırsansa, özün get yoxla.

– Gəl yaxşılıq elə, – deyə qoca xahiş etdi. – Bəlkə sən bəxtin gətirdi. Elə ona görə yanına gəlmişik.

– Əlbəttə, elə günü sabah gələrəm. Ancaq bir şey var: mən sizin dovşanı vurub öldürərəm, siz isə deyərsiniz ki, bu, həmin dovşan deyil.

– Yox... – cavan səsinə uzadaraq qocaya baxdı, – ola bilməz. Dayı, sən özün de.

Mən təəccüblə soruşdum:

– Daha nə demək istəyirsiniz?

– Bir şey var ki... – qoca nə isə demək istədi və dili topuq çaldı. – Onun... Sən, bəlkə, bizi axmaq hesab edirsən. Eh, onsuz da dəxli yoxdur: gələrsən, öz gözlərinlə görərsən. Həmin boz dovşanın kürəyində taxta dəstək var.

Mən qəhqəhə çəkib gülməkdən özümü güclə saxladım.

– Eh, dayı, danışdın da! İndi ki kürəyində taxta dəstək var, onda onun üçün bu qədər narahat olmağa dəyməz.

Qoca heç nə demədi, hətta gülmədi də. Cavan dişlərini ağartdı və üzr istəyirmiş kimi dedi:

– Biz özümüz də inanmırıq, ancaq özün gəl gör. Siz təcrübəlisiniz, bəlkə onu sadəcə olaraq bizə izah edəsiniz.

Adama bir dənə də tütün büküb eşdilər və sağollaşıb getdilər. Mən fikrə daldım. Gördüm ki, məsələ ciddidir, təcili iş girişmək lazımdır. Bəla onda deyildi ki, dovşan kolxozun bir az kələmini korlayırdı, yox, əsas məsələ o idi ki, o, başdan–ayağa sirt idi: kürəyində bir cür “dəstək” vardı və bu heyvan tufəngdən, itdən və tələdən canını anlaşılmaz şəkildə qurtara bilirdi. Bir yerdə ki şübhəli sirt oldu, o tez pıçıltya və söz–söhbətə səbəb olur və yayılara axmaq mövhumata çevrilir.

Kəndlilərin xəyalında köhnə aləm – meşə və bataqlıqda olan qulyabanı, cin-şeytan, əcinnə, suadamı və sair canlanır. Budur, yenə qoca, əlində buxurdan olan keşişi yada saldı.

Mən qət etdim ki, nəyin bahasına olursa-olsun bu dovşanı ələ keçirməliyəm və onun bütün sirrini tamamilə açmalıyam.

Ertəsi günü səhər tezdən işə başladım. Öz tazımı səslədim, tufəngi götürüb qonşu kolxoza yollandım.

Gənc ovçu məni kənddən bir qədər aralıda olan dirriyə, onun dediyinə görə hər gecə sirli boz dovşanın gəldiyi yerə apardı. Uzun şüvüllərdən və payalardan hörülmüş sıx çəpərdəki yarıqı və buradakı özü atan oxu mənə göstərdi. Tələni ələ düzəltdirmişdilər ki, siçan siçanlıqla belə dirriyə sıçrayıb keçə bilməzdi: tələnin oxu onu mütləq öldürərdi. Çəpərin içindəki oyucu at tükü ilə ələ çarpaz tarıma çəkmişdilər ki, hətta yaxından belə seçmək olmurdu. Tükə bir balaca toxunan kimi tələ açılacaqdı və ox düz birbaşa yarığa dəyəcəkdi.

Mən oxu da gözədən keçirdim: ucunda üçdişli dəmir qarmağı olan uzun ağacdən ibarət idi, bu cür qarmaqla qayıqdan iri balıq tuturlar, bu bir az balacası idi.

– Dəmirçixanada özüm düzəltdirmişəm, – ovçu təkəbbürlə dedi.
– Bir bax, dişləri gör necə möhkəmdir, heç vaxt qopmaz.

Balıq tutmaq üçün işlənən tilovlardakı kimi, dəmir dişləri girintili-çixıntılı dillərdən ibarət idi.

Mən soruşdum:

– Bu tələyə heç heyvan düşübümü?

– Necə düşməyə bilər. Yayda iki ana dovşan və dörd də bala dovşan düşmüşdü. Yazda isə – onda hələ bilici dovşan buralara gəlməmişdi, mən bir gün səhər gəlib gördüm ki, tarıma çəkilmiş ip açılıb, tələdə isə heç nə yoxdur. Ox da yerində deyildi. Hər yeri axtardıq, tapılmadı, təzəsini düzəltməli olduq.

Biz dayanıb söhbət edəndə kimi, itim o saat tələnin yanındakı izi tutub hürə-hürə kartof ləklərinin arası ilə qaçıb getdi. Mən tufəngi çiyimdən götürüb atmağa hazırlaşdım.

– Getdi, getdi – deyərək ovçu qışqırdı. – Odur qaçır.

Yekə bir dovşan kartof ləklərinin arası ilə qaçırdı, mən onun qızartdaq kürəyində adi qapı dəstəsi böyüklüyündə ağ taxta parçasını gördüm.

Dovşanla mənim aramdakı məsafə altmış addım olardı, bir saniyə də vaxt itirmək olmazdı. Mən gülləni ələ vaxtda atdım ki, dovşan, cırcırma havaya qalxdığı kimi, yüngülcə iri sıçrayışla çəpəri aşmaqda idi.

Ya mən dovşana “hoppanarkən” güllə atmağa adət etmədiyimdən, ya da başqa səbəbdən, atdığım qırma dovşana heç bir xəta yetirmədi. O görünməmiş cəldlikdə çəpəri aşıb çöllə qaçıb getdi, it də onun dalınca götürüldü.

– Gördün? – gənc ovçu soruşdu.

– Bu hələ nədir ki? İt onu haqlayar, mən isə qırmanın yekəsini ataram.

– Gedək! – deyərək ovçu razılaşdı. – Ancaq əvvəlcədən deyim ki, o, itdən də qaçıb qurtaracaqdır.

– Baxarıq.

Təəssüflə demək lazımdır ki, ovçunun dediyi düz çıxdı. Biz görürdük, dovşan iti çox qabaqladı, çölü kəsmə yolla keçib, düz dəmir yolu yatağına tərəf yol aldı. Elə bu vaxt sürət səmşinin qatarı gurultu və cingilti sala-sala ötüb keçdi. Dovşan dəmir yolu yatağının altındakı kolluqda gözəndən itdi, qatar isə yuxarıdan gurultu salaraq keçdi.

Ovçu dedi:

– Maşına da bələddir. Azacıq da olsun ondan qorxmur. Deyirəm də, hər şeyi bilən dovşandır. Bu gün biz bir daha onu görə bilmərik. Elə ki gedib kolluğa girdi, orada da batıb qalacaq.

Bu dəfə də cavan oğlanın dediyi düz çıxdı.

Nahaq yerə itim hürə-hürə kolluğu axtarırdı, nahaq yerə mən bu bataqlıqdakı kolluğun içi ilə bir təcicikdən o birinə atılırdım. Dovşan yoxa çıxmışdı.

Cavan ovçu dedi:

– Hər dəfə, bax, beləcə yerin altına girib yox olur, həmişə də eyni yerdə.

Bütün günü mən dovşanı axtardım. Gecəyə yaxın yorğun halda evə qayıtdım və düzünü deyim ki, bərk karıxmışdım. İş mən düşündüyümdən çətin imiş.

Lənətə gəlmiş boz dovşan tezliklə həyatımı dəyişdi. Mən bütün işlərimi atdım, hər gün səhər günəşlə birlikdə qalxıb artıq mənə tanış olan yolla kolxozun dirriyinə tərəf gedirdim. Demək olar ki, orada hər gün mən bilici dovşanı görürdüm, ancaq ona güllə atmaq mənə bir dəfə də olsun müəssər olmurdu. Hər dəfə də onu dəmir yolu yatağındakı kolluqda gözdən itirirdim.

Kolxozda artıq hamı mənə gülürdü.

– Hə, cavan oğlan, dovşan, deyəsən, səndən ağıllı çıxıb?

– Nəhayət, mən tufəngsiz və yanımda it olmayanda dirriyə gələndə qoca ovçu həqarətlə gülümsədi, öz-özünə danışmış kimi dedi:

– Görünür, şeytan-əcinne səndən qüvvətli çıxdı. Dinmədim, çünki mənim öz planım var idi. Dəmir yolu yatağından o yandakı təpənin üstündə gözetçi qülləsi ucalırdı. Mən gənc ovçudan xahiş etdim ki, yarım saatdan sonra iti ilə birlikdə dirriyə gəlsin, özüm isə düz qülləyə sarı yeridim və qüllənin lap təpəsinə dırmaşdım. Elə ki, gördüm ovçu dirriyə yaxınlaşır, mən durbini yuxarı qaldırdım, ta ki bilici dovşanın ilk sirrini başa düşənə qədər mən durbini gözümdən çəkmədim.

Mən onu lap açıq-aydın görürdüm: boz dovşan çəpəri aşdı, çölü keçib dəmir yolu yatağının yanındakı kolluqda gizləndi. Mən durbini relslərin üzərilə gəzdirərək sağa və sola baxmağa başladım: güman edirdim ki, dovşan, bəlkə, yatağın üstünə çıxıb və orada da gizlənəcək.

Relslərin üzəri ilə uzun yük qatarı keçirdi, boz dovşan isə qatarın nə qabağında, nə də dalında görünmürdü.

Dəmir yolu yatağının sağ tərəfi kolluq idi. Mən çölə yatağın sol tərəfindən baxırdım. Birdən orada dovşanın yerin altından necə sıçrayıb çıxdığını gördüm. Bu bilici boz dovşan idi: mən durbinlə onun kürəyindəki ağ taxta dəstəyi aydınca görürdüm.

O, ehtiyatla ağaclığa – çölün ortasındakı kiçik pöhrəliyə girib gizləndi.

Mən yenə beş dəqiqə durbini gözümdən ayırmadım: gözlüyürdüm görüm, dovşan pöhrəlikdən çıxacaq mı? O çıxmadı. Deməli, onun yuvası orada, pöhrəlikdə idi.

Mən qüllənin başından düşmədim, ovçunu səslədim. O, təpənin üstə qalxdı.

Mən ona qışqırdım:

– İti götürüb tez o pöhrəliyə gedin, tufəngi hazırlayın, dovşan oradadır.

Özüm isə yenə durbinlə baxmağa başladım.

Ağıllı tazılar izi cəld alıb hürə-hürə sürətlə pöhrəliyə tərəf qaçdılar. Mən yalnız bircə şeydən qorxurdum ki, dovşan pöhrəlikdən çıxıb qaçdığı vaxt ovçu dovşanı vurmaq üçün pusquya yaxın dura bilməsin.

İş tamam başqa cür oldu.

Ovçu çöldə kolun dalında yaxşıca pusquya durdu. İtlər hürə-hürə pöhrəliyi bir neçə dəfə dolanaraq çölə sıçradılar.

Dovşan isə yenə də görünmədi.

Ovçu özü pöhrəliyi diqqətlə axtarandan sonra, mənə aydın oldu ki, biz burada bilici dovşanın ikinci bir kələyinə rast gəlmişik. Mən axı yəqin bilirdim ki, o bu pöhrəliyin içindədir: hər tərəf təmiz, hamar çöllük idi. Əgər dovşan oradan sıçrayıb çıxmış olsaydı, mən onu hökmən görürdüm.

Mən qüllədən aşağı endim. Bu gün bilici dovşanın yalnız birinci kələyini – yatağın yanındakı kolluqda o, itləri izindən necə azdırdığını başa düşmək mənə qismət oldu.

Məhz kolxozçu ovçuların dedikləri söz gözlənilmədən düz çıxdı, doğrudan da, boz dovşan burada yerin altında yox olurdu.

Dəmir yolu yatağında boru vardı, bu borunu ona görə bura qoymuşdular ki, təpəni yuyan sular onun içərisindən keçib getsin, həmin yer bataqlıq idi. Yatağın yanındakı kolluqda su yığılırdı. Əvvəllər isə yol çəkilməmişdən qabaq, yəqin ki, oradan çay axırmış. Boru qoyublar. O vaxtdan bəri yatağın altındakı alçaq yerdə sıx kolluqlar bitib, ona görə də boruya keçid yolu görünmürdü.

Boz dovşan bunu bilirdi, ona görə də borunun içindən heç bir çətinlik çəkmədən keçib gedirdi. İtlər oradan keçə bilmədilər. Dovşan isə gözlənilmədən yenə çöldə göründü.

Mən gənc ovçudan xahiş etdim ki, ta mən dovşanı tutmayınca bu sirri heç kəsə deməsin; axı mənim qarşıma bir kələk çıxdı. Mən ağıma yerləşdirə bilmirdim, – axı o pöhrəlikdən hara çıxıb gedə bilirdi? Göyə ki, ucmayacaqdı.

Bilici dovşanı tutmaq indi artıq asandır; mən yalnız tüfənglə yatağın o tərəfində borunun yanında pusquda durmalı idim, ovçudan isə xahiş etmək lazımdır ki, dovşanı dirrikdən hürküdüb qaçırsın. Çəpgöz isə borunun içərisindən keçərək, düz mənim əlimə keçəcəkdı.

Ancaq onun pöhrəlikdə yox olması sirrini isə hələ də başa düşməmişdim və mən özümə söz verdim ki, o hiyləgəri öz yuvasında tutum. Onun bütün kələklərini açmaq çox maraqlı olardı.

Lakin bu məsələ də, mənim düşündüyüm kimi, o qədər asan olmadı.

Nahaq yerə mən dörd gün dalbadal tüfəng götürüb itlə dirriyə getdim və nahaq yerə pöhrəlikdə hər qarış yeri axtardım. Yerdə dovşan ləpiri var idi.

İzlər dövrə vururdu və az qala hər ağacın altında bir-birinə qarışırdı. Hər dəfə də təzə izlər olurdu: it narahat idi, hürürdü. İzləri aşkar etmək üçün heç bir imkan yox idi. Heç yerdə də yuvanın nişanəsi görünmürdü.

Dovşanın yuvası ya kol dibində, ya daş altında, ya da ki, içində bir yığın çör-çöp olan çala-çuxurdan ibarət olur. Mən artıq belə qərara gəlmişdim ki, bu qərribə boz dovşan, – bilici – özünə yuva tikir, ev dovşanı kimi yeri qazıb içinə girir. Lakin yuva heç yerdə görünmürdü, pöhrəlikdə cavan ağaclar yox idi, burada hər şey – yerdəki hər cür iz, aralıqdakı iri qara nohur aydın görünürdü.

Burada dovşan heç cür gizlənə bilməzdi. Mən özüm də neçə dəfə pöhrəliyə gəlmişəm, burada onu bir dəfə də olsun görməmişəm.

Mən yenə durbini götürdüm. Amma bu dəfə qülləyə yox, sallaq söyüd ağacına çıxdım. Buradan pöhrəlik çox yaxşı görü-

nürdü. Çox gözləmək lazım gəlmədi: mən indi artıq bilirdim ki, hər şeyi bilən dovşan nə vaxt dirriyə gəlir və nə vaxt da pöhrəliyə yatmağa gedir.

Mən tezliklə onun yatağın altındakı borunun içindən necə çıxdığını gördüm. O arxayincasına açıq çöllə yüyürərək mənim oturduğum ağacın altından keçdi.

Əlbəttə, ağacın başına baxmaq onun heç ağına gəlmədi. Hətta mənim burada olmağımdan da xəbər tutmadı, mən isə durbinnə ona diqqətlə baxırdım. Kürəyindəki sirli taxta dəstəyə də baxdım.

O gündən ki mən bilici dovşanla tanış olmuşdum, bu gecə birinci dəfə şirin yuxuya getdim. Səhər gec oyandım, bir qədər işlədim və ancaq nahardan sonra tüfəngimi götürüb qonşu kolxoza getdim – iti isə aparmadım.

Mən, qoca və cavan ovçunu, bir neçə qoca və cavanları dəvət elədim ki, birlikdə gedək. Onlara bildirdim ki, şeytan-əcinne saydıqları bilici məşhur dovşanı onların gözlərinin qarşısında öldürəcəyəm.

Mənim belə arxayın-arxayın danışmağım məsxərəçiləri karıxdırdı. Öz aralarında pıçıldaşaraq, dalımcə gəldilər.

Hər şey bizim istədiyimiz kimi gedirdi.

Cavan ovçunun tazıları dovşanı dirrikdən hürküdüb qaçırtıdılar.

Dovşan çəpəri aşdı, çölü ötüb keçdi və kolluqda gizləndi. İtlər onun izini itirdi və sahiblərinin yanına qayıtdılar...

Mən kolxozçuları dəmir yolu yatağına apardım, borunu onlara göstərdim. Hamı içini çəkdi. Qoca ovçu isə burnunun altında deyindi ki, heç bir dovşan bu borunun içinə girə bilməz, pişik deyil ki.

Dəmir yolu yatağının dalında itlər təzədən izi aldılar. Onlar bütün pöhrəliyi gəzdilər və yenə quyruqlarını qısaraq həyəcanla geri qayıtdılar.

Qoca ovçu istehza ilə mənə baxdı və dodağını büzdü.

Cavan isə, əksinə, inamla mənə baxırdı. Mən ondan xahiş etdim itləri bağlasın, dedim ki, onlar daha bizə lazım olmayacaq. O, məmnuniyyətlə mənim dediyimi elədi.

Mən onları pöhrəliyin ortasındakı iri qara nohurun yanına gətirdim, tüfəngi çiyimdən aşırıdım.

– Sizin hər şeyi bilən dovşan tülkü kimi hiyləgərdir, – dedim.
– O özü üçün qərribə və qorxusuz bir yer seçib yuva salmışdır. Siz ondan iyirmi addım aralıdasınız. Danışın, səs salın, – dovşan nə sıçrayıb çıxmaz, nə də qaçmaz. O arxayındır ki, nə bir adam, nə də bir it onu bu sığınacaqda tapa bilməz.

Kolxozçulardan kim isə şübhə ilə soruşdu:

– Yoxsa, sənin fikrincə, o nohurda gizlənib – nədir?

– Yox, orada gizlənməyib, izini isə nohurda itirib. Birdən qoca ovçu acıqla dedi:

– Bizi əldən saldıgın daha bəsdir. Yox bir, gedib ağaca çıxıb, – o, nohurun ortasındakı budaqları yerə əyilmiş enli, qoca söyüd ağacını göstərdi. – Quş deyil ki, ağacın bir budağından o birinə qonsun. Sən, cavan oğlan...

Mən onun sözünü kəsdim.

– Dovşan lap elə o ağacın üstündə oturmuşdur. Baxın.

Mən qoşalülə tüfəngimi yuxarı qaldırıb sudan bir metr yuxarı qalxmış söyüdü nişan alıb atdım.

O dəqiqə kürəyində ağ taxta dəstək olan boz dovşan ağacın böyründən çıxıb özünü şappıltı ilə suya atdı.

Dovşanın gözlənilmədən ağacdən düşməsi hamını təəccübləndirmişdi, belə ki hamı ayı olaraq dinməzə yerində durmuşdu. Hətta güllə atmaq belə heç kəsin ağına gəlmədi.

Soruşdum:

– Gördünüzmü? Haydı, dalımca gəlin!

Mən nohura girdim, onlar da ayaqlarını şappıldada-şappıldada ardımca gəldilər.

Bizim indicə dayandığımız yerin yanında qoca söyüd ağacının kötüyündə suyun lap üstündə iri bir oyuq vardı. Oyuğun içində saman qırıntıları yığılmış batıq bir yer var idi. Orada dovşanın tükləri aydın-aşkar görünürdü.

– İşə bax, gör harda gizlənib! – Cavan ovçu köksünü ötürdü.

Qoca ancaq tüpürdü və ayaqlarını nohurda şappıldada-şappıldada geri qayıtdı. Lakin o, birdən dayandı, bizə tərəf döndü və istehza ilə dedi:

– Bəs dəstəyi kim onun kürəyinə taxıb? Yoxsa özü taxıb?

Mən bu suala cavab hazırlamışdım. Mən ağacın başında olanda bilici dovşan mənim gözümün qabağından keçəndə, durbinlə bu “dəstəyə” yaxşıca baxmışdım.

– Özü, – dedi, – əlbəttə ki özü, bu cavan oğlanın yaxından iş-tirakı ilə, – mən gənc ovçunu göstərdim. – Tanıdın?

– Mənim işimdir, – deyib gənc ovçu güldü. – Özüm dəmir-çıxanada düzəltmişəm. Artıq çıxartmaq olmaz.

Dovşanın kürəyindəki “dəstək” gənc ovçunun dirriyin çəpərindəki oyuğa qoyduğu özüatan oxun qırığı idi.

İri, boz dovşan oxu kürəyində aparıb, hardasa onu sındırıbmış, ucunda üçdişli dəmir olan taxtanın qırığı isə kürəyinə ilişib qalıbmış, ona görə də dəstəyi kürəyində gəzdirirdi.

CULBARS

VOROŞİLOV ATICISININ HEKAYƏSİ

Keçən ilin payızında Tacikistanda ezamiyyətdə idim.

Bir dəfə yeməxanada oturub, xörək gözləyirdim. Birdən bir dəstə döyüşçü içəri doluşdu – hamısı da gənc zabit. Çox həyəcanlı idilər, ucadan danışaraq gülüşürdülər.

Onlardan biri yaxınlaşaraq mənimlə görüşdü.

Məlum oldu ki, leninqradlı tanışlarımdandır. Məni yoldaşlarına təqdim edərək, bizim onunla birlikdə Voroşilov atıcılığına imtahan verməyimizdən danışdı.

Xörəyi birlikdə yedik və buradaca öyrəndim ki, onlar dəstə ilə bu saat ova gedirlər. Culbars adlı bir heyvanı vurmaq istəyirlər, həmin heyvan ətraf kəndlərin çoxlu mal-qarasını tələf etmişdir. Orada guya ki, atıcıların sayına görə bir növ kiçik səngərlər qazılmışdır. Bunlardan ancaq birinin atıcısı çatmır: zabitlərdən hansı isə xəstələnibdir. İndi buna görə də onlar mənə zabitlərlə birlikdə getməyi təklif edirlər. Mənə at və tüfəng verəcəklərini vəd edirlər.

Mən fikirləşdim ki, culbars – bir növ yerli bəbir cinsindən, o qədər də qorxulu olmayan heyvandır. Zorba bir pişikdir – vəssalam. Bir də mənim üstümə elə düşdülər ki, boyun qaçıрмаğa heç bir imkanım olmadı. Həm də ki, yerli əhalini canına zərər yetirən heyvandan xilas etmək özü də bir igidlikdir.

Yola düşdük. Şəhərdən çıxıb cəmi-cümlətanı çöllə iki kilometr yol getdikdən sonra dayandıq.

Mənə doldurulmuş beşatılan verib apardılar səngərə. Mən səngərin içinə girdim, onlar da öz səngərində gizlənmək üçün irəli getdilər. Hamısı tezliklə gözdən itdilər. Qızıl əsgərlər isə bizim atlara minib tələsik çaparaq geriye qayıtdılar.

Yoldaşlarım mənə demişdilər ki, heyvanı bir saatdan sonra gözləmək lazımdır, hazırlaşmağa hələ vaxtım çatardı.

Bu səngər – dərinliyi döşə qədər olan adicə çuxurdur. Başım və çiyinlərim bayırda qalmışdı. Güllə atmaq olduqca rahatdı. Küncdə isə bir dəlik də vardı, oradan aşağıya dar yol gedirdi, başla birlikdə bütün bədənini orada yerləşdirə bilərdin.

Mən fikirləşdim: “Deməli, heyvan hər halda qorxuludur. Bir şey olsa, bu dəliyə girib gizlənmək lazımdır. Axı niyə mən bu qorxulu işə girdim? İndi oturdum özüm üçün damın altında və heç bir yırtıcı heyvandan da – təkcə ağcaqanaddan başqa – qorxum olmazdı”.

Düzünü deyim ki, ağıma cürbəcür fikirlər gəlirdi: “hə, bəbir, culbars! Yaxud da nə bilim, nə zəhrimar – əlbəttə, şir deyil. Hər halda vərmiş etmədiyim üçün qorxuludur: vəhşi heyvan elədir ki, nəinki keçini, həmçinin yekə bir qabanı da öldürər. Qaban elə geri çəkilə-çəkilə köpək dişlərini adama ilişdirsə, o saat adamın ayağı qırılır”.

Tüfəngi diqqətlə nəzərdən keçirdim. Hər şey öz qaydasında idi.

Hər tərəfə göz gəzdirdim. Çöl dümdüz, otlar lap alçaq idi. Ancaq təxminən iki yüz addım irəliddə tuqaylıq görünürdü. Bu, cəngəllik kimi sıx, keçilməz kollardı. Məndən sağda və solda yaxındakı atıcıların başı yerdən görünür, tüfənglərinin lülələri parıldayırdı. Bir sözlə, aramız çox uzaqdı; əgər vəhşi heyvan üstümə atılsa, heç kimdən kömək gözləməirdim.

Vaxtın necə keçib getdiyini heç hiss etməirdim. Mən tez-tez saata baxırdım.

Düz bir saatdan sonra çox irəliddən güllə səsi eşitdim. Bildim ki, şerti işarədir. Bu o demək idi ki, artıq qovucular bizə yaxınlaşırlar.

Yenə hər tərəfə tam sakitlik çökdü. Yalnız hansı alıcı bir quş isə havada qanad çalaraq dövrə vurur və xoşa gəlməyən səslər çıxarırdı, bir də ki, cibimdəki saatin çıqqıltısı eşidilirdi.

Əlimdəki tüfəng atmaq üçün hazır idi. Özüm isə ətrafa baxırdım, gözlərimi tuqaylığa dikmişdim: Mənə elə gəlirdi ki, bax, indicə həmin vəhşi heyvan başını kolların arasından çıxarıb mənə baxdı və yenə gizləndi...

Azı yüz dəfə fikrimdə bu səhnəni canlandırıdım, boz dərili, üstündə qara xallar olan, tazı boyda yekə, quyruğu yerə dəyən bu yırtıcı heyvan tuqaylıqdan necə sıçrayıb çıxacaq və bu uzun quyruğu ilə özünün böyürlərinə qəzəblə necə vuracaq. Pişik kimi ayaqları üstə çökərək irəliyə atılacaq.

Bax, elə üstümə atılmamışdan qabaq onu vuracağam. Düz başından. Yox, yaxşısı budur sol böyründən vurum, – deməli, mənim sağ tərəfimdən. Ürəyindən vursam yaxşıdır. Yoxsa birdən güllə kəllə sümüyündən yan keçər.

Gərgin vəziyyətdə gözləyərək vaxtı tamam unutmuşdum.

Sonra hiss etdim ki, ayaq üstə dayanmaqdan, ətrafıma baxmaqdan və diqqətlə qulaq asmaqdan yaman yorulmuşam. Gözlərimi tuqaylıqdan ayırmağa isə qorxurdum: işdir, birdən elə bu an o, tuqaylıqdan çıxsas, onda necə olar?

Cibimdən saati çıxarıb baxdım: güllə atılan vaxtdan artıq saat yarım keçmişdi. O dəqiqə ürəyim sakitləşdi: indi vəhşi heyvan deyil, qovucu qızıl əsgərlər tuqaylıqdan görünəcəklər. Artıq vaxtdır, onlar burda olmalıdırlar.

Sevinclə tuqaylığa baxmağa başladım: daha vəhşi heyvandan qorxmurdum.

...O isə sürünürdü. Artıq, demək olar ki, tuqaylıqdan mənim yanıma qədər olan yolu sürünərək yarı eləmişdi. Necə olub ki, mən onu əvvəl görməmişəm, heç cürə başa düşə bilmirəm.

Özü də mənim gözlədiyim bəbir deyildi – tamamilə başqa heyvan idi.

Üstündə qara zolaqları olan narıncı-qırmızı rəngli, uzunluğu isə, inanırsınız mı, isti yerlərdə yaşayan nəhəng ilan – əfi ilan boyda idi!

Boynuma alıram ki, ürəyim yaman sıxıldı və mən sanki uçuruma yığıldım.

O elə bil ki sürünmürdü, bir növ rəngdən-rəngə çalırdı. Qarnımı yerə dirəmişdi, ayaqları görünmürdü, yalnız belindəki iri, girdə kürəkləri yavaşca tərpənirdi. Başı isə – öküz başı boyda idi. Özü də düz mənim üstümə gəlirdi. İlan kimi cəld sürünürdü.

Mən özümə gəldim, tez tufəngdən yapışdım. Bir işə bax ha: elə ki adət elədiyim silahı əlimə aldım, qundağını çiynimə sıxdım, o saat da sakitləşdim.

Dirşəyimi yerə dirədim. Diqqətlə heyvanın sol böyrünü nişan aldım. Başı mən tərəfdə olduğundan üzü ilə bərabər çiynini də nişan almalı oldum.

Qaydaya görə, şəhadət barmağımın ikinci bəndi ilə çaxmağı möhkəm sıxdım. Deyəsən, güllənin səsi heç hələ kəsilməmişdi ki, tufəngin qundağını çiynimdən götürüb, sürgünü saqqılatdım, ikinci gülləni lüləyə göndərdim – təkrar atmağa hazır idim.

Mən dəhşətli nəriltili və iri sıçrayış, yaxud da vəhşi heyvanın birdən-birə böyrü üstə yığılacağını, xırıltıyla əl-ayağını uzadacağını, ağır pəncələrini oynadacağını gözləyirdim. Bir sözlə, hər şey gözləyirdim, yalnız bunu gözləməirdim. Baxırdım və gözlərimə inanmırdım: vəhşi heyvan heç olmasa bir tərpənəydi – o süründüyü kimi sürünürdü. Əvvəlki kimi səssizcə, əvvəlki kimi cəld, əvvəlki kimi düz mənim üstümə.

Mən – Voroşilov atıcısıyam, demək olar ki, mahir atıcısıyam. Mən yüz metrlik məsafədən hədəfə vurarkən beş gülləmdən biri də boşa getmir. Necə ola bilər ki, mən onu vura bilməyim?

Bir saniyə də olsun fikirləşməyə vaxtım yox idi. Mənim həyatım düzgün nişan almaqdan və atılan güllənin sürətindən asılı idi. Mən bunu bütün varlığım ilə hiss edirdim. Qarşımdakının ne-

cə yırtıcı heyvan olduğunu mən artıq çoxdan başa düşmüşdüm. Bu pələng idi.

Pələng həmişə mənə şirdən dəhşətli gəlirdi. Döş əzələlərini yerə sıxıb sürünə-sürünə gəlməyə, özünün bir neçə pudluq cəmdəyini bir anda dəhşətli bir sıçrayışla on metrə irəli atmağa qabil idi...

Mən ikinci dəfə başını nişan aldım: nəzərdə tutdum ki, əgər güllə kəllə sümüyündən yan keçsə və vəhşi heyvan üstümə atılsa, mən, hər halda o yanıma gəlib çıxana kimi bir, yaxud da iki dəfə ona güllə ata bilərəm.

Əlim heç titrəmədi. Gülləni atandan sonra mən bir göz qırpmında tufəngi yenidən doldurdum.

Vəziyyət eynilə əvvəlki kimi idi: vəhşi heyvan səssizcə, cəld hərəkətlə düz üstümə sürünürdü. İndi onunla mənim aramdakı məsafə yetmiş beş addımdan da az idi və artıq mən onun aralanmış bığlarını görürdüm.

Bu nədir: xəyaldır, yoxsa gözlərim məni aldadır? Belə bir müvəffəqiyyətlə yüngül buludlara da güllə ata bilərəm.

Mən üçüncü dəfə güllə atanda pələng məndən əlli addım uzaqlıqda idi. Mən onun işıldayan gözlərini görürdüm. Gözlərini güllə atılandan sonra da qırpmadı.

Birdən ağıma dəhşətli bir fikir gəldi: mən gülləsiz atırmışam! Vəziyyətimin nə qədər ağır olduğunu gözümdən qabağına gətirdim: cəmiyi iki gülləm qalırdı, mən o biri patron darağını tufəngə salmağa macal tapmayacağam. Həm də bu axırıncı patronlar da gülləsizdir.

Dördüncü gülləni o vaxt atdım ki, pələng məndən vur-tut otuz beş addım aralıda idi.

Pələngdən heç bir səs çıxmıdı. Ancaq indiyəcən mənə çox uzun, belinin davamı kimi görünən elastiki quyruğu sərcəni ovlayan pişiyin quyruğu kimi yerlə süründü.

Vəhşi heyvan atılmağa hazırlaşdı.

Beşinci, sonuncu gülləni hara və necə atmağım heç yadıma gəlmir. Güllə atılanda pələngin iri, qızartdaq bədənini səssizcə, ağlasığmaz bir yüngüllüklə yerdən ayrılaraq, üstümə atıldı.

Mən boş tüfəngi əlimdən yerə ataraq, dala sıçradım və sürüşüb özümü səngərin dibindəki dar oyuğa saldım.

Elə bu anda vəhşi heyvanın dəhşətli ağzı başımın üstündə açıldı. Sifətimə onun isti, pis qoxulu nəfəsi dəydi. Al-qırmızı dili və ağ iri dişləri lap gözlərimin qabağında idi. Dəlicesinə nəril-tisi qulaqlarımı tamam batırmışdı.

Mən, görünür ki, yırtıcı heyvandan da dəhşətli bağırışam-mış. Sonra da huşumu itirmişəm.

Aylarkən özümü yataqda gördüm. Başımın üstündə ağ xalat geymiş həkim dayanmışdı. Otaq gənc zabitlərlə dolu idi... Hamının üzündə dəhşət, gözlərində isə gərgin intizar vardı.

Adi səsle həkim məndən soruşdu:

– Necəsiniz?

O saat başıma gələnlərin hamısı birdən yadıma düşdü.

– Bəs pələng necə oldu? – deyə mən soruşdum.

Hamı birağızdan dedi:

– Pələng öldürüldü!

– Sizin başınızın üstündə gəbərib!

– Hələ indiyədək o irilikdə heyvan görünməyib.

– Əntiqə vurmusunuz.

– Güllənin beşi də ona dəyib.

– Güllənin ikisi sol yanağına.

– İkisi sol ciyərinə.

– Biri də sol çiyninə.

– Əgər bir azca aşağıya dəysəydi, – deyə mənim tanışım tələsik əlavə etdi, – düz ürəyini zədələrdi. Beləliklə, beş güllənin beşi də pələngin cəmdəyini deşik-deşik etmişdi.

Öldürdüyüm pələngin dərisini və yaxud o yerlilərin dediyi kimi – culbarsın dərisini mən yalnız bu əhvalatdan iki ay sonra, Leninqradda gördüm. Ovçu yoldaşlarım dərinə mənə vermişdilər ki, ondan xalça düzəltdirim. Çox qəşəng və iri xalçası çıxmışdı, belə ki, otağımın döşəməsini tamam örtmüşdü.

Ancaq dərinə ilk dəfə görəndə tuklərim ürpəşdi: xalça kimi lap, onun kimi güllələrə məhəl qoymayan bu heybətli cəmdəyin üstümə necə süründüyü aydınca yadıma düşdü.

ÇƏHRAYI VƏ ZEYTUNİ YUMURTA

Mən gəzməkdən evə qayıtdım, cibimdən pambığa bükülü bir qutu çıxararaq, ehtiyatla ağzını açdım.

Pambığın arasında balaca bir yumurta vardı – görkəmi o qədər zərif idi ki, mən kobud barmaqlarımla ona toxunmağa cürət eləmədim. Yumurtanı qutunun içindən ovcuma diyirlətdim.

Yumurta inci dənəsi kimi olduqca gözəl idi, gərilməmiş, uzunsov və hamar idi.

Zeytuni rəngli parlaq və canlı inci dənəsi. Rəngi söyüd ağacının təzə yarpağı kimi idi. Üstündə heç bir çil, azacıq da olsun ləkə, xal yox idi.

Yumurtanın içərisində kiçik, naməlum, gözəgörünməyən, dünyaya gəlməyə hələ hazır olmayan bir canlı vardı. Nazik, kövrək qabığın arasından canlı, zərif, çəhrayı bir varlıq görünürdü.

Elə bir boya yoxdur ki, onunla kağızda və yaxud ağın üstündə bunun canlı gözəlliyini təsvir etmək mümkün olsun. Şəkildə çəhrayı rənglə zeytuni rəngi qarışdırarsan, tutqun, çirkatab bir rəng alınar. Burada çəhrayı və zeytuni rəng bir-birini tamamlayır, vahid bir rəng təşkil edir, lakin qərribə burasıdır ki, hər biri öz rəngini saxlayır, bir-birinə qarışmır – çəhrayı rəng öz vaxtında qanadlı, oxuyan canlı orqanizmə çevrilmək üçündür; zeytuni rəng isə bala dünyaya gələndən sonra məhv olub getmək, parçalanmaq üçündür.

Ovcumdakı bülbül yumurtası idi.

Mənim kolleksiyamda artıq bülbül yumurtası var idi, amma hamısı şokolad rəngində idi. Nəhayət, bu gün söyüd və qızıllağacın sıx kolları arasında yerləşən yuvada zeytuni rəngli yumurtanı tapmaq mənə qismət oldu.

Yuvada beş dənə yumurta vardı. Ana bülbül yuvanı tərk etməsin və yerdə qalan dörd yumurtadan bala çıxartsın deyə mən ancaq birini götürdüm. Mənə elə bir yumurta da kifayətdir. Payımda mən kolleksiyamı şəhərə apararam. Şəhərlilərin – quşlar haqqında çox az təsəvvürləri var. Qoy onlar da belə bir gözəllikdən həzz alsınlar.

Çəhrayıya çalan zeytuni rəngli yumurtanı ovcumun içində ehtiyatla tutaraq bax, belə düşünürdüm.

Boş əlimlə masanın gözündən bir ucu itilənmiş bir neçə şüşə çubuq götürdüm. Onlardan ən naziyini seçib nəlbəkinin yanına qoydum, bir dənə də sancaq götürdüm. İndi yalnız yumurtanın başını balaca deşib içindəki mayeni sorub, nəlbəkiyə boşaltmaq qalırdı.

O zaman çəhrayılığı itib gedəcək! Bir bülbül əskiləcək.

Düzdür, mən yaşadığım kəndin ətrafında bülbül çox idi. Elə ki uzun yay günləri və isti aylı gecələr başlayır, o zaman söyüdüün pişpişiləri uçaraq havanı бүrüyür, bülbüllər söyüdüün üstünə qonaraq, bütün günü və gecəni sübhədək cəh-cəh vururlar.

Dünən gündüz pəncərəmdən bülbüllərin oxuduğunu eşidirdim.

– Onlar, görəsən, bəs nə vaxt yatırlar? – deyər qonşumun səkkiz yaşlı oğlu Smirka təəccüblə məndən soruşdu.

Axşam isə mən tək qaldıqda darıxdığım üçün gedib artırmayın qırağında əyləşdim ki, papiros çəkəm, quşların necə civil-dəşdiyini, necə səs-küy saldığını özlüyümdə birtəhər ayırd etmək istəyirdim.

Gördüm ki, Smirka da gəlib mənim yanımda oturdu: o da yatmaq istəmirdi, bilmirdi hara getsin.

Fikirləşdim ki, qoy otursun, mənə ki mane olmur.

Oturub hərəməz öz bildiyimiz kimi fikirləşirdik. Bülbüllər isə öz mahnılarını oxuyurdu.

Birdən çəkçəkinin bərk qışqırığı qulağımızı batırdı.

– Zığ-zığ! Zığ-zığ, rütubətli çəməndə duman arasında çəkçəkinin səsi aləmi бүrümüşdü.

– Cəh-cəh, cəh-cəh! Cəh! – kollardakı bülbüllər avazla, quşları oxşayan səslə cəh-cəh vururdular. – Cəh-cəh!

– Zığ-zığ! – Çəkçəki bağırırdı.

Beləliklə, onlar bir-birilə xeyli yorulmadan mübahisə etdilər, biz – mənə Smirka qeyri-iradi olaraq qulaq verdik.

İlk baxışda elə görünür ki, bülbüllərin hamısı bir cür oxuyur və onlara çəkçəkilərin cırıltılı səsi həddən artıq mane olur. Lakin bir az qulaq verdikdə, aydın olurdu, çəkçəkilər özləri üçün oxu-

yur, bülbüllər isə özləri üçün. Həm birlikdə, həm də ayrı-ayrı. Yumurtadakı çəhrayı və zeytuni rəng kimi.

Bülbüllərin də mahnıları müxtəlif olur. Onlardan biri lap yaxınlıqda – yolun o tərəfindəki zəmidə, rütubətli qaraşam meşəliyində oxuyur. Onun səsi zəif və zildir. Bəzi notları kəskin götürür, bəzən səsi qırılırdı: görünür hələ çox körpədir.

Digərinin səsi alçaq və güclü idi, mahnısı uzun çəkirdi. O, özüne inandığından çətin, alçaq notdan başlayır, zilə qalxdıqda isə səsi qırılmaz. O çox uzaqda oxuyur: dağın altındakı hamamın dalında. Amma elə bilirdin ki, lap yaxında, zəmidə oxuyur. Yaxşı müğənnidir.

Amma üçüncü bülbül oxumağa başlayanda adamın ürəyi həyəcana gəlirdi.

Bizdən çox-çox uzaqda, çölün o tərəfində, söyüd və qızıl ağacların arasında olmasının ziyanı yoxdur. Onun mahnısının hər bir notu aşkar eşidilirdi. Onun qalın, güclü səsi çəkçəkinin cırıltılı səsini asanlıqla batırırdı. Gör nə gözəl müğənnidir.

Onun coşğunluqla cəh-cəh vurması olduqca gözəldi. Özü də çox məharətlə sinədən gələn yüksək notdan birdən-birə alçaq tona keçirdi. Alçaq tonda səsi kəsildi və birdən cəh-cəh vurub bir göz qırpımında zilə qalxdı.

Mən heyran qalaraq, Smirkadan soruşdum:

– Yaxşıdır, elə deyilmi?

– Əntiqədir! – Smirka qəsdən saymazıya cavab verdi. Lakin özü yaman razı idi. Təmsillərdən birini xatırladı: – Bu doğrudur: “Oxumaqda böyük ustadır”.

Burda artıq heç bir kədərə yer qalmır. Adam özü oxumaq və yaşamaq istəyir, yaşamaq – sevinmək!

Mən fikirdən ayıldım. Ovcumda zeytuni yumurta vardı. Yox, mən onun içini sovurub boşaltmayacağam! Bizim ən gözəl oxuyan quşcuğaz onun içindədir. Kim bilir, bəlkə bu nazik qabığın içində bu cür gözəl oxumaq qabiliyyəti olan quş gizlənib?

Yumurtanı geri aparıb kolluqdakı yuvaya qoyacağam.

Kolların arasından Smirkanın qışqırığı və bacısının cingiltili səsi, quşların xoşagəlməyən cingiltisi eşidildi.

Tələsə-tələsə, qorxmadan kolların və çör-çöpün üstündən atılırdım. Lakin gecikdim.

– Bax, elə vurdum ki! – deyə Smirka mənə çığırdı. – Düz alınma deydi.

Bacısı isə gülərək çirkli əlləri ilə yumurtanın xırda sarısını çəhrayı üzünə yaxırdı.

Tanış yuva kolların altında başısağrı çevrilmişdi, içi bomboş idi.

Mən kədərlənərək:

– Smirexa, Smirexa! Sən nə etdin! Axı bu yuva dünən axşam səsinə birlikdə qulaq asdığımız bülbülün yuvasıdır.

– Yox! – deyə Smirka şən səslə cavab verdi. – Bu, bax o quşun yuvasıdır, odur kolluqda civildəyir.

Boz quşcuğaz yaxınlıqdakı budaqdan-budağa atılır, quyruğunu oynadır, civildəyirdi...

Smirka hardan biləydi ki, “oxumaqda böyük usta” olan məşhur bülbül öz yuvası üçün təşviş edərək, xoşagəlməyən civiltili səslə inildəyir? O, niyə bu yaraşıqsız “quşcuğazın” yuvasını dağıtmayırdı, bir halda ki, ətrafdakı bütün uşaqlar, eyni zamanda onların ataları da əllərinə fürsət düşəndə yol gedə-gedə gözlərinə dəyən quş yuvalarını dağıdırlar?

Mənlə Smirka bir daha gözəl müğənninin səsinə eşitmədik: bülbül kolluqdan çıxıb getmişdi.

Zeytuni yumurtanın içini boşaltdım.

Heç vaxt ondan qanadlı və gözəl səslə oxuyan bir canlı əmələ gəlməyəcəkdir.

Çəhrayılıq artıq getdi, zeytuni isə parçalanıb tələf olmadı. Onu kolleksiyamın arasında saxlayırdım, çalışırdım ki, xarab olmasın.

İndi mən fikirləşirdim ki: öz kolleksiyamı şəhərə aparmayacağam, onu kənd məktəbinə verəcəyəm, məhz o məktəbə ki, bu payızda Smirka öz dostları ilə birlikdə həmin məktəbdə oxuyacaq.

Bəlkə onlar, heç olmazsa bülbül yuvasını dağıtmaqdan əl çəkələr?

QOÇAQ VANYA

Bu nədir, mən elə hey quşlardan danışıram. Axı həm heyvanlar, həm də sürünənlər gizlənqəç oynamağı bacarır. Bunu o vaxt bizim çəpgöz Sanka adlı dovşandan qorxan, Vanyadan – ondan soruşun, – o bunu yaxşı bilir.

Dovşanla olan həmin əhvalatdan sonra onu qızlar Qoçaq Vanya çağırırdılar. Oğlana sataşırdılar. O isə qoçaq olduğunu onlara sübut etmək istədi.

Bizim meşədə elə yer var ki, uşaqlar ora getməyə qorxurlar. Rütubət yerdur: burdan balaca çay axır və yazda daşaraq bütün meşəni basır. Kəsək, cil, hər yanı sarı çiçəklər basıb – bir sözlə bataqlıqdı. Bura ilanlar məskəni deyilir: hara gedirsən get, mütləq orda iki-üç gürzəyə rast gələcəksən. Onlar bu yeri çox sevirlər. Vanya lovğalanırdı:

– Mən tək-tənha ilanlar məskəninə gedərəm, ilanların hamısını təkbaşına öldürərəm! – deyirdi.

Həqiqətən də getdi. Özü üçün bir qamış kəsdi, qamışın bir ucunu haçaladı və yoluna davam etdi.

Bilmirəm orda çox gözdi ya yox, ancaq mən özüm onu orda gördüm.

– Bax, – deyir, – babacan: mən iki gürzə öldürmüşəm. Qoçağammı?

Doğrudan da, iki gürzə öldürmüşdü, – ikisini də əlindəki ağacın ucunda aparırdı. Onlardan biri belində qara dalğalı zolaqlar olan boz gürzə, o biri isə tamam qara idi, yalnız qarının altı gümüşü rəngə çalırdı. Bizim tərəflərdə bu daha qorxulu hesab olunurdu: onun dişlərindəki zəhər daha güclü idi.

– Necə deyə bilərəm ki, qoçaq deyilsən, Vanya! Bir gör nə cür qorxuncularını öldürmüşən.

– Mən, – deyir, – onları o ki, var çubuqla vurdum. Onlar hey qıvrılırdılar. Yorulub lap əldən düşdüm.

– Vanya, indi ki belədir, gəl oturaq, sən də dincələrsən, – Evə birlikdə gedərik.

Təpəciyin üstündə üz-üzə oturduq. Vurduğu heyvanları isə koldan asdı.

Vanya soruşdu:

– Baba, əgər gürzə ayağımdan sancsaydı, öldürdümmi?

Mən dedim:

– Bizim tərəflərdə hələ indiyə kimi gürzənin zəhərindən ölənlərdən eşitməmişəm. Amma xəstələnməyə gəlincə bərk xəstələnə bilərdin – buna söz ola bilməz. Bax, özü də nəhaq yere sən, Vanya, bura ayaqyalın gəlmişən – gərək ayağına uzunboğaz çəkmə geyəydin. Gürzənin dişini uzunboğaz çəkməyə bata bilmir.

– Mən, – deyir, – qəsdən çəkmə geyməmişəm: qoy hamı görsün ki, qorxaq deyiləm. Mən hələ şalvarımın balaqlarını da çırmalamışdım. Elə indicə aşağı salmışam. Ancaq bunu deməyəsən ha!

– Nəyimə lazımdır? Demərəm.

– Şalvarım, bax, lap uzundur, barmaqlarımın ucuna dəyir. Həm də yaman qalıdır. Heç belə qalın şalvara gürzənin dişini bata bilər?

– Ola bilər ki, batmasın. Bəs aşağıdan necə – şalvarın balağından ki, içəri girə bilər.

Heç ağzımdakı sözü deyib qurtarmamışdım, gördüm ki, Vanyama nə isə oldu: bir anda üzünü ağappaq ağardı, rəngi tamam soldu, gözləri kəlləsinə çıxdı, sanki bu saat axacaqdı...

Mən ona yaxınlaşdım. Qarşısında diz üstə çöməldim.

– Vanya, Vanyacan! Sənə nə oldu? Vanya, bir özünə gəl! O isə qanı qaçmış dodaqları ilə:

– Mənim... şal... alt... şal... alt... – deyə kəkələyir, danışa bilmirdi. Pıçıldayırdı: – Sürüşkən... Gürzə...

Mən onun ayaqlarına baxdım, – şalvarının bir balağının altından nə isə tərpnəirdi. Hə, özüdür ki, var: gürzə girib.

Düzünü deyim ki, mən özüm də çaşmışdım: nə etməli? Ağacı tapıb uşağın ayağına vurum?

Gürzə o saat oğlanı dişləyər.

Quyruğundan yapışdırmaqlı?

Quyruğu da ki görünmürdü. Artıq onun diz qapağına çatmışdı, dik qalxmışdı.

Mən qışqırdım:

– Vanyacan, Vanya! Sən var gücünlə bərk təpik at, bəlkə onda özü düşə.

Mənim Vanyam nə diri kimi diriydi, nə ölü kimi ölü.

– Hə, elə görüm, Vanya! Di!..

Mənim Vanyam arxası üstə yıxılaraq ayaqları ilə təpik atdı!..

Mən onun üstünə öyilmişdim, ona görə də kənara çəkilə bilmədim.

Soyuq, yaş, yumşaq bir şey düz üzümə dəydi və cəld kənara sıçradı.

Mən tez yanağımı tutdum.

Yerdə, qarşımızdakı, siz bilən, nə olsa yaxşıdır?.. – İri bir qurbağa dalı üstə çırpınırdı.

Ay səni lənətə gələsən!

Bax, istəyirsiniz inanın, istəmirsiniz inanmayın, o qarnı üstə çevrildi, atıla-atıla düz Vanyanın yalın ayaqlarına tərəf getdi və yenə şalvarın balağının arasından içəri girmək istədi.

Bu vaxt Vanya özünə gəldi, – ona elə bir təpik ilişdirdi ki! Təpələrin üstündən kəlləmayallaq aşdı.

İşə bir bax, – o məhz bu yolla bizdən gizlənmirmiş? Özünə yuva tapmışdı.

Bax gör dünyada nə kimi gizlənən oyunları olur.

ÇƏPGÖZ SANKA

Gizlənən oyununu bəzi adamlara yox, bütün aləmə məlumdur. Meşənin içi ilə gedirsən, bir çox gözlər sənə baxır; hər addımına göz qoyurlar. Sən isə görmürsən, bilmirsən sənənlə gizlənən oyunlayan kimdir.

Çox uzaq yox, elə keçən payızda, bizim kolxozda bir əhvalat olmuşdu.

Axşam bizim uşaqlardan beş nəfəri – Vanya, Manya, Tanya, Panya və Sanya ot anbarının yanına yığılıb oynayırdılar. Onların

indi yatmaq vaxtı idi: hava qaralmağa başlamışdı. Uşaqlar çox balacadırlar, xata-bala da ki, adamdan uzaqdır məgər?

Bizim yerdə olduğu kimi, uşaqlar dövrə vurub dayanırlar. Uşaqlardan hər biri əllərini yumaraq qabağa uzadır. Saymağa başlayırlar:

Ququ quşu uçur hey,
Uşaqlar da qaçır hey
Qışqırırlar: "Qu-qu! hey!
Çək əlini tez ol, ey"

Axırda kimə "Qu-qu! hey!" sözü düşsə o, yumruğunun birini qırağa çəkir.

Sonra ikinci dəfə sayırlar, üçüncü dəfə... ta o vaxta qədər sayırlar ki, axırının bir yumruğu qalsın. Deməli, həmin uşaq gözlərini yummalı olur.

Gözlərini yummaq Vanyaya düşdü.

Vanya əlinə bir ağac götürdü, üzünü anbarın divarına çevirdi, qolları ilə gözlərini tutdu. Dayandı, bu sözləri ucadan deməyə başladı:

Bir, iki, üç, dörd, beş... aha,
Gedirəm axtarmağa!
– Bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi,
Mən daha getdim!
– Bir, iki, üç, dörd... on, –
Düz bir ayliğa getdim, sağ olun.

Elə ki, axıra kimi sayıb qurtardı, əlindəki ağacı divara söykədi və tez üzünü çevirdi.

Uşaqlar artıq çoxdan qaçıb hərə istədiyi yerdə gizlənmişdi. Heç kim yox idi.

Bircə bax! – Kim isə yalın ayaqlarını tappıldadaraq anbarın içinə girdi, lap uzaq bir küncünə. Elə orada da gözdən itdi.

– Görürəm, görürəm, – Vanya qışqırdı və tez həmin küncə tərəf qaçdı.

Həmin bu anda anbarın başqa bir küncündən – Tanya ilə Panya, kolların dalından isə Manya çıxdı və qaçıb tez ağac söykətilmiş divarın yanına gəldilər.

"Bir, iki, üç! – Hər üçümüz evdəyik".

Eh, – Vanya onlara tərəf baxıb əlini yellədi. Qoy olsun! Birini görüb bəsdir, o ki qaça bilməyəcək.

Anbarın küncünə qaçıb, çuxura tərəf əyilərək qışqırdı:

– Bayıra çıx! Çıx bayıra, Sanka, görürəm!

Özü isə, əlbəttə, heç bir şey görmürdü, çünki anbarın altında çuxur var idi, çuxur isə qaranlıq idi. Axı kiminsə ayağı anbarın altına girmişdi. Bu əgər Sankanın ayaqları deyilsə, bəs onda kimin ayaqları idi? Qızların hamısı artıq evdə idi.

Bu vaxt Sankanın özü çuxurdan bir az aralı sıçrayıb kənara çıxdı və qaçaraq ağac parçasının yanına gəldi.

Vanya da ondan əvvəl ağacı divara vurmaq üçün qaçıb divarın yanına gəlməli idi – amma, o çaşıb yerində qalmışdı.

Necə yəni, axı Sanka anbarın altındadır.

Vanya bir də əyilərək çuxurun içinə qışqırdı:

– Sanka, bayıra çıx! Onsuz da əvvəl-axır çıxmalısan. Qızlar gülməkdən uğunub gedirdilər.

Sanka isə artıq ağacın yanında idi – bir, iki, üç! – dedi, ağacı vurub qışqırdı.

– Bu da mən! İkinci dəfə də sən yummalısan! Bu vaxt Vanya özünə gəldi, yerindən isə heç tərpənmədi. O dedi:

– Uşaqlar, burada nə isə başqa bir iş var. Bizimlə burda kim isə gizlənəq oynayır. Bax, bura girib, – mən öz gözlərimlə gördüm.

Uşaqlar onun yanına gəldilər.

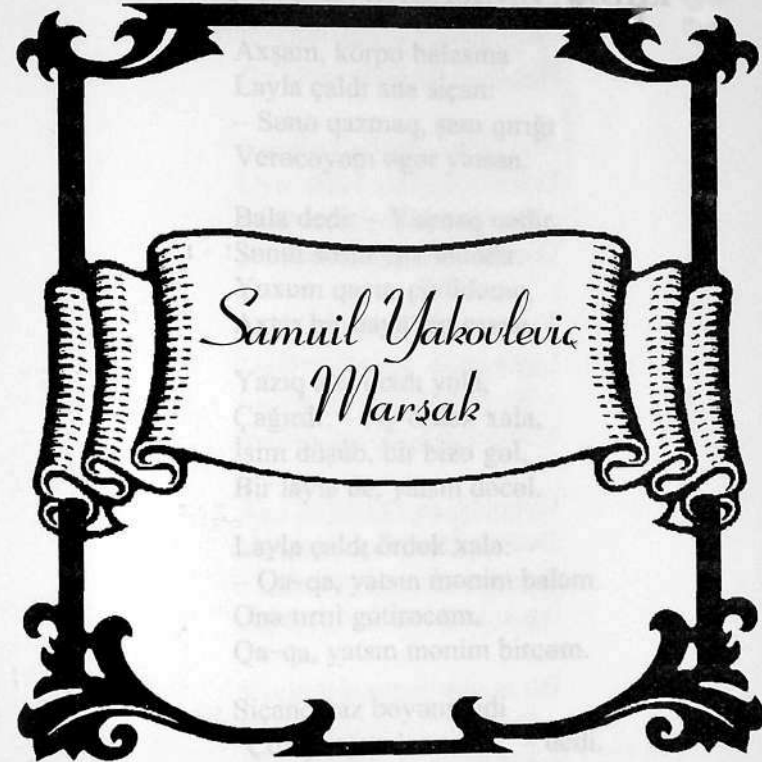
O, ağcaqayın ağacı kimi rəngi qaçmış halda dayanmışdı, gözləri iriləmişdi, pıçıltı ilə dedi:

– Bax, burda, bax, burda oturub... Mən onun ayaqlarını gördüm. Ayaqlarını tappıldadaraq anbarın altına soxulurdu.

Uşaqlar özlərini itirdilər.

Qaranlıq get-gedə artırdı. Meşə lap yaxınlıqda idi – əl uzat-san çatır. Meşə qapqaranlıq və dəhşətli idi. Meşədə – canavar, ayı və nə bilim, daha nələr olur?

Məlum deyil, anbarın altına kim girib. Oturub orda...
 Sanka qoçaq oğlandır, o yoğun səsi ilə elə qışqırdı ki:
 – Hey, çuxurdakı, kimsən? Səsini çıxart!
 Anbarın altından isə fısıltı eşidilirdi...
 Tanya, Panya, Manya qışqıraraq üz qoydular qaçmağa.
 Yaxşı ki, düz mənim üstümə qaçdılar: elə mən özüm də məşədən – ovdan qayıdırdım. Qızları güclə tutub saxladım.
 Əhvalatın necə baş verdiyini onlar mənə danışdılar.
 Gördüm məsələ çox ciddidir. Anbara tərəf getdim. Qızlar da məndən bir qədər aralı ardımca gəlirdilər.
 Sanya ilə Vanya küncdə dayanmışdılar. Hərəsinin də əlində bir ağac vardı. Ağacı çuxura salmaq istəyirdilər.
 – Dayanın hələ, – dedim. – Qoyun əvvəlcə baxım, sonra.
 Mən tüfəngi divara söykədim, çöməltmə oturdum, bir kibrit yandırdım.
 Vay aman, anbarın altında gör kim oturub!
 Mən əlimi ora uzatdım və hop, qulaqlarından yapışdım!
 Nə qədər çırpındısa əlimdən çıxıb qaça bilmədi. Mən qulaqlarından yapışib onu bayıra çıxartdım və uşaqlara göstərdim.
 – Gördünüz, baxın nədən qorxmusunuz?
 Dovşan çox böyük idi. Ay sarsaq, gör bir harda gizlənib.
 Sonra Çəpgöz bütün qışı qızların daxmasında yaşadı. Lap əhliləşmişdi. Qızlar onu Sanka çağırırdılar. Sobanın altına girib mürgüləyər, elə orda da yatardı. Onu çağıranda isə deyərdilər: “Sanka, çıx ordan! Çıx ordan! Sanka!” – Sanka da o saat yerindən sıçrayırdı. Bəlkə kələm verdilər?
 Deməli, bir o qədər də axmaq deyildi.
 Axmaq olub-olmadığını deyə bilmərəm, amma keçən dəfə bir səhv etdi. O, uşaqlarla gizlənqaç oynayıb anbarın altına girmək əvəzinə, onlarla qaçdı-tutdu oynasaydı, daha yaxşı olardı. Geriyə, düz meşəyə qaçardı, – kim qaçıb ona çata bilərdi ki?
 Çünki ayaqdan iti idi.

Məlum deyil, anbarın altına kim girib. Oturub orda.

Sənkə qoçaq oğlana, a yoğun səsi ilə elə qışqırdı ki:

– Hey, çıxardaki, kimən? Səsinə çıxart!

Anbarın altından isə belə eşidilirdi.

Tarıya, Parıya, Məryə qışqıraraq üz qoydular qaçmağa.

Yaxşı ki, düz məşəni özlərinə qaçdılar: elə mən özüm də mən
şədən 2 oğdan əvvəl idi. Qızıları güclə tutub saxladım.

Sənkə deyirdi: "Sənə qazmaq, şam qırığı
Verəcəyəm əgər yatsan." Bala dedi: – Yatmaq nədir,
Sənin səsin çox incədir.

Yuxum qaçır, cəvildəmə, Axtar bir dayə tap mənə.

Yazıq ana çıxdı yola, Çağırdı: – Ay ördək xala, İşim düşüb, bir bizə gəl, Bir layla de, yatsın dəcəl.

Layla çaldı ördək xala: – Qa-qa, yatsın mənim balam. Ona tırtıl gətirəcəm, Qa-qa, yatsın mənim bircəm.

Şiəncığaz bəyənmədi "Çox yorğundur səsin" – dedi. "Elə qa-qa, elə qa-qa, Yuxum qaçdı dinmə daha..."

Ora-bura qaçdı ana Qurbağanı dayə tutdu. – Bəlkə sənə qulaq asa, – Sən layla çal, sən ovundur.

154

159

154

159

154

159

154

159

154

AXMAQ SIÇAN BALASININ NAĞILI

Axşam, körpə balasına

Layla çaldı ana siçan:

– Sənə qazmaq, şam qırığı

Verəcəyəm əgər yatsan.

Bala dedi: – Yatmaq nədir,

Sənin səsin çox incədir.

Yuxum qaçır, cəvildəmə,

Axtar bir dayə tap mənə.

Yazıq ana çıxdı yola,

Çağırdı: – Ay ördək xala,

İşim düşüb, bir bizə gəl,

Bir layla de, yatsın dəcəl.

Layla çaldı ördək xala:

– Qa-qa, yatsın mənim balam.

Ona tırtıl gətirəcəm,

Qa-qa, yatsın mənim bircəm.

Şiəncığaz bəyənmədi

"Çox yorğundur səsin" – dedi.

"Elə qa-qa, elə qa-qa,

Yuxum qaçdı dinmə daha..."

Ora-bura qaçdı ana

Qurbağanı dayə tutdu.

– Bəlkə sənə qulaq asa,

– Sən layla çal, sən ovundur.

Qurbağa da layla dedi:
– Gəl ağlama, bala, – dedi.
Yuxu gəlsin gözlərinə
Ağcaqanad verrəm sənə.

Gör nə dedi bala siçan:
– Darıxdım ay aman, dayan!
Səsin batsın sən, qurr-qurr,
Heç belə də layla olur?

Ana siçan durub qaçdı,
Donuza da ağız açdı:
– Bir bizə gəl, donuz xala,
Dəcəlimi sən yırgala.

Xırxır səli donuz, zildən
Layla çaldı, gəl görəsən:
– İki yerləy köy verəy,əm,
Yumsan iki gözünü sən.

Uyumadı siçan bala
Dedi: – Bəydir, donuz xala,
Xırıldayır hey – nəfəsin
Nə kobuddur sən sən sən!

Bir at gördü ana siçan:
– Buyur bizə, ay qonşucan.
– Bir layla çal, bu inada
Bəlkə, səni görüb yata.

At finxırdı, at kişnədi:
– Qəşəng balam, yuxla – dedi –
Yatsan, sənə pay da çatar,
Gəl, bir kişə çovdar apar.

Siçan dedi: – Nahaq yerə
Yorma özünü bir belə.
Dünyada səndən eybəcər
Layla çalan yoxdur hələ.

Ana siçan çox vurnuxdu,
Gölə çatanda duruxdu:
– Durnabalığı, bizə gəl,
Bir layla çal, yatsın dəcəl.

Balığın da laylasından
Uyumadı bala siçan,
Belə səssiz açıb-yumar
Bu ağzını haçanacan?!

Siçancıqaz acı-acı
Dedi: – Bəydir, balıq bacı,
Eşitmiyem sözlərini,
Yuxu tutmur gözlerimi.

Ana siçan durub qaçdı,
Məstana da ağız açdı:
– Məstan xala, bizə gedək,
Bir layla da sən de görək.

Yaxınlaşdı pişik xala
Şirin layla çala-çala:
– Miyo-miyo, şirin balam,
Yat, yuxusu dərin balam.

Axmaq siçancıqaz dedi:
– Nə gec gəldin, pişik xala,
Nə həzinmiş sən sən sən,
Nə gözəlmiş sən laylan.

Birdən-birə səs kəsildi...
Ana siçan qaçıb gəldi.
Gördü balası qeyb olub,
Oba köçüb, yurdu qalıb.

USTA TİKƏR – USTA SÖKƏR

Öyrənməklə aram yox,
Öyrətməyə varam çox.
Məşhur usta – bilgərəm,
Dülgərəm mən, dülgərəm!

Xırdı-xuruş işlərə
Girişməyəm boş yerə.
Bir yaxın gəlin, yaxın,
Bufet qayırım, baxın!

Bufet düzəldim sizə –
Yaşını vursun yüzə.
Ağac yonum, sıyırım,
Təzə rəflər qayırım.

Üst rəf qurtaran təki
Düzün fincan, nəlbəki.
Alt rəf geniş olacaq –
Yığın iri qab-qacaq.

Ortadakı rəfləri
Şüşə qablar tutacaq.
Yığılacaq qutuya
Qasıqlar, çəngəl-bıçaq.

Ev lap dülgərhanadır,
Əl atsam, hər şeyim var:

Balta, kəlbətin, mişar,
İki burğu, məngənə.

Çəkil,
Rəndə,
İskənə.

Taxtalarım tørtəmiz,
Sözümə inanın siz:
Sabahacan hər şeyi
Hazır görəcəksiniz!

Mişar
Zingildədi bərk,
Vızıldadı
Aritək.

Taxta heç kəsilməmiş,
Heç bölünməmiş yarı,
Məngənəyə saldılar
Elə bil ki, mişarı.

İtlədim qabağa,
Yerimdə tərs ağa.
Elə ki, çəkdim geri –
Xırıldadı dişləri...

Bufet düzəlmir daha.
Kətil qayırım, a-ha!
Ayaq üstə düz durar,
Taxtası təmiz, hamar.

Balta düşmür əlimdən,
İndi əsl dülgərəm.

Adım-sanım var mənim,
Bu işdə mən bilgərəm.

Bir, iki –
Oduna.
Üç, dörd –
Buduma.

Gah oduna,
Gah buduma
Deydi balta.
Sonra da avara
Girdi divara.

Balta bölündü yarı,
Alnımda qaldı yeri.

Nəyimə gerek kətil?!
Düzəldərəm çərçivə.
Ona salarlıq şəkil.

Babamda bir şəkil var,
Nənəmin anasından
Qalıb ona yadigar.
Amma baxmışam evə,
Yoxdur yaxşı çərçivə.

Beş-on mismar götürdüm,
Dörd taxta tapdım – ensiz;
Mətbəxdəki yapışqan
İşsiz qalmışdı mənsiz.

Çərçivəmin olacaq
Rəngi qızılı, par-par,

Görüb heyran qalacaq
Bütün dostlar, qohumlar.

Amma pisdır yapışqan,
İsti qurudub yaman.
Onsuz da keçər işim,
Ürəyimi sıxmaram;
Taxtaları mıxlaram.
Mənim qəşəng çərçivəm
Olar daha da möhkəm.

Çəkici vuran kimi
Mismar yerində qaldı,
Qıvrıldı ilan kimi.

Başqa mismarı vurdum,
Əyilib yaya döndü.

Üçüncünü döyürdüm:
Papağı yana endi.

Nə pisdır mismarlarım –
Vurmaq da olmur barı.
Odur, bu günəcən, bil,
Çərçivə hazır deyil...

Düşmürəm heç həvədən,
İşimi bilərəm mən.
Yaxşı yanar soyuqda
Doğranmış taxta-tuxta.

Tikanlı tilişkələr
Yandıqca səs-küy elər
Qış günü sobalarda.

Taxtalar xırda-xırda,
Alışar samovarda,
İçinə yanğın düşər,
Uşaqlarsa gülüşər:
– Get, get, a dülgər bala,
– Samovarı tez qala.

Demə usta – tikərsən,
Bil, sən usta – sökərsən!

LİRİKA

Hara toxunursa insan ayağı,
O yerdə insanın nəfəsi vardır.
Seyr et yaşadığın evi, otağı,
Onların sözü var, nəğməsi vardır.

Körpülər, dalanlar dostlar kimidir,
Dil açıb danışır eyvanlar belə.
Hər şey keçib gedən qatar kimidir,
Fəqət sözlü olur vaqonlar belə!

Nevanın ləpəsi – şairin səsi,
Sahili – Qoqolun bir səhifəsi.
Bağda Onegin tək gözmirmi hamı,
Adalar Bloku xatırlamırmı?
Görürəm yenə də Dostoyevskini.

Kiçik, köhnə vağzal... insan kimi şən,
Yenə izdihamla kükrəyər, daşar.
Vağzalın önündə coşub nitq deyən
Mehriban insandan nağıl danışar.

Pyotr əsrinin daşı, torpağı
Bir az genişlənilib, üfüqlənibdir.
O yer ki toxunur insan ayağı
Onun ürəyilə şəfəqlənibdir.

Hər şey təbiətdə saralı, solur,
Dənizdə, quruda hər şey məhv olur...
İnsan yaxşı bilir, bir gün gələcək,
Köçüb yer üzündən o da gedəcək.

Bəli, qanun kimi bilsə də, bunu
Elə yaşayır ki, ömrü uzun
Günəş, ay kimidir, dünyada təkdir,
Elə bil heç zaman ölməyəcəkdir.

Yol gedirsən.... Salamat ol,
Ömründəndir bu qısa yol
Sən düşsən də bərkə-boşa,
Yollarda da bacar, yaşa!

Ona şeir qoşmuş bütün şairlər,
Ondan gözəl, zərif dünyada nə var?
Hər yerdə adına tərif deyirlər,
Qızıl ləçəkləri rəngli, füsunkar.

Necə də soyuqdur, necə də təmiz,
Tutub gözəl ətri uzaqları da.
O pak yarpaqlar da əzizdir, əziz,
Gözəllik gətirir yarpaqları da!

Elə giribdir ki, ləçək-ləçəyə,
Hər ləçəyin üstü məxmərə bənzər.
Qərribə bir ətir axır ürəyə,
Ətir təzəlikdə səhərə bənzər.

Abxaz məktəbinin pəncərəsindən
Gördüm möcüzəli qızıl gülləri,
Onları bu yerin dağ-dərəsindən
Yığıb gətirmişdi uşaq əlləri.

Apardım gülləri Leninqrada mən,
Eybi yox, o güllər saraldı, soldu.
Fəqət unutmadım, bu dünyada mən,
Axı güllər dönüb bir şeir oldu.

Məni irəliyə aparır zaman,
Onun sürətini ötmək istəyəm.
Gözə görünməyən addımlarından
Daim xəbər tutmaq, görmək istəyəm.

Yox! İndi gedərəm aram-aram mən,
Dinləyəm bir çayın hekayətini,
Məşədə gül-çiçək axtararam mən,
Dinləyəm palıdın söz-söhbətini.

Sakitcə fırlanır bu yer şarı da,
Məşədə ağaclar cərgəbəcərgə.
Dinləyəm səs salan budaqları da,
Sənsiz olsam belə, səninlə birgə!

Asta-asta əsən sərin küləkdə
Bir məzar üstündə titrər gül-çiçək.
Necə zəriflik var bu gül-çiçəkdə,
Səni xatırlaram bu vaxt xəyal tək.

Ümitsiz bir halda mən sənə vurğun,
Məni titrədirsən bir külək kimi.
Keçirsən vüqarlı, kədərli, məhzun,
Fəqət təptəzəsən gül-çiçək kimi!

BÖYÜK CİB

Mənim öz tanışımdır
Bu şəkildəki uşaq.
Böyük bir cibi vardır
Onun döşlüyündə, bax!

Əlinə keçsə hər nə,
Vanya qoyur cibinə.

Hey şişir, şişir cibi
Gündən-günə Vanyanın.
Qayka, mıx, göy də kran
Var cibində, oğlanın.

Gedir anası ilə
O, körpələr evinə.
Ona iki fəsəli
Verdilər bu gün yenə. –
Biri əriniş yağlı,
O birisi qaymaqlı.

Birincisini yedi.
Amma ikincisini
“Evə aparım” dedi.

Bükdü o fəsəlini,
Sonra qatladı bir də.
O yan-bu yana baxıb,
Tez gizlətdi cibində.

O istədi südü də
Gətirib gəlsin evə.
Südü cibdə aparmaq
Asan deyil, sən demə.

Cibi tamam isladıb,
Süd axdı birdən-birə.
Ağ yağış damcıladı
Elə bil, cibdən yerə.

Heyf ki, cib nə stəkan,
Nə səhəngdir, nə qazan!

Gəzməyə aparırlar
Uşaqları sahilə.
Ayaqqabılarını
Vanya geyməyib hələ...

Vanya yuxudan sonra,
Məstlərini itirib.
Sən demə, onları da
O, cibinə ötürüb.

Nə böyükdür, cib deyil, –
Çamadandır elə bil!

Gör necə doldurulub
Ağzınadək çamadan.
Sınıq qaşığı, meymuncuq,
Nələr sallanır ondan...

Atın nallı ayağı,
Zürafə, ayı, quzu,
Gildən olan inəyin,
Ucu iti buynuzu...

Qırmızı, həm zolaqlı
Təbil itmişdir, təbil.
Uşaqlar hey axtarır,

Divanın altda deyil,
Masanın altda deyil.

Dayə görür Vanyanın
Cibi şişmişdir yaman.
– Yoxsa, təbil də sənin
Cibindədir, ay oğlan?..

Bəli, elə belədir.
Amma, sən işə bax, bir. –
Təbil onun cibinə
Əsla girmir ki, girmir.

Təslim olmadı təbil, –
Cibə tamam söküldü,
Hər şey yerə töküldü.
Axı cib deyil rezin,
Parusindir, parusin.

SAYLAR

Bu gördüyün birdir, bir,
Mil kimi çox nazikdir.

Bilirsən bu necədi? –
İkidi,
Gör necədi?

Boynunu azca əyər,
Quyuğu yer süpürər.

Hə, ikini tanıdın,
Bax, bunun üçdür adı.

Boynunu burmağı var,
İkicə qarmağı var.

Üçdən sonra dörd gəlir,
Gör necə dirsəklənir.

Ondan sonra beş gəlir,
Nə dinir, nə dincəlir.

Sağa atır əlini,
Əyir, əyir belini.

Altı qifila oxşar,
Qarmağı, yumruğu var.

Yeddi maşadı, maşa,
Tək ayaqlı yaşayar.

Səkkiz iki üzükdü,
Qopmaz, düzük-düzükdü.

Doqquz ad qazanıb, ad,
Akrobatdı, akrobat!

Başı üstə duranda
Altı olur bir anda.

“O”-ya oxşayan rəqəm
Sənə sıfır deyirəm...

Yumruca,
Bir dənədi,
Tək olanda heç nədi.
Sən bir yazsan soluna,
Bata bilməzsən ona: –

Bapbalaca medalyon
Dönüb on olacaq, on!

Gör nə deyirəm sənə –
Köçür öz dəftərinə
Bir-bir bu rəqəmləri.
Onların hərəsindən
Bir əhvalat deyim mən.

1.

Bir hesab kitabında
İki dənə bir vardı.
Döyüşüb-vuruşdular,
Hər şey, hər şey qurtardı.

Biri pozdu o birini,
Eh... özü də pozuldu.
Unuduldu adları.
Bu yoxluğa döz indi!

Əl-ələ versəydilər,
İkisi də yaşardı.
Hərəsinin üstündə
Özünün adı vardı.

2.

İki bacı – iki əl
Qazır, qurur,
Uçurur.
Qoşa-qoşa dayanır,
Qoşa-qoşa yuyunur.

Xəmir qatır o əllər,
Biri soldu, biri sağ.
Çayda, dənizdə üzər,
Dalğaları yararaq.

3.

Üç rəngi var svetoforun,
Şofer qardaş, ondan qorun:
Qırmızı işıq yanır –
Maşın hələ dayanır.
Yandı sapsarı işıq –
Hazırca dayanmışıq.
Sür keç, sənin yolunda
Yaşıl işıq yananda.

4.

Dörd küncü var otağın,
Masanın – dörd ayağı.
Pişiyin də dörd ayağı,
Ondan qorxub qaçanın da –
Siçanın da

dörd ayağı.

Dörd rezin təkərə bax –
Yollar boyu qaçacaq.
Sən ikicə saata,
O iki dəqiqəyə
Mənzil başına çatır.

5.

Beş barmaq – beş qardaşdı...
Evdə hamısı – çılpaq.
Bu beş qardaş, beş barmaq
Bir-birinə köməkdi.
Çölə çıxsan, onlara
Əlcək-palto gərəkdi.

6.

Altı
Pişik
Balası
Ac qaldı.
Südlü sıyıq ver onlara,
Pişik hara, qaşığı hara –
Ehmal-ehmal yalasınlar,
Bığlarını bulasınlar.

7.

Bir həftədə
Yeddi gündüz, yeddi gecə...
Portfeldə olan-qalan
Yeddicədi, yeddicə!
Bax, bu – dəftər, bax, bu – qələm,
Bax, bu pozan düşməz ələ –
Ləkələri təmizləyər,
Ləkələr onu gözləyər.
Bax, bu – pero, bu – karandaş,
Bu – penal, bu – “Əlifba”,
Sizə dost, sirdaş.

8.

Səkkiz taxta kuklaya bax! –
Yupyumruca, alyanaq.
Bir geyincək içində,
Taxta köynək içində
Ömürlük yaşayırlar,
Bircə ad daşıyırlar –
Matryoşka!

Birinci kukla uçdu,
Gonbuldu, içi boşdu.
Aralandı bu kukla,
Paralandı bu kukla,
İki bölündü birdən.

Ortasından bir gonbul da
Baş qaldırdı yerindən.

Aralansa bu oyuncaq, –
Üçüncüsü çıxacaq.

Aralansa üçüncü,
Paralansa üçüncü, –
Dördüncüsü çıxacaq.

Çıxar onu ehmalca...
Açsan, boylanar ordan
Bapbalaca bir qoçaq.

Bu da olsun beşinci...
Hə... əlindən düşüncə –
Yırğalanıb qalacaq
Bizim balaca qoçaq.
Aralasan,
Altıncısı tapılacaq,
Altıncıda – yeddinci,
Yeddincidə – səkkizinci...

Səkkizinci
Sonbeşikdi, yumrucadı,
Hamısından balacadı.

Baxın, bacı – kuklalar
Bir-birindən üzülüb,

Bir cərgəyə düzülüb.
Soruşuram onlardan:
– Neçə bacısınız siz?
Bacılar bir ağızdan
Cavab verirlər: – Səkkiz!..

9.

Doqquza on dəqiqə,
Doqquza on dəqiqə,
Doqquza on dəqiqə
Qalanda,

dərs başlanır.
Zəng çalınır doqquzda,
Dərs başlanır doqquzda.

Doqquza on dəqiqə
Qalanda
yatmalısan.

Yuxu qaçır gözündən.
Kim keçməse otağına,
Uzanmasa yatağına –
Gərək küssün özündən.

10.

Dəcəl sıfır, yumru sıfır
Birlə yaxın qonşu idi.
– Qoy səninlə bir cərgədə,
Bir sətirdə durum, – dedi.

Bir yamanca tərs-tərs baxdı.
Hirsli-hirsli, iti-iti:
– Sən sıfırsan, sən heç nəsen,
Mənə yaxın durma! – dedi.

Düz deyirsən, mən heç nəyəm,
Mənim nəyim var, nəyim.
Amma... sənə yanaşsam,
Mat qalarsan –
Dönüb birdən on olarsan!

Tək-tənhasan, gör necə,
Balacasan, gör necə.

Amma sağ yanında dursam,
On qat böyük olarsan.

Demə heçdir sıfırlar,
Hərənin öz yeri var.

Bizim günümüzü gördün,
Bizdə hünər var, hünər.
İstəsək, üçlə dördü
Otuz – qırxa çevirərik,
İki – iyirmiyə dönər.

Birlə ikinin yanına
Qoşa-qoşa sıfır düz:
Birdən – yüzlük düzələr,
İkilikdən – iki yüz!

SİRK

Moskva uşaqları
İlk dəfədi görürlər –
Çoxbilmiş suitilər,
Rəqs eləyən şirlər –
Sirkdə nələr var, nələr...

Bax, jonqlyor ayılar,
Akrobat itlər budur.
Bir kəndirbaz fil də var –
Dünya çempionudur.

Dünyada birincidi
Bu pəhləvan oğullar.
İri-iri daşları
Atıb-tutub yığırlar.

Güllə kimi uçan atlar,
Qaçan atlar,
Söz anlayan ponilər –
Sirkdə nələr var, nələr!

Odur, pəhləvan
İvan
Oqurets –
Baş əyə-əyə
Çıxır səhnəyə.

Sirkdə nələr var, nələr,
Qəşəng-qəşəng səhnələr.
Bax, biletdə tapılırmı,
Adam əlindən tərpenmək olmur.
Kreslo – əlli qəpik,
Lojalar – baha.
İstəmirsən – çıx,
Heç baxma daha!

1.

Hə... başlayır proqram:
Gəlir iki hippopotam.
Vals çala-çala gəlir,
Birinci-ikinci yeri
İki hippopotam bölür!

2.

Bu ki oyundu, oyun! –
Bir ora bax, dörd ayaqla
Fortepiano çalır meymun!

3.

Heç belə də it olar?
Qıvrım saçlı pudelə bax!
Boz eşşəyin üstündə
Jokey kimi fırlanaraq,
Aşib qalxır gedə-gedə.

4.

Bu da kəndirbaz qadın!
Məftilin üstüylə gedir –
Elə bil ki, teleqramdı.

5.

Dovşan, samur, bir də dələ
Döyəcləyir nağaranı, boşqabı,
Döyəcləyir iki əllə.

Dirijordu pinqvin –
Buz diyardan gəlib, bilin!

Qara frakı, jileti var,
Yaxasına ağ qalstuk bağlayıblar.

Görürsənmi yenotları –
İki yandan
Çevirirlər notları.

6.

Gimnast dişindən asılıb,
Elə havadaca qalıb.

Onda ürək var, ürək!
Bax, beləsi, deyirəm,
Diş pastası satsın gərək.

7.

Madmuazel Frikase
Bir təkər üstündə gəzir!

8.

Adamlara baxın bir,
Bir görün nə istəyir:
Ayıya – paltar yumaq,
Dəniz tısbağasına –
Ütü çəkmək
Öyrətmək...

9.

Bu da Hindistan fili.
Həm kəndirbaz, həm jonqlyor –
Elə bil ki, dil bilir.
Baxır yuxarı, aşağı,
Çini qabı atıb-tutur,
Butulkanı qapıb tutur,
Bir də körpə uşağı.

10.

Ağbəniz təlxək sarıbənzilə
Durub üz-üzə,
Durub göz-gözə!

– Bu qırmızı pomidor
Hardan tapılıb, sinyor?

– Axmağın biri axmaq,
Burnumdu bu, yaxşı bax!

11.

Gəlir Meri Qrey indi –
Heyvanları öyrədəndi.

Qəfəslər açılır bir-bir,
Heyvanlar səhnəyə gəlir.

Merinin qamçısı enir,
Şir qəzəblə şeşəllənir.

Meri şirdən soruşur ki:
– Neylər iki dəfə iki?
Şir dörd daşı sürükləyir –
Cavabında “dörd” deyir!

QƏFƏSƏ SALINMIŞ BALALAR

PƏLƏNG BALASI

Ey, gəlməyin yaxına –
Mən pişik deyiləm, ha!..

FİL

Başmaq verdilər ona –
Geyinsin ayağına.
Dedi: – Balacadı bunlar,
Həm də,
Dörd ayağım var!

ZÜRAFƏ

Əyilib asanca dərir
Uşaqlar çiçəkləri.

Bəs zürafə neyləsin,
Gülü necə iyləsin?

DƏVƏ BALASI

Köşək, ac qalıbsan yenə,
Yazıq sənün gününə.
İki vedrə yem veriblər,
Onu sənə çox görüblər.

DƏVƏQUŞU BALASI

Dəvəquşu balasıyam,
Belə – məğrur qalasıyam.
Qəzəblənsəm,
Düşmənimə ayaqlayıb
Hayıfımı alasıyam.

Qorxsam – qaça bilirəm,
Boynumu əyib qabağa.
Nə səsim var oxumağa,
Nə də uça bilirəm.

ZEBRLƏR

Afrikalı atlara bax,
Üstü-başı zolaq-zolaq.
Gizlənqaç oynasınlar –
Çəmənlikdə otlara bax!

Şagird dəftəri sayaq,
Cızıq-cızıq zəbrə bax!
Ayağından başınacan
Yazıq-yazıq
Zəbrə bax!

AĞ AYILAR

Hovuzda hey gəzirəm,
Qardaşım la üzürəm.
Su sərindi.

Deyirlər
Tez-tez təzələyirlər.

Üzək, suyu yara-yara
Bu divardan o divara!

Qardaş, yatıbsan? – Oyan,
Pəncəmi əzdin, dayan!..

BAYQUŞLAR

Bapbalaca bayquşlar
Düzülüb qatar-qatar.
Oyaq olanda,
Ayıq olanda
Yem yeyir onlar.
Yumru gözünü
Hey döyür onlar.

QU QUŞU BALASI

Yazıq titrəyir necə:
Üstü-başı sudur, su!
Göldən çıxıb indicə,
Dəsmal verin, qurunsun.

ESKİ MOS İTİ

Nə yazıblar,
Qulaq as:
“Yaxına gəlmək olmaz!”

Sən bu sözə inanma,
Lap yaxın gəl yanıma!

Xəbərim yox heç nədən –
Niyə qəfəsdəyəm mən?

SƏRÇƏ, HARDA YEDİN, DOYDUN?

– Sərçə, yeyib doydun harda?
– Zooparkda, zooparkda!

Əvvəl qəfəsə girdim,
Şirin yanında yedim.

Tülkü ilə görüşdüm,
Morjdan su alıb içdim.

Fil yerləyi verdi mənə,
Durna darı dərdi mənə.

Kərgədana oldum qonaq,
Kəpək yedim ağappaq.

Uzunquyruq kenquru da
Qonaqladı məni orda.

Əyripəncə ayının
Yedim bayram payını.

Timsah açdı cəngini,
Az qala, udsun məni.

GÖZƏL GÜN

Bu – atamın
Portfeli,
Bu papağı,

Bu paltosu —
Özü asıb.
Bu gün işləmir atam.
Mənə heç nə demir atam.
Özüm bilirəm ancaq —
Bütün günü mənimlə
O bir yerdə
Olacaq.

Görək atamla bu gün
Neyləyə bilərik biz.
Danışırıq,
Barışırıq
Özümüz.

İndi yaxınlaşım ona,
Çarpayıda oturaq
Ata-bala yan-yana.

Botanika muzeyinə
Baxaq, bəlkə?
Dostları,
Tanışları
Evimizə
Yığaq, bəlkə?

Başı sınımış atımızı
Bəlkə, ustaya verək?
Bəlkə, mənə
Mağazadan
Bir tısağa götürək?

Bir az yapışqan olsa,
Quyruğuna qoşmağa

Gedib
Bir az lif alsaq,
Deyirəm,
Elə bəlkə,
Bu gün verək əl-ələ,
Kağız ilan düzəldək?

Kağız ilan —
Çərpələng
Uça-uça
Qalxacaq
Evdən, buluddan uca!

Anam dedi: — Qulaq as!..
Durun görüm ayağa —
Bu qədər yatmaq olmaz.

— Hə... Qalxırıq, bir az döz, —
Cavab verdik
Ona biz.
Tezcə paltar geyindik,
Tezcə yığdıq yerimizi.
Tezcə gedib
Yuyunduq.

(Atam üzünü
Qırxdı,
Mənə güzgüdən baxdı.)

Sonra anamla birgə
Əyləşib, çay da içdik.
Dedik: — Darıxma, bəlkə,
Bəlkə, bir az gecikdik.

Evimizin qabağında,
Sadovıda

Mindik təzə trolleybusa –
Uzaqlara getmək üçün.
Pəncərədən Sadovı
Görünürdü büsbütün.

Dəstə-dəstə “Pobeda”lar,
“Moskviç”lər, velosipedlər
Bircə anda gözdən itir.

O göy maşına bir bax! –
Səkiləri,
Küçələri suvararaq,
Asta-asta keçib gedir.

Trolleybusdan
Düşdüm mən.
Sonra mənim dalmıca
Atam endi pillələrdən.

Sonra minik maşınında
Oturmuşdum –
Mən atamın yanında.
Qalmışdım baxa-baxa.

Sonra metroya endik,
Qəşəng vaqona mindik.
Moskvanın altı ilə
Getdik, getdik uzağa.

Sonra tirdə
Tüfəng atdıq
Bir hədəfə –
Leoparda on dəfə!
Atam altı dəfə atdı,

Mən – dörd dəfə.
Qulağına,
Buxağına,
Gözlərinə,
Alnına.
Yazığım gəldi ona.

Mavi,
Mavi,
Mavi idi,
Qəşəng, səmavi idi
Moskvanın üstündə göy
Büsbütün.
Bağlarında yasəmənlər
Çiçək-çiçəkdi
O gün.

Zooparka gedib çatdıq.
Daxma-daxma, qapı-qapı
Baxdıq, gördük, yoxdu sonu.
Yemləyirdi gözetçilər
Timsahı, antilopu,
Morju,
Firəng toyuğunu.

Gözetçilər
İki filə
Çuğundur verirdilər.
Hovuzda nəşə vardı,
Heyrətləndi
Atam da.
Baxdıq –
Hippopotamdi!

Amma...
Ponidən olmaz.

Mindim onun belinə,
Ora-bura çapdım bir az.
Sola sürdüm,
Sağa sürdüm,
Dala,
Qabağa sürdüm.

İsti idi,
Tərlədik.
Lap mum kimi əridik.
Zooparkın o yanında
Su köşkü axtarıb tapdıq.
Gümüş rəngli
Krandan
Necə axırdı sitro!
Yarım stəkan içdim,
İçərdim bircə vedrə!

Gəzə-gəzə
Qayıtdıq evimizə.
Tramvaya minmişdik.
Evimizə
Yasəmən də gətirdik.
Yaman yorulduq o gün.
Pillələrdə gücümüz
Tükənmişdi büsbütün.

Qapının zəngini basdım.
Cingildəyib,
İnildəyib
Susdu zəng də.
Qulaq asdım:
Mən evdə olmayanda
Evdə necə sakitlikdi...

DONDURMA

Yol boyunca tıq-tıq-tıq –
Gedir rəngbərəng sandıq.
Onu aparan qoca
Bağırır yol boyunca:
– Ehey, uzaqda durma!
Gözəl-göyçək,
Çiyələkli
Dondurma var, dondurma!

Tərpəndik – biz, uşaqlar,
Ayaqyalın qoçaqlar
O sandığın dalınca.
Dayandımı o sandıq –
Demək, hər şey dayandı.

O şipşirin dondurma
Qoyulur nəlbəkiyə,
Nə az gəlir çəkiyə.
Dadlıdı, gör necə də,
Qoyma qalsın dibində.

Bizim hərəmizə bir
Nazik qaşıq verdilər.
Asta-asta, sakitcə,
Bir saatdı yeyirik,
Yedikcə də öyürük:
Necə dadlıdı, necə!
Yol boyunca tıq-tıq-tıq –
Gedir rəngbərəng sandıq.
Yay səhəri sandıqda
Gedir qışın soyuğu.

Yazda buzlar sındıqda
Beləcə qalxır buğu.

Buz içində bankalar
Hey silkələnir yenə;
Taqıldayır yol boyu,
Söz deyir bir-birinə:
“Nələr, nələr olacaq
Nə məclislər olacaq
Soyuqdan titrəyib tir-tir
Gətiririk plombir.
Gözəl-göyçək dondurma,
Çiyələk-çiyələk dondurma!”

Bir gonbul yaxınlaşır,
Təri axır
Şırhaşır.
Başında şlyapa var,
Yupyumruca təpə var.
– Ehey, tez ol, amandı,
Beş manatlıq dondurma ver,
Lap yandım.

Yastı, dayaz çömçəni
Saldı sandıq içinə –
Dondurmanı çıxartdı,
Qasığı bankaya atdı.
Yumru-yumru şarları
Yastıladı bir azca.
Əldən itiydi qoca.
On dəfə endi, qalxdı,
– Hə... buyurun!
Gonbulun
Ağzının suyu axdı.

Heç gözünü qırpmadı,
Dondurmadan qopmadı.
Deyən, doymadı gonbul:
– Bu – iyirmi beş manat pul...
Üstündə də əlli qəpik...
Al görüm, al!
Bu gün mənim ad günümdü,
Qoca, bir az əlli ol.

– Ad gününüz şərəfinə,
Ay yoldaş,
Ay vətəndaş,
Çiyələkli dondurmanı,
Apelsinli dondurmanı
Yeyin,
Yada salın məni.

Yol boyunca tıq-tıq-tıq –
Gedir rəngbərəng sandıq.
Taqıldayır, boşdu, boş.
Gonbul deyir: – Dayan, qardaş.
Bircə qasıq dondurma ver,
Bircə qasıq plombir!
Ad günümdü, azca yeyim,
Yeyim, sənə “sağ ol” deyim...
– Ad gününüz şərəfinə,
Alın,
Qonaq olun mənə.
Çiyələkli,
Çiçəkli,
Ananaslı dondurmanı!

Bir söz demədi gonbul,
Uzatdı bir manat pul.
Sonra, nəfəsini dərib,
Bir üçlük də uzatdı.

Hamı ona söz atdı:
– Kişi, boynun göyərüb,
Qırov düşüb qaşına.
Burnunda sırsıra var,
Ağlın gəlsin başına!

Gonbul heç eşitmədi,
Gonbul öz işindədi.
Ananaslı buğa verir
Özünü.
Heç bilmədi nə işdi,
Elə bil qış gəlmişdi...
Kürəyində qar yığını,
Ağappaq ağarır alnı.
Gömgöy göyərüb qulaqlar,
Saqqalı qar, saçı qar.
Başına da qar yağıb,
Şlyapası qar yığıb...

O dayanıb səssizcə,
Heç nədən xəbəri yox –
Boran qopub gör necə...
Həyətdə qar təpəsi:
Hər yanda qar topası.
Yolları da qar basıb,
Qar-yolların qəsdində.
Hamı xizək üstündə,
Hamı kirşə üstündə.
Xizək altda qar deyil –

Çiyələkli,
Çiçəkli,
Apelsinli,
Ad günlü,
Ananaslı
Dondurmadı, dondurma!...

VAKSA –KLYAKSA

İki qardaş –
Vaksa –Klyaksa,
Biri Kolya,
Biri Vasya.
Oxuyurlar –
Kolya – beşdə,
Vasya – üçdə.
Birçə il də ötəcək,
Vasya dördə
Gedəcək.

İtləri var,
“Taksa*, taksa”
Belə çağırır onu
Vaksa – Klyaksa.

Taksa yaman
Çoxbiləndi,
İstəyirsən səninlə
Top-top oynasın indi.

Hara gəldi
At topu –
Taksa yerindən qopacaq,
Taksa topu tapacaq.

Hər səhər iki qardaş
Dərsə yollanır birbaş.
Darvazanın ağzında
Dayanacaq
Yazıq taksa.
Düz beş saat yollara
Eləcə boylanacaq.

* Taksa – it cinsi.

Qayıdanda uşaqlar
Sevinəcək o ki var.
Bir balaca ulayacaq,
Qardaşların
Üst-başını,
Əllərini yalayacaq.

Karandaş istəyəcək.
Ya dəftər istəyəcək,
Ya qaloş
İstəyəcək,
Öz dilində
“Ver aparım” – deyəcək.

Vasya ilə Kolya
Bir gün
Atasına qoşulub,
Yollandılar futbola.

Top göyə qalxan kimi
Taksa qaçdı meydana,
Taksa uçdu meydana.
Topu yerdən götürdü,
Yenə qaça-qaça gəlib
Qardaşlara ötürdü.

O zamandan bu zamana
İtlər daha buraxılmır
Stadiona.

Günlərin bir günündə
Evdəkilər yenə də
Yollandılar şəhərə.
Vasya, Kolya, ata, ana

Gəzdilər Moskvanı.
Talalarda uzandılar,
Gün altında qızındılar.
Vasya, Kolya,
Ata, ana
Əyləşib bir maşına
Evlərinə qayıdanda,
Yola baxdıqları zaman –
Pəncərədən o yanda
Nə görsələr yaxşıdır?
Əyriqılça,
İriqulaq,
Ala-bula
Bir it qaçır, nə qaçır,
Maşını ötür az qala.

Maşınların arasınca
Hey tövsüyür qaça-qaça!
Uşaqlar bir ağızdan
Anaya yalvardılar:
– İti aparaq, nə olar?..

Maşına əyləşdi it,
Maşına öyrəşdi it.
Sürücünün yanında
Şöngüyüb qabağa baxdı,
Hərdən gözləri axdı.
(Bu şəhərdə taksalar
Belə gözər – buraxsalar...)

Döşəmə ovuq-ovuq,
Evdə çoxdu siçovul.
Hərdən divar kağızını,
Neçə-neçə yazını

Keçirirdi dişindən.
Bufetə də girirdi,
Öz işini görürdü.

Ana dedi: – A kişi,
Pişik tapmalıyıq, pişik!

Bu da Anqorsk pişiyi...
Gəzir evi-eşiyi.
İriquyruq, yekəpər,
Adı dillərdə əzbər.

İti görüb coşdu pişik,
Tükü pırpızlandı dim-dik.
Donqarlayıb belini
Bığına çəkdi dilini.
Fışıldadı, atıldı,
Pəncəsini işə saldı.

Ata-ana olmasa,
Neylərdi yazıq taksa.
Hayladılar,
Apardılar harasa.

Taksa gəldi...
Pişik yenə
Əsib-coşdu dönə-dönə.
Fışıldadı hirsli-hirsli,
– Əkil burdan dedim sənə!..

O gündən dəhlizdəcə
Taksanı bağladılar,
Gözdən uzaq saxladılar.
O ağlağan deyildi,
Amma necə dözsün indi.

Uzandı döşəməyə,
Ağladı, nə ağladı,
Qapını cırmaqladı.

Uşaqlar yaxın gəldilər,
Tez böyründə çöməldilər.

Gördülər ki, siçovullar
Hey bufetə cumurlar.

Ora-bura baxıb, baxıb,
Yumurtanı, balığı,
Qoğalı götürürlər,
Bir-birinə ötürürlər.

Pişik də girdi ora.
Donqarlayıb belini
Qaldı fısqıra-fısqıra.
Bilmədilər nə sirdi –
Əsim-əsim əsirdi.

Siçovullar birdən-birə
Hara gəldi qaçdılar,
Bir-birinə dolaşdılar.

Aha, budur, gəldi taksa,
Sevindi Vaksa-Klyaksa.

Əyripəncə görüb bunu,
Deşiyə saldı burnunu –
Bir yekə siçovul tutdu,
Direktordu, nədi bu?

Sonra, minaaxtaran tək
Bir yuvanı eşim-eşim eşərək,

Düşdü, düşdü aşağı.
Gərək bu oğruların
Cəzasını versin, axı...
O gündən siçovullar
Biryolluq qovuldular.

Taksa ad qazandı, ad.
Pay verdilər – şokolad!
Ötən ilin dəftəri də
Saxlamağa verildi
Dil bilən, cəsur itə.

Yenə titrədi ev-eşik,
Yenə dava saldı pişik.
Tez həyətdən çıxartdılar,
Harın pişiyi atdılar.

Kolya ilə Vasya onu
Qoltuğuna götürdü,
Qonşu kəndə ötürdü.

HUŞSUZA BAX, HUŞSUZA

Harda yoxdu, harda vardı,
Basseyn küçəsində
Bir huşsuz yaşayardı.

Əyləşib, səhər-səhər
Köynək geydi birtəhər.
“Qoluna bax, nə gendi,
Vay... şalvarmış!” – deyindi.

Harda yoxdu, harda vardı,
Basseyn küçəsində
Bir huşsuz yaşayardı.

Palto geyinərdi o –
Özgənindi o palto.
Coraba əl atardı –
Corabın yiyəsi vardı.

Harda yoxdu, harda vardı,
Basseyn küçəsində
Bir huşsuz yaşayardı.

Papağın əvəzinə
Tava geyindi yenə.
Çəkmə yerinə – əlcək,
Dedilər: – huşsuz, əl çək!
Əyləşib tramvaya
Yol gedirdi vağzala.
Qapını açdı – vay-vay,
Yıxılmışdı, az qala.

Bələdçiyə üz tutdu,
Biletçiyə üz tutdu:
– Ay izzətli, hörmətli
Vaqonlar bələdçisi,
Vaqonlar biletçisi!
Hər nə olursa-olsun –
İndi düşməliyəm mən.
Olmazmı tramvayı
Vağzalda əylədəsən?

Bələdçi hay-haraya
Əylədi tramvayı.

Harda yoxdu, harda vardı,
Basseyn küçəsində
Bir huşsuz yaşayardı.

Bilet almaq eşqinə
Getdi bufetə yenə.
Sonra pul saya-saya
Kvas almaqdan ötrü
Tez yüyürdü kassaya.

Harda yoxdu, harda vardı,
Basseyin küçəsində
Bir huşsuz yaşayardı.

Sonra qaçdı perrona,
Mindi açılmış vaqona.
Çamadanı,
Bağlamayı
Tez yerbəyər elədi,
Özünə "afərin" – dedi.
Pəncərənin qabağında
Getdi yuxuya bir anda.

Alatoran gəldi dilə:
– Bura haradı belə?
– Leninqraddı, – dedilər,
Leninqrad! – söylədilər.

Bir az yatdı, oyandı,
Pəncərədən boylandı,
Baxdı böyük vağzala,
Keçdi sorğu-suala:
– Bəs buranın nədi adı,
Boloqoyedi, Popovkadı?
– Leninqrad! – dedilər, --
– Leninqrad! – söylədilər.

Yatdı, yenə oyandı,
Pəncərədən boylandı.

Baxdı böyük vağzala,
Yenə keçdi suala:
– Stansiyanın nədi adı?
Dibunadı, Yamskayadı?
Platformadan cavab gəldi,
– Leninqrad! – kimsə dedi...

Dedi: – Bu nə zarafatdı?
Yol getdim, iki gün yatdım,
Heç çatmadım Leninqrada –
Getmədim, geri qayıtdım.

Harda yoxdu, harda vardı,
Basseyin küçəsində
Bir huşsuz yaşayardı...

DURĞU İŞARƏLƏRİ

Axırıncı
Sətirdə,
Sözlər qurtaran yerdə
Durğu işarələri
Dayandılar üz-üzə,
Dayandılar göz-gözə.

Əl-qolunu ata-ata,
Qaç-qaç
Gəldi nida.
Bağırdıqca bağırdı,
Çığırdıqca çığırdı:
– Ura! Ura!
Qara – vuul!

Taladılar!
Hara baxırsan,
Hara?!

Gəlib çıxdı hardansa
Əyricəburun sual.
Yanlarını basa-basa
Yağdırdı sualları
Dalbadal,
Bircə-bircə:
– Kim?
– Kimi?
– Hardan?
– Necə?

Gəlib çıxdı vergüllər –
Qıvrımsaçlı gözəllər.
Dayanırsan, boylanırsan
Nəfəsini dəren kimi,
Hər vergülü görəni kimi.

Çapıb gəldi iki nöqtə,
Diyirlənə-diyirlənə
Qopub gəldi üç nöqtə.

Vergüllər başladılar:
– Bizim öz yerimiz var!
İmla yazanda – vergül,
Müəllimin sözünə
Qulaq asanda – vergül!

Nöqtəli vergül xala
Heç kəsdən qalmaq dala:

– Nöqtə yoxsa üstünüzdə –
Gərək deyilsiniz siz də!..

Qoşa gözlərində nəm,
Qışqırdı iki nöqtə:
– Nöqtəli vergüldən də,
Vergüldən də üstünəm –

Baxın, təkgöz nöqtədən
İki dəfə böyüyəm mən!
İki gözlə baxıram,
Əyri yolla yoxdu aram.

Gözünü döyə-döyə,
Özünü öyə-öyə
– Yoox! – səsləndi üç nöqtə –
Mən hamıya gərəyəm,
Tezcə görürlər məni!
Elə ki söz qurtardı –
Düzürlər üç nöqtəni...

Sual boynunu бүkdü,
Heyrətləndi: – Sözə bax!..
Nida çiyini çəkdi,
Deyindi: – hm... Sözə bax!..

Tənha nöqtə birdən-birə
Ayağını vurdu yerə:
– Gərək son sözü mən deyəm!
Cümlə mənle qurtarır –
Mən hamıdan gərəkliyəm!..

NƏZAKƏT DƏRSİ

Beş-altı yaşlı ayını
Öyrətdilər bala-bala –
Bəlkə o da “adam” ola:
– Yaxşı-yaxşı qulaq as!
Qonaqlıqda
Olmaz
Nə çıxırmaq, nə bağırmaq.
Tanışları görən tək
Tezəcə baş əyəsən görək;
Çıxarasan papağını,
Yeriyəndə heç kəsin
Əzməyəsən ayağını,
Birələri qapmayasan,
Dörd ayaqla çapmayasan!..

Marçıldatma ağzını,
Əsnəməkdən gözünü çək!
Əsnəyəndə pəncəni
Ağzına tutasan görək!

Üzüyola mehriban ol,
Yolu kəsmə, söz qanan ol,
Qocalara hörmət elə;

Hərdən ayı nənəni də
Dumanda, şaxtada, çəndə
Evə ötür gülər üzlə.

Hə... ayıya bax, beləcə
Dərs verdilər gündüz, gecə...

Dərsin xeyri olmadı,
Ayı lələ ayılıqdan qalmadı.

Qonşulara – ayılara,
Tülkülərə baş əydi,
Tanışları görən tək
Yer verərək,
Üstəlik,
Çıxardı papağını,
Tanış olmayanların
Tapdadı ayağını.

Harda aşdı –
Orda başdı,
Ot-əncəri tapdaladı,
Başına min oyun açdı.

Metrolarda harın-harın
Hara gəldi atlanırdı.
Qocaların, qarıların
Qabırğası çatlayırdı.

Beş-altı yaşlı ayını
Öyrətdilər, bax beləcə,
Əbəs yerə gündüz-gecə –
Dərsin xeyri olmadı,
Ayı lələ ayılıqdan qalmadı.

TOP

Mənim
Gum-gum gumbuldayan
Ala-bəzək,
Gözəl
Topum!
Dayan,
Dayan!

Yarı mavi,
Yarı
Sarı,
Yarı qırmızı
Topum!
Dayan,
Səni necə tapım?!

Topum, səni
Əllərimlə
Şappıldatdım,
Yerə vurub
Tappıldatdım.

On beş dəfə
Nişan aldım
Divarı.
Uça-uça
Gəldin yenə
Mənə sarı.

Sonra...
Birdən
Diyirləndin
Addım-addım,
Daha geri
Qayıtmadın...

Getdin, getdin
Bostana
Diyirləndin,
Gözdən itdin.
Sonra dəydin
Darvazaya,

Sonra çıxdın
Küçəyə – havaya.
Ora-bura dəyə-dəyə
Gedib çatdın döngəyə.

Orda səni
Əzdi maşın
Bircə anda.
“Part” – elədin,
“Şart” – elədin
Lap gözümün
Qabağında.

KARUSEL

Nəhəng çadır altında
Dalbadal atlar keçir,
Qızıl yüyənlər keçir,
Qızıl qanadlar keçir.

Qızlar xizək üstündə,
Oğlanlar at üstündə,
Xizəyi qovhaqovda,
O qızların qəsdində.

Naxış-naxış xizəklər
İşıldar işım-ışım.
Oğlanların atları –
Bozuntul, ya qaraşın.

– Qamçılayıb atları
Xizəklərə çatırıq!
– Vurmayın atları, siz,
Yox... çata bilməzsiz!

Rəngbərəng fanarların
Altında cıdırax bax!
İgidlər qovhaqovda,
Titrəyən çadıra bax!

Evlər necə fırlanar,
Keçə-keçə fırlanar –
Coşqun seldi elə bil.
Meydan özü fırlanır –
Karuseldi elə bil.

GÖY QURŞAĞI

Göy üzündə çaxdı şimşək,
Tez gözünü yum görək!

Asta-asta yağış yağır,
Üzə gülür göy qurşağı.

Uşaqlar, tez olun,
Çıxın, çıxın həyətə!
Uşaqlar, düzülün!
Şehli otlar içində
Ayaqyalın qaçarıq,
Qaçarıq,
Tullanarıq,
Göy üzünə uçarıq.

Uşaqlar tez olun,
Göy qurşağı üstündə
Düzülün!
Əl çalın, əl çalın!
Göy qurşağı rəngbərəng
Çiçək kimi açılıb.

Göy qurşağı
Boyunca
Gedək üzü aşağı,
Göy üzünü dolaşaq.
Göy qurşağı üstündən
Yerə mayallaq aşağı.

DOSTLAR, YOLDAŞLAR

Bahar gəlmişdi.
Biz çıxıb dərstdən
Evə gedirdik,
Bir sən, bir də mən.

Papağımızı
Yan qoymuşduq, yan,
Deyib-gülürdük
O gün ucadan.

Gödəkcəmizin
Yaxası açıq.
Gözəl bir gündə
Yola çıxmışdıq.

Niyə gedirdik,
Hara gedirdik?
Biz hara gəldi –
Ora gedirdik.

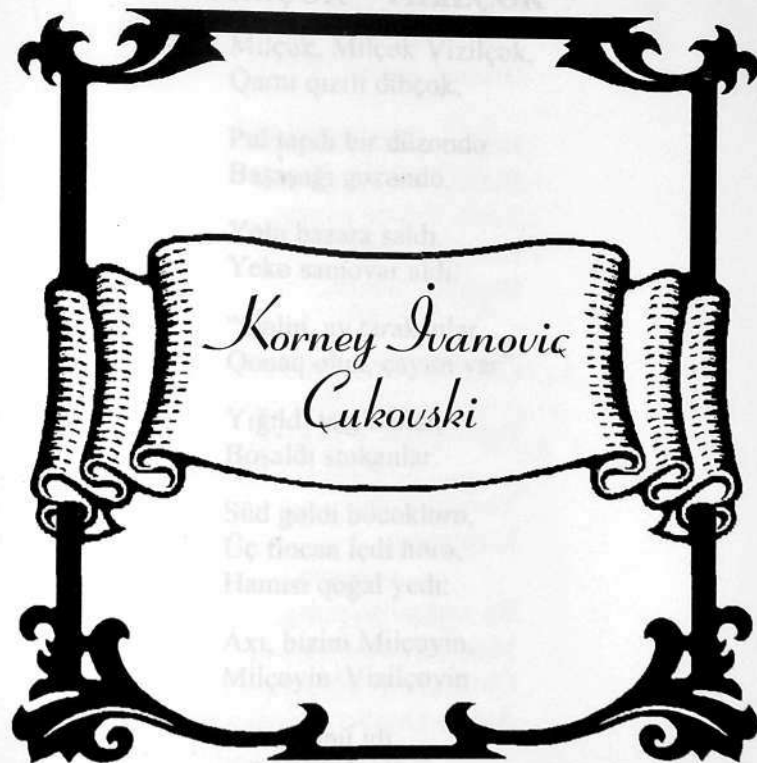
Sonra – geriyə,
Sonra – sağ, sola,
Sonra tullandıq,
Sonra yüyürdük
Biz bala-bala.

Gülə-gülə də
Ayrıldıq onda.
Sevinərik biz
Bir də, yenidən
Qarşılaşanda.

Gülə-gülə də
Ayrıldıq onda.
Sevinərik biz
Bir də, yenidən
Qarşılaşanda.

212

212

Gəzib dolayıdıq
Bir son, bir də mon.
Eynə qayıtdıq
Üzə gülər, şən.

Gələ-gələ də
Ayrılaq onda
Sevinirik öz
Bir də, yenidən
Qarşılaşanda.

MİLÇƏK – VİZİLÇƏK

Milçək, Milçək Vizilçək,
Qarnı qızılı dibçək,

Pul tapdı bir düzəndə
Başaşağı gözəndə.

Yolu bazara saldı,
Yekə samovar aldı:

“Gəlin, ay tarakanlar,
Qonaq olun, çayım var”.

Yığıldı tarakanlar,
Boşaldı stəkanlar.

Süd gəldi böcəklərə,
Üç fincan içdi həərə,
Hamısı qoğal yedi:

Axı, bizim Milçəyin,
Milçəyin-Vizilçəyin

Ad günü idi,
Şad günü idi.

Qonaq gəldi birələr
Vizilçəyi görələr.
Çəkmə də gətirdilər –
Uzunboğaz, dikdaban,
Düymələri qızıldan.

“Doğradım zülmkarı,
 Öz qanına bələdim,
 Səni azad elədim,
 İndi də gəl, canım qız”.
 Evlənək biz, canım qız.
 Cücü-mücülər bu vaxt
 Ora-bura baxdılar,
 Yerlərindən çıxdılar:
 “Var olsun Ağcaqanad,
 Ona yaraşır bu ad”.
 Yığışdı nur-böcəklər,
 Yandı işıq-çiçəklər,
 Bura sevinc də gəldi,
 Keflər kökəldi.

Ey qırxayaqlar, qaçın,
 Deyin çalğıcılara.
 Gəlsinlər bura,
 Oynayacağıq.

Çalğıcılar yüyürdülər,
 Təbilləri döyürdülər:
 Bom! Bom! Bom! Bom!
 Milçək Ağcaqanadla
 Rəqs eləyir dib-bi-dom.
 Taxtabiti özündən çıxıb lap,
 Ayağını yerə vurur tappatap.
 Qaynaşırdı,
 Oynaşırdı
 Böcəklər, pərvanələr,
 Cücülər, nələr, nələr...
 Şaxəbuynuz böcəklər,
 Üstündə bər-bəzəklər,
 Papaq yellədirdilər,
 Kəpənəklərlə

Rəqs edirdilər.
 Qızışdı ara,
 Dara-ra, dara-ra.
 Bütün cücü-mücülər
 Rəqsə girdilər.
 Camaat şadlıq edir,
 Milçək xanım ərə gedir.
 Qoçaq, igid bir zata –
 Cavan Ağcaqanada.

Qarışqa lələ
 Keçib varından –
 Çarıqlarından
 Arvadı ilə
 Atılıb-düşür,
 Cücülərə göz vurur:

“Ay cücülər, cücülər,
 Canımı üzücülər,
 Nə qəşəngsiniz.
 Dara-dara-dam,
 Dara-dara-dam,
 Nə göyçəksiniz”.

Çəkmələr cırıldayır,
 Dabanlar fırlıdayır.

Səhərəcən böcəklər
 Şadlıq eləyəcəklər:
 Axı, bu gün Milçəyin,
 Milçəyin-Vizilçəyin

Ad günüdür,
 Şad günüdür.

QORXUNC TARAKAN

Birinci hissə

Ayılar minmişdilər
Kiçik velosipedə.
Pişik miyoldayırdı
Dal-dalı gedə-gedə.

Qonmuşdu şar üstünə
Vız-vız ağcaqanadlar
Xərçənglərin altında
Çolaq it olmuşdu zar.

Canavar at sürürdü,
Şirlərsə avtomobil.
Xortumunu sallayıb
Yeri yirdi ana fil.

Tramvaydan baxırdı
Dovşanlar sola, sağa,
Süpürgənin üstündə
Yol gedirdi qurbağa.

Deyirdilər,
Gülürdülər,
Şirin qoğal
Yeyirdilər.

Birdən qapı altından
Çıxdı qorxunc pəhləvan –
Sarı bıqlı
Ta-ra-kan.
Tarakan, Tarakan,
İri, yekə Tarakan.

Bıqlarını tərpedib
Bar-bar bağırdı birdən:
“Dayanın, tələsməyin,
Udacağam sizi mən.
Qurtara bilməyəcək
Heç kəs mənim əlimdən”.

Heyvanlar hürküsdülər,
Titrətməyə düşdülər.

Qorxudan canavarlar
Bir-birini diddilər,
Bir-birini yedilər.

Yazıq timsah
Çəkdi ah,
Qurbağanı ötürdü.
Fil qorxudan kirpinin
Düz üstündə oturdu.

Dava qorxutmadı heç
Dalaşqan xərçəngləri,
Onlar çəkilib geri
Bıqlarını eşdilər.
Uzunbığ pəhləvanın
Üstünə bərk düşdülər:
“Çığırma çox, sərsəri,
Qalmırıq səndən geri, –
Bizim də bığımız var;
Tərpətsək, hamı qorxar”.
Bu sözü deyə-deyə
Çəkildilər geriyə.

Söylədi Hippopotam:
“Belə iş olmaz, atam,
Timsahlar, balinalar,

Qulaq asın, sözüm var:
Kim o zalımı yıxsa,
Kim ondan güclü çıxsa,
Məndən bəxşiş alacaq.
İki dənə qurbağa
Bir dənə şam qozası
O qoçağın olacaq”.

“Əsla qorxmuruq, inan,
Dediyin yırtıcıdan.
Onu didib-parçalar
İti, xəncər dişimiz,
Tapdalarıq onu biz”.

Heyvanlar hücum çəkib
Döyüşə girişdilər. Bıqlını görən tək
(Ay-ay-ay!)
Əl-ayağa düşdülər.
(Ay-ay-ay!)
Heyvanlar dağılışdı
Meşələrə, düzlərə, –
Hərə qaçdı bir yerə.

Yazıqlar qorxmuşdular:
(Ay aman!)
Tarakanın bığından.
Hippopotam yüyürdü,
Hirsindən bərk böyürdü:
“Ayıb olsun, utanın!
Ey köllər, kərgədanlar,
Rüsvay oldu heyvanlar,
Tez çıxın mağaradan,
Buynuz vurun,
Düz vurun,
Düşmən qaçar aradan”.

Kərgədanlar və köllər
Mağaradan dedilər:
“Buynuz vurardıq,
Lap düz vurardıq,
Amma ki, bizdən ötrü
Şirindir öz canımız,
Təkcə buynuzla gəlir
Bizim də gümanımız”. –
Kol-kosda gizləndilər.

Qorxudan əsə-əsə,
Verib nəfəs-nəfəsə.
Vurdu gicitkanlığa
Timsahlar özlərini
Fillər girib xəndəyə
Yumdular gözlərini.

Şaqqıldayan dişlərin
Səsi gəlirdi ancaq,
Tir-tir əsən qulaqlar
Görünürdü ağappaq.

Qapıb çamadanları
Meymunlar gözdən itdi,
Kim bilir hara getdi.

Qaçdı naqqa balığı,
Tərpətdi quyruğunu,
Görən olmadı onu.

Dalınca su ilbizi –
Dizin-dizin süründü.
Gah itdi, gah göründü.

İkinci hissə

Beləliklə, hamıya
Qalib gəldi tarakan.
Meşələrə, düzlərə
Oldu sahib, hökmran.
Bütün heyvanlar onun
Hüzurunda durdular,
Görüm lənətə gəlsin,
Yerə girsin o murdar.

Tarakansa onların
Arasında gəzirdi,
Qarnına sığal çəkib,
Gözlərini süzürdü:
“Ey heyvanlar, mənə siz
Balanızı gətirin.
Bu axşam yeyəm gərək,
Ət istəyir xətirim”.

Məzlum, yazıq heyvanlar
Ağlaşır yenə zar-zar,
Ulayır, bağırırlar,
Köməyə çağırırlar.
Qarğış edir hamısı
Yekəqarın zalıma,
Yazıqlar belə dərdi
Kimə desinlər, kimə?
Bir deyın, hansı ana
Qıyar öz balasına?
Sallayıb qulağını
Ayı, canavar, ya fil.
Verərmi uşağını –
Açgöz axmağın biri

Çeynəsin diri-diri?
Heyvanlar hey ağlaşır,
Hər kəs öz balasıyla
Öpüşüb-qucaqlaşır.

Çox keçmədi, bir səhər
Qaçıb gəldi kenquru.
Bıqlını görən kimi
Bərkdən güldü kenquru
Dedi: “Budur pəhləvan?
(Ha-ha-ha)
Bu – cücüdür, – Tarakan!
(Ha-ha-ha)
Tarakan, Tarakan,
Tarakancığaz,
Balaca cücüdür
Bu heyvancığaz!

Bəs qanmırsınız,
Utanmırsınız?
Xəncərə oxşar
Dişləriniz var.
Bir-birinizə
Nə dəymisiniz,
Kiçik cücüyə
Baş əymisiniz”.

Begemotlar qorxudan
Pıçıldadı: “Dinmə, kəs,
Başımıza iş açma
Çıx get burdan, salma səs”.

Birdən kolun dalından,
Kiçik göy meşəcikdən
Çıxdı balaca Sərçə.

Buraya uçdu gəldi
Çöllərdən keçə-keçə.

Hoppanaraq
Cikgildədi,
Belə dedi:
Çik-çirik,
Çiki-riki-çik-çirik.
Dimdiklədi Tarakanı –
Uddu yekə pəhləvanı.
Çatdırdı cəzasına,
Bıgı da heç qalmadı,
Onu görənlər olmadı.
Aha, buna görədir
Heyvanların bayramı,
İndi igid Sərçəni
Tərif eləyir hamı.

Notlara baxa-baxa,
Gözləri axa-axa
Nəğmə oxuyur ona
Ulaqlar yana-yana.

Keçilərin saqqalı
Süpürgə çəkir yola –
İstəmirilər toz ola.
Görün, dəcəl qoyunlar,
Bilir necə oyunlar.
Şeypur çalır yapalaq,
Dolaşada səsə bax.
Dama çıxıb yarasa
Dəsmal edir harasa.

Rəqs eləyir fil xanım,
Yaman çıxıb özündən.

Qırmızı ay titrəyir,
Fırlanır göy üzündə
Birdən-birə
Düşür yerə –
Yazıq filin üstünə.
Sonra da nə deyim, nə
Min əziyyət başlanır:
Çıxarmaq üçün ayı
Girirlər bataqlığa
Batırlar lile, zığa.
Sonra da başlayırlar.
Nərdivanlar qurmağa,
Ayı göyə vurmağa.

MOYDODIR

Yorğan qaçdı,
Döşəkağı
Qanad açdı.
Yastığa bax,
Qurbağa tək
Tullanaraq
Qaçdı məndən.
Əl uzatdım
Tutum şamı,
Girdi peçə;
Güldü hamı.
Götürəndə
Kitabı mən
Qorxub qaçdı
O da məndən,
Çarpayının
Altına lap
Qaçıb girdi

Tap-tap, tarap.
 İstədim ki, bir çay içim,
 Yaxınlaşdım samovara,
 Yekəqarın qorxu yaman,
 Heç bilmədim qaçdım hara.
 Nə var belə,
 Nə olmuşdur?
 Deyin görək
 Niyə hər şey
 Yerbəyerdən
 Təkər kimi
 Hərlənərək,
 Fırlanaraq
 Qaçdı birdən
 Düzüldülər
 Dalbadal:
 ütü,
 çəkmə
 və qoğal,
 Maşa,
 çəngəl
 və kəmə.

Hərlənirlər,
 Fırlanırlar.
 Mayallaq da
 aşırırlar.

Birdən yataq otağından
 Çıxdı çolaq əlüzyuyan.
 Yırğaladı başını:
 "Bir buna bax,
 Pinti uşaq.
 Hıs yaxıbsan üz-gözüne,

Utan barı, bax özünə:
 Qapqarasan kömür kimi,
 Boynun paslı dəmir kimi.
 Əllərini görüb gəndən
 Şalvarın da qaçıb səndən,
 Şalvarın da, şalvarın da
 Qaçıb səndən.

Səhər-səhər yuyunurlar
 Uçanlar da, qaçanlar da,
 Bapbalaca siçanlar da,
 Pişiklər də, ördəklər də.
 Hөрümçəklər, böcəklər də.

Təkcə sənə çirkli qalan.
 Yuyunmayan, pinti olan,
 Odur qaçıb kitabların,
 Ayaqqabın, corabların.

Mənəm Böyük Əlüzyuyan,
 Məşhur, məşhur Moydodur!
 Pintiləri təmiz yuyan,
 Liflərə də komandır.

Ayağımı döysəm yerə,
 Qoşunumu çağırısam,
 Neçə-neçə əlüzyuyan
 Uçub gələr – bağırısam.
 Səninlə bərk dalaşarlar.

Tutub səni,
 Çimməyəni
 İsladarlar
 O ki var.

Sənin kimi pis uşağı
Başaşağı
Ağ ləyənə vurdu qapaz,
Çığırdı bərk:

“Kara-baras”.

Tez şotkalar düşdü işə.
Çox çəkdiilər məni dişə.
Hey sürtdülər bədənimi,
Oxudular:
“Kömürçünü yuyuruq biz,
Olur təmiz, olur təmiz.
Görürsünüz kömürçümüz,
Olur təmiz, olur təmiz”.

Sabun gəldi tələsərək
Saçlarımdan yapışdı bərk
Arı kimi sancdı məni,
Çox danladı,
Sabunladı.

Quduz lifdən qorxdum yaman,
Vermədi heç mənə aman.
Qaçdım, qaçdım,
Elə bil ki, qanad açdım.
Keçdim neçə
Uzun küçə,
Hasar aşdım, girdim bağa,
Gəlib çatdı, başladı tez
Ac qurd kimi dalamağa.
Birdən çıxdı qabağıma
Çox sevdiyim timsah lələ,
Totuş, Kokuş yanımdaydı,
Gəzirdilər gülə-gülə.

Timsah lələ
Bircə anda lifi tutdu,
Körpə quş tək onu uddu.

O, üstümə birdən necə
Böyürdü,
Hırlənmişdi, ayağını
Döyürdü,
Dedi: “Tez ol, çıx get evə
Nədir bu –
Dedi – tez get, əl-üzünü
Təmiz yu, –
Dedi – yoxsa gəlib səni
Tutaram. –
Dedi – əzib-tapdalaram,
Udaram”.
Qoyub qaçdım, qorxdum yaman,
Evimizdə gözləyirdi
Əlüzyuyan.
Sabun sürtdüm
Əl-üzümə,
Sabun sürtdüm
Üz-gözümə.

Yudum, yudum,
Yudum, yudum,
Sizdən daha nə gizlədim.
Üzümdəki, boynumdakı
Ləkələri təmizlədim.
Elə bu vaxt
Şalvar çıxdı yolum üstə,

Tez tullandı qolum üstə.
Dalınca da pendir-çörək

Dedi: mənı tez ye görək.
Gəlib salam verdi qutab,
Düz ağzıma girdi qutab.

Bax, kitabım döndü geri
Yanında da ev dəftəri,
“Ana dili” “Hesab” ilə
Oynayırdı aşı-aşı
Eləyirdim mən tamaşı.

Bu vaxt Böyük Əlüzyuyan
Məşhur, məşhur Moydodır
Pintiləri təmiz yuyan,
Liflərə də komandır,
Qaçıb gəldi düz yanıma,
Tutdu mənı, rəqs elədi,
Öpə-öpə belə dedi:
“Xoşum gəlir indi səndən
Tərifini deyirəm mən.
Təmizlədin hisi, qırı,
Sevindirdin Moydodırı”.

Pintilərə
Ayıb olsun,
Min-min kərə
Ar olsun!
Çiçək sabun,
Yumşaq dəsmal,
Narın daraq
Var olsun.
Yuyun, yuyun səhər-axşam,
Sən hər səhər, sən hər axşam
Min yaşasın
Ağ diş tozu,
Unutmayaq
Dostumuzu.

Gəl yuyun, üzək, çimək.
Baş vuraq, gəl, sulara biz –
Təknə və təst, ləyən, çəllək,
Hər yerdə çay, bulaq, dəniz
Olsun bizim məskənimiz.

Vannada da, hamamda da
Bapbalaca bir camda da
Üzümüzü yuya-yuya
Biz hər yerdə, hər bir zaman
Alqış deyək, var ol deyək
Sərin suya,
Şirin suya.

QƏRİBƏ AĞAC

Qəribə ağac bitib
Möcüzələr bağında,
Darvaza qabağında.
Qəribədir, qəribə,
Çox qəribədir.

Üstündə nə bir çiçək,
Nə bir yarpağı vardır.
Sallanan başmaq, corab
Elə bil almaldır.

Ana gedəcək bağa,
Ağacdən şey qırmağa:
Cürbəcür ayaqqabı,
İsti uşaq corabı.

Ata gedəcək bağa
Ağacdən şey qırmağa:

Maşaya – tikmə;
Zinaya – çəkmə,
Ninaya – corab,
Balaca Muroçkaya
Bir cüt balaca, abı
Toxunma ayaqqabı,
Üstündə qotazları.
Ağac necə ağacdır,
Qəribəcə ağacdır.

Siz ay uşaqlar,
Yalın ayaqlar,
Çəkməsi cırıqlar,
Qaloşu yırtıqlar,
Kim çəkmə istəyir.
Buraya buyursun,
Qəribə ağacın
Yanına yüyürsün.

Keçə çəkmələr dəyib,
Çarıqlar yetişibdir,
Əlinizi kim yeyib,
Bəs niyə yatırsınız,
Yoxsa naz satırsınız?

Dəri b geyin, kasıblar,
Sizinçün asılıblar.
Bundan sonra daha siz
Şaxtada geyməzsiz
Nə cırıq ayaqqabı,
Nə yırtıq ayaqqabı.

QƏRİBƏ AĞAC NAĞİLİNİ MURAYA OXUYANDA O NƏ ETDİ

Mura ayaqqabısının
Bir tayını çıxartdı,
Gedib bostanda basdırdı
Üstünə torpaq atdı.
– Böyü, mənim ayaqqabım,
Böyü, mənim balacam.
Su verəcəm, suvaracam,
Qoymayacam səni ac,
Olacaqsan sən ağac –
Qəribə ağac.

Çəkməsizlər bu ağacın
Yanına qaçacaqlar.
Qıpqırmızı çəkmələri.
Ağacdən açacaqlar,
Deyəcəklər:
“Ay qoçaq qız,
Ağıllı qız –
Muroçkamız”.

AYBOLİT

1

Əziz doktor Aybolit
Oturub baxır yola
Ağac altında sakit.
Yanına tez-tez gələr
Sağalmağa xəstələr.
Canavar da, inək də,
Soxulcan da, böcək də,
Ana ayı da.
Sağaldar gəlsə hər kim.
Bizim Aybolit – həkim.

Tülkü gəldi

Aybolitin yanına,

Dərdini dedi ona,

Axıtdı, göz yaşları:

– Uf, məni sancıb arı.

Barbos gəldi

Aybolitin yanına,

Burnunu tutdu ona.

Dərdini açıb dedi:

– Oy, toyuq dimdiklədi.

Qaçıb gəldi ana dovşan

Haray saldı: balam, vay.

Bu gün basıb-tramvay

Dovşan balamı,

Oğlan balamı.

Basıb tramvay.

Qaçanda evə sarı

Kəsilib ayaqları.

Doktor, halı yamandır,

Qoyma ölsün, amandır.

Körpəm, balacam mənim,

Dedi doktor:

– Zıyan yoxdur.

Tez ol xəstəni gətir,

Onu mənə tez yetir.

Tikim təzə ayaqlar.

Balan yenə oynaqqlar.

Gətirdilər doktora

Xəstə, bala dovşanı,

Az qala, çıxır canı.

Doktor işini bildi,

Tez ayaqlar tikildi.

Yenə hoppanır bala.

Anası onunla bir

Oynamağa tələsir.

Gah gülür ana dovşan,

Gah çığırır ucadan:

– Sağ ol, Aybolit

Var, ol Aybolit.

3

Hardansa at belində

Çaqqal göründü birdən:

– Vardır sizə teleqram

Göndərib Hippopotam.

“Gəlin, doktor Aybolit,

Afrikaya siz.

Ölər bizim körpələr

Tez gəlməsəniz”.

– Necə? Necə? Körpələr

Xəstələniblər?

– Bəli. Tutublar angina,

Skarlatina, xolerina,

Difterit, appendisit,

Qızdırma və bronxit.

Tez yetirin özünüzü,

Əziz doktor Aybolit.

– Qaç-qaç gələrəm,

Sizə kömək elərəm.

Amma deyin yerinizi.

Harda axtarım sizi

Dağda, yoxsa gölmədə?

– Yaşayırıq Zənzibarda,
Böyük Səhra, Kalaxarda,
Fernando-Po dağında.
Orda gəzir Hippo-po,
Axır geniş Limpopo.

4

Qalxdı Aybolit. Qaçır Aybolit,
Düzlər, meşələr keçir Aybolit.
Təkcə bir sözü tez-tez deyir o:
– Limpopo, Limpopo, Limpopo.
Külək, qar, dolu çırpır üzünə:
Qayıt, Aybolit, qıyma özünə!
Qarın üstünə dəyir Aybolit:
– Gedə bilmirəm, – deyir Aybolit.

Bu vaxt tərpendi küknar,
Çıxdı iki canavar:
– Otur, Aybolit.
Otur, çaparaq
Səni aparaq –
Məndi Aybolit, çapdı qabağa.
Təkcə bir sözü tez-tez deyir o:
– Limpopo, Limpopo, Limpopo.

5

Birdən dəniz kəsdi yolu;
Şırıltılı, gurultulu.
Dənizdəki dalğaya bax,
Elə bil ki, lap indicə
Ayboliti udacaq. –
– Bəs mən batsam,
Dibə yatsam,
Necə olar xəstələrim,
Mənim heyvan dəstələrim.

Elə bu vaxt üzə-üzə
Bir balina çıxdı üzə:
– Dalıma min, Aybolit,
Mən aparım od kimi,
Böyük paroxod kimi,
Aparım səni –
Doktor Aybolit gedir
Balinanın belində,
Bircə söz var dilində:
– Limpopo, Limpopo, Limpopo.

6

Yolunu dağlar kəsir,
O darıxır, tələsir.
Dağlar uca, qorxulu,
Buluda girir yolu.
– Gedib çatmasam,
Qalsam darda mən,
Bu yollarda mən.
Necə olar xəstələrim,
Mənim heyvan dəstələrim!

Qayalıqdan qalxdı dərhal
Yerə qondu neçə qartal.
– Min, Aybolit, belimizə
Tez aparaq, əmr et bizə.

Uçur Aybolit,
Qartal belində.
Bir söz dilində:
– Limpopo, Limpopo, Limpopo.

7

Afrikada,
Afrikada

Vardır qara
Limpopo.
Afrikada ağlayır hey
Yazıq-yazıq
Hippopo.

Oturub Afrikada
Palma altında.
Oturub sakit
Baxır dənizə,
Görsün gəlirmi
Doktor Aybolit?

Axtarırlar onu yolda,
Axtarırlar sağda, solda
Fillərlə kərgədanlar.
Acıqlıdır heyvanlar:
– Niyə yoxdur Aybolit?
Hanı doktor Aybolit?

Onların yanındaca
Balaca begemotlar
Qıvrılırlar sancıdan:
Qarınlarıdır belə
Körpələri incidən.

Yazıq-yazıq inildəyir,
Çoşqa kimi zingildəyir
Burda balaca quşlar –
Xırda dəvəquşular.

Tutub çiçək, difterit,
Qızılca və bronxit.

Bərk ağrıyır başları,
Kəsilmir göz yaşları,

Onlardan heç kəs
Özünü bilmir.

– Bəs niyə gəlmir,
Bəs niyə gəlmir
Doktor Aybolit?!

Yanlarında uzanıb
İtidiş bir akula,
İridiş bir akula –
Köpək balığı.
Bərk-bərk yumub gözünü
Günə verir özünü.
Onun körpəcələri
Yazıq köpəkcələri
Düz on iki gündür ki,
Yatmır diş ağrısından,
Ay aman!

Yazıq çəyirtkənin də
Çiyini çıxıb yerindən.
Tullana bilmir,
Sallana bilmir,
Hönkür-hönkür ağlayır,
Doktoru haraylayır:
– Harda qaldı bizim doktor.
Niyə ondan xəbər yoxdur?

Odur, baxın, uçub gəlir
qəribə bir quş.
Yaxınlaşır, görünür ki,
çoxdan uçurmuş.
Yaxşı baxın, Aybolitdir
quşun belində.

O qışqırır, papağını
tutub əlində:
– Yaşasın mehriban Afrika!

Baxın ora
Haray salan uşaqlara:
– Gəldi, gəldi.
Ura, ura!

Quş havada vurur dövrə,
Yavaş-yavaş qonur yerə.

Doktor Aybolit qaçır
Bala begemotların
lap yanlarına.
Döyəcləyir əlini
qarınlarına.

Onlara bir-bir
Şokolad verir.
Onların bir-bir
Qızdırmasını
Ölçüb, öyrənir.

Tez-tez qaçır yanına
Üstü-başı zolaqlı
Körpəcə pələnglərin,
Sonra da qozbel, yazıq,
Azarlı köşəklərin.
Hər birinə qoqul verir.
Moqul verir,
Qoqul-moqul,
Qoqul-moqul yedizdirir.

Aybolit on gecədir
Nə yatır, nə dincəlir.
On gecədir yemir, içmir,
Boğazından su da keçmir.

Balaca heyvanları
Sağaldır bircə-bircə.
Qoltuğuna onların
Tez-tez qoyur dərəcə.

9

Sağaldılar xəstələr,
Limpopo.
Meşədəki dəstələr,
Limpopo.
Getdilər güləşməyə,
Limpopo.
Hey atılıb düşməyə,
Limpopo.

Gülür, gülür Karakula
Köpək balığı.
Elə bil ki, əl vurublar,
Tutub qıdığını.

Bapbalaca begemotlar
Nə yaman gülür.
Bu gülüşdən ağac əsir,
Yarpaq tökülür.

Bu da Hippo, bu da Popo,
Hippo-popo, Hippo-popo.
Baxın, gəlir Hippopotam.

Bildinizmi gəlir hardan
Gəlir birbaş Zənzibardan,
Gedir Gilimancaroya,
manca-ro-ya.
Gah böyüyür, gah yüyürür,

Gah oxuyur gedə-gedə:
– Alqış, alqış Aybolitə!
Alqış belə doktorlara.
U-ra, u-ra!

BARMALEY

Birinci hissə

Ay balaca uşaqlar,
Sizə tapşırıgım var:
Afrikaya getməyin,
Afrikada gəzməyin
Afrikada var
Açgöz baliqlar.
Afrikada var
Qorillalar.

Afrikada var
Yekə timsahlar.
Sizi döyərlər,
Sizi yeyərlər, –
Heç vaxt tərslik etməyin
Afrikaya getməyin,
Uşaqlar.

Afrikada olur
Qaniçən quldur,
Bar-ma-ley.

Afrikada gəzir
Murdar, eybəcər,
Açgöz Barmaley.
“Acam, acam” deyir,
Uşaqları yeyir.

Ata-ana danışır
Ağac altda mehriban.
Ata-ana danışır
Uşaqlarla bayaqdan:

“Afrika qorxuludur.
Bə-li, bə-li.

Vəhşilərlə doludur.
Bə-li, bə-li.
Bax, dəcəllik etməyin,
Afrikaya getməyin,
Uşaqlar, heç vaxt”.

Axşam düşdü, günəş batdı,
Ata yatdı, ana yatdı.
Tanya, Vanya durub yerdən
Afrikaya qaçdı birdən.
Afrikaya!
Afrikaya!

Afrikada gəzdilər,
Xurmaldan üzdülər,
Ay can, Afrika!
Aman, Afrika!

Mindilər kərgədana,
Qoymadılar dayana.
Ay can, Afrika!
Aman, Afrika!

Qorilla çıxdı yandan,
Dedi o yan-bu yandan:
“Bax akula Karakula
Ağzını açıb yaman.
Ac akula Karakula

Ov gözləyir bayaqdan.
Yoxsa onun siz
Ağzına girmək
İstəyirsiniz”.

“Qoy akula Karakula
Yuxarı qalxsın.
Qoy akula Karakula
Bir bizə baxsın.
Bil, akula Karakula
Bizi görüncə,
Yumruqlarıq, təpiklərək
Onu ölünce”.

Qorxdı akula, batdı,
Suyun dibinə yatdı.
Sənə bu da azdır, az.
Ay akula – yaramaz!

Kimdir elə bataqlıqda yüyürən,
Gələ-gələ böyürən?
Begemotdur, begemotdur yüyürən,
Acığından böyürən.

Tanya, Vanya gülə-gülə
Qıdıqladı bilə-bilə
Begemotun qarnını.

“Qarnına bax,
Burnuna bax,
Bir buna bax”.
Begemot da dözmədi bu dəfə,
Qaçıb getdi piramida tərəfə.
Çox böyürdü,
Bağırdı,

Barmaleyi, Barmaleyi
Çağırdı:
“Barmaley, Barmaley, Barmaley!
Tez gəl, ey, Barmaley.
Burda var eybəcər uşaqlar,
Tez ol, ye, Barmaley, Barmaley”.

İkinci hissə

Tanya-Vanya duruxdu,
Barmaleyi görüb qorxdı.
Odur gəzir Afrikani,
Səsi tutub dörd bir yanı:

“Qaniçənəm,
Zalımam,
Quldur Barmaleyəm mən.
Acam, gərək yeyəm mən.
İstəmirəm
Nə marmelad,
Nə şokolad.
Bapbalaca
Lap balaca
Uşaqları
Verin, yeyim”.

Dəhşətli gözlərindən od çıxır,
Dəhşətli dişlərini bərk sıxır,
Dəhşətli tonqal qurub, yandırır,
Dəhşətli sözlər deyib anqırır:

“Karabas! Karabas! Qulaq as:
Gördünsə yemək,
Daha nə demək”.
Uşaqlar qan-yaş tökür,

Ağlayır hönkür-hönkür
Barmaleyə yalvarırlar:

“Can Barmaley, rəhm et bizə,
And veririk canına.
Burax gedək evimizə,
Anamızın yanına.

Bir də, bir də qaçmarıq
Anamızın yanından.
Afrikaya, Afrikaya
Biz gəlmərik heç zaman.

Sevimli adamyeyən,
Dəymə, dəymə sən bizə,
Verək konfet, çay, qoğal,
Burax gedək evimizə”.

Adamyeyən güldü çox,
Dedi: yo-o-ox...
Birdən Tanya dedi: “Vanya,
Bir bax göyə, təyyarəyə.
Odur gələn, o-dur, o-dur
Aybolitdir, bizim doktor”.

Əziz doktor Aybolit
Gördü Tanya-Vanyanı.
Elə bil ki, verdilər
Ona bütün dünyanı.
Qucaqladı Tanyanı,
Qucaqladı Vanyanı,
O güldü Barmaleyə
Bu sözü deyə-deyə:
“Ey əzizim Barmaley,

Canım, gözüm Barmaley.
Uşaqları aç, burax,
Sevinək, şadlıq quraq”.

Zalım tutdu Ayboliti,
Oda atdı Ayboliti.
Aybolit çox çığırdı.
Səsi güclə çıxırdı:

“Aman, yandım,
ay yandım,
Yaman yandım,
Vay yandım!”.

Bizim yazıq uşaqlar
Gör nə günə düşüblər.
Palma altında onlar
Qorxudan büzüşüblər.
Barmaleyə baxa-baxa,
Göz yaşları axa-axa
Qalıblar.

Üçüncü hissə

Odur, Nilin dalından
Qorilla gəlir,
Qorilla gəlir,
Timsahı da gətirir.
Əziz doktor Aybolit
Sevinir daha,
Deyir Timsaha:
“Zəhmət olmasa,
Tutun Barmaleyi,
Udun Barmaleyi.
Qoy acgöz Barmaley

Balaca uşaqlara
dəyə bilməsin,
Balaca uşaqları
yeyə bilməsin”.

Timsah birdən
Geri döndü,
Gülümsündü,
Ayağını
Yerə döydü,
topp elədi.

Barmaleyi,
O zalımı
Milçək kimi
hopp elədi.

Uşaqlar sevindilər,
Oynayıb-gülüşdülər.
Tonqalın ətrafında
Çox atılıb-düşdülər:
“Bizi sən,
Bizi sən
Xilas etdin
Ölümdən.
Dərdimizi bildin sən.
Nə yaxşı ki gəldin sən.
Ah,
Əziz Timsah”.

Timsahın qarnı dardı,
Çox pis havası vardı.
Timsahın qarnında hey
Zarıyırdı Barmaley:
“İncitmərəm heç kəsi,
Uşaqları sevərəm.
Lap kəsildi nəfəsim,

Öldürməyin, amandır,
Burda halım yamandır,
Heç kəsi incitmərəm,
Heç kəsə zülm etmərəm”.

Barmaleyin halına
dözməyib daha
Yalvardılar uşaqlar

Timsaha:
“Pislikdən əl çəkirsə,
Göz yaşları tökürsə,
Tərgidirsə hər şeyi,
Bağışla Barmaleyi.
Xahiş edirik ki, sən
Onu bizə verəsən,
Gedək Leninqrada;
Aparaq biz onu da”.

Timsah dartdı qaşını,
Tez tərpətdi başını.
Yekə ağzı açıldı.
Çıxdı ordan Barmaley,
Şən, mehriban Barmaley:

“Ay can, ay can,
Leninqrad!
Ay can, ay can,
Şadam, şad!”

Rəqs eləyir Barmaley, Barmaley:
“Zalımlığı atdım, ey, atdım ey.
Bişirərəm mən hər şey, mən hər şey.
Uşaqlar da yeyər, hey, yeyər hey.
Bazar-bazar gəzərəm,
Gəzərəm, mən haylaram.
Pul almaram uşaqlardan,
Şirin qoğal paylaram,

Gətirib şəkərçörək
Deyəmə: yeyin görək.
Vanya üçün,
Tanya üçün
Məndə olar qoğallar:
Nanəcövherli,
Ballı, şəkərli
Dadlı, ləzzətli.
Gəlin alın,
Razi qalın,
Bir qəpik də verməyin.
Çünki bilin: Barmaley
Lap balaca uşaqları
Çox sevir.
Sevir, sevir, sevir
Bapbalaca uşaqları
Çox sevir”.

AYI VƏ TÜLKÜ

“Niyə ağlayırsan,
Ay axmaq Ayı” –
“Necə ağlamayım.
Kəsmir ah-vayım.

Yazığam, bədbəxtəm,
Yetiməm, yetim.
Quyruqsuz doğuldum
Bəs mən nə edim?

Axmaq itlərin də
Quyruqları var.
Kefləri gələndə
Oynadırlar onlar.

Dəcəl pişiklər də
Tez-tez dillənir,
Yoluq quyruqları
Qalxır, yellənir.

Təkcə mən bədbəxtəm
Yetiməm, yetim,
Quyruqsuz gəzirim,
Ürpəşir ətim.

Doktor, əziz doktor,
Mənə rəhm elə.

Yazığam, quyruq tik,
Mənə bir belə”.

Güldü mehriban
Doktor Aybolit,
Axmaq ayını
Elədi sakit:

“Hazıram, əzizim, qulluğunda mən
Quyruq saxlamışam nə qədər desən.
Keçi quyruğu var, at quyruğu var,
Eşşək quyruğu var, it quyruğu var.
Ay yetim, gəl sənə hörmət edim mən:
Bağlayım quyruğun dördünü birdən...”

Ayı quyruqları götürdü taxdı,
Gəzişdi, dayandı, güzgüyə baxdı.
Asdı o gah pişik, gah it quyruğu
Altdan-altdan baxdı Tülkücüyə o.

Tülkü güldü: “Bunlar tutmur səni heç,
Dəyiş, Ayı lələ, ayrısını seç.

Tovuz quyruğunu götür, qəşəngdir,
Zərlidir, yaşıldır, gör neçə rəngdir,
Tovuz quyruğunu götürsən əgər,
O səni hamıdan göyçək göstərər”.

Topal Ayı sevindi:

“Bəzənərəm mən indi.

Hər gün dağda, düzəndə.

Tovuz kimi gəzəndə

Durub bütün heyvanat

Baxacaq mənə mat-mat,

Deyəcək heyran-heyran

Kimdir bu gözəl oğlan!

Hələ bizim ayılar,

Onların öz payı var.

Meşədə məni görcək

Hamıdan belə göyçək

Yanıb-yaxılacaqlar,

Yerə yıxılacaqlar”.

Aybolit gülümsədi,

Ayıya baxıb dedi:

“Tovuz hara, sən hara?

Götür keçi quyruğu.

Sənə çox yaraşar bu”.

“Yox, yox, istəmirəm mən

Quyruq alıb gəzdirim

Qoyundan, ya pişikdən.

Gətir tovuz quyruğu –

Qızılı, gömgöy, yaşıl.

Baxan desin: yaraşır.

Dartım özümü mən də.

Gəzə-gəzə meşədə”.

Ayı tovuz quşu tək

Gəzir dağda, düzəndə.

Onu tanımaq olmur

Qaş-gözünü süzəndə.

Dalında par-par yanır,

Elə bil qızillanır

Bəzəkli,

işıl-işıl,

Lələkli,

yaşıl-yaşıl

Tovuz quyruğu.

Baxın hələ:

Tülkü lələ

Əl-ayağa düşüb yaman

Ora qaçır, bura qaçır.

Ayısının

dövrəsinə dolanır o.

Sığallayır lələkləri,

yalmanır o.

“Nə göyçəksən, düzü sən,

Lap tovuzun özüsən.

Səni görəndə çaşdım,

Tovuz bildim, dolaşdım.

Baxan deyər doymuruq,

Nə gözəldir bu quyruq”.

Bu vaxt keçib gedirdi

Bataqlıqdan ovçular,

Ayının quyruğunu

Görüb tez soruşdular:

“Bataqlıqda nəse var,

Baxın, yanır o par-par”.

Təpəcikdən təpəciyə tullandılar,
Tez Ayının görüşünə yollandılar.
Gördülər ki, axmaq Ayı baxır suya,
Qabağına güzgü qoyub, baxır guya.

Quyuğuna baxır axmaq, xumarlanır,
Tülküçüyün qabağında tumarlanır.
O nə görür, nə eşidir ovçuları,
Yanlarınca itlər qaçır ona sarı.

Tutdular yazığı
Boş əllərlə, tək.
Tutub sarıdılar
Yazığı bərk-bərk.

Tülkü çox sevinir,
Sevinir Tülkü,
Atılıb-düşür o,
Qızıışb kürkü.

“Hayıf ki, az gözdin,
Lovğalandın az.
Belə iş olmaz.
İndi sən tovuzu

Bəzəyəcəklər,
Kəndçilər yığışıb
Düzəyəcəklər.
Bir də, bir də sən
Öyünməyəsen”.
Tülkü lələ qaçıb gəldi
Ayısının yanına.
Düşdü onun canına.

Lələkləri bircə-bircə
Yoldu o.
Bütün quyruq bircə anda
Yox oldu.

OĞURLANMIŞ GÜNƏŞ

Günəş göydə gəzirdi,
Qaçıb buluda girdi.
Çölə boylandı Dovşan,
Qaranlıq oldu hər yan.
Xəbərçi sağsağanlar
Qaçışb tarlalara
Car çekdi durnalara:
“Gəlin, qara xəbər var.
Bilin, qara xəbər var.
Tutub günəşi Timsah,
Udub günəşi Timsah”.

Yer, göy tamam qaraldı,
Hamını qorxu aldı.
Kim qaldısa bayırda,
Yol tapmadı qayıda.

Bir sərçə bərk ağlayır:
“Tez çıx, günəş, tez ol, çıx.
Biz günəşsiz yazığıq –
Çöldə görmürük dəni.
Günəş, çıx, görək səni”.

Çəməndə ağlaşanlar
Dovşanlardır, dovşanlar.
Yazıqlar azıb yolu,
Tapmırlar sağ, solu.

Tək, dombagöz xərçənglər
Qaranlıqda dolaşır.
Dağ dalında, dərədə
Canavarlar ulaşır.

Səhər-səhər iki qoç
Qoymur heç kəsi yata,
Döyürlər darvazanı:
Tra-ta-ta-ta, tra-ta-ta.

“Ey heyvanlar, tez çıxın,
Timsahı vurub yıxın.
Açgöz axmağın biri,
Günəşi versin geri”.

Qorxdu heyvanlar yaman:
“Gücümüz azdır ondan.
Xəncər kimidir dişi,
Verməz bizə günəşi”.

Mağaranın yanına qaçdılar,
Dərdlərini Ayıya açdılar:
“Tənbəl, sorma pəncəni, dur gedək,
Xilas edək günəşi biz gərək”.

Amma Ayı istəmir dalaşa,
Ayı gedir o başa-bu başa,
Ayı hərdən ağlayır, bağırır,
Bataqlıqdan balaların çağırır:
“Yekəpəncə balalarım,
harda itib-batdınız.
Mən qocanı, deyın, kimin
öhdəsinə atdınız”.

Ana Ayı bataqlıqda
eşələyir kol-kosu,
Balaların tapmayınca
o necə rahat olsun?!

“Hara yox olmusunuz
Arxa yıxılmışınız?
Yoxsa itlər güdüblər,
Sizi bir-bir didiblər?”.

Ana Ayı bütün gün
Meşəliyi dolaşır.
Balaları tapılmır.
Gah yığılır, gah aşır.
Yox heç kəsin xəbəri
Bu yazığın halından.
Qara bayquşlar ona
Gözlərini ağardır
Budaqların dalından.
Bu zaman
Ana Dovşan
Gəlib dedi Ayıya:
“Utan, qoca böyürməz.
Dovşansan, ya Ayısan?
Sən Dovşanın tayısan?
Yaxşı olar get, güləş,
Timsah ilə pəncələş.
Parçala bitsin işi,
Al ağzından günəşi.
Günəş göyə çıxanda,
Qaranlığı yıxanda
Sənin körpəciklərin,
O yekəpəncələrin
Özləri qaçıb evə
Deyəcək sevə-sevə:

“Salam, babacan.
Salam, babacan”.
Tez durdu Ayı,
Böyük çaya tərəf
Böyürdü Ayı,
Yüyürdü Ayı.

Timsah böyük çaydadır,
Uzanıb, laylaydadır.
Dişlərində tutduğu
Alov deyil,
Ov deyil.
Qızıl günəşdir, – yanan,
Günəşdir, oğurlanan.

Yaxın gəldi Ayı
İtlədi Timsahı:
“Ey zalım, yatma, tərpeş,
Tez tüpür, çıxsın günəş.
Yoxsa tutub səni, bax,
İki bölərəm, axmaq.
Onda bilərsən nədir
Günəşi oğurlamaq!
Quldurun biri quldur,
Gör günəşi kim udub?!
Qarnını da şişdirib,
Kolun altına girib,
Uzadıb əl-qolunu,
Xoruldayır yuxulu.
Elə bil donuzdur bu.
İşıqsız qalıb aləm,
Bu da heç eləmir qəm”.
Həyasız gülür, gülür,
Ağac əsir, bükülür.

“İstəsəm tutaram mən,
Ayı da udaram mən”.

Dözmədi
Ayı,
Böyürdü
Ayı,
Kinli düşmənin
Üstünə
Cumdu,
Yüyürdü
Ayı,
Əzişdirdi onu.
Doyunca vurdu.
Ayağa durdu.
Dedi:
“Ver bura
Bizim günəşi”.

Timsah bağırdı bar-bar,
Qorxub ağladı zar-zar.
İri ağzı açıldı,
Diyirləndi, çıxdı günəş, –
Hər yana nur saçıldı.

Gün düşdü yamaqlara,
Kollara, ağaclara,
Salam, qızıl günəş, salam!
Salam, mavi göy, salam!
Quşcuğazlar cıkkıldəyib
qaçdılar.
Cücüləri qova-qova
uçdular.
Çəmənlərdə dovşanlar

Mayallaq aşırıdılar.
Qaçışırıdılar,
Çapışırıdılar.

Dəcəl ayı balaları
Tamaşadır, tamaşa:
Yüyürürlər aş-aşa
Qıllı babaya sarı
Yekəpəncə balaları.
“Salam, babacan!
Salam, babacan!”.
Sevinir dələlər, dovşanlar,
Sevinir qızlarla oğlanlar,
Qucaqlayıb öpürlər
Əyripəncə Ayını,
“Sağ ol”la qaytarırlar
Onun günəş payını.

SEVİNC

Sevinir, sevinir
Ağcaqayınlar,
Qızılgül gətirib
Ətir yayırlar.

Sevinir, sevinir
Ağcaqovaqlar,
Narinc gətiribdir
Bütün budaqlar.

Nə yağış, nə dolu
Yağır buluddan,
Üzümdür tökülən
Ağır buluddan.

Göydə qarıldaşan
Qarğalar belə
Oxudular birdən.
Dönüb bülbülə.
Bulaqlar qaynadı,
Suyu bol oldu.
Bulaqlardan axan
Şirin bal oldu.
Toyuqlar dəyişib
Oldular turac.
Saçı tökülmüşlər
Oldu qıvrımsaq.
İşə bax, dəyirman
Gəldi həvəsə,
Körpünün yanında
Başladı rəqsə.
Siz də tez olun
Qoşulun mənə.
Bir yerdə qaçaq
Gömgöy çəmənə.

Orda mavi çay
Axıb şırıldar.
Çay üzərində
Göyqurşağı var.

Göyqurşağıdan
Dırmaşarıq biz;
Buludlarda da
Oynaşarıq biz.

Göyqurşağından
Tez sürüşərik,
Çay qırağında
Biz görüşərik.

ÇÖMÇƏQUYRUQLAR

Bizim gölməçədə
Oynaşırdılar, qaynaşırdılar
Çömçəquyruqlar.
Hey mayallaq aşırıdılar.
Çömçəquyruqlar.

Təpəcikdə
Oturmuşdu.
Sinəsini verib qabağa,
İsti corab toxuyurdu
Nənə qurbağa.

Birdən yoğun səslə dedi:
– Gedin tez yatın, qalmayın oyaq?
– Nənə, mehriban nənə,
Hamımız qurban sənə,
Qoy bir az da oynayaq.

YAĞ – ÇÖRƏK

Dağın dalında
Bir ev vardı,
Orda yağ-çörək
Yaşayardı.

Bir gün yağ-çörək
Gəzməyə getdi.
Düzdə otları.
Əzməyə getdi.

Ona qoşuldu
Bapballı kökə.

Qırmızı yanaq
Xal-xallı kökə.

Fincanlar yaman
Dərdə batdılar;
Cingildədilər;
Küy qopardılar:

A yağ-çörək,
Dayan görək,
Çıxma çölə.
Getsən əgər,
Mura səni
Tutub yeyər.

Mura səni,
Mura səni,
Mura səni,
Tutub yeyər.

KİRPİLƏR GÜLÜR

Arx qırağında
Səhər çağında
Kirpilərə iki cücü
İynə-sancaq satırdı,
İynələrin iti ucu
Əllərinə batırdı.

Kirpilər gülürdülər,
Gülməkdən ölürdülər:
Ay axmaqlar, deyın bir,
Nəyimizə görəkdir

Sizin bu iynə-sancaq.
Deyin, biz hara sancaq
Üstümüzdəkiləri.

QARAŞ – MARAŞ

Dəftər aldı, şəkil çəkdi
Balaca qız – Muroçkamız.

“Bu – yolkadır, çiçidir.
Bu – buynuzlu keçidir,
Bu – saqqallı qocadır,
Bu – evdir, bu – bacadır”.

“Bəs bu nədir,
qəribədir.
Ayağı – on
Buynuzu – on”.

Bu da Qaraş-Maraşdır
Dişləyir, qarabaşdır.
Öz başımdan çıxartdım.

Dəftəri niyə atdın,
Şəkil çəkmirsən?
– Yox, qorxuram mən.

BEBE

Qələm götürdü quzu
Yazdı belə bir yazı:
“Mən – Bebeyəm,

Ayını da
Buynuzlayan
Mənəm, mən”.

Heyvanlar hürküşdülər,
Bərk qorxuya düşdülər.
Hərə bir yana qaçdı.

Gölməçədən qırağa
Tullandı bir qurbağa.

Gülüb getdi özündən,
Başladı oxumağa:
“Ay sağ olun, qoçaqlar”.

ÇOŞQA

Zingildəyir yata-yata
Zolaq-zolaq pişiklər,
Onları çox sevir Tata,
Böyüyür körpəciklər.

Amma bizim Tatanın
Hamıdan çox sevdiyi,
Hamıdan çox sevdiyi
Nə zolaqlı pişikdir,
Nə ördək, nə cücədir,
O təkçədir, bircədir,
Balacadır, başqadır,
Düyməburun çosqadır.

DONUZLAR

İkicə qəşəng donuz,
Yekəcə qəşəng donuz
Elə bil iş başında
Nəsə yazır maşında:
Tıqqa-tıqqa-tıqqa-tıq.
Tıqqa-tıqqa-tıqqa-tıq.
Tıqqıldayırlar da,
Hıqqıldayırlar da:
Hıqqa-hıqqa-hıqqa-hıq.
Hıqqa-hıqqa-hıqqa-hıq.

TISBAĞA

Bataqlıq çox uzaqdı,
Gedən yorulacaqdı.

Qoydular bağlamanı
Qurbağalar daş üstə.
“Gəlin burda dincələk”
Hamı dedi “baş üstə”.

Həmin daş birdən
Tutdu onların ayaqlarından.
Tərpəndi yerdən,
Qurbağalar qorxudan
Haray saldılar yaman
Bu – TISBAĞADIR,
TISTIS

BABA

BAĞADIR.

BALACA FEDOT

Balaca Fedot
yetimdir, yetim.
Yazığın işi
çətindir, çətin.
Ağlayır, onun
yoxdur heç kəsi,
Yazığı gölsin,
onu istəsin.
Bir anasıdır,
bir də dayısı.
Bir atasıdır,
bir də xalası.
Bir babasıdır,
bir də nənəsi.
Ağlayır yazıq,
yoxdur bir kəsi.

YOLKA

Əgər
Ayağı ola –
Yolka da
Qaçar yola.

Bizimlə o
Rəqs elər,
Ayaq da
Döyə bilər.

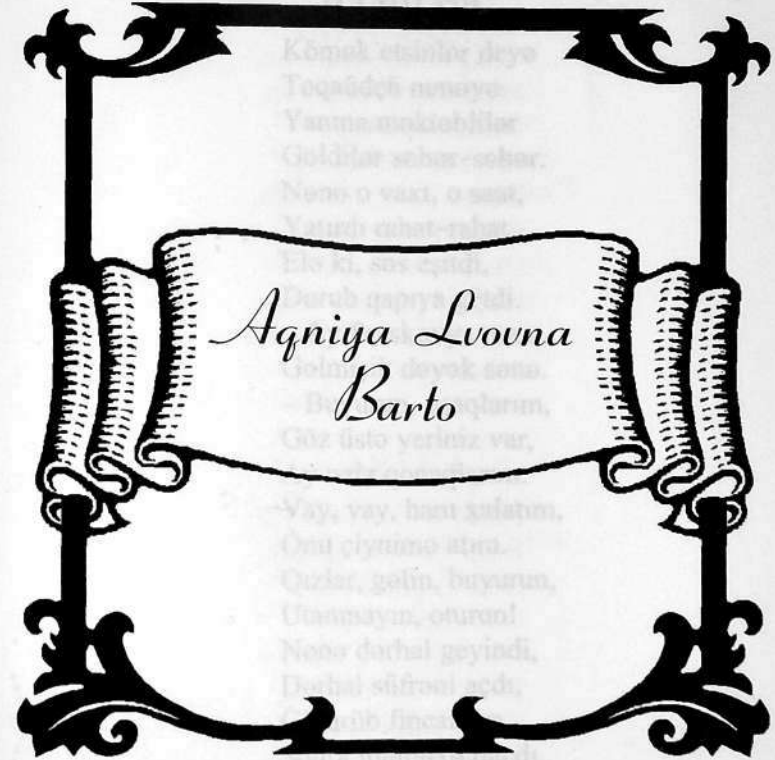
Yolka ilə
Fırlanar
Oyuncaqlar –
Şar, fanar.

Üstündə
Oynar hər an
Bayraqlar
Əlvən-əlvən.

Gəlinçiklər
Gülüşər,
Tez-tez
Atılıb-düşər.

Deyim, bil:
Qapıdadır
Yeni il.

Niyə, niyə?
Yeni, yeni,
Lap cavan
Saqqalı var
Qızıldan.

Oyuna
Oynar hər an
Bayraqlar
Əlvan-əlvan.

Gəlinclər
Gülləşər.

Azad-düşər.

Deyim, bil.
Qapıdadır
Yeni il.

Niyə, niyə?

Yeni, yeni.

Lap cavab.

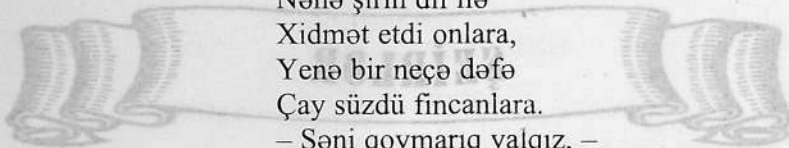
Sagqanlar

Qışın

ŞEİRLƏR

HAMİLƏR

Kömək etsinlər deyər
Təqaüdçü nənəyə
Yanına məktəblilər
Gəldilər səhər-səhər.
Nənə o vaxt, o saat,
Yatırdı rahat-rahət.
Elə ki, səs eşitdi,
Durub qapıya getdi.
– Ay Praskovya nənə,
Gəlmişik dəyək sənə.
– Buyurun, uşaqlarım,
Göz üstə yeriniz var,
Ay əziz qonaqlarım.
Vay, vay, hanı xalatım,
Onu çiynimə atım.
Qızlar, gəlin, buyurun,
Utanmayın, oturun!
Nənə dərhal geyindi,
Dərhal süfrəni açdı,
Götürüb fincanları
Sonra mətbəxə qaçdı.
Od saldı samovara,
Çay süzdü fincanlara.
Nənə qoğal gətirdi,
Ətirli bal gətirdi.
– Qızlarım, çəkinməyin,
Qoğal yeyin, bal yeyin!

Nənə şirin dil ilə
Xidmət etdi onlara,
Yenə bir neçə dəfə
Çay süzdü fincanlara.
– Səni qoymarıq yalqız, –
Dedi üç məktəbli qız.
– Sən darıxma, ay nənə,
Gələcəyik biz yenə.
– Sağ olun, uşaqlarım,
Mehriban qonaqlarım...
Ötürüb üç uşağı
O, yudu qab-qacağı.
Gördü yaman yorulub,
Halı birtəhər olub.
Qızları təriflədi,
Hamı – Afərin – deyə,
– Köməyiniz böyükdür
Praskovya nənəyə.

KATYA

Səhər tezdən nənəylə
Birgə zəhmət çəkirik,
Körpə ağacları biz
Əlimizlə əkirik.
Katya yaxın gəlməyir,
Dolanır çox uzaqda,
Gəzir rəfiqəsiylə
Gəzir bağçada-bağda.
Sonra da nənəmlə mən
Yumşaldırıq torpağı,
Əlimizlə qırırıq
Vəhşi otu, alağı.
Ancaq Katya oturub
Bağçada, skamyada.

– Niyə yaxın gəlmirsən,
Niyə dönmüsən yada?!
Gülüb nənəyə baxdı,
Belə dedi nəvəsi:
– Gözləyirəm yetişsin
Ağacların meyvəsi.

ÇOXDANIŞAN

Vova qəlbimə dəyir,
Mənə boşboğaz deyir.
Çoxdanışan qızam mən,
Yəni boşboğazam mən?!
Danışmağa vaxt hanı,
Vaxtım gedir gör nəyə,
Mən güdürəm hər anı,
Deyirlər ki, qulaq as,
Axı belə yaramaz.
Gedirəm üç dərneyə.
Ağır olar üç dərnek,
Birin seçəsən görək.
Bilin, bu dərneklərə
Mən getmirəm boş yerə!
Axı niyə, nə üçün,
Gizlədim istəyimi,
Xoşlayıram həm foto,
Həm dram dərneyini.
Vova qəlbimə dəyir,
Mənə boşboğaz deyir.
Hirsimdən alışıram,
Yəni çox danışırəm?!
Həmişə sinifkomam,
Sevirəm beş almağı,
Nə gizlədim, sevirəm
Təyyarəçi olmağı,

Stratostatda uçağı...
 Nədir bu stratostat?!
 Ona kim verib görən
 Belə qəribə bir ad?
 Vova qəlbimə dəyir,
 Mənə boşboğaz deyir.
 Çoxdanışan qızam mən,
 Yəni boşboğazam mən?!
 Çətin olub bu ili,
 Rus dili, alman dili.
 Oxuyuram səhərdən,
 Çölə baxıram hərdən.
 Görürəm ki, bir oğlan,
 Əl eləyir uzaqdan.
 Deyir: – Yaxın gəlsənə,
 İris verim mən sənə.
 Deyirəm, yox, dərsim var,
 Dərsə də həvəsim var.
 Elə deyir: – Gəlsənə,
 İris verim mən sənə!
 Vova qəlbimə dəyir,
 Mənə boşboğaz deyir.
 Çoxdanışan qızam mən,
 Yəni boşboğazam mən?!

MÜSABİQƏ

Möcüzədir, möcüzə,
 Dəyişib bizim Kiril,
 Elə dəyişib sanki
 Əvvəlki uşaq deyil.

Bacısına top aldı,
 Onu hədiyyə verdi,
 Sonra nağıl danışdı,

Sonra kitab göstərdi.
 Elə dəyişib oğlan,
 Görən, bu necə sirdi,
 Kiril bacısı üçün
 Hətta sıyıq bişirdi.

Oynadılar gizlənqaç,
 Qışqırdı kol dalından:
 – Ey, gəlirəm, daha qaç!
 Fikir vermədən oğlan
 Bacının heyretinə,
 Dedi: – Üzv seçilmişəm
 Münsiflər heyətinə!

Müsabiqə elanı
 Vurulubdur divara,
 Şerti: “Kim kömək edər
 Balaca uşaqlara?”

Yəqin, elə bu vaxtdan
 Dəyişib bizim Kiril,
 Elə dəyişib sanki
 Əvvəlki oğlan deyil.

Fırlanır fırfıra tək
 Bacısının başına,
 Aparır gah meşəyə,
 Gah da bulaq başına.

Balaca qız bir səhər
 Yuxusundan oyandı,
 Sevinclə qardaşının
 Qarşısında dayandı:
 – Gəl, oynayaq, ay Kiril!

– Eh, həvəsim yox daha,
Vaxtım, günüm boş deyil.
Gedirəm bu dəqiqə.
Bir də, bacım, bunu bil,
Qurtarıb müsabiqə!

BABASININ NƏVƏSİ

Səhər gözəldir hava,
Bir çaydır məktəb yolu.
Baxın, bütün Moskva,
Bu gün uşaqla dolu!

Qırmızı lent başında
Klava gedir maşında.
Maşın keçib yolları
Gəlir məktəbə sarı.

Qız tərk edir maşını,
Dimdik tutur başını.
Maşınla gəlib deyə
Sığırmır yerə-göyə!

Vay... rast olur gör kimə?
Qocaman müəllimə
Məktəbə yavaş-yavaş
Piyada gəlir birbaş.
Klava bu yaşında,
Niyə gəlsin maşında?!
Onu niyə, nə üçün,
Maşın gətirir hər gün?!

– Babam çox sevir mənə,
O... Əmək Qəhrəmanı...

Oxucu, bu nəvəni,
Gəl, sən də yaxşı tanı!
Maşın arzu, diləyi,
Amma çox şeyi bilmir,
Babaya çay verməyi

Ağlına da gətirmir...
Elə deyir dalbadal:
– Ay baba, ayağa dur,
Parkda keçir karnaval,
Tez dur, qaraja zəng vur!

Babası nahaq yerə
Nəvəsiylə öyünür.
Evdə göz görə-görə
Bir tənbel qız böyüyür!

ACGÖZ YEQROR

Hamı verib səs-səsə,
Oy... nə qədər adam var.
Rəqs eləyir cavanlar,
Rəqs eləyir uşaqlar.
Bu yolka bayramında
Çoxu gəlir həvəsə...
Bir yanda oxuyur xor,
Bir yanda şeir, təmsil.
Təkcə dayanıb Yeqr,or,
Heç nə görmür elə bil.

Gəlib hamıdan əvvəl
Bu məktəb klubuna.
– Eh, rəqs olsa da gözəl,
Həvəsim yoxdur buna.
Elə bil görmür heç nə,

Gecikən sənişin tək
Soruşur dönə-dönə:
Şaxta baba görəsən,
Nə vaxt qonaq edəcək
Bizi hədiyyəsinə?!

Hamı gülür, şənlənir,
Rəqs eləyir, əylənir...
O, kəsmir sualını:
– Bəs Şaxta baba hanı?!
Başlayır şənlənməyə
Ayı, dovşan, canavar...
– Vaxt yoxdur əylənməyə,
Bunun nə mənası var?!

Hamı buzda sürüşür,
Hamı atılır, düşür.
– Sürüşmürəm mən – deyə,
Yeqor elə büzüşür,
Büzüşür bir cücə tək:
– Şaxta baba hədiyyə
Görən, nə vaxt verəcək?!
Şaxta baba gələndə
Yeqor qaçır irəli,
Hədiyyələr verəndə
Dərhal uzanır əli.

Bir küncdə, yerə çöküb,
Hədiyyəni yoxlayır,
Sonra da onu büküb
Möhkəm-möhkəm bağlayır.
Hədiyyəsi əlində,
Yenə sual dilində:
– Parkda, yolkada səhər
Hədiyyə verəcəklər?!

MƏN XƏSTƏYƏM, YATIRAM

Mən xəstəyəm, yatıram,
Dərdə, qəmə batıram.
Rəngim olub sapsarı,
Çətin alıram nəfəs.
Gözləyirəm dostları,
Yanıma gəlmir heç kəs.

Mən xəstəyəm, yatıram,
Dərdə, qəmə batıram.

Hanı, dostlarım, hanı,
Yayda hardadır, harda?!
Dolaşırlar hər yanı:
Çəmənlərdə, dağlarda.

İnanıram qəfildən
Açılacaq qapılar,
Hay-küylə, şən-şən gələn
Üç-dörd dostum tapılar.
Mən xəstəyəm, yatıram,
Dərdə, qəmə batıram.

Gözləyirəm boş yerə,
Bu gün səhərdən bəri,
Bu nədir?! Birdən-birə
Beş qız girir içəri.

Beş qız əyləşir rahat
Çarpayımın yanında.
– Bəsdür, dur, boğ bu saat
Xəstəliyi yanında!

– Nəgmə bilirsənsə, gəl,
Oxuyaq bu nəgməni,

– Yaxşı, başlayın əvvəl,
Həvəsləndirin məni!

Tanya qızıqıb yenə
Ucaldır cır səsinə:
– Gətirmişik biz sənə,
Bu alma şirəsini...

Oğlan dostlarım hanı,
Yanıma qızlar gəldi,
Nəgmə tutdu hər yanı,
Elə bil bahar gəldi!
Mən xəstəyəm, yatıram,
Dərdə, qəmə batıram!
Nəgməni aram-aram
Qızlarla oxuyuram.
Uzaq qaçır kədər, qəm,
Oxuyub şənlenirəm!

QƏRİBƏ GÜL

Güldanda elə gül var,
Nə solur, nə saralır,
Həmişə təzə qalır.
Həm zərifdir,
Həm yüngül,
Kağızdandır həmin gül!

DOST OLMUŞAM

Mən onunla dost olmuşam,
Bir yerdəyik səhər-axşam.
O gün keçdik dayaz çaydan,
Qız gülüdü şeytan-şeytan...

Keçdik qanad aç-aça,
Uça-uça, qaça-qaça...
Qəhqəhəsi – günəş nuru,
Aşib daşdı bulaq kimi.
Aparırdım çəkib onu
Öz ardımca uşaq kimi.

Ona bəzən mat qalmışam,
Bir gün qalmır mənsiz özü,
Ancaq məni gəzir gözü...
Söz deməyi,
Gözləməyi...
Belə qızla dost olmuşam.

Yoldaşlarım: – Ey cavan ər,
Deyə mənə lağ etdilər...
Hirslənsəm də, mən onlara,
Nə deyim, nə oğlanlara?!

Bir məqalə yazıb nahaq
Başladılar gülüşməyə.
O, dost qızla getdim ancaq
Mən xizəkdə sürüşməyə...
O qız uçdu bir təpədən,
Cəsarətlə.
– Oy, qorxuram, – qışqırsa da,
Mən sakitdim, niyə, nədən?
Baxdım onun
Arxasınca məhəbbətlə!

İLK SEVGİ

Bunu ki, hamı bilir,
O qız sevir, sevilir.
Qız çatıb boya-başa,
Çatıb iyirmi yaşa.

Geyir hər gün təzə don,
Gəzir üz-gözündə nur.
Səslənəndə telefon,
Astaca deyir: – Odur!
Kiçik bacı Nataşa
Bir qızıdır gözəl-göyçək.
– Çatmışam on üç yaşa,
Vaxtdır, mən sevim gərək!

Gizlicə, dərs zamanı,
Süzür neçə oğlanı:
“Yura? Qız kimi qəşəng,
Pavel? Eh, boyu gödək...
Aleksey... Daha kim var,
Yox, onu sevmək olar!”

Dərs otağı... xəritə...
Hanı İrtış, Yenisey, –
O qız salıb xəlvətə,
Pıçıldayır: – Aleksey...

Kədərlə baxıb oğlan
Birdən-birə duruxur.
Hamı bilir qızlardan
Bu oğlan yaman qorxur.
Qız çıxarır min oyun,
Məqsədi birdir onun...
Bəzən süzür gözünü,
Nazla deyir sözünü...
Oğlanı qoymur rahat,
Söz soruşur hər saat...
Dəftər, kitab istəyir,
Kökə, qutab istəyir.
Gah söz atır yerindən,

Gah ah çəkir dərindən...
Qucaqlayır boynunu,
Təngə gətirir onu...

Oğlan çıxdı özündən,
Qızın üstə od yağdı
Hər qəzəbli sözündən...

Axı buna kim tablər?!
Elə bil şimşək çaxdı.
Başlandı iztirablar,
Həyəcanlar, əzablar...

İLDİRİM ÇAXANDA

Sükut, sükut... bir anlığa
Göy üzündə şimşək yandı.
Lərzə salıb qaranlığa
Hər yan, hər yan işıqlandı.

Dalğa-dalğa kollar üstə
Axdı, coşdu güclü külək.
Qaranlıqda, yollar üstə
Çaxdı şimşək, çaxdı şimşək!

Güclü külək – bu qasırğa,
Hücum çəkdi yamaclara,
Çıxdı dağa, girdi bağa,
Divan tutdu ağaclara.

Yağış yağdı, hay-küy saldı,
Elə yağdı, təbil çaldı!
Göy gurladı, şimşək çaxdı,

Qoca nənə göyə baxdı:
– Buludlarla göy doludur,
Şimşək bu gün qorxuludur!

Şimşək çaxdı, endi yerə,
Bənzədi bir şah tacına,
Düşdü yanib zərrə-zərrə
Ağcaqayın ağacına.

Gör nə günə qaldı ağac,
Sanki yoxdu yarpaqları.
Bir hay-haray saldı ağac,
Sındı, qopdu budaqları.

Bax, əyilən bir budaqdan
Sallanan quş yuvasıdır,
Təhlükədə, – orda qalan,
Sığırcının balasıdır.

Vova qaçır, haray salır:
– Təhlükədə bir quş qalır...
Gəlin, kömək edin ona,
Sığırcının balasına.
Bu yuvaya gəlin, baxın,
Bu ağaca gəlin, çıxın!

Ağcaqayın elə nəhəng,
Vova baxır gövdəsinə.
Necə etsin quşa kömək,
Hey fırlanır dövrəsinə!

Həyəcanda qala-qala,
Vova qaçır: – Şura xala,
İdmançısan, ağac hündür,
Quşcuğazı çıxıb götür...

Xala döydü gözlərini,
Elə bil ki,
Eşitmədi sözlərini...

Vova dönüb yavaş-yavaş
Ora atdı balaca daş:
– Ey, körpə quş, ey, körpə quş,
Təhlükə var, yuvadan uç!
Qonşu kişi gülümsədi,
– Orda heç kəs yoxdur – dedi.
Boş yerədir sənin səyin,
Çoxdan uçub quşlar, yəqin.
Ancaq Vova olmur aram,
– Yuvada quş balasının
Olduğuna inanıram.
Ey adamlar, gəlin baxın,
Bu ağaca, gəlin, çıxın.
Tək qalmasın o quşcuğaz,
Gəlin, onu edin xilas!

Belə görən kimi işi,
Təngə gəldi qonşu kişi,
Günortadan sonra yatdı,
Bir dərin yuxuya batdı.
Sahilində axan çayın,
Bitib qara ağcaqayın.
Rəqs edirdi budaqları,
Gördü onun kölgəsində
Vova kimi uşaqları.
Bu uşaqlar,
Bir ağızdan qışqırırlar:
“Ey adamlar, durun, gedin,
Quşcuğazı xilas edin,
Quşcuğazı xilas edin!”

Qonşu kişi yuxusundan
 Duran kimi cumdu bağa,
 “Kömək” deyə qorxusundan
 Baxdı sinan o budağa.
 Təngənəfəs Şura xala
 Gəlib çıxdı qaça-qaça.
 Dedi: – İndi, Vova, bala,
 Mən çıxaram o ağaca!
 Şən uşaqlar, balıqçılar
 Bu vaxt ovdan döndü geri.
 Biri dedi: – Burda nə var,
 Fəth edirəm zirvələri!
 Bir-biriylə danışdılar,
 Dalaşdılar, qızışdılar.
 Birdən quşcuğaz yuvadan
 Çıxıb şığıdı havadan
 Uçdu qanad aç-aça,
 Uzaqlara uça-uça...
 Qorxmayıb bu tufanlardan,
 Bu gün özü çıxdı dardan.
 Qüvvə yığıb uçdu getdi,
 Uzaqlarda gözdən itdi.

ÖRDƏK BALALARI

Səhər çağı gözəl olur
 Çay qırağı, su kənarı...
 Ana ördək aparırdı
 Çolpaları çaya sarı.
 Bu çolpalar rəngbərəngdir,
 Biri kiçik, biri böyük,
 Suyu girib üzüb onlar
 Dəstə-dəstə, bölük-bölük.
 Biri lap balacadır,

Lüməkdir, bəpbalacadır,
 Üzə bilmir yazıq hələ,
 Ana ördək deyir belə:
 – Sürətlə üz!
 Qorxma, suda yox olmazsan,
 Cəsarətli olsan əgər,
 Heç bir zaman boğulmazsan!

NAILİYYƏTİN SİRRİ

Yuri gəzir könülsüz
 Mənzilləri, evləri,
 Yuraya göstərmir üz
 Qonşuların heç biri.
 Soruşur qaşqabaqlı:
 – Kağız qırıntınız var?
 Kimsə boylanır: – Əşşi,
 Heç indi kağız olar?!
 İşim başımdan aşır,
 Bir görün nə danışır!
 Qoca çırpır qapını
 Baxıb onun üzünə
 Deyinir: – Yoxdur kağız,
 İnanmırsan sözümə?
 Durub yeməyin üstən,
 Gəlir şallı bir xala, –
 Deyir: – Məni narahat
 Eləyirsən ay bala!

Kimi parkı seyr edir,
 Kimi həkimə gedir,
 Belə deyir hamısı:
 “Yox kağız qırıntısı”.
 Birdən cavan bir oğlan

Deyir: – Dostum, qulaq as, –
Qaşqabaqlı gəzməyin
Sənə faydası olmaz.

Gülür Yuranın üzü,
Döyür qapını yenə:
– Xoş gördük, necəsiniz?
Deyir ev yiyəsinə.
Gümrah səsle soruşur:
– Kağız qırıntınız var?
Ev yiyəsi: – Gəl otur, –
Deyir: – Sənə tapılar.

İKİ NƏNƏ

Rastlaşıb iki nənə
Şadlanırdılar yenə:
– Necə sevinməyək biz,
“Beş”dir qiymətlərimiz.
Bir-birinin əlini
Hey sıxırlar xeyli vaxt.
“Beş” alan onlar deyil,
Nəvələridir ancaq!

BÖYÜYÜRƏM

Heç bilmirəm necə olur:
Hər gün, hər an
Mən güc alıb bu torpaqdan
Böyüyürəm,
 boy atıram.
Boyu məndən ucalara, –
Böyüklərə, qocalara
Boy-buxunda
 mən çatıram!

Dərsə gedib,
Dərsdən gəlib,
Uşaqlarla deyib-gülüb,
Top oynayıb qaçanda da,
Sinifdə xəyala dalıb,
Quştək göyə uçanda da
Aram-aram
Mən böyüyür, boy atıram.
Yazı yazıb,
Şəkil çəkib,
Kitab oxuyanda belə,
Mən nənəmə kömək edib,
Corab toxuyanda belə
Gilə-gilə, puçur-puçur
Arzularım çiçək açır.
Damla-damla, qram-qram
Mən böyüyür, boy atıram.
Anamla söhbət edəndə,
Atam ilə yol gedəndə,
Yağış ötüb qar yağanda,
Günəş batıb ay doğanda,
Qış gedib bahar gələndə,
Çəmənlər, çiçəklər, çöl güləndə,
Hətta yatıb-duranda da,
Əl-üzümü yuyanda da
Mən görürəm, mən duyuram
Asta-asta, aram-aram
Böyüyürəm, boy atıram.
Yaxşı-yaxşı baxın mənə:
İnanmıram gözlərimə –
Boy-buxunda, bir görün mən
Anamdan uca olmuşam,
Elə bil yaşa dolmuşam!

QAR QUŞU

Mağazada mən bir gün
Heç bilsəniz nə gördüm, –
Biri-birindən gözəl
Necə quşlar satılır!
Qar quşları fit çalır.

Qar quşu görən andan
Ağlım çıxıb başımdan.
Mat qalmışam özümə,
Yuxu getmir gözümə.

Anama səhər-axşam
Dil töküb yalvarıram:
Ürəyimi üzür qəm,
O quşu al deyirəm.

Anam hirslənib mənə
Deyir bəsdə, az danış.
Sənin küyün bəs deyil,
Bircə çatışmır o quş.

Dalaşırsan həyətdə,
Evdə sözə baxmırsan.
Durub vaxtlı-vaxtında
Dərsini oxumursan.

Gör indi nə gündədi
Səhər geydiyin paltar.
Hamı sənin əlindən
Bu evdə olub bezar.

Üzüm gəlmir anama
Daha ayrı söz deyim.

Dinib danışmasam da,
Sakit olmur ürəyim.

Çalışıram hamıya
Dinc göstərim özümü.
Heç vaxt yerə salmayım
Bir adamın sözünü.

Küçəyə çıxan kimi
Qızlarla öcəşməyim.
İt-pişiye daş atıb,
Heç kəslə didişməyim.
Nənəmə hörmət edim,
Babamla yola gedim.
Qonşular olmasınlar
Mənim əlimdən bezar.

Paltarımı, çantamı
Səliqəli saxlayım.
Özümü bərkdə-boşda
Dönə-dönə yoxlayım.

Məndən nə umub küsən,
Nə də inciyən olsun.
Nə qaramca deyinən,
Nə pis söz deyən olsun.

Neçə gündü dəyişib
Başqa adam olmuşam.
İndi öz işlərimə
Özüm də mat qalmışam.
Evdə, məktəbdə hamı
Heyrətlə baxır mənə.
Bu səhər anam dedi:

– Oğlum, nə olub sənə?
Yoxsa xəstələnmişən?
Bu nədi, key kimisən?
Neçə gündü ki, səndən
Yoxdu şikayət edən?
Ona dedim: – həmişə
Belə olacağam mən!

Şad olub anam buna
Gedib aldı qar quşu.
Çıxdı bunu görəntək
Başımdan ağlım-huşum.

İnanmıram gözümə,
Bax, mənim qar quşum var!
İndi qaçıb aləmə
Bunu car etmək olar!

Qoşulub uşaqlara
Yenə oynayaram mən.
Arzuma çatdım daha,
Qorxum yoxdur heç nədən.

BİZİM KİTABDA

Kitab səhifəsində
Biri-birindən gözəl
İki quş baxır bizə.
Sanki onlar deyirlər:
– Qəza baş verib, qəza!
Bir dəcəlin əlindən
Bilmirik neyləyək biz.
Harda onu görəntək
Üzülür ürəyimiz.

Nə vaxt gəldi meşəyə
Oraya bir hay düşür.
Bu səs-küydən diksinib
Bütün quşlar hürküşür.
Olur əlində onun
Ya sapand, ya quşatan.
Şikayətə gəlmişik
Biz quşların adından.

Qorxa-qorxa danışır
Yazıq arıquşları.
Danışdıqca alışıır
Fağır arıquşları.
Sanki yalvarır onlar:
– Yetin köməyimizə,
Bir nicat qılın bizə.
Yoxsa dağılıb gedər
Qalan yuvalarımız.
Kolda-kosda məhv olar
Körpə balalarımız.
Səhər açılan kimi
Gəlir meşəyə hər gün.
Çəkir, daşa basaraq
Sinəmizə dağ-düyün.

Bir yol meşəyə gəlin,
Axtarıb tapın onu.
Tənbeh eyləyib, burun
Siz onun qulağını.

Quşların bu sözündən
Dilxor olduq biz yaman.
Zalım ovçuya döndü
Gözümüzə o oğlan.

Razılaşıb biz üç dost
Meşəliyə getməyə –
Özümüzə söz verdik.
Orda öz gözümlə
Heç bilsəniz nə gördük!

Desək inanmazsınız
Kimdi o zalım oğlan, –
Öz sinif yoldaşımız –
Bu Alyoşa, *opprmo*
 bu imiş
Quşlara divan tutan.

Sən demə, hər səhər o,
Durub tezdən özünü
Bu meşəyə vururmuş. –
Qoyma deyib sapanda,
Yuvaları uçurub,
Bu quşları qırırmış.

Biz onun yaxasından
Tutub tənbeh eylədik.
Verdik onun dərslərini,
Nə lazımdısa – dedik.

Daha fikir etməyin,
Siz qorxmayın, a quşlar.
Gedin, azad yaşayın
Yuvanızda qış-bahar.

Şirin nəğmə oxuyub
Şənləndirin meşəni.
Uçaraq sevindirin
Hər çölü, hər çəmənini.

Sizə dəyib dolaşan
Bir də olmaz bu yerdə.
Uçun, xoşbəxt yaşayın
Bu bəxtəvər ellərdə.

ARI ZƏHƏRİ

Təzə evə köçmüşük
Artıq neçə il olar.
Bu evdə yaşamağın
Bambaşqa ləzzəti var.

Eyvənımız açılır
Güllü, çiçəkli bağa.
Əlimi uzadantək
Dəyir yaşıl budağa,
Cəh-cəh vurub oxuyur
Quşlar gözümlə önündə.
Elə bil yaşayıram
Mən də göyün üzündə.

Baxın bu eyvanlara,
Görün nə yoxdu orda:
Hər cürə gül əkilib,
Var xiyar-pomidor da.

Görün iş nə yerdədi:
Bir nəfər eyvanında
Arı saxlayır indi.

Şəhər, təzə ev, arı...
Görün, nələr yaratmır
İnsanın arzuları!..

Hər səhər bu eyvandan
Uçur arı koması,

Gedir bağa, bulvara,
Qonur gül-çiçəklərə,
Meyvəli ağaclara.
Bir damcı şirə üçün
Gör necə vurur onlar

Özünü oda-közə!
Bəzən küçə-bayırda
O yazıqlar az qalır
Girsinlər gözümüdə.

Necə olubsa, dünən
Arı sancıb bir qızın
Düz burnunun ucundan.
Gecəni yatammayıb
Fağır ağrı-acıdan.

Artıq buna dözməyib
Qonşuların bəzisi
Açıq-aşkar söylənir.
Bəzisi də gedib düz
Arıcının özünə
Qəzəblə gileylənir.

Belə giley-güzarın
Cavabında arıçı
Görün nə dedi bizə:
– Bu arının zəhəri
Ən xeyirli dərmandır
Sizin hər birinizə.
İndi bütün həkimlər
Bir çox xəstəlikləri
Bu zəhərlə sağaldır.

Onun şəfa qüdrəti
Canda qanı çoxaldır...
Bu zəhər elə-belə
Heç yerdə düşmür ələ...

Bunu eşidən kimi
Qışqırıb qonşular
Dedilər bir ağızdan:
– Dediklərin doğrusa,
İndən belə heç zaman
Sizə bir söz demərik,
Giley-güzar etmərik.

Bir-bir gəlib irəli
Gör nə dedi qarılar:
– Bizi, qoyun nə qədər
Vurur, vursun arılar.

Bəlkə onun zəhəri
Bizə kömək eylədi,
Cavanlaşdıq xeyli biz.
Bəlkə bir az düzəldi
Əhvalımız, qəddimiz...
Bütün bina dilləndi:
– Qoy arı çalsın bizi!
Canımızdan bu ağrı –
Acını alsın bizim!

Uşaqlar söylədilər:
– Biz istərik həmişə
Bu qəribə arılar
Həkimlərin yerinə
Bizə iynə vuralar!

Baxıb güldü onlara
Arıçı loğman kimi.
Eyvanından arılar
Uçdular bağça-bağa
Ən əziz mehman kimi.

GÖZƏGÖRÜNMƏZ PİŞİK

Bayırda qışdır yenə,
Təbiət qar donunu
Tezdən geyib əyninə.
Dümağdır yol-iz, küçə,
Ağaclar təzə-tərdir,
Necə aydın, işıqlı,
Nə uğurlu səhərdir!
Qar quşları sevincə
Şirin nəğmə oxuyur.
Dümağ qar ləçəkləri
Qonub ovcuma dən-dən
Ağ çiçəktək qoxuyur.
Yer-göy gümüş rəngində,
Bir gör hava nə xoşdur!
Belə qış görməmişəm,
Bu qış bir özgə qışdır!

Vovka – o qoçaq oğlan
Tezdən çıxıb bayıra
Səsləyir uşaqları.
Onlar necə sevinir
Görəntək təzə qarı.
Tez atdanıb düşərək
Oynayırlar qartopu.
Hər tərəfdə başlanır
Bir hay-haray, gumbultu.

Qardan adam düzəldib
Onu nişan alırlar.
Gah qolunu-qıçını,
Gah da yekə başını
Vurub yerə salırlar.

Vovka baxıb görür ki,
Seryojka solaxaydır.
Düz nişan ala bilmir,
Qartopunu pis atır.
Uşaqlar gülür ona,
Osa pərt olur buna.
Heç özü də bilmir ki,
Nə desin acığından.
Vidən əzabı çəkir,
Həvəsdən düşür yaman.

Bayırda qış olsa da,
Onlardan ötrü yazdır.
Bu şaxta şaxta deyil,
Bu ayaz nə ayazdır?!

Bir bax üz-gözlərinə –
Hamısı qan-tərə batıb.
Onlar həyəət-bacada
Qış nağılı yaradıb.
Sanki, kəndə gəlibdi
Ayı, tülkü, canavar.
Hər birinin başında
Min bir oyun, qovğa var.

Başları oynamağa
O qədər qarışır ki,
Yemək də yaddan çıxır.

Bir də baxıb görürlər
Axşam olub,
Ay doğur.

Bu Ay işığı altda
Onlar istər-istəməz
Evə sarı dönərkən
Vovka dedi: – Seryojka,
İstəyirsən sənə mən
Sabah pişik gətirim,
Gözəgörünməz pişik.
O elə pişikdi ki,
Onun sir-sifətini
Heç biz də görməmişik.
O kömək eylər sənə,
Sən solaxay olmazsan.
Uşaqlardan heç nədə
Sən geridə qalmazsan.

Bir möcüzə baş verdi,
Sabah əsl möcüzə!
Heç bilmirəm mən onu
Necə danışım sizə.
Seryojka sol əliylə
Qartopunu atanda, –
Qəflətən həmin anda
Qulağının dibində
Bir pişik miyoldadı.
Oğlan buna mat qaldı.
Baxanda ətrafına
Heç nə görə bilmədi.
Çox götür-qoy eylədi, –
Ağlına min şey gəldi.
Doğrudanmı, bu Vovka

Bura pişik gətirib, –
Onu görən olmayıb?!
Bəs bu necə olub ki,
Heç biz də bilməmişik?!
Doğrudanmı, o mənim
Düzəldəcək səhvimi?!
Mən də bu gündən belə
Görəcəm sağ əlimlə
Hər işi
hamı kimi?!

O gündən Seryojkanı
Bir pişik izləyirdi. –
Elə bil pusub, onun
Səhvini gözləyirdi.

Oğlan şəkil çəkəndə,
Yaxud yazı yazanda,
Yanılib o, qələmi
Sol əlinə götürsə, –
Elə həmin o anda
Miyoldayırdı pişik.
Çay-çörək yeyəndə də
Belə səhvə yol versə –
Miyoldayırdı pişik.

Seryojka düşünürdü:
Onun başına belə
Oyun açan bu qışdı.
Bu səs onun canını
Boğazına yığmışdı.

O, haraya gedirdi –
Eşidirdi bu səsi.

Son zamanlar bu səsdən
Getmişdi lap zəhləsi.

Vovka baxıb gülürdü
Dostunun bu halına,
Onun hər əməlinə.
Görürdü ki, heç yerdə
Heç nəyi götürməyir
İlk dəfə sol əlinə.

Fəqət bilə bilmirdi,
Ağlına da gəlmirdi,
(Neyləsin buna, fağır?)
Zəhlətökən o pişik
İkicə ayaqlıdır.

NEÇƏ GÜNDÜ...

Neçə gündü xəstəyəm,
Ürəyimi üzür qəm.
Uzanmışam yataqda, –
Qalmışam dar ayaqda.
Dostlara mat qalmışam.
Gəlib biri baş çəkmir
Mənə bir səhər-axşam.

Eh, oğlanlar, oğlanlar...
Nə olaydı biləydim
İndi hardadı onlar.
Görəydim yay tətilini
Onlar necə keçirir.
Nə işlə məşğuldurlar,
Əhvalları necədir.

Bəlkə hardasa mənsiz
Futbol oynayır onlar?!
Sizi belə bilməzdim,
Eh, oğlanlar, oğlanlar...

Mənsə burda xəstəyəm,
Ürəyimi üzür qəm.

Gözüm qalıb qapıda,
Eh, onu kim açacaq?!
Hansı dost üz-gözündən
Üstümə nur saçacaq?!

Bu təkliyin əlindən
Tamam bezar olmuşam.
Üç-dörd günün içində
Çiçək kimi solmuşam.

Sən mənim günümə bax,
Nə gələn var, nə gedən:
Dostlarımdan yamanca
İnciyib küsmüşəm mən.

Elə bu dəm qapımız
Açılır, nə görürəm, –
Qızlar girir içəri,
Gülür gözümdə aləm.

Qayğı ilə deyirlər:
Yatmaq olmaz bu qədər.
Bədi xəstələndiyin.
Bax, bu səninçin alma,
Bu moruq müəbbəsi,
Bu da meyvə şirəsi.

Ye-iç, sağal, dərsə gəl,
Yoxsa olarsan tənbell!

Sonra verib səs-səsə
Şən nəğmə oxuyurlar.
Sanki xoş sözləriylə
Canımdakı ağrını,
Hər acını yuyurlar.

Dünyanın işinə bax,
Mən kimi gözləyirdim,
Gör kimlər gəldi bizə?!
Bir gör kimlər gətirdi
Toy-bayram evimizə?!

Eh, oğlanlar, oğlanlar,
İndi bildim mən kimin
Ürəyində vəfa var...

BAŞIMA GƏLƏNƏ BAX

Doğmalarım görün bir
Mənə nə ad qoyublar –
Timur!

Sən bir ada bax!
O vaxt bir ölçüb-biçib,
Kimə isə gənəşib,
Məsləhət almayıblar.

Eh, bu adı doğrultmaq,
Bu ada layiq olmaq
Deyin, asan işdimi?!
Belə bir iş görəndə
Bu, ağlına gəlməyib
Təəssüf ki, heç kimin.

Başıma gələnə bax!
Bilmirəm bu işlərin
Sonu necə olacaq.
O vaxtdan hər gün, hər an,
Mən evdə yaxşı-yaman
Bircə iş görəni kimi, –
Söz salırlar Timurdan.
Elə bil istəyirlər
Olum mən də onuntək.
Dar gündə, çətin anda
Gücüm çatdığı qədər
Hamıya edim kömək.
Qocalara əl tutum,
Həmişə haya yetim,
Hər zaman dada çatım.

Fəqət neyləyim ki, mən
Nəsə, başdan-binadan
Qoçaq adam deyiləm. –
Bərkə-boşa düşəndə
Yol tapıb çıxı biləm.

Sən mənim bəxtimə bax,
O günü istədim ki,
Yanaşib kömək edim
Mən bir qoca qarıya.
O, bundan hiddətlənib
Abrımı verdi mənim, –
Mat qaldım mən bu haya.
Əsib-coşub dedi ki,
İndiki uşaqlarda
Qalmayıb abır-həya.
Böyük-küçük tanıyıb,
Yaxşı-yaman demirlər.
Ağılları kəsəni
Kor-təbii edirlər.

Bir görün necə səhvə
Yol verib atam-anam.
İndən belə mən gerek
Hər adım çəkildə
Əzab çəkəm, utanam.
Heç başa düşmək olmur
Necə adamdı bunlar. –
Hər gün mənim başıma
Açırlar nə oyunlar.

Yaxşıca bilə-bilə
Kiməm, nəyə qadirəm, –
Qəsdən hər axşam-səhər
Timurdan söhbət salıb,
Onu ağızdolusu
Necə tərifləyirlər!

Fəqət bircə nəfərin
Ağlına gəlmir bu an:
Bəlkə, mən heç Timur yox, –
Daha məşhur qəhrəman –
Yura, Yuri Qaqarin
Olmaq istəyirəm mən!
Onlar heç bu barədə
Düşünürmü, görəsən?!

BABAM

Babam qoca olsa da,
Bikar durmur bir an da.
Görürsən hey çalışır
Gah bağda, gah bostanda.

Hər şitilin üstündə
Yarpaq kimi əsir o.

Son zamanlar, elə bil,
Harasa tələsir o.

Arayıb axtararaq
O, yox yerdən özünə
Görürsən tapdı bir iş. –
Özünü pərvanə tək
Oda-közə vurmağa
Edib binadan vərdiş.

Əgər olsa əlacı,
Nə yatar, nə dincələr.
Nəfəsini dərmədən
Gecə-gündüz işləyər.

Sanki qorxur o ulu
Hansı vacib işisə
Birdən yarımçıq qalar.
Elə bunun üçün də
Var gücüylə çalışır
Nə qədər ki vaxtı var...

NƏNƏM

Onu tanımaq olmur:
Bir gör necə əriyib,
Ağac kimi quruyub.
Əli-qolu, elə bil,
Bir quruca qamçıdır, –
İndi qalxıb-enəcək.
Gözlərisə ocağın
Son odudur, –
sönəcək.

O, ölümə hazırdır,
Bunu dərk edək gərək.
Bilmirəm bu itkiyə
Ürək necə dözəcək?!

Dünən məni səsləyib
Deyərdi: – Salam, qızım,
İşin-gücün necədir,
Ay mənim körpə quzum?..

Bu günə üz-gözündə
Təbəssümdən, gülüşdən
Yoxdur əsər-ələmət.
Xəzan yarpağı kimi
Onu necə saraldıb
Soldurubdur təbiət.

Nolaydı nənəm indi
Yenə gümrah olaydı.
Hər işimə göz qoyub,
Hər qeydimə qalaydı.

Yenə tənbeh edəydi
Ədəbsiz söz deyəni,
Ya papiros çəkəni.
Yaxud içib, adamın
Zəhləsini tökəni...

Arabir də deyini
Qınayardı özünü:
Qalmayıb ağlım-huşum,
Hara qoydum açarı?
Deyən, hərləyə bilmir
Məni, boş qalmış başım?!

İnanmıram gözüme:
Nə günə düşüb nənəm,
Heç söz də tutmur dili.
Vaxtı keçmiş, üzülmüş
Qamçıya dönüb əli.
Elə bil, o son kərə
Qalxıb-enəcək indi.
Öləziyən gözləri
Ocağın son oduək
Yanıb-sönəcək indi.

Həyatın bu işinə
Heç bilmirəm nə deyim?!
Necə dözəcək, necə
Bu həsrətə ürəyim?!

ATAM KÜSÜBDÜ MƏNDƏN

Dünən iki almışam
Səhv eyləyib hesabdan.
Məndən yamanca küsüb
Eşidib bunu atam.

Mənə bir söz deməyir,
Qəmə qərq olub ancaq.
Sanki dindirən olsa
Od tutub alışıcaq.

Kaş belə susmayaydı,
Tənbeh edəydi məni.
Açıq-aşkar deyəydi
Ürəyindən keçəni.

Məni heç saya salmır,
Sanki, bu evdə yoxam.

Üzüm gəlmir mənim də
Onun üzünə baxam.

Susur çörək yeyəndə,
Susur çay içəndə də.
Elə bil, görmür məni
Yanımdan keçəndə də.

Sanki, divaram, daşam,
Onun oğlu deyiləm.
Xəcalətimdən daha
İstərim yerə girəm.

MƏN DELFİN OLSAYDIM...

Bu dünyada bir arzum var:
Delfin olmaq istəyirəm.
Qalanda darda insanlar –
Dadına yetim deyirəm.

Bax qara, coşqun dənizə:
Qatar-qatar gur dalğalar
Sahillərə hücum çəkir.
Neçə-neçə balıqçının
Atıb-tutur qayığını.
Torunusa cırıb tökür.

Əgər delfin olsaydım mən,
Bir ox kimi süzə-süzə
Suda batan balıqçını
Çıxarardım tezəcə üzə.

Bir bax qoca balıqçıya:
O, dənizlə

Olub necə əlbəyaxa!
Şirtək qəzəbli dalğalar
Az qalır ki, onu boğa.

Sən bəxtə bax!
Elə bu dəm
Bir səs gəlir qulağına.
Dalğaların arasından
Çıxıb delfin
Özünü yetirir ona.
Haldan düşmüş o qocaya
Söykəyərək kürəyini –
Əsirgəmir köməyini.

Arzum budur:
Heç olmasa, tək birçə ay
Delfin olum bu dünyada.
Çətin gündə,
Dar ayaqda
Onun kimi yetim dada!
İndən belə qoy insanlar
Mənə qəlbdən inansınlar!

Heç bilsəniz delfinlərə
Necə vurğun, heyranam mən!
Deyirəm kaş
Baş açaydım
O xeyirxah balıqların
Həyatında olan sirdən.

De, möcüzə deyilmi bu?
Olmasa da qulaqları,
Balasının səs-sözünü
Lap uzaqdan eşidir o.

Dalğaların üstü ilə
Şahin kimi şütüyür o.
Bircə anda
Yetir onun harayına,
Ürək-dirək verir ona.

Mat qalmışam
Onlardakı bu qüdrətə!
Göy suların qoynundakı
Bu sehirə, bu hikmətə!

Buna görə istəyirəm
Heç olmasa,
Mən bircə ay delfin olum.
Möcüzələr aləminə
düşsün yolum.
Az da olsa, o həyatı
Dərk eləyim, öyrənim mən.
Möcüzəli işlər gəlsin
Qoy mənim də əllərimdən.
Delfinlərə olan sevgi,
İnam kimi,
Qoy mənə də inansınlar
Bu insanlar!

AYRILIQ

Səhərdən axşamacan
Evimizdə mən hər gün
Hər nə iş görürəmsə –
Görürəm anam üçün.
Ondan ötrü, elə bil,
Səhər tezdən dururam,
Əl-üzümü yuyuram,

Paltarımı geyirəm,
Çörəyimi yeyirəm,
Oxuyuram dərsimi.
Ağıllı uşaq kimi
Göstərirəm özümü.

Gözümün qabağında
Çaya yaxın gedəntək
Uşaqlar hay-harayla
Qaçıb girirlər suya.

İsti-soyuq demirlər,
Axşamacan çimirlər.
Qorxmurlar xəstəlikdən.
Qoruyuram özümü
Anamın xətrinə mən.

Fəqət neçə gündü ki,
Səfərə çıxıb anam.
Onsuz bilmirəm indi
Neyləyim səhər-axşam.

O gedəli bircə yol
Nə piano çalmışam,
Nə də durub əlimə
Dəftər-kitab almışam.

Açıb baxdım xeyli mən. –
Axşam televizoru
Anama oxşayırdı
Bir artist sir-sifətdən.

Atam əlində qəzet
Ev-eşikdə vurnuxur.

Özünə iş tapmayıb
Deyən, o da darıxır.

Anamsız evimizdə
Yoxdu səliqə-səhman.
Atam deyir: – Döz, oğul,
Üç günə gələr anan...

Nədənə onsuz mənim
Əlim yatmır heç nəyə.
Çıxmaq da istəmirəm
Onsuz bir an küçəyə.

Mən hara gedirəmsə,
Gedirəm anam üçün.
Harda nə edirəmsə,
Edirəm anam üçün.

TƏQAÜDÇÜ

Qonşumuzda
bir oğlan var.
Gecə-gündüz
arzulayar
Nə olaydı
indi mən də
Tez çıxaydım
təqaüdə!
Nəyi pisdir, axı, bunun?
Həmin gündən
Ağasısən öz ağlının.

Nə xoşbəxtdir
Görün bizim Vanya dayı!

Kefi necə istəyirsə –
Yola salır günü, ayı.

Nə vaxt yatır, nə vaxt durur –
özü bilir.
Hara gedir, hardan gəlir –
özü bilir.

Nə məktəbə get deyən var,
Nə dərs oxu...

Ondan ötrü bağ-bağçada
Ötüb keçir günün çoxu.
O, azad bir quş kimidir, –
Könlü hara istəyirsə –
Oraya da uçub gedir.
Mənim isə bütün günü
Heç əlimdən düşmür kitab.
Məsəl-misal eyləməkdən
Qalmayıbdı canımda tab.
Nə küçəyə çıxmaq olur,
Nə kinoya baxmaq olur,
Nə gedib futbol oynamaq...
Sən bir mənim bəxtimə bax.

Doğrudan da,
Necə xoşbəxt bir adamdı
Vanya dayı.

Könlü necə istəyirsə –
Yola salır günü, ayı.

Görün bizim qonşumuzda
Nə qəribə bir oğlan var,
Bir görün o,
Nə düşünüb, nə arzular:
Tez çıxaydı təqaüdə!

Fəqət onun öz babası
Eləyirdi ona qibtə:
Eh, kaş mən də
Təzədən cavanlaşıb
Belə bir oğlan olaydım.
Atam-anam məni hər gün
Geyindirib-kecindirib
Məktəbə yola salaydı...

GÖZ GÖRDÜYÜNDƏN QORXAR

Bu Kolyanın işindən
Adam baş açə bilmir.
Elə bil, o, yaxşını
Yamandan seçə bilmir.
Hələ heç kim heç yerdə
Görməyib belə oğlan.
O, təzə şey görəndə
Elə bil, qorxur ondan.
Nə alsalar, bəyənmir.
Təzə paltar geyinmir.

Anası bir söz desə,
Atası məcbur etsə,
Ağlayır bütün günü.
Didib tökür özünü:
Geyməyəm o papağı,
O təzə pencəyi mən.
Köhnə şalvar-köynəyi
Çıxarmaram əynimdən.

Bizim yazıq Kolyanın
Dərdi varmı, sən demə:

Qorxurmuş təzə paltar
O geyinsə əyninə,

Uşaqlar görüb bunu
Ona modabaz deyər.
Onda utandığından
Siz deyin, Kolya neylər?!
Elə bunun üçün də
O geyir köhnə paltar.
Düşünür bu görkəmdə
Baş-qulağım dinc olar.

YADINDAMI...

Ey dost, söylə, bari hərdən
Xatırlayıb anırsanmı
O şən məktəb illərini?!
Ömrümüzün yaz çağında
Bitən gənclik güllərini?!
Yadımdamı, biz o günlər
Axşam olub, gün batanda,
Çöldə hər qurd-quş yatanda
Qaçaraq çay qırağında
Tonqal çatar, –

ışığında
Sübhə qədər isinərdik.
Ürəyimiz
Min-min arzu soracağında
Şirin-şirin nəğmə deyər,
sevinərdik.

Yadımdamı, qar-yağışda
Ayaqyalın qaçdığımız?

Hər enişdə, hər yoxuşda
Bir quş kimi uçduğumuz?

Harda qaldı, söylə, ey dost,
O şən məktəb oyunları?
O voleybol meydanları?

Yadımdamı, min təlaşlı
O son dərslər, imtahanlar?
Heç bildinmi, ömrümüzdən
Necə gəlib, necə keçdi
O ağ günlər,
xoş dövrənlər?!

MƏN KÜLƏYƏM

Mən küləyəm,
Mən külək!
Elə ki qeyzə gəldim
Bu dünyada hər nə var
Gücümü görsün gərək!
Elə ki tutdu hirsim
Dağı-daşı qəzəblə
Qamçılayıb döyərəm.
İstəsəm bircə anda,
Qocaman palıdın da
Şax qəddini öyərəm.

Mən küləyəm,
Mən külək!
Ürəyim istəyəntək
Başlardan papaqları
Birdən alıb qaçaram.

Ağlım hayana kəssə,
Oraya da uçaram.
Əgər varsa hünərin
Məni axtar tap görüm!

Mən küləyəm,
Mən külək!
Aləmdə min iz qoyar
Hər dövrənim, gərdişim.
Nə vaxt könlüm istəsə,
Min bir tufan qoparıb
Söndürərəm günəşi.

Mən küləyəm,
Mən külək!
Bu dünyada hər nə var, –
Mənim güc-qüdrətimi
Yaxşıca bilsin gərək!

AY VƏ DƏNİZ

Axşam oldu,
Qaş qaraldı,
Yeri-göyü zülmət aldı.
Elə bu an
Buludların arasından
Bir ox kimi sıyrılaraq
Gülüzlü Ay üzə çıxdı.
Onun nurlu çöhrəsindən
Yerə-göyə işıq axdı.
Şölə-şölə şəfəq yağdı
Qaranlıqda uğuldayan gur dənizə.
Bu lacivərd aydınlıqda
Gümüş kimi parıldayan şir dalğalar

Gəlib qeyzə
Havalanmış şahinlərtək
Sahillərə uçuşdular.
Ay-ulduzla
su dilində
Nəsə deyib danışdılar.

Ay nurunda çimən dəniz,
Ay eşqiylə qu quşutək dinən dəniz
Nəğmə dedi dünyamıza şirin-şirin
Bu sevdadan fərəhlənib
Üzü güldü göyün-yerin.

YAŞAMAQ İSTƏYƏN ÇİÇƏK

Yaz gələndə
Gözdən-könüldən uzaqda,
Bir bucaqda
Yeri deşib çıxan çiçək
Qönçələnilib açılmamış,
Bir cəlvəli gül olmamış
Soldu,
qəfil çor vurmuşək.

Eh, kim bilir
Kim qəsd etdi o fidana,
Sinəsinə kim dağ çəkdi?
Bəlkə ona isti yer yox, –
Nə zamansa
İnsan qanı tökülməmiş
yer görəkdi?!

O dünyaya göz açanda
Çovğundan, borandan əvvəl

Eşidibdi güllə səsi.
Vaxtsız ölüm-itim görüb, –
Kəsilibdi gül nəfəsi.
İndi hərdən

Öz-özümə deyirəm mən
Nə zamansa
İnsanların bir-birinə
Qəzəb-kini yox olantək
O nakam gül
Təzədən göyərəcək,
Göz açacaq bu dünyaya.
Uzun ömür yaşayacaq
Öz ətrini yaya-yaya.

KÖHNƏ KÖRPÜ

Köhnə körpü, şahidisən
Sən illərin, əsrlərin.
Sənən qədim məsgənidir
Açılmamış çox sirlərin.

Gecə-gündüz
Gah üstünü bulud alar, –
Gah gün çıxar,
Gah ay doğar.
Qamçılayar əsən külək,
Gah köksünə yağış yağar.

Zaman-zaman
Köksün altdan
gəmi keçər,
Sənən üstə
quşlar uçar.

Yaz-yay
taxar döşünə gül,
Qəm bağışlar
Payız-qışlar.

Gör, nə vaxtdır
Bir-birinə
İki həsrət sahili sən
Qovuşdurub
Canbır, qəlbbir eyləmişən.

Axır ki sən
Yorulub əldən düşmüşən.
Bir ömrü başa vuran qoca kimi
Əvvəlki dildən düşmüşən.
Fəqət yenə
Öz yerində
Dayanmışan
Keçmiş məğrur cəbhəçitək.
Hələ
Sənin tunc sinəndən
indən belə
Çox əsrlər,
Çox nəsillər
Fəxrlə gəlib keçəcək.

GÖRƏSƏN

Qocalar axşam-səhər
Oturub kölgəlikdə
Bir-birinə deyirlər:
– Uşaqlar ki, bu qədər
Qaçırlar, oynayırlar,
Görəsən, heç yorulub
Bezirmi bundan onlar?!

Qocaların yanından
Qaçıb qan-tər içində
Keçən zaman bir oğlan
Düşünür: Bu qocalar
Burda belə boş-bikar
Hey oturub-durmaqdan
Yorulmurmu heç onlar?!

İşsiz dayansam əgər,
Beş dəqiqə burda mən
Tamam düşərəm əldən...

QOCA PALID

Qoca palıd, azman palıd,
Sən bir zaman bu diyarda
Asta-asta ucalmışan.
Ağ-qaralı dövrən sürüb
Yavaş-yavaş qocalmışan.

Qoca palıd, azman palıd,
İndi sənə də, nə olub?
Budanıbdı qol-budağın,
Qupquruca gövdən qalıb...

Söylə görüm, dərdin nədir?
Kim qəddini qırıb sənini?
Yoxsa bir çovğunlu gündə
İldırımını vurub səni?

Dayansan da vüqar ilə,
Görürəm vaxtsız solmuşan.
Sanki ağır bir döyüşdə
Bir əsgərtək

Axıradək
Vuruşub həlak olmusan.
Bəlkə, sən bir aylı gecə
Neçə cəsur partizanı
Köksün ilə qorumusan, –
Yüz yerindən yaralanıb,
Qan-yaş töküb qurumusan?!

Kaş nolaydı bu gün yenə,
Yenə yaşıl olaydın sən.
El yoluna çətinlə
Sərin kölgə salaydın sən.

Qoca palıd, azman palıd,
Qüdrətli pəhləvan palıd,
Sən illərlə, əsrlərlə
Uca-uca dağ başında
Bir yamyaşıl mayak idin.
Odu sönməz ocaq idin.
Kim sındırdı, de, qəddini?
Yerlə yeksan etdi səni?

HEYVANLAR DÜŞÜNÜRMÜ

Hərdən düşünürəm mən:
Bu heyvanlar, bu quşlar
Düşünürmü, görəsən?
Göz qoyuram pişiyə:
O fikirli, xəyallı
Birdən qaçır eşiyə.
Yəqin, düşünür bu dəm:
Gəzib qapı-bacanı
Nə tapıb, nə yeyəcəm.

Bəs quzular, buzovlar
Onların nə dərdi var?
Mən görürəm onlar da
Başlarını qaldırıb
Düşüncəli, qayğılı
Harayasa baxırlar.

Bəs it-pişiklər necə?
Neçə dəfə görmüşəm
Bizim itin başına
Gələndə qara fikir, –
Tökür qaşqabağını,
Sallayır qulağını, –
Sanki, gözü yol çəkir.

Mənə elə gəlir ki,
Quşlar yaşamaq üçün
Mütləq düşünməlidir.
Qabaqcadan dərk edib
Yaxşıca bilməlidir:
Haraya uçur onlar,
Harda yaşamaq olar.
Yuva tikib, yem gəzmək,
İsti-soyuğa dözmək...
Əzabı, qayğısı var!
Düşünə bilməsələr
Necə yaşayar onlar?!
Bu barədə bir gün mən
Soruşanda nənəmdən
– Yox, – dedi cavabında.
Çaşıb qaldım mən onda.
Xeyli fikrə gedərək
Söz verdim mən özümə:
Bunu bir də həyatda
Yoxlayıb, biləm görək!

GÖZƏTÇİ

Bu həyətdə boş-bikar
Daha dura bilmirəm.
Düşünürəm: mən niyə
Bir iş görə bilmirəm.

Odur, orda divardan
Bir elan asılıbdır:
Bostanı qorumağa
Bir yaxşı it lazımdır.

Sən məni tanıyırsan –
Necə qoçaq küçüyəm.
Dinc dayana bilmirəm.
Necə hayçı-küçüyəm.

Görən kimi hürürəm
Mən göydə uçan quşa.
Pişik məni görəntək
Tez dırmaşır ağaca.

O saat tanıyıram
Bu evin adamını.
Üz-gözündən görürəm,
Bilirəm məramını.

Bir xeyirim dəyməzmi
De, mənim o insana?
Bir gözətçi olmazmı
Məndən o bağ-bostana?

BÖYÜK QARDAŞIMA MƏKTUB

Qardaşım, son zamanlar
Sən sarıdan evdə biz
Yaman nigaran idik.
Səbirsizliklə səndən
Bir xəbər gözləyirdik.
Hətta dünən bir məktub
Yazıb yola salmışdım.
Bir az təskinlik tapıb,
Xeyli rahat olmuşdum,
Bu gün gözlənilmədən
Gəldi cəbhə yoldaşın.
Köksü orden-medallı
Sənin o silahdaşın
Səndən xəbər gətirdi,
Bizə salam yetirdi.

Anamın rəngi-rufu
Bir anda oldu dümağ:
– Söylə, balam sağdımı?
Düzünü de sən ancaq.

Osa and içib dedi
Sən sağsan,
Ancaq bir az
Yaralısan, xeyli var.
Səni ruhdan salmayıb
O ağrılar-acılar.
Palatada gəzirsən,
Bu sınağa dözürsən.

O bir də söylədi ki,
Dostlarınla birgə sən
Bir düşmən dəstəsini

Qırıb məhv eyləmişən.

Fəqət özün son anda

Ölümdən qurtarmısan.

Sən özünü təzədən

Həyata qaytarmısan.

Əminik, indən belə

Uzun ömr edəcəksən.

Həyatda hər arzuna,

Kamina yetəcəksən...

Bizim arzumuz budur

Sən tezəcə sağalasan.

Yenə gedib cəbhəyə

Qanıçən yağılardan

Hayfımızı alasan.

Bizdən nigaran olma,

Bizim yarıcanımız

Qalıb sənin yanında.

Yadımızdan çıxmırsan

İnan, sən bircə an da.

Sən bizim ümidimiz,

Arxa-köməyimizsən.

Bu dünyada ən şirin

Arzu-diləyimizsən.

Sağ ol, var ol, qardaşım!

Düşmənlərdən bac al, gəl.

El-obanın gözündə

Ulduzlara ucal, gəl...

SEİRLƏR

GƏZİNTİ

Çimməyə gəldik

Çay qırağında

Adam içində

Əridik - ləldik

Örə adlandı,

Bu dünyanı

*Sergey Vladimirovic
Mixalkov*

Qələbə əlində

Eh, çox ağırdıq,

Xeyli aradıq!

Axır ki bir yer

Bizə yaradı.

Bu gəl, bizi

Zir-zibə də

Alınma! qula!

Yenə ağırdıq,

Yenə aradıq.

Balaca bir yer

Təpəyə qırdıq.

Qərib məktəy eyləmişən,
Fəqət özün son anda
Ölümədən qurtarmısan.
Sən özünü təzədən
Həyatın qayıtmısan.
Cəhənnəmə, indən belə
Uzun ömr edəcəksən.

Kəməmə yetəcəksən...

Bizim arzumuz budur

Sən təzə sağalasan.

Təzə gedib cəbhəyə

Qəhəngəni sağalardan

Qayıtmısan əlvan.

Bizdən nəyə ehtiyacın

Qalıb sənə yanıq

Yadımda qalırsan

İnan, sən birca an da

Sən bizim ümidimiz,

Arxa-köməyimizsən.

Bu dünyada ən şirin

Azru-diləyimizsən.

Səni qoruyub gətirdik

Ölümün qorxusundan

El-əbəmə qorxusundan

Ulduzlara ucal, qat

ŞEİRLƏR

GƏZİNTİ

Bazar günü biz
Çimməyə getdik.
Çay qırağında
Adam içində
Əridik – itdik!

Ora adamdı,
Bura adamdı!
Qumlar döşəmə,
Göy – açıq damdı!

Atılıb-düşən,
Qaçıb-tutan kim!
Günün altında
Düşüb yatan kim!..

Eh, çox axtardıq,
Xeyli aradıq!
Axır ki bir yer
Bizə yaradı.

Di gəl, bizim bu
İşıqlı tala,
Zir-zibil dolu
Alınmaz qala!

Yenə axtardıq,
Yenə aradıq.
Balaca bir yer
Tapdıq arada.

Ancaq burda da
Zibil qalağı
Yaxın qoymurdu
Gələn qonağı!

Axır, bu ara,
Qışqırdı Dima:
– Uşaqlar, bura!
Tapmışam, ura!
Əla bir yer var!
Gözəl mənzərə,
Qızılqum sahil
Adam görməyib
Heç vaxt elə bil!

Yaxşı çimişdik,
Gündə qaraldıq.
Bir az aralı
Tonqal qaladıq.
Futbol oynadıq,
Şənləndik yaxşı.
Mahnı oxuduq,
Əyləndik yaxşı.

Axır, yorulub
Gedəsi olduq.
Sahildə isə
Göz kimi yanan
O ocaq yeri,
Köz yeri qaldı!

Bir də, nə deyim,
Buyur, özün bax,
Qaldı zir-zibil,
Dağ, qalaq-qalaq!

Növbəti səfər
Çimişmək üçün
Çay qırağına
Qayıdanda biz,
Sahil büsbütün
Zibildi təmiz!..

NƏRƏ BALIĞI HAQQINDA

Körpünün altından
Çox dərin bir çay
Axır, axırdı.
Çayın dibindən
Nərə balığı
Üzü göylərə
Baxır, baxırdı...

Hərdən bığını
Tərpədirdi o.
Gah quyruğunu
Hərlədirdi o.

Çay qırağında
Balıqçı vardı.
Hərdən tor atıb
Balıq tutardı.
O balıqçını
Mən çox görmüşəm.
Toruna düşüb
Şirbit, ya xəşəm, –

Başqa balıqlar
Düşüb həmişə.

Nərəni isə
Mən görməmişəm.

Suyun üzündən
Beş metr altda
Gizlənər nərə,
Lil, palçıq qatda...

Budur, yenə də
Qoca balıqçı
Hey gileylənir:
– Biz bu balığın
Öhdəsindənə
Heç cür gəlmirik...
Görən biz niyə
Bu bic nərəni
Tuta bilmirik?..

Axır ki, bir gün
Sürü örüşdə
Mələşən çağı,
Torda göründü
Nərənin bığı.

Qoca balıqçı
Dedi fərəhlə:
– Bəh, tutdum axır!
Dostu qayıtdı:
– Çıxart sahilə,
Sən sonra çıxır!..

Sanki, bu sözə
Bənd imiş nərə! –
Çırpıb sulara

Güclə bir kərə
O quyuğunu
Tordan qurtardı.
Cumaraq çaya
Göy dalğalarda
Yenə yox oldu...

BÜLLUR VAZA

Üç rəfiqə – üç məktəbli
Bu vazanı aldılar.
Seçdilər – aradılar,
Yollarını o dükan,
Bu dükana saldılar.
Yumru, girdə vazanı,
Bu qəribə vazanı
Bir vitrindən seçdilər, –
Tez içəri qaçdılar.

Dükandan qayıdanbaş
Qabı Zina götürdü.
Sonra bulvara kimi
Aparmaqçın vazanı
Tamaraya ötürdü.
İndi də Tamaradan

Vazanı Jenya aldı.
Amma əsdi əlləri,
Vazanı yerə saldı.
Şüşə daşa toxunub
Param-param qırıldı.
Of! – elədi uşaqlar,
Bağırları yarıldı.

O üç qız, üç məktəbli
 Səkidə dayanıblar.
 Ətrafını adamlar
 Dövrələmə alıblar.
 Sorur milis nəfəri:
 – Deyin görək nə olub?
 Qızların gözü yaşdı,
 Dilləri topuq çalır:
 – Düşdü... düş... yerə düşdü!

Kirov darvazasının
 Qənsərindəki bağda
 Üç qız durub ağlayır.
 Yoldan ötən adamlar
 Durur, ayaq saxlayır.

– Söyləyin, nə olubdur?
 – Düşdü... düş... yerə düşdü!
 Nə hadisə baş verib?
 – Əşsi, heç nə, şüşə qab
 Düşüb yerə, qırılıb!

– Yox, yox, şüşə yox, büllur...
 Büllur vaza qırılıb! –
 Dillənir rəfiqələr.
 Hədiyyə almışdıq biz.
 Bizi sinif seçmişdi.
 Eh, bizim nələr almaq
 Qəlbimizdən keçmişdi!..
 Budur... aldıq... sındırdıq...
 İndi nə pulumuz var,
 Nə də ki büllur vaza!

– Demək, işlər beləymiş! –
 İzdiham uğuldadı.

– Çətin yapışdırasan
 Şüşə parçalarını! –
 Gödərek sürücünün
 Yoğun səsi gurladı.
 – İşə düşüb uşaqlar,
 Doğrudan da, belədi! –
 Söylədi qoca usta.
 Hamının başı üstən
 Bir qarış da hündürdən
 Boylanan o ucaboy
 Əməkdar boksçusa
 Baxıb qırıq vazaya
 Hirsle başın buladı...

Vitrinində vazalar
 Düzülmüş mağazada
 Adamlar topa-topa,
 Adamlar ada-ada.

Təyyarəçi mayor da,
 Tanınmış saxtaçı da,
 Burdadılar, yaxşı bax.
 Kimi desən, taparsan
 İndi gəzib arasan.

“Şüşə, büllur, çini qab”
 Şöbəsində səs-küydür:
 – O naxışlı olanı!..
 – Yox, o yaşılı verin!
 – Bəlkə, qırmızı qabı
 Seçib alağ, yoldaşlar!
 – Yox, o biri yaxşıdır,
 – Ondan gözəl qabımı var!

O gözəl yaşıl qabı
Sürücüdür xoşlayan.
Təyyarəçi maviyə
Baxıb köks ötürür bu an.
Əməkdar boksçusa
Baxıb mayora, deyir:
– Mənim gözümlə qırmızı,
O qabı yaman yeyir!..

İri yük maşınının
Kabinəsində indi,
Oturub rəfiqələr,
Görün, necə sevinir.

Tanış milis nəfəri
Yol verir bu maşına.
Toma, Jenya, Zinanı
Salamlayır başıyla.

Qızlarsa həyəcanlı,
Qızlar sevinc içində. –
Baxıb o hədiyyəyə
Köks ötürür üçü də.

– Yoldaş Qrişa dayı,
Maşını yavaş sürün!
Keçin bax bu döngəni,
Qarşıdan sağa burun!

Gülür sürücü dayı:
– Tələsməyin, a qızlar.
Müəllimənin payı
İndi özünə çatar!

Adi müəllimənin
Altmışillik ad günü,

Şagirdlərin, məktəbin
Sevinc günü, şad günü
İri, işıqlı zalda
Həmən o üç rəfiqə
Gətirib təntənəylə
Hədiyyəni verdilər
Qoca müəlliməyə.

Hədiyyə kimin idi?
Kimlər onu almışdı?
Odur bax, təyyarəçi
Gülümsünüb qımışdı.
Adi, sadə, dost-doğma
Sovet adamlarıydı,
Bu zala yığılmışdı.
Belə gün müəllimin
Çıxmaz heç vaxt yadından. –
Hədiyyə almışdı o,
Bütün böyük ölkənin
Uşaqları adından!

ŞƏKİL

Kağız-qələm götürdüm,
Upuzun bir yol çəkdim.
Sonra ora bir öküz,
Bir də inək ötürdüm.

Sağda yağış, solda bağ,
Bağda on beş nöqtə var. –
Guya, almadı onlar,
Gündə yanırırlar par-par.

Öküz çəhrayı çıxdı,
Yola sarı rəng yaxdım.

Göydə isə buludlar
Asılıblar, qalıblar.

Sonra buludları mən
Oxla deşdim qəfildən. –
Belə edəsən gərək,
Necə olur bəs şimşək?

Sonra qara rəng ilə
Yaxdım o nöqtələri. –
Tökülüşüb almalar,
İndi qaralır yeri.

Axırda tufan qopdu,
Bağın bağı yarıldı.
Di gəl, bu yerdə mənim
Karandaşım qırıldı.

Ayağımın altına
Qoydum bir neçə kətil. –
Bax, beləcə asıldı
Gördüyünüz o şəkil...

PİŞİK BALALARI

Qulaq asın uşaqlar,
Xəbər verirəm sizə:
Pişiyimiz beş bala
Bəxş eləyibdir bizə!

Çox düşündük – daşındıq:
Onlara nə ad verək?
Bu beş adı biz indi
Hardan tapıb götürək?

Qərarlaşdıq axır biz,
Çətinə düşməyək heç.
Onlara adlar verək:
BİR, İKİ, ÜÇ, DÖRD və BEŞ!

BİR – ağappaq baladır,
İKİ isə cürətli.
ÜÇ – ağıllı baladır,
DÖRD hamıdan qüvvətli.
BEŞ sanki İKİ, ÜÇ–dür, –
Həmən baş, həmən quyruq.
O da beli xallıdır,
Yataq yeri – yüyürük.

Pişiklər çox əladır,
BİR, İKİ, ÜÇ, DÖRD və BEŞ!
Qonaq gəlin, a dostlar,
Baxmaqdan doymazsınız heç!

YAXŞI YOLDAŞLAR

Balaca Mişa dilxordur, –
Dili pəltək, kəkovdur.

Başqaları tək səlis
Danışa bilmir Mişa.
Uşaqlar sevinəndə
Çox vaxt heç gülmür Mişa.

“K”-dan başlayan sözlər
Heç dilinə yatmayır.
Amma dözürlər uşaqlar,
Sataşb söz atmayır.

– Sən Mişacan, tələsmə!
Başqasına bax, öyrən!
Nəfəs alıb dərindən,
Sonra ürəklə dillən!

Mişa bir söz deyəndə
Dalı xeyli gəlməyir.
Dostlarsa dözümlüdür,
Ona heç vaxt gülməyir!

DƏYMƏDÜŞƏR

Çarpayıda yorgana
Bürünüb yatan kimdir?
Dağ kimi balıncıların
Altında pişik kimi
O itən-batan kimdir?
Çarpayıdan duranda,
Öz yerini yığmayan,
Əl-üzünü qorxaqca
İsti su ilə yuyan,
Siz bilən kim olar, kim,
Kimdir bizim “qəhrəman?”

Yəqin, deyəcəksiniz:
– Bu yüz on dörd yaşında
İxtiyar bir babadır,
Ona hörmət savabdır!...

Pirojnani xoşlayan,
Üstündən də bir banka
Şirin kompot xoşlayan
Bu “qəhrəman” kimdir bəs?
Özünüzü yormayın,
Çalışmayın siz əbəs...

Cavabınız bəllidir,
İndi deyəcəksiniz:
– O, yəqin ki, əlildir...

Bu kimdir, ayağına
Keçə çəkmə geyinib?
Dəri əlcək taxıbdır, –
Əllərimi keyiyib?
Axı, çöldə hava xoş,
Soyuqdan əsər yoxdur!

Bəlkə, şimal qütbünə
Gedəcək bu qəhrəman?..

Yenə də yox... ay aman...
Yaxşı baxın siz ona.
Bu Vityadır, hə, Vitya,
Anasının balası,
Atasının balası.
O altıncı mənzilin
Bu “qəhrəman” sakini
Çarpayıda nazlanır.
Pirojnadan, qoğaldan
Başqa bir şey versələr,
Tez hirsələnir-qozlanır.
Xəbər alsanız niyə,
Deyərdim səbəbini:
Yerindən duran kimi
Vityanın qoltuğuna
Ana istilikölçən
Gətirib qoyur o an.
Nazlanır “qoçaq” oğlan.
Anası geyindirir,
Anası kecindirir.

Üst-başını bəzəyir.
Sonra əli qoynunda
Durub əmrin gözləyir.

Sübh yuxusu şirinsə –
Çarpayıdan qalxmayır.
Hava tutqun, sərinse
Heç eşiyyə baxmayır.

Soruşursunuz niyə,
Düzü, bilmirəm, vallah,
Heç, nə deyim mən sizə.
Belə “qoçaq” oğlanı
Kaş gəlməsin heç gözə.

Ondan nə təyyarəçi,
Nə dənizçi olacaq.
Nə sürücü, nə əsgər,
Nə də neftçi olacaq.

Öz ata-anasının
Dəyməduşər balası,
Belə getsə iş əgər,
Ömrü boyuca tənbel
Qalasıdır, qalası!

FOMA

Döngələrin birində
Çoxluca evlər vardı.
Bu evlərin birində
Tərs Foma yaşayırdı.

Danışdı – dayanmırdı.
Nə evdə, nə məktəbdə,

Heç yanda, heç bir yerdə
Bu tərs Foma heç kimə
Heç zaman inanmırdı.

Küçələr göl bağlayıb, –
Yağış yağır, qar yağır.
– Ayağına qaloş gey, –
Kim belə desə ona,
Tez kəsəcək sözünü, –
Qoymaz yetirsin sona.

– Yalandır, ağ yalandır, –
Belə deyəcək Foma.
Sonra düşüb həyətdə
O, qaloşsuz-filansız
Baş alıb gedəcəkdir,
Palçığa bata-bata.

Bu gün isə şaxtadır,
Çöldə donur ağaclar.
Uşaqlar konki geyir...
Fomaya söyləsən ki,
Çılpaq çıxma küçəyə,
Eşiyyə bax, yağır qar!
Çiyini atıb, deyəcək:
– Gedirəm, sizə nə var!

Zooparka yollanır o,
Qoşulub uşaqlara!
– Filə bax, Foma, filə! –
Kim desə ona belə,
Foma inanmayacaq.
– Heç belə də fil olar?
Söyləyib dayanmayacaq.

Bir dəfə bizim bu tərs
Yuxuda gördü ki, bəs,
Guya, Afrikadadır.
Günəş yandırır-yaxır,
Dəstə ilə gedir o.
Yamacın ətəylə
Konqo adlı çay axır.

Dəstə çaya yanaşır,
Ayaq saxlayır Foma.
Uşaqlar bir ağızdan
Hey söyləyirlər ona:

– Burda çimmək olmaz ha,
Çayda timsah qaynaşır!
Osa məlum işdir ki,
Cavab verir: – Yalandır!
Uşaqlar susur, çasır.

Paltarını soyunub
Özünü suya atır.
Üzüb çayın az qala
Ortasına lap çatır.

Ancaq, budur, baxın, ah! –
Yetişib ona timsah!
Uşaqlar qışqırırlar:
– Tez ol, özünü qurtar,
Yoxsa o, səni udar!

Di gəl, sən bu tərsə bax,
Sakitcə söyləyir ki,
Öyrətməyin siz mənə.
Cıraram çənəsini,
Neynər mənə bu timsah!

Budur, timsah yetişib,
Artıq onu tutubdur.
Təkcə başı görünür,
Bədənini udubdur!

Ucalır qışqırığı,
Çatır sözün qırığı.
– Yalan...
İnan...

Artıq, odur, yaxşı bax,
Bir ah çəkib o timsah,
Qarnı dolu, kefi kök
İtib suda, olur yox.

Paltarları sahildə
Necə var, elə qalıb.
Lal suların üzünü
Qorxunc bir sükut alıb.

...Durub yuxudan Foma
Artıq heç nə anlamır.
Əl atıb paltarını
Mizin üstündən alır.

Foma məəttəl qalıb,
Üz-gözündə acıq var:
– Düz deyildir, yalandır,
Belə də yuxu olar!

Daha nə deyim, dostlar,
Yəqin ki, aranızda
Çoxlu belə Foma var.
Tapın onları bir-bir.

Tapıb tərs başlarına
Yaxşıca ağıl qoyun.
Sonra da bu şəri
Siz onlara oxuyun!

BULUDLAR

Buludlar,
Buludlar,
Qıvrım buludlar.
Pəmbə-pəmbə,
Ağappaq,
Deşik-deşik buludlar.
Asılıb
Göy üzündən
Nənni kimi
Beşik-beşik buludlar.
Göy üzündə
Onları
Külək qovur,
Gəzirlər, hey gəzirlər,
Dincəlmirlər bir hovur.
Uzanmışam çəməndə, –
Yaşıl otlar, gül-çiçək
Nur içində çəməndə.
Buludlara baxıram. –
Xəyal aparır məni.
Deyirəm, mən, Mixalkov,
Niyə göyə qalxmıram.
Qoşulub buludlara
Göy üzündə axmıram?!

Eh, nə gözəl olardı,
Nə maraqlı olardı!

Başım üstə buludu
Görən kimi yerimdən
Atılıb asılaydım
Buludun ətəyindən.

Təyyarə deyil ki, bu
İki yüz iyirmi beş
Nömrəli o reys kimi
Moskvadan düz birbaş
Daşkəndə uçsun, qardaş!..
Buludlar düz-dünyanı
Dənizi, okeanı,
Hər ölkəni, hər yanı
Gəzir, dolaşır, qardaş!

İstəyəndə ucalır,
İstəyəndə alçalır.
Qaranlıqdan qorxmurlar.
Göydə belədən-belə
Elə axır, axırlar!

Tutalım ki, buludlar
Getmək istədi bir gün
Bizim Vladivostoka.
Nə çətin işmiş bu! –
Təki külək, yel əssin.
Keçib neçə dağları,
Neçə gecə, səhəri,
Qəfil bir gün buludlar
Alacaqdır üstünü
Həmə gözəl şəhərin.
Pis olan bir budur ki,
Hərdən belə də olur:

Göydə bulud səyriyir.
Sonra baxıb görürsən
O, yox olur... əriyir!

Mən ki körpə deyiləm,
Möcüzə-zad bilmərəm!
Ancaq bunu mən özüm
Gözlərimlə görmüşəm! –
Çəmənlə yataca, yataca,
Gül-çiçəkdə batanda.
Bunu desəm, gop olmaz:
Qorxdum da hətta bir az!

ƏLİFBA

Nolub, nolub, nolub belə?
Aşib soba üstündən,
Düşüb əlifba yerə.

Əzilibdir hərflər,
“M”nin çıxıb ayağı.
“J”nin qolu qırılıb,
Qopub “Q”nin qulağı.

Bu nə hərfidir bəs, –
Hanı “Y”nin tavanı?
“Z” əzilib, zəifdir,
Yoxdur “D”nin dabanı.

“F” gör necə şişibdir,
Sanki partlayacaqdır!
Çıxıb “Ç”nin çənəsi,
İndi çatlayacaqdır!

“S” yumulub “O” olub,
“O”sa dönüb taxtaya.
“A” özünə oxşamır,
Necə çıxsın ortaya?!

MƏNİM KÜÇÜYÜM

Bu gün əldən düşmüşəm, –
Küçüyü itirmişəm.
İki saat səslədim,
İki saat gözlədim.

Dərslər beynimə girmir,
Vecimə deyil xörək, –
Küçüyü tapam gərək.

Səhər obaşdan,
Sübh açılmamış
Küçük divandan
Atılıb yerə
Hay-həşir saldı
Otaqlara
Bərk hürə-hürə.

Üstümdə gördü yorğanı –
Durdum ki, yorğanım hanı?

Dolabdan bal dolu badya
Ağzı üstə gəldi yerə – budu ha!

Cırdı kağız-kuğuzu,
Pilləkəndən yerə aşdı.
Yapışqana batdı ağzı,
Can qurtarıb birtəhər,

Kim bilir, hara qaçdı...
Bəlkə oğurlayıblar,
İp də salıb başına
Təzə bir ad qoyublar?
Ya da, deyirəm elə
Dərisini soyublar?

Bəlkə, azıb meşədə,
Bir kolluğa giribdir?
Çənə düşüb islanıb,
Əldən düşüb, usanıb...
Hardan bilim mən indi,
Ölüdür, ya diridi?

Bu nə iş, bu nə kələk?
Başımı itirmişəm.
Anam da hey deyir ki,
Eybi yoxdur, gözləyək...

İki saat ağladım,
Yumdum kitab-dəftəri.
Şəkil-zad da çəkmədim.
Oturub gözlədim ki,
Haçan bitəcək bunun
Özbaşına səfəri.

Bu ara, pəncəsiylə
Açıb dəmir qapını
Qəfil bir qorxunc heyvan
Atıldı astanadan.
Kim olar, bu, siz bilən?
Siz bilməzsiz, amma mən
Tanıdım küçüyümü,
Tanıdım hürüşündən.

Burnu qızarıb onun,
Gözü-başı şişibdir.
Haralara düşüb o,
Haralardan keçibdir?
Pəncəsində palçıqı,
Qulağında qarı var.
Tikan batıb belinə,
Quyruğunda arı var.

Anam dedi: – Di, tez ol,
Vur qapının cəftəsin.
Yoxsa dolacaq evə
Bu arının dəstəsi...

Küçük bələm-bələmdir,
Düşüb qalıb yataqda.
Quyruğu da TƏRPƏNMİR,
Sakitlikdir otaqda.

Mən ondan bircə an da
Çəkəmmirəm gözümü.
Həkim çağırمامışam,
Həkim ki, mən özüməm...

TREZOR

Qapı-baca bağlıdır,
Üstündə qıl-ı-açar.
Küçük bu gün otaqda
Təkcə qalıb çar-naçar.

Evdə qoyub gediblər.
Görən, haçan gələrlər,
Görən, harda itiblər?

Trezor təkcə qalıb,
Qalıb başsız-pənahsız.
Odur ki, bu allahsız
Otaqlarda hər nə var
Qatıb-qatışdırıbdır,
Yıxıbdır, aşırıbdır.

Gəlinciyin donun cırıb,
Dovşanı kürksüz qoyub.
Tülkünün qolunu qırıb,
Ayının gözünü oyub.

Çarpayının altına
Qovub tənbel pişiyi.
Çəkələklər hanı bəs, –
Qatıb evi-eşiyi...

Mətbəxdə kömür tapıb,
Girib qara kömürə,
Olub qapqara kürə!
Bardağa təpilibdir,
Üstü-başı yağ, şirə
Çıxıb ordan birtəhər,
Çarpayıya cumubdur, –
Girib yorğan-döşəyə!

Sabunlu suda onu
İki saat yumuşuq.
Təqsir özümüzdədir,
Niyə təkcə qoymuşuq?!

ALACƏHRƏ

İstəyirdim quşum olsun,
Baxmadım ağ-bozuna, –
Qəpik-qəpik pul yığdım!
Axır, bir gün quş almaqçın
Çıxdım quş bazarına.

Alacəhrəm qəfəsdə
Oturub dən yeyirdi.
Hərdən cəh-cəh vururdu,
Gözəl nəğmə deyirdi.

Quşa baxmaqdan ötrü
Uşaqlar hey gəlirdi.
Ətrafında oynasır,
Şənlənirdi, gülürdü.

İşlərim çox olsa da,
Quşcuğaza baxırdım.
Amma beş-on gün sonra
Yoruldum, lap darıxdım.

Bir dəfə bağımıza
Çıxıb getdim səhərdən.
Quşcuğaz təkcə qaldı,
Tənha qaldı şəhərdə.

Axır, evə dönən baş
Nə gördüm mən, a qardaş:
Quşcuğaz boş qəfəsdə
Düşüb qalıb ac, xəstə!

Diriltim quşcuğazı,
Güc-bəlayla, birtəhər.

Sağaldıb, azadlığa
Boşladım mən bir səhər.

İndisə ad günümə
Küçük gətirəcəklər,
Mənsə heç istəmirəm.
Axı it saxlamağa
Hələ hazır deyiləm!

KÜTBİYİN

“İstedadlı uşaqlar
Bizə ümid verirlər.
Uşaq deyil, güldülər. –
Konsertlərdə oxuyur,
Oynayırlar, gülürlər.

Uşaq rəsmlərini
Qəzetlər çap eləyir.
Jurnallar uşaqlara
Yaxşı yollar diləyir.

Neçə-neçə ölkəni
Gəzmək imkanları var.
Turnir, sərgi keçirir
Bu istedadlı uşaqlar.

Lisiçkina Nataşa
Beş mükafat alıbdir.
Sənin dostun Harrisə
Laureat olubdur!

Təkcə fərasətsizlər
Danlanır, qapaz yeyir...”

Bu sözləri hər gün mənə
Mənim doğma anam deyir.

Mənsə bir söz demirəm,
Elə susub dururam.
Ürəyimdə dünyanı
Bir-birinə vururam.

Qoy, o başqa uşaqlar
Böyük ümid versinlər.
Şəkil çəkib sərgiyə,
Jurnala göndərsinlər.

Kinoda çəkilsinlər,
Skripka çalsınlar.
İstedadı olanlar
Mükafat da alsınlar.

Mən bilirəm böyüyüb
Bir gün kim olacağam:
Tayqada yollar çəkib,
Şəhərlər salacağam.

Polad relslər üstündə
Şütüyəcək qatarlar.
Anam da sevinəcək:
“Gör nə qoçaq balam var!”
Çox da ki anam məni
İndi söyüb danlayır. –
Mən ki yaxşı bilirəm:
Mənim seçdiyim peşə
Rəssamdan, aktyordan
Heç də geri qalmayırlar.

DOSTUM VƏ MƏN

Dostumla mən çox əla,
Əntiqə oğlanlarıq, –
Dostlar bizimtek olar!
Hara getsə onlayam,
Hara getsəm, o da var!

Ciblərimiz doludur,
Nə istəsən taparsan:
İki pozan,
İki qarmaq,
Bir qutuda iki böcek,
İki ağır beşşahlıq,
Bir də iki şüşə qapaq.

Bir mənzildə oluruq,
Bizim hər ikimizi
Qonşular da tanıyır.
İşdir, qonaq gəlsən əgər,
Sən bizə düz dörd dəfə,
Dostuma onca zəng vur.

Evimizdə iki kirpi,
İki də koramal var.
Bir də iki alacaqanad
Evimizdə açır qanad.
Biz dostları mənzildə
Hamı yaxşı tanıyır.
Quş-böcəyin üstündə
Düzü, hərdən qınayır.

Dostumla mən yuxudan
Oyanırıq, qalxırıq.
Tez-tələsik yuyunub,

Düz məktəbə qaçıraq.
...Evdə aləm qarışır, –
Bizim heyvancıgazlar
Mənzilə dağılışır.

Çıxıb yuvalarından
Koramallar sürünür.
Mühəndis qonşumuzun
Otağında görünür.

Mənzil idarəsinin
O qoca müdirisə
Yataqdan dik atılır, –
O neynəsin, ətinə
Kirpilər biz batırır!

Süpürgəçi dilxordu,
Özündə deyil huşu, –
Radionu açanda
Oxuyur, aman vermir
Alacaqanad quşu!

Budur, koramalları
Gətirir qonşunun biri.
Yoluna çıxır bu an
Digər qonşu nagahan, –
Rəngi-rufu qaçıbdır,
Nə ölüdür, nə diri, –
Əlində iki kirpi.

Qonşu ərizə yazır:
“Bu qurd-quşun əlindən
Biz olmuşuqsa yazıq!
Heyvanxana yaxındır,

Yanaşdır barımız.
Aparıb ora verin
Bu qurd-quşu barı siz!”

Kinodan qayıdırıq,
Otaqlar toranlıqdır.
Yıxılıb yatışıq,
İşıqlar sönür bir-bir,
Qorxuruq qaranlıqdır.

Koramalım, koramal,
Söylə görüm hardasan?
İynəsi biz-biz kirpi,
Harda itib-batmısan?

Dostumla mən yuxudan
Oyanırıq, qalxırıq.
İkimiz də dilxoruq, —
Hara desən baxırıq, —
Amma bir-birimizin
Üzüne heç baxmırıq.

Heyvanxana yolunda
Bir sual üzür bizi:
“Görən qaytaracaqlar
Koramal kirpimizi?”

Heyvanxanaya çatıb
Qəfəslərin önündən
Kirimışcə keçirik.
Başımızın üstündən
Yüzlərlə quş uçuşur.
Üstümüze budur, bax,
Neçə kirpi qaçışır.

Qəfəslərin önündən
Kirimışcə keçirik.
Kirpilərin içindən
Kirpimizi seçmirik.
Quşların da içindən
Quşumuzu seçmirik...

Koramallar görüb bizi
Qəzəb ilə fisıldayır.
Quşlar uçur dəstə-dəstə,
Qanadları xışıldayır.

Bizim kirpi, bizim quşlar,
Artıq bizi tanımayır.
Dostum sakit durub susur,
O, heç kimi qınamayır.

Gün batıb qaş qaralır,
Vaxt ötür, gecdir artıq.
Dönüb evə getməyin
Zamanı çoxdan çatıb.

Dostum, axır, deyir ki,
Bəlkə evə qayıdaq!..
...Dönüb evə gedirik.
Gələcəyik yenə sabah!

Dostumla mən çox əla,
Əntiqə oğlanlarıq, —
Dostlar bizimtək olar!
Hara getsə onnanam,
Hara getsəm o da var!

FİNTİFLYUŞKİN

Ata Fintiflyuşkinin,
Ana Fintiflyuşkinanın,
Oğul Fintiflyuşkinin
(Onun doqquz yaşı var!) –
Qəribədir işləri, –
Ağlamalı, gülməlidir:
Oğul bu soyadını
Qəbul etmək istəmir.

Düzdür, Fintiflyuşkinlər
Heç də Puşkin deyillər...
Amma, bu Fintiflyuşkinlər
Qədim bir nəsil dirilər.
Babaları içində
Fəhlə olanları var,
Hələ şirniyyatçılar...
Onların bışirdiyi
Şirin, dadlı qoğallar
Adamların ağzında
Yağ kimi ərilyirdi.
Şöhrətləri, şanları
Bütün aləmlə birdi.

Ancaq, bu Fedya ki var,
Fedya Fintiflyuşkin,
Heç nə bilmək istəmir.
Axı, ona uşaqlar
Bir-birinin ardınca
“Fintiflyuşka” deyir.

Belə soyad ilə
Axı, necə yaşasın?
Fedya bu soyadı

İndi necə daşısın?
Eh, nə gözəl olardı,
Adamın lap sadəcə
Soyadı olaydı!
Deyək ki, lap Sidorov!
Ya da elə İvanov!

Di gəl, qayda belədir,
O yerdə ki, ailə var,
Hamı birgə yaşayır.
Hamısı da atanın
Soyadını daşıyır!

Mən də bizim Fedyaya,
Fedya Fintiflyuşkinə
Bir məsləhət verirəm:
Yaşa öz soyadınla,
Yaşa, qürurla yaşa.
Bu soyadınla ömrünü
Kişi kimi vur başa!

Bax, üstəlik hələ sən
Yaxşıca da çalışsan,
Böyük Fintiflyuşkin
Bir gün ola bilərsən!

LİFT VƏ KARANDAŞ

Təzə liftə minib Şaşa
Düz on üç qalxırdı.
Pencəyinin cibindən
Göy Karandaş baxırdı.

Lift yolunu düz gedir,
Nə çaşır, nə azırdı.

Kabinə divarına
Karandaş nə yazırdı?

Nahar edib evdə Saşa
Yenə liftə yan aldı.
Yarıyolda dayandı lift,
Asılıb göydə qaldı.

Düymələri basıb Saşa
“Kömək edin!” – bağırdı.
Ustanı səsləməkçin
Adamları çağırdı.

Axır, gəlib çıxdı liftçi,
Demə, gedibmiş nahara.
Düzəldib lifti, Saşanı
Açıb buraxdı bayıra.

Ancaq, di gəl, indi Saşa
Liftə minmək istəsə
Lift yerindən tərpənmir, –
Çağır gəlsin ustası!

Deyin görək, bizə dostlar:
Belə Saşalar azmı?
Onlardakı göy Karandaş
Hara gəldi-gəlmədi
Ağzına gələni yazır!..

İKİ PİŞİK

Pişik Pişiyə deyir:
– Bilmişəm işinizi!
Yumursunuz dişinizi!
Ayağınız palçıqdır,

Quyuğunuz qılçıqdır...
Tikintidə gəzmisiz,
Harada azmısınız?
Burnunuzla yer eşib,
Torpaqımı qazmısınız?..
Qəbul edə bilmərəm
İnanın bu gün sizi.
Bu gün xirtdəyə kimi
İşim-gücüm, qayğım var.
Axşam saat beş üçün
Gələsidir qonaqlar.

Atılıb çıxıb yeşiyə,
İndi görək nə deyir
Bu Pişik o Pişiyə:
– Mən limandan gəlirəm,
İşiniz çoxdur, bilirəm.
Görmədiyim bir yana,
Gördüyümü deyirəm:
Gözlədiyiniz qonaq
İkicə saat qabaq,
Minib “Axın” gəmisinə
Ayrısıyla getdi vallah!

Köks ötürüb dərinədən,
“Eybi yoxdur!” – dedi Pişik.
– Belə-belə işlərə
Biz ki, çox öyrəşmişik!
Qoy gəzsin, kef eləsin!
Hara getsə yenə də
Evə qayıdasıdır,
Onundur bu ev-eşik!

Qarşılaşıb yenə də
Həmən iki qonşu pişik

Gəldilər bax, üz-üzə,
Dayandılar göz-gözə.
Başladı yenə Pişik:
– Ay qonşu, xoş görmüşük!
Nədir əlində belə,

Söylə bu nə kisədir?
Cavab verdi qonşusu:
– Bu sabundur, kisədir.
Hamama gedəsiyəm,
Yolum burdan kəsədir.

Çox hirsələndi qonşusu:
– Pişik yalan danışmaz!
Heç olmasa zənbili
Bir yarpaqla örtəydin.
Hamama bax, hamama!
Hamam nəyinə görə?
Heç pişik də hamama
Gedərmə, bir də görək?!

Neynəyirsən kisəni?
Kisə sürtməz ki, səni!
Siz bazardan gəlersiz,
Əlinizdə də zənbil!
Zənbildə yağ küpü var, –
Məni aldatmaq olar?!

Aradan keçdi bir az.
Yenə gəlib üz-üzə,
Başladılar söhbətə:
– Bu çəkməni, deyin siz,
Ah, hardan almısınız?
Siz onu geyinəndən
Məni dərdə salmışınız!

Bir az dayanıb susur,
Sonra deyir qonşusu:
– Mənim dörd ayağıma
Bu gözəl çəkmələri
Nişanlım gətiribdir.
Üç ildir geyinirəm.
Nə dağ, nə dərə, nə çöl,
Nə də ki, ev bilirəm!

İki pişik qonşudur.
Amma belə qonşudan
Elə düşmən yaxşıdır!

BƏLAYA DÜŞƏN DOVŞAN

Kirpinin ad gününə
Dəvət olundu Dovşan.
Məclisə toplaşdılar
Dostlar, çalan-çağıran...
Dovşan içdi xəlvəti
Şərabdan xirtdəyədək.
Heç özü də bilmədən
Sərxoş oldu düzü bərk.
Az qaldı, öyləşdiyi
Stuldan yumbalana.
Dedi: “Mən getdim evə!”
Kirpi söylədi ona:
“Mənim əzizim, birdən
Tapa bilməzsən evi.
Elə bizdə yıxıl yat
Səhər olana kimi.
Məşədə tək azarsan,
Sözlərimi eşit bir,
Bu yerlərdə dolaşır,
Deyilənə görə, Şir!”

Dovşan isə sərxoşdu,
 Ona sözmü kar edər?
 Bərk qışqırdı “Şir nədir?
 Ondən qorxuram məgər?
 O qorxsun ki, yeməyim
 Mən onu diri-diri,
 Gəlsin haqq-hesab çəkək,
 Bura gətirin Şiri!
 Dərisini soyum mən,
 Bir cücəyə döndərim,
 Onu lüt-ətcə bala
 Afrikaya göndərim!”
 ...Gurşad evi tərək edib,
 Söylənərək boz Dovşan,
 Yıxıla-dura keçir
 Ağaclar arasından.
 Bu qaranlıq gecədə
 O, haray sala-sala,
 Bağırır: “Şirdən güclü
 Heyvan görmüşük bala!
 İzi-tozu qalmayıb,
 Tikəsi tapılmayıb!..”
 Sərxoş səsi eşidib,
 Yuxudan oyandı Şir.
 Dovşanın yaxasından,
 Tutub dedi: “Dayan bir!
 Yaxşı keçdin pəncəmə,
 Tez cavab ver, dələduz,
 Səs salan sən idinmi?
 Sərxoşsan ki!.. Dinmə, sus
 Dovşan belə qorxuya
 Düşməmişdi yaşından.
 Sərxoşluğun havası
 Çıxdı tamam başından.
 Qurtuluş üçün çarə

Axtardı fikrində tez:
 “Doğ...ru...sunu... deyərəm
 Siz icazə versəniz.
 Gəlin, əfv edin mənə!
 Qonaqlıqdaydım indi.
 Adınızı çəkдилər,
 Qəlbən elə sevindim!
 Sizin uşağınızın,
 Gözəl yoldaşınızın,
 Mənə çox əziz olan
 Qohum, qardaşınızın
 Sağlığına içirdik,
 Mən də kefləndim bir az.
 Axı bu sağlıqlara
 Əsla içməmək olmaz!”
 Şir bu yerdə tez onu
 Buraxdı caynağından,
 Qurtardı təhlükədən
 Bizim bu lovğa Dovşan.

Sərxoşları görməyə
 Gözü yoxudu Şirin,
 İçkiyə də heç zaman
 Əsla yaxın durmazdı,
 Dilinə də vurmazdı.
 Yaltaqlığa hörməti
 Gəl ki çoxuydu Şirin.

PIŞIKLƏR VƏ SIÇANLAR

Boz Pişik öz yaş gününü
 Çox geniş qeyd edirdi,
 Qara Pişik dişlərində
 Ona siçan gətirdi.

Onu görcək, dodağını
 Büzüb dedi boz pişik:
 “Sağ ol! Ancaq, nahaq yerə
 Zəhmət çəkdin, a kişi!
 Mənim Siçan yeyən vaxtım
 Çoxdan keçib, bunu bil,
 Belə şeylər indi mənim
 Ləziz xörəyim deyil.
 Buna görə, əziz dostum,
 Gəl sən məni bağışla,
 Payın artıq olsun,
 Onu başqasına bağışla”.
 Qonaq kirpik çalib dondu,
 Sal buz kimi yerində,
 Pişik Siçan istəməyə?! –
 Görməmişdi ömründə.
 Heyrətindən kəlləsinə
 Çıxdı onun gözləri,
 Düşündü ki, qulaqları
 Səhv eşidib sözləri.
 İstədi ki, bir soruşsun...
 Gəldi bir-bir yeməklər:
 Kərə yağı, hər növ pendir,
 Qovurulmuş ağ-ciyər,
 Üzlü-gözlü təzə qaymaq –
 Hərə üçün bir kasa,
 Hər satışda tapılmayan
 Neçə cür də kolbasa.
 Düzüldükcə hey düzüldü
 Bütün süfrə boyunca,
 Boz Pişik qol çırmalayıb
 Yedi durdu, doyunca.
 Sonra Qara Pişiyə o,
 Üz tutaraq söylədi:

Görürsən də, pişik qardaş,
 Yeməyimiz belədi.
 O özünə güvənərək
 Güldü də arsız-arsız:
 – Gördüyün tək keçinirik
 Dostum, daha siçansız!

* * *

Sual verib soruşarsa
 Əgər oxucu məndən:
 – Bu təmsildə nə söyləmək
 İstəmişən de, bir sən?
 Deyərəm ki, bu boz pişik
 Yaman əliyəridir,
 Siçanlardan qoruduğu
 Ərzağı özü yeyir.

LALƏ VƏ QIZILGÜL

Lalə süzüb Qızılgülü sadə baxışla,
 Dedi: – Sənə bir sözüm var, məni bağışla,
 Açıq demək istəyirəm, – bir dövrənə bax! –
 Göz qoyuram, yan-yörəni basmışdır əlaq.
 Sənin üçün, mənə, bu çox təhlükəlidir.
 Qızılgülse coşub dedi: – “Yaxşı, dayan bir!
 İşimizə qarışma sən, yaxamdan əl çək!
 Bağ laləsi buğ gülünə ağıl verəcək?!
 Sən özünün dərini çək, mənimçin qorxma,
 Məsləhətdir, hara gəldi, burnunu soxma!”
 Bu Qızılgül öz-özündən çox məmnun oldu,
 Günlər ötdü, elə həmin yaydaca soldu.
 Ona görə yox ki, açdı vaxtından qabaq,
 Yıxdı onu dost sözünə qulaq asmamaq.

* * *

Kim ki, yüksək nəzərlərlə
Baxır başqalarına,
Bu təmsilin mənası da
Çətin ki, çatdır ona.

DOVŞAN VƏ TISBAĞA

Bir dəfə kol dibində
Xəstələnmişdi Dovşan
Yoxdu qeydinə qalan,
Bir halını soruşan.

Aydın işdir, xəstəlik fərah verməz heç kəsə.
Gah tərleyib, gah da ki, titrəyib əsə-əsə,
Dovşan qorxu içində ahu-zar eləyirdi.
Haray çəkib, bir kəsdən o, imdad diləyirdi.
Birdən gəlib toxundu ona Çanaqlı bağa
Dovşan zarıdı: "Bacı, yandım, su!.. Çox uzağa
Getmək lazım deyildir, yaxında gölməçə var,
Lap əl uzatsan catar!"

Məyər boyun qaçıra bilərdimi Tisbağa?..
Bir saat... iki saat vaxt keçdi,
Dovşan daha
Gözləməkdən yorulub, başladı deyilməyə
"Çanaq qızı, beləmi yetişərlər köməyə!
Bir gündür gözləyirəm, harda itib-batmısan?!
Bir qurtum su nədir ki, gətirmirsən,
Yatmısan?!"

Bu hində ot tərpendi: "Niyə söyürsən məni!"
"Çox şükür – dedi Dovşan – gəlib çıxmısan yəni?"
Tisbağa: "Yox – söylədi. – Yola düşürəm hələ..."

* * *

Mən çox Tisbağaları yad etdim bu təmsillə,
Bəzən təcili kömək gərəkdir işimizə,
Vay o gündən Bağlar xidmət göstərə bizə!

GÜNAHSIZ CƏZALANANLAR

Nəğməkar quşları dinləmək üçün,
Rəis Şiri dəvət etdilər bir gün.
(Şirin həm rütbəsi, həm gücü vardı. –
Çoxları önündə quyruq bulardı).

Şir gəldi konsertə,
Tutdu yerini.
Səhnəyə zillədi
Nəzərlərini.

Ququyla bülbül dəvət etdilər.
Özünü itirib Ququ bir qədər,
Az qaldı unuda ariyasını.
Birdən ucaldaraq xoş avazını
Elə oxudu ki, onu eşidən
Ürəyində min yol söylədi: – "Əhsən!"
Oxumağa qiymət qoyan hər kəsi
Heyran eləyirdi Ququnun səsi.
O gah zilə qalxdı,

Gah bəmə düşdü,
Səsinin sədası aləmə düşdü.
Dimdik çaldı, sonra fitə keçdi o,
Hər bir zənguləyə bir xal seçdi o.
Hələ toyuq kimi qaqqıldadı da,
Hələ insan kimi şaqqıldadı da!..
Ancaq hiss etdilər baxanlar, düzü,
Şirin bir dəfə də gülmədi üzü. –
Əksinə, üzünü çevirdi yana.
Növbə Bülbülündü

Baxmayıb ona,
Şir yenə yerində hey qurcalandı!

Hey qurcalandı!..
Bu nədir?.. Siz hələ Şirə baxın bir! –
Otura bilməyir,
Qalxmaq istəyir!

Birtəhər saxladı arvadı onu.
Bülbülün səsi bütün salonu
Heyrətdə qoymuşdu
Necə də xoşdu,
Şirindi avazı,
Cəh-cəh vurmaları!

Gəl ki, Şir birdən,
Yalını əsdirib, qalxdı yerindən.

Bülbülü sonatək eşitməyib Şir,
Salonu tərk etdi arvadıyla bir...

Bu anda ortaya atıb özünü,
Tülkü coşdu bic-bic döyüb gözünü:

“Şirin getməsinin səbəbi vardır. –

Ququ ilə Bülbül nə nəgməkardır?

Solist adlandırmaq belə kəsləri?!

Nə avazları var,

Nə də səsləri!

Göz qoyurdum Şirə,

O birdən-birə

Qəzəblənib getdi lap aydın-açıq,

Biabırçılıqdır! Biabırçılıq!”

Beləliklə, ömr verildi səhər:

“Xora göndərilsin bu müğənnilər.

Yenidən çalışsınlar,

Sənətə alıxsınlar”,

Bu necə olmuşdu? Sirli işiydi,

Şir ki, musiqini başa düşürdü.

(Hərdən oxuyurdu onun özü də,

Səsi pis deyildi elə düzü də).

Sənətkar oxusa ləzzət alardı.

Dayanmamağının səbəbi vardı. –

Yeməyi artıqlıq etmişdi o gün.

Sancılanmış deyə,

Getmişdi o gün.

Qartal olmasaydı, indiyə qədər,
Qalardı hədə
Xorda qış-bahar,
Müğənni quşlar!

* * *

O kəslərə yazdım bu təmsili mən –
Qüvvətli sanırsa kimi özündən,
Peyk kimi başına dönür, dolanır,
O asqırsa belə, göstəriş sanır.

POLKAN VƏ ŞAVKA

Bir dovşanı qova-qova,

İtlər – Polkan, bir də Şavka

Rast gəldilər birdən-birə

Boz qurdların sürüsünə.

Şavka əsdi qorxusundan:

“Ay Polkaşa... Aman... aman...

Hara gedək?!

Biz nə edək?!...”

“Dava! – deyə Polkan dindi. –

Ən irisi mənim – dedi.

Vuruşaram onunla mən.

Biriylə Sən döyüşərsən”.

Qorxmaz Polkan bircə anda

Canavarın boğazından

Dişlərilə bərk yapışdı,

Çox əlləşdi, çox çarpışdı

Düşməninə vurdu yerə.

Cumub başqa rəqiblərə,

O özü də parçalandı.

Şavka bu an qurcalandı

Öz yerində əsə-əsə,

Birdən düşdü üzü üstə
 Boz qurdların ayağına:
 “Əl atmayın nahaq qana!
 Bilin, mənim əzizlərim,
 Çox sevirəm mən sizləri!
 Bir nəsilik, doğmanızam,
 Əgər sizə lap yad olsam
 Siz qurdlara oxşadım mı?
 Yaxşı–yaxşı baxsın hamı
 Qulağıma,
 Quyruğuma!
 Sizinkitək boz dərim də
 Qurd tüküdür tüklərim də.
 Doğmalarım, axır ki,
 Gəlib tapdım burda sizi.
 Xoş arzuma çatdım, bilin!
 İndisə arxamca gəlin
 Çaydan o üz ot otlayan
 Bir naxırı verim nişan...”
 Qurdlar itin izi ilə,
 Meşə keçib, çıxdı çölə,
 Elə naxır görünən tək
 Quyruq üstə çömbələlərək
 Qurdlar xeyli bir-biriylə
 Pıçıldaşdı qurd diliylə.
 Ehtiyatdan əvvəl–əvvəl
 Şavka yeyildi əlbəəl.
 Boz qurdlar da qalmaqda sağ. –
 Əlbəyaxa yapışaraq
 Coşdu naxır köpəkləri.
 Həm də qırdı
 Boz qurdları
 Çobanların tüfəngləri...

* * *
 Bu təmsilimə mənə
 Gərək deyil nəticə.
 Bunu deyirəm ki, bir:
 Polkana heyfim gəlir,
 Şavkaya heyfim gəlmir.

RƏSSAM FİL

Rəssam Fil mənzərə yaratdı,
 ancaq
 Rəsmini sərgiyə verməzdən qabaq,
 Göstərmək istədi öz dostlarına,
 Faydalı məsləhət versinlər ona.
 Bəlkə də rəssamın nöqsanları var?
 Qoy bir–bir özünə söyləsin onlar!
 Ona xoşdu kimin nəysə deməsi,
 Görsün heyvanların bu məhkəməsi
 Nə deyir axı,
 Hakimsayağı?
 Ya qəbul etsinlər, ya rədd etsinlər.
 Ürəyə yatırımı çəkdiyi əsər?..
 Bəli, gəlib çıxdı qiymət verənlər,
 Fil pərdəni açdı, göründü əsər.
 Kimi gendə durdu, kimi yaxında.
 “Nə deyim, – söylədi Timsah ilk anda, –
 Mənzərə yaxşıdır! Ancaq budur qəm, –
 Baxıb, Nil çayını görə bilmirəm...”
 “Nilsiz keçinərdik – dedi Suiti. –
 Mənzərədə nöqsan tək bu deyil ki! –
 Bəs burda qar hanı? Yaxud buz hanı?”
 “İcazə veriniz! – dedi Köstəbək. –
 Kaş rəsmdə nöqsan buz olaydı tək!
 Bostanı unudub rəsminə rəssam”.

Donuz xortuldadı: “Mən çox razıyam, –
Rəsm alınmışdır, gözəldir, dostlar.
Amma nə söyləyər baxsa donuzlar?
Burda olmalıdır palıd qozası”.
Bütün arzularla Fil oldu razı,
Yenə də fırçaya rəssam əl atdı,
Dostları deyəni onda yaratdı.
Təsvir etdi buzu, yağan qarı da.
Qozalar yetirən palıdları da,
Timsahın dediyi Nil çayını da,
Hətta – bal da! –
(Ehtiyatçın, birdən Ayı da gələr,
“Rəsmdə bal yoxdur, bəs niyə?” söylər...)
Bəli, başa gəldi

Filin bu rəsmi.
Dostları səslədi,
Bitirən kimi.
Mənzərəyə baxıb qonaqlar bir-bir
Pıçıldaşıb dedi:
“Həftəbecərdir!”

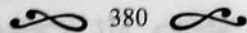
* * *

Mənim dostum, əsla oxşama Filə:

Məsləhəti dinlə öz ağlın ilə!
Hər dostun sözünə sən assan qulaq,
Bil özünə balta çalarsan ancaq.

İKİ BALTA

İki Balta ağac qırmağa gedir,
(Bilirik ki biz –
Şəksiz-şübhəsiz
Onlar ustalıqla bu işi edir!)

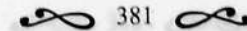
Yaman güc verir o öz tiyəsinə! –
Birisi üz tutur şam meşəsinə,
Yaşı yüzü keçən, göyə baş çəkən
Uca palıdları, pöhrə şamları.

Meşənin vüqarı
Yaşıl sərvləri,
Meşə gilənarın,
Daha nələri

Kəsib yerə sərir birinci Balta...
İkincisi başqa meşəyə gedir,
Ancaq öz hökmünü bu sayaq edir:
Quru ağac adı daşıyanları,
Özgə hesabına yaşayanları,
Qonşu ağacların üstün örtəni,
Çoxunu işıqdan məhrum edəni
Seçib, kəsir-atır o, bircə anda.
Dözə bilməyərək o, bircə an da.
Kökü çürüyənə inamsız olur,
Kötüyündən kəsir, amansız olur, –
Təmizlənsin deyə burda hər guşə,
Qoy sağlam boy atıb yaşasın meşə!
Beləcə də olur, meşə, dirçəlir –
Cavan budaqlara yeni güc gəlir.
Uçub dəstə-dəstə hər qış, hər bahar
Burda yuva qurur nəğməli quşlar.
Fərəhlə, şən-şən meşə yenidən
Günəşə boylanır boy ata-ata.
Verir bu qüvvəni meşəyə – Balta!

EHTİYATLI QUŞLAR

Ayının boynuna bir kor çiban çıxmışdı –
Yazığı üzü üstə yatağına yıxmışdı.
Nə bir yata bilirdi,
Nə də dura bilirdi.

İstədi Ağacdələni onun yanına gəlsin,
Öz iti dimdiyiylə kor çibanını dəlsin.
Kimisə göndərdilər... Ağacdələni həkimtək,

Gəlib, xəstə Ayını
Müayinə edəntək,
Dərdini tapdı, ancaq, çatmadı cəsarəti
Müalicə etməyə,

Ayıya dedi qəti:
"Bu şөгərüb bu gecə –

Özü dəşilməyərsə,
Kim isə deşsin görək.
İti dimdik tapılmaz Yapalaq dimdiytək!"
Yapalağın, Xoruzun ardınca gedən oldu...
Xəstənin gözlərində gecə duman, çən oldu.

Gözlərini yummadı,
Coşdu dadı-fəryadı.
Səhər obaşdan uçub gəldilər həkim quşlar,
Xəstəyə kömək üçün düşündülər o ki, var.

Axır bu oldu qərar:
"Hələlik bu çibana əsla toxunmaq olmaz,
Gözləyək axşamadək, bəli, nə çox, nə də az!

Xəstə sakitləşməsə
Yenə bura yığışıb, dəvət edək Leyləyi. –
Həm nurlu gözləri var, həm də iti dimdiyi!"
Bu ara qovrulurdu bir küncdə yazıq Ayı,
Birdən çibanı altda qalıb əzildi Arı.
Qoçaq Arı bu ara baxmayaraq küt düşdü,
Son nəfəsdə Ayının kor çibanını deşdi.

Özünə gəldi Ayı,
Onu dirilti Arı!
Dərindən nəfəs çəkib, sakitləşdi həkimlər.
Hərəsinin qəlbində
Sevinci dünya qədər! –
Ona görə deyil ki, xilas olundu Ayı.

Ancaq ona görə ki
Bapbalaca bir Arı
Həkimləri qurtardı tək cavabdeh olmaqdan.
Özünü qoruyanlar!
Təmsilin mənası var, –
Arılara arxayın olmayın siz hər zaman!

OTYEYƏN QURD

Oğruların başçısı, özü də bədnam oğru.

Qaniçən Qurd Qurd oğlu
Nə qədər ehtiyatlı, nə qədər ayıq oldu.

Axırı ki, tutuldu.
İndi onun işinə baxmalıydılar yəqin,
Cəzası olmalıdır hər cinayət edənin!

Şahidlər gəlir bir-bir
Onun əməllərini üzünə söyləyir:
"Burda kəsib qoyunu, orda isə dananı,
Atı elə boğub ki, axmayıb əsla qanı..."

Bütün dəlillər üzdə...
Hakimlər gözləyir – nə deyəcək Qurd son sözdə.
"Aydındır, – başladı Qurd – neçə illərdən bəri
Yırtıcı canlılartək tanımışlar bizləri.

Bizi əyri görmüşlər,
Pis qələmə vermişlər.
Yuxulu çobanların günahı ucbatından
Qoyun yol azanda, ya inək itdiyi zaman,

Qurdlar müqəssir olur!
Mənimsə ərzim budur –
Bu deyildir əsla sır,
Nə vaxtdan bəri Qurdlar nə qana baxa bilir,
Nə də ki kimin isə
Laqeyd qulaq asır
Ahına, naləsinə.

Təkcə ot-ələf yemək təmin eləyir bizi.
 Ət yox, tək göy-göyərtili bəzəyir süfrəmizi.
 Hərdən bir, nadir halda,
 Quzu boğan olsa da.
 O da ki, özümüzü müdafiə üçündür...
 Ədalətli məhkəmə görək nə tədbir görür!..”
 Hakimlər qərar verdi:
 Bu yerdə qərar birdi –
 İndi ki, ot yeməyə keçibdir nəsilləri, –
 Qurda töhmət verilsin, o tutulmasın, bəli!

* * *

Beləcə illər keçir,
 Hökm qalır yerində.
 Qurdlar bostana deyil,
 Sürüyə cumur yenə!

AĞ BALINCIM

Gəl, səndən söhbət açım,
 Ay mənim ağ balıncım!
 Sənə qoyub üzümü,
 Mən yumuram gözümü.
 Sənə bağlısa ürək,
 Onda kino nə gərək?!
 Gəlsən, yıxılıb yatsan,
 Şirin yuxuya batsan,
 Görəcəksən kinonu,
 Pulsuz, ekransız onu...
 Dünən gecə nə gördüm,
 Qərribə səhnə gördüm.
 Mən bir gəmi yanında,
 Kosmodrom meydanında.

Yerə – Əlvida! – deyər,
 Uçdum gəmidə göyər.
 Bu yerin dövrəsinə
 Dolandım dönə-dönə.
 Gördüm ki, məni aşkar,
 Tereşkov çağırırlar.
 Fırlandım, hey fırlandım,
 Yerə enib dayandım.
 Bu vaxt,
 birdən oyandım...
 Mən yatıram gör harda,
 Çarpayıdan kənarda.
 Demə, yatıram yerdə,
 Balınc da əllərimdə...

Gəl, səndən söhbət açım,
 Ay mənim ağ balıncım!

DƏBDƏ OLAN PALTAR

Katyaya – buyur – deyər,
 Verdilər bir hədiyyə.
 Bu, xarici bir paltar,
 Üstündə yazılar var.
 Bəzəyir bu paltarı,
 Şəhərlərin adları.

Adları göstərir don:
 “Paris”, “Moskva”, “London”.
 Qolu üstündə “Kəbul”,
 “Nissa”, “Tunis”, “İstambul”.
 Sinəsində “Lissabon”,
 “Bonn”, “Brüssel”, “Vaşinqton”,

Aşağıda oxunur:
 “Kopenhagen”, “Sinqapur”,
 Sağ yanda: “Marsel”, “Milan”,
 “Tokio”, “Madrid”, “Tehran”...

Katya küçəyə çıxıb,
 Əynində də bu donu,
 Deyirlər qıza baxıb:
 – Oxumaq olar onu?!
 Düşüb min haldan-hala
 Cavab vermir suala...
 – Ay qız, eləmə tərslik,
 Donun dərslikdir, dərslik...

Ancaq dəb sevən qızlar,
 Həsəd edən, şən qızlar,
 Çəkilib bir kənara
 Baxırlar bu paltara.
 Oho... budonu... deyək,
 Qız versin, biz də geyək...

Ətrafa sükut çökür,
 Ata qaşqabaq tökür.
 – Belə paltar olarmı,
 Bunun mənası varmı?!
 Dehli hara, Bonn hara,
 Tokio, London hara?!

Bunu öyrənən ancaq
 “İki” qiymət alacaq!

MÜNDƏRİCAT

BORİS SEMYONOVİÇ JİDKOV

Cəsurluq (tərc. S.Zeynalova)	7
Çovğun (tərc. S.Zeynalova)	14
Yelkən-Qaya (tərc. S.Zeynalova)	26
Suda batan oğlan (tərc. Ş.Mirbağirova)	52
Mən adamcıqazları necə tutdurdum (tərc. Ş.Mirbağirova)	53
Meymun haqqında (tərc. Ş.Mirbağirova)	60
Fil haqqında (tərc. Ş.Mirbağirova)	72
Manqusta (tərc. Ş.Mirbağirova)	79

VİTALİ VALENTİNOVİÇ BİANKİ

Sazəndə (tərc. Ə.Babayeva)	89
Qırmızı təpə (tərc. Ə.Babayeva)	90
Qudurmuş dələ (tərc. Ə.Babayeva)	97
Üzərçə (tərc. Ə.Babayeva)	103
Milçək ayını ölümdən necə xilas etdi (tərc. Ə.Babayeva)	107
Lələk (tərc. Ə.Babayeva)	108
Böyük əzik (tərc. Ə.Babayeva)	109
İlk ov (tərc. Ə.Babayeva)	115
Əlvan gecə (tərc. R.Salamova)	117
Mən dovşanın quyruğuna duz səpmək istəyirdim (tərc. R.Salamova)	125
Bilici dovşan (tərc. R.Salamova)	132
Culbars (tərc. R.Salamova)	141
Çəhrayı və zeytuni yumurta (tərc. R.Salamova)	147
Qoçaq Vanya (tərc. R.Salamova)	151
Çəpgöz Sanka (tərc. R.Salamova)	153

SAMUİL YAKOVLEVİÇ MARŞAK

Axmaq siçan balasının nağılı (tərc. F.Sadiq)	159
Usta tikər – usta sökər (tərc. T.Elçin)	162

Lirika (tərc. T.Mahmud)	166
Böyük cib (tərc. H.Ziya)	169
Saylar (tərc. İ.İsmayilzadə)	171
Sirk (tərc. İ.İsmayilzadə)	178
Qəfəse salınmış balalar (tərc. İ.İsmayilzadə)	182
Şərcə, harda yedin doydun? (tərc. İ.İsmayilzadə)	185
Gözəl gün (tərc. İ.İsmayilzadə)	185
Dondurma (tərc. İ.İsmayilzadə)	191
Vaksa-Klyaksa (tərc. İ.İsmayilzadə)	195
Huşsuza bax, huşsuza (tərc. İ.İsmayilzadə)	200
Durğu işarələri (tərc. İ.İsmayilzadə)	203
Nəzakət dərsi (tərc. İ.İsmayilzadə)	206
Top (tərc. İ.İsmayilzadə)	207
Karusel (tərc. İ.İsmayilzadə)	209
Göy qurşağı (tərc. İ.İsmayilzadə)	210
Dostlar, yoldaşlar (tərc. İ.İsmayilzadə)	211

KORNEY İVANOVIÇ ÇUKOVSKI

Milçək-Vizilçək (tərc. T.Elçin)	215
Qorxunc Tarakan (tərc. T.Elçin)	220
Moydodır (tərc. T.Elçin)	227
Qəribə ağac (tərc. T.Elçin)	233
Qəribə ağac nağılını Muraya oxuyanda o nə etdi (tərc. T.Elçin)	235
Aybolit (tərc. T.Elçin)	235
Barmaley (tərc. T.Elçin)	244
Ayı və tülkü (tərc. T.Elçin)	252
Oğurlanmış günəş (tərc. T.Elçin)	257
Sevinc (tərc. T.Elçin)	262
Çömçəquyruqlar (tərc. T.Elçin)	264
Yağ-çörək (tərc. T.Elçin)	264
Kirpilər gülür (tərc. T.Elçin)	265
Qaraş-maraş (tərc. T.Elçin)	266
Bebe (tərc. T.Elçin)	266

Çoşqa (tərc. T.Elçin)	267
Donuzlar (tərc. T.Elçin)	268
Tısbəgə (tərc. T.Elçin)	268
Balaca Fedot (tərc. T.Elçin)	269
Yolka (tərc. T.Elçin)	269

AQNİYA LVOVNA BARTO

Hamilər (tərc. T.Mahmud)	273
Katya (tərc. T.Mahmud)	274
Çoxdanışan (tərc. T.Mahmud)	275
Müsabiqə (tərc. T.Mahmud)	276
Babasının nəvəsi (tərc. T.Mahmud)	278
Açgöz Yeqor (tərc. T.Mahmud)	279
Mən xəstəyəm, yatıram (tərc. T.Mahmud)	281
Qəribə gül (tərc. T.Mahmud)	282
Dost olmuşam (tərc. T.Mahmud)	282
İlk sevgi (tərc. T.Mahmud)	283
İldırım çaxanda (tərc. T.Mahmud)	285
Ördək balaları (tərc. T.Mahmud)	288
Nailiyyətin sirri (tərc. H.Ziya)	289
İki nənə (tərc. H.Ziya)	290
Böyüyürəm (tərc. M.İsgəndərzadə)	290
Qar quşu (tərc. M.İsgəndərzadə)	292
Bizim kitabda (tərc. M.İsgəndərzadə)	294
Arı zəhəri (tərc. M.İsgəndərzadə)	297
Gözəgörünməz pişik (tərc. M.İsgəndərzadə)	300
Neçə gündü (tərc. M.İsgəndərzadə)	304
Başıma gələne bax (tərc. M.İsgəndərzadə)	306
Babam (tərc. M.İsgəndərzadə)	308
Nənəm (tərc. M.İsgəndərzadə)	309
Atam küsübdü məndən (tərc. M.İsgəndərzadə)	311
Mən delfin olsaydım (tərc. M.İsgəndərzadə)	312
Ayrılıq (tərc. M.İsgəndərzadə)	314
Təqaüdçü (tərc. M.İsgəndərzadə)	316

Göz gördüyündən qorxar (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	318
Yadımdamı (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	319
Mən küləyəm (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	320
Ay və dəniz (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	321
Yaşamaq istəyən çiçək (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	322
Köhnə körpü (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	323
Görəsən (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	324
Qoca palıd (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	325
Heyvanlar düşünürmü? (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	326
Gözətçi (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	328
Böyük qardaşıma məktub (<i>tərc. M.İsgəndərzadə</i>)	329

SERGEY VLADİMİROVİÇ MİXALKOV

Gəzinti (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	333
Nərə balığı haqqında (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	335
Büllur vaza (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	337
Şəkil (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	341
Pişik balaları (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	342
Yaxşı yoldaşlar (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	343
Dəyməduşər (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	344
Foma (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	346
Buludlar (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	350
Əlifba (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	352
Mənim küçüyüm (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	353
Trezor (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	355
Alacəhrə (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	357
Kütbəyin (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	358
Dostum və mən (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	360
Fintiflyuşkin (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	364
Lift və karandaş (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	365
İki pişik (<i>tərc. Ç.Əlioğlu</i>)	366
Bəlaya düşən dovşan (<i>tərc. H.Ziya</i>)	369
Pişiklər və siçanlar (<i>tərc. H.Ziya</i>)	371
Lalə və qızılgül (<i>tərc. H.Ziya</i>)	373

Dovşan və tısbağa (<i>tərc. H.Ziya</i>)	374
Günahsız cəzalanırlar (<i>tərc. H.Ziya</i>)	375
Polkan və Şavka (<i>tərc. H.Ziya</i>)	377
Rəssam fil (<i>tərc. H.Ziya</i>)	379
İki balta (<i>tərc. H.Ziya</i>)	380
Ehtiyatlı quşlar (<i>tərc. H.Ziya</i>)	381
Otyeyən qurd (<i>tərc. H.Ziya</i>)	383
Ağ balıncım (<i>tərc. T.Mahmud</i>)	384
Dəbdə olan paltar (<i>tərc. T.Mahmud</i>)	385

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyicisi: *Aleksandra Samuylova*

Korrektor: *Ağasən Bədalov*

Yığılmağa verilmişdir 11.11.2004. Çapa imzalanmışdır 17.05.2005.

Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 24,5. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25000. Sifariş 123.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.